ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Οικιστική αποκατάσταση προσφύγων στην Ελλάδα κατά τον 20ο αιώνα - διαχρονική ανάλυση και αξιολόγηση πολιτικών

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ : ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑ
ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΓΡΥΛΛΑΚΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΑΛΕΝΗΣ

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2002

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1767/1
Ημερ. Εισ.: 18-03-2004
Δωρεά:
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2002
ΓΕΩ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
004000072532

Αφιερώνεται
σ' εκείνους που αγαπάμε

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, πέραν της προσωπικής έρευνας και βιβλιογραφικής αναζήτησης, βασίστηκε σε σημαντικό βαθμό στη βοήθεια που μας παρασχέθηκε και τη στήριξη που είχαμε κατά τη διεξαγωγή της.

Στη βάση αυτή, θέλουμε πρωταρχικά να ευχαριστήσουμε τον επιβλέποντα καθηγητή μας κ. Κωνσταντίνο Λαλένη, Λέκτορα Πολεοδομίας του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, που με την καθοδήγηση και τις υποδείξεις του συνέβαλε καθοριστικά στην ολοκλήρωση της προσπάθειάς μας.

Επίσης, θέλουμε να ευχαριστήσουμε τον κ. Παύλο Μπαλτά, Χωροτάκτη, Πολεοδόμο, Περιφερειολόγο, για τη σημαντική βοήθειά του στον εντοπισμό βιβλιογραφικών πηγών, για τη συγγραφή του Α΄ Μέρους της εργασίας.

Επιπρόσθετα, απευθύνουμε ευχαριστίες στους κ. Γιάννη Λασκαράκη, κ. Χρήστο Μπακόλα, κ. Μαρία Καλφοπούλου, κ. Αντώνη Κρητικό και κ. Γιώργο Πανοηλία, που με τη συνεργασία τους συνέβαλαν καθοριστικά στην περαίωση του Β΄ Μέρους της παρούσας εργασίας, για το οποίο η διαθέσιμη βιβλιογραφία ήταν ιδιαίτερα περιορισμένη και δύσκολα προσεγγίσιμη.

Εκφράζουμε, παράλληλα, θερμές ευχαριστίες στους κ. Γιώργο Καλαούζη, κ. Ιφιγένεια Χαρατσή και κ. Αθανασία Γιώτα, για την τεχνική υποστήριξη που μας παρείχαν και το νευραλγικό τους ρόλο στην παρουσίαση τη εργασίας.

Τέλος, να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τους γονείς μας, για την ηθική και οικονομική στήριξη της προσπάθειάς μας. Η βοήθειά τους ήταν έμμεση αλλά καταλυτική.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ **4**

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ **5**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ **7**

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ **9**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ..... **11**

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ **11**

1.1 Από τους Βαλκανικούς Πολέμους στη Συνθήκη των Σεβρών 11
1.2 Η πορεία προς την Μικρασιατική Καταστροφή 15
1.3 Η Συνθήκη της Λωζάννης και η Σύμβαση ανταλλαγής πληθυσμών 17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ..... **20**

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ – ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ **20**

2.1 Το κράτος αντιμέτωπο με την αθρόα προσφυγική εισροή 20
2.2 Το μέτρο της επίταξης ακινήτων 26
2.3 Η ίδρυση και το έργο του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων. 27
2.4 Η παράλληλη δράση του Υπουργείου Υγιεινής Προνοίας και Αντιλήψεως. 33
2.5 Η ίδρυση και το έργο της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων : Η νέα φάση της προσφυγικής αποκατάστασης 34
2.5.1 Η διοικητική οργάνωση της ΕΑΠ 34
2.5.2 Οι πόροι της ΕΑΠ 35
2.5.3 Η έγγεια ιδιοκτησία της ΕΑΠ 37
2.5.4 Η ΕΑΠ στο έργο της προσφυγικής αποκατάστασης 40
2.5.4.1 Η αγροτική αποκατάσταση 43
2.5.4.1.1 Η διανομή του κλήρου 43
2.5.4.1.2 Η αγροτική κατοικία 47
2.5.4.2 Η αστική αποκατάσταση 51
2.5.4.3 Έργα υποδομής στους προσφυγικούς συνοικισμούς των πόλεων και της υπαίθρου 57
2.5.4.4 Η πολιτική ενοικιάσεων και πωλήσεων της ΕΑΠ 59
2.5.4.5 Κριτήρια χωροθέτησης των προσφυγικών συνοικισμών της ΕΑΠ 61

2.6 Η δράση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος....64
2.6.1 Εισαγωγικά στοιχεία....64
2.6.2 Ο ρόλος της ΕΤΕ....66
3.6.2.1 Η αποζημίωση των αστών προσφύγων....68
2.6.2.2 Η αποζημίωση των αγροτών προσφύγων....70
2.6.3 Η πολιτική ενοικιάσεων και πωλήσεων της ΕΤΕ....74
2.7 Η πρακτική της αυτοστέγασης....77
2.8 Η απαρχή και η παγίωση της αυθαίρετης δόμησης....81
2.9 Το συνολικό έργο οικιστικής αποκατάστασης των προσφύγων : Ποσοτικός απολογισμός....84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3....89

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΙΣΡΟΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΧΩΡΟ....89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4....94

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ....94

ΕΠΙΛΟΓΟΣ....104

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ....107

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1....109

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ....109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2....115

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΟΠΡΟΣΦΥΓΩΝ: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ....115

2.1 Το κράτος αντιμέτωπο με το νέο προσφυγικό κύμα....115
2.2 Η ίδρυση και η διοικητική οργάνωση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ....119
2.3 Οι χρηματοδοτικοί πόροι του ΕΙΥΑΑΠΟΕ....122
2.4 Το ΕΙΥΑΑΠΟΕ στο έργο της οικιστικής αποκατάστασης των νεοπροσφύγων....125
2.4.1 Το στεγαστικό πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1991-1999)....125
2.4.1.1 Εισαγωγικά στοιχεία....125
2.4.1.2 Τα στάδια εγκατάστασης του προγράμματος....128
2.4.1.3 Η διαχρονική πορεία του προγράμματος....132

2.4.1.3.1 1η περίοδος 1991-1993 : Υποδοχή - Οργάνωση και Προγραμματισμός 133
2.4.1.3.2 2η περίοδος 1994-1999: Μόνιμη εγκατάσταση - Ίδρυση Οικισμών 143
2.4.1.3.3 Οι τελικές δράσεις του ΕΙΥΑΑΠΟΕ κατά την 3η περίοδο λειτουργίας του (2000-2001) 156
2.4.2 Η πολιτική της αυτοστέγασης 159
2.4.2.1 Η εισαγωγή της πολιτικής της αυτοστέγασης με το Νόμο 2790/2000 159
2.4.2.2 Η πορεία της εφαρμογής και το προϊόν του συστήματος της αυτοστέγασης 165
2.5 Το συνολικό έργο στεγαστικής αποκατάστασης του ΕΙΥΑΑΠΟΕ: Ποσοτικός απολογισμός (1991 – 2001) 175

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 179

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ – ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ 179

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 193

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 200

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Πίνακας Α 2.1: Γεωγραφική κατανομή γαιών που παραχωρήθηκαν (από το κράτος στην ΕΑΠ) για την αγροτική αποκατάσταση
Πίνακας Α 2.2: Αξία αστικών οικοπέδων και κατοικιών της ΕΑΠ
Πίνακας Α 2.3: Οικοδομική δραστηριότητα της ΕΑΠ
Πίνακας Α 2.4: Έσοδα από προκαταβολές πωλήσεων της ΕΑΠ
Πίνακας Α 2.5: Ποσοστό αποζημίωσης από την ΕΤΕ ανά ύψος περιουσίας
Πίνακας Α 2.6: Καταβολή αποζημίωσης από την ΕΤΕ βάσει της εγκαταληφθείσας περιουσίας
Πίνακας Α 2.7: Πίνακας εισπράξεων χρεών κατά το διάστημα 1925-1929
Πίνακας Α 2.8: Παραχωρούμενες από την ΕΤΕ ιδιοκτησίες χωρίς δημοπράτηση
Πίνακας Α 2.9: Γεωγραφική κατανομή αγροτικών προσφυγικών οικισμών & οικογενειών
Πίνακας Α 2.10: Παραχωρηθείσες αγροτικές κατοικίες ανά περιοχή και κατηγορία οικήματος (ως 31.8.1930)
Πίνακας Α 2.11: Γεωγραφική κατανομή δαπανών για την αγροτική αποκατάσταση (από την ΕΑΠ και το κράτος)
Πίνακας Α 2.12: Κατανομή αστικών προσφυγικών οικογενειών στους συνοικισμούς του κράτους και της ΕΑΠ
Πίνακας Α 2.13: Γεωγραφική κατανομή αστικών συνοικισμών και κατοικιών

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Πίνακας Β 2.1: Γεωγραφική κατανομή των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ ανά περιφέρεια
Πίνακας Β 2.2: Αφίξεις παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ ανά έτος
Πίνακας Β 2.3: Πόροι ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1991-2001)
Πίνακας Β 2.4: Χρονική κατανομή χρηματοδότησης ΕΙΥΑΑΠΟΕ (σε EURO)
Πίνακας Β 2.5: Αποτελέσματα στεγαστικού προγράμματος ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1991- 1993)
Πίνακας Β 2.6: Κατοικίες και κόστη οικοδόμησης μόνιμων οικισμών (έως 1995)
Πίνακας Β 2.7: Κατασκευασθείσες κατοικίες από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ
Πίνακας Β 2.8: Αγορασθείσες κατοικίες από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ
Πίνακας Β 2.9: Αποτελέσματα στεγαστικού προγράμματος ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1994-1999)
Πίνακας Β 2.10: Κατανομή οικογενειών σε Οικισμούς Υποδοχής (ως το τέλος του 2001)
Πίνακας Β 2.11: Μισθώσεις & λύσεις μισθώσεων κατοικιών (2000 και 2001)
Πίνακας Β 2.12: Γεωγραφική κατανομή των διανεμηθέντων οικοπέδων για το πρόγραμμα της αυτοστέγασης (έως 31.12.2001)
Πίνακας Β 2.13: Γεωγραφική κατανομή των προς διανομή οικοπέδων για το πρόγραμμα της αυτοστέγασης
Πίνακας Β 2.14: Χορηγούμενα δάνεια σε ενταγμένους στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ παλιννοστούντες ομογενείς
Πίνακας Β 2.15: Χορηγούμενα δάνεια σε παλιννοστούντες ομογενείς μη ενταγμένους στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ
Πίνακας Β 2.16: Σύνολο χορηγούμενων δανείων σε παλιννοστούντες ομογενείς
Πίνακας Β 2.17: Γεωγραφική κατανομή συνολικά χορηγούμενων δανείων (βεβαιώσεις) ανά νομό Αν. Μακεδονίας – Θράκης
Πίνακας Β 2.18: Αποτελέσματα στεγαστικού προγράμματος ΕΙΥΑΑΠΟΕ (2000-2001)
Πίνακας Β 2.19: Πλήθος και γεωγραφική κατανομή αποκατεστημένων οικογενειών παλιννοστούντων ομογενών
Πίνακας Β 2.20: Γεωγραφική κατανομή οικογενειών παλιννοστούντων ομογενών κατά στάδιο του προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περίοδος που οριοθετείται χρονικά από τους Βαλκανικούς Πολέμους μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή σημάδεψε την Ελλάδα ποικιλότροπα. Τα σύνορά της διευθετούνται οριστικά και μία περίοδος δημογραφικής και αστικής αναδιάρθρωσης εγκαινιάζεται για τη χώρα, ως άμεση συνέπεια των μαζικών προσφυγικών ρευμάτων που εισρέουν, κύρια έπειτα από την Καταστροφή του 1922.

Περίπου επτά δεκαετίες αργότερα, με την κατάρρευση του καθεστώτος του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στη Σοβιετική Ένωση και το άνοιγμα των συνόρων των χωρών που την αποτελούσαν, η Ελλάδα βρίσκεται, για δεύτερη φορά στην ιστορία της, αντιμέτωπη με το πρόβλημα της υποδοχής ραγδαίων μεταναστευτικών κυμάτων, Ποντίων Ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ.

Σε κάθε περίπτωση τα γεγονότα είναι τέτοιας κλίμακας και σπουδαιότητας, που επιδρούν καθοριστικά στη διαμόρφωση της κοινωνικής και οικονομικής φυσιογνωμίας του τόπου. Παράλληλα, προαναγγέλλουν εξελίξεις για την ελληνική πόλη, εξελίξεις που αντιστοιχούν σε σημαντικούς χωροταξικούς και πολεοδομικούς μετασχηματισμούς και που εκφράζονται μέσα από μία σειρά τρόπων, όπως:

- Επιτάχυνση της αστικοποίησης και, κατ' επέκταση, αναδιάρθρωση του ελληνικού οικιστικού δικτύου.
- Συνακόλουθη αναβάθμιση των επαρχιακών πόλεων και γιγάντωση της πρωτεύουσας.
- Εσωτερική μετανάστευση και μετεξέλιξη της γεωγραφικής σε κοινωνική κινητικότητα.
- Θεσμοθέτηση, με ad hoc νομοθετικές ρυθμίσεις, πλαισίων ανάπτυξης των λειτουργιών και της μορφής της πόλης.
- Αστικοποίηση της μορφής της πόλης και της καθημερινής ζωής σ' αυτή.
- Γεωγραφικά προσδιοριζόμενος κοινωνικός διαχωρισμός στο χώρο της πόλης.
- Απαρχή και παγίωση της αυθαίρετης δόμησης, μέσα από την άτυπη «θεσμοθέτησή» της, ως εργαλείο πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού.

Στη βάση της προαναφερθείσας πολυδιάστατης επίδρασης, κρίνεται ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η ανάλυση και αξιολόγηση των διακριτών πολιτικών, που το κράτος

έθεσε σε εφαρμογή για την οικιστική και στεγαστική αποκατάσταση των δύο προηγούμενων πληθυσμιακών ομάδων, και οι οποίες συνέβαλαν σε σημαντικό βαθμό στη διαμόρφωση των παραπάνω παραμέτρων. Η μελέτη αυτή αποτελεί και αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο Α΄ Μέρος του παρόντος πονήματος εξετάζονται οι πολιτικές οικιστικής αποκατάστασης των προσφύγων που εισήλθαν στη χώρα, κύρια μετά από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια συνοπτική επισκόπηση του ιστορικού πλαισίου της χρονικής περιόδου που οριοθετείται από τους Βαλκανικούς Πόλέμους (1912-1913) και τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922). Ακολούθως στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζονται διεξοδικά οι εναλλακτικές μορφές που προσέλαβε το έργο της οικιστικής αποκατάστασης των προσφύγων και οι αντίστοιχες πολιτικές που εφαρμόστηκαν και κατόπιν, στο τρίτο κεφάλαιο, διερευνώνται οι επιπτώσεις της αθρόας προσφυγικής εισροής και του πραγματοποιηθέντος αποκαταστατικού έργου, τόσο στο ελληνικό οικιστικό δίκτυο όσο και στον πολεοδομικό χώρο, σε δεύτερο επίπεδο. Τέλος, επιχειρείται μια κριτική θεώρηση του προρρηθέντος έργου και εξάγονται συμπεράσματα.

Στο Β΄ Μέρος της εργασίας μελετώνται οι πολιτικές οικιστικής αποκατάστασης των νεοπροσφύγων, που μαζικά εισρέουν στην χώρα, κυρίως μετά την πτώση του καθεστώτος του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και το άνοιγμα των συνόρων των χωρών της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται μια σύντομή ιστορική αναδρομή στην πορεία του ποντιακού ελληνισμού της πρώην Σοβιετικής Ένωσης έως την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων, στο πρώτο κεφάλαιο, και στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, επιχειρείται μια διεξοδική εξέταση των διαφορετικών πολιτικών που εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται για την οικιστική αποκατάσταση των νεοπροσφυγικών πληθυσμών. Ολοκληρώνοντας, ακολουθεί μια κριτική θεώρηση και παράλληλη αξιολόγηση του συνολικού αποκαταστατικού έργου και των αντίστοιχων πολιτικών, στο τρίτο κεφάλαιο.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα και, κύρια, κατά την περίοδο του μεσοπολέμου (ιδίως στην πρώτη περίοδό του, 1920-1928) λαμβάνει χώρα σειρά ιστορικών γεγονότων, καθοριστικών, σε πολλούς τομείς, για την μετέπειτα πορεία της Ελλάδας.

Τα μαζικά προσφυγικά ρεύματα στη χώρα, που σημαδεύουν την πολυτάραχη αυτή περίοδο, (με τους διωγμούς του 1906, την προσφυγιά που διαδέχθηκε τους βαλκανικούς πολέμους (1913-1914) και, κατά κύριο λόγο, εκείνη που ακολούθησε τη Μικρασιατική Καταστροφή, μαζί με την συνακόλουθη ανταλλαγή πληθυσμών) αποτελούν γεγονός.

Το κολοσσιαίο, λοιπόν, έργο της αποκατάστασης των αντίστοιχων πληθυσμών, έργο πολυσύνθετο και εμφορούμενο από πληθώρα συνιστωσών, εντάσσεται στα καθήκοντα του κρατικού μηχανισμού, που καλείται να δράσει άμεσα και οργανωμένα, έχοντας, εκ των πραγμάτων, ως πρωταρχικό μέλημά του την οικιστική και στεγαστική αποκατάστασή τους.

Έτσι, η πολιτεία θεσμοθετεί αρχικά την επίταξη κτιρίων, ως ένα μέτρο για την πρώτη, σύντομη εγκατάστασή τους. Λίγο αργότερα (3.11.1922) ιδρύει το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων, το οποίο και προχωρεί στην ίδρυση προσφυγικών οικισμών σε όλη τη χώρα και στην ανέγερση προσωρινών, κατάλληλων (στη μεγάλη πλειοψηφία τους) για περιορισμένο χρονικό διάστημα οικημάτων· παράλληλα, δραστηριοποιείται το Υπουργείο Πρόνοιας Υγιεινής και Αντιλήψεως, ακολουθώντας την ίδια «κατασκευαστική πολιτική» με αυτή του Ταμείου. Ωστόσο, η ανεπάρκεια και το περιορισμένο κατασκευαστικό προϊόν των προαναφερθέντων φορέων, αναγκάζει ένα σημαντικό αριθμό των προσφύγων να στεγαστεί με δικά του μέσα, κάτω από άθλιες, στις περισσότερες περιπτώσεις, συνθήκες.

Ενώπιον του αδιεξόδου, το κράτος ζητά την οικονομική αρωγή της Κοινωνίας των Εθνών, γεγονός που οδηγεί, στις 13.10.1923, στην ίδρυση της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων, ως αυτόνομου οργανισμού για τη διαχείριση των δανείων που θα του χορηγηθούν και την υλοποίηση του σχεδίου της προσφυγικής αποκατάστασης. Παράλληλα με την ίδρυση της ΕΑΠ, που προοδευτικά θα αναδειχθεί στο σημαντικότερο φορέα της προσφυγικής αποκατάστασης, συνεχίζεται το έργο του Υπουργείου Πρόνοιας, ενώ το 1925 εμφανίζεται στο προσκήνιο και ένας τρίτος οργανισμός με σχετικές αρμοδιότητες, η Εθνική Τράπεζα Ελλάδος. Οι δύο τελευταίοι

φορείς συνεχίζουν τη δράση τους και μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, καθ' όλη τη διάρκεια του αποκαταστατικού έργου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Από τους Βαλκανικούς Πολέμους στη Συνθήκη των Σεβρών

Ξεκινώντας τη μελέτη, θα επιχειρηθεί μία σύντομη παρουσίαση, των ιστορικών γεγονότων που προηγήθηκαν της Μικρασιατικής Καταστροφής, αλλά και του γενικότερου πολιτικού και οικονομικού πλαισίου, τόσο στο βαλκανικό όσο και στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, και της επίδρασης αυτού στις εξελίξεις. Δεδομένου ότι αντικείμενο της μελέτης δεν είναι αυτά κάθε αυτά τα γεγονότα, αλλά, κύρια, συγκεκριμένες συνέπειές τους και οι τρόποι αντιμετώπισης των τελευταίων, δεν προτίθεται να γίνει διεξοδική παράθεση τους. Αντίθετα, θα επιλεγούν αυτά που, κατά την άποψη των γραφόντων, κρίνονται απαραίτητα για τη διαμόρφωση μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας του ιστορικού πλαισίου όσων, αργότερα, εξετάζονται.

Ανέκαθεν, η πραγματοποίηση ενός πολέμου, πίσω από τις αφορμές και τα προσχήματα που διέτεινε ότι τον καθιστούσαν αναγκαίο, έκρυβε τις πραγματικές αιτίες, που ωθούσαν τα κράτη στην ανάληψη σχετικών επιχειρησιακών πρωτοβουλιών. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η βιομηχανική επανάσταση, που είχε ήδη πραγματοποιηθεί στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, σε συνδυασμό με τη διαρκή τελειοποίηση της τεχνικής και των μηχανών στα ευρωπαϊκά εργοστάσια, οδήγησε σε ποσοτική έκρηξη την παραγωγή αγαθών. Η ζήτηση της εγχώριας αγοράς, πολύ μικρότερη από το μέγεθος του παραγόμενου προϊόντος, καθιστούσε επιτακτική την ανάγκη εξεύρεσης νέων αγορών. Οι οικονομικές, λοιπόν, επεκτατικές βλέψεις και η διεύρυνση των σφαιρών επιρροής, εκ μέρους των «Δυνατών», αποτέλεσαν τις κύριες αιτίες των πολεμικών αναταραχών στις αρχές του αιώνα. Τα πετρέλαια της Μοσούλης και οι ανεκμετάλλευτες πηγές της Ανατολής αποτέλεσαν τον κύριο στόχο των ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Μετά την Βαλκανική κρίση του 1877-1881 και την Συνθήκη του Βερολίνου, η οποία κατάφερε να διατηρήσει, για αρκετά χρόνια, την ειρήνη στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και να «τακτοποιήσει», προσωρινά, τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων, οι συνθήκες αλλάζουν και τα Βαλκάνια εισέρχονται σε νέα περίοδο εχθροπραξιών, οι οποίες θα οδηγήσουν σε ριζική αλλαγή των, ως τότε, εδαφικών

ορίων και σε ανακατανομή των δυνάμεων. Το έναυσμα δίδεται, το 1911, από την Ιταλία, η οποία κηρύσσει τον πόλεμο, αρχικά, στην Λιβύη και, έπειτα, στο Μεγάλο Ασθενή, την Οθωμανική Αυτοκρατορία (Μαργαρίτης, 2000α: 21-22). Πράγματι, την περίοδο αυτή η τουρκική αυτοκρατορία, που είχε απολέσει τη δύναμη και το κύρος που είχε άλλοτε, γίνεται επίκεντρο των επεκτατικών διεκδικήσεων των βαλκανικών κρατών. Προβάλλοντας ως αιτία την άρνηση της Τουρκίας να ανακαλέσει την επιστράτευση, που είχε διατάξει, και την «κακομεταχείριση», που υφίσταντο οι εθνικές τους μειονότητες, η Ελλάδα[1], η Σερβία και η Βουλγαρία συμμαχούν και κηρύσσουν τον πόλεμο στην Τουρκία (4 Οκτωβρίου 1912). Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος, όπως ονομάστηκε αργότερα, δεν διαρκεί πολύ (7 μήνες) και, τελικά, η Τουρκία, ως ηττημένη, υπογράφει την Συνθήκη του Λονδίνου και αποδέχεται τα νέα σύνορα. Όμως, οι διισταμένες επιδιώξεις των νικητριών χωρών, δεν ικανοποιούνται. Η Βουλγαρία, θεωρώντας ότι αδικήθηκε από την πραγματοποιηθείσα κατανομή των εδαφών, επιτίθεται, στις 16 Ιουνίου 1913, στην Ελλάδα και τη Σερβία (Μαργαρίτης, 2000α: 21-22). Να σημειωθεί, ότι οι δύο αυτές χώρες, έχοντας αντιληφθεί τη διαγραφόμενη απειλή εκ μέρους της Βουλγαρίας, είχαν ήδη συνάψει, στις 19 Μαΐου, με απόλυτη μυστικότητα, συνθήκη ειρήνης, φιλίας και αμοιβαίας συνεργασίας, σε περίπτωση που θα δεχόταν επίθεση. Το τέλος και του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου, με ηττημένη τη Βουλγαρία[2], επισφραγίζεται με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (27 Ιουλίου 1913) και τα νέα σύνορα της Ελλάδας καθορίζονται από την οριογραμμή του Μπέλες και τις εκβολές του Νέστου (Γαρδικα- Κατσιαδάκη, 2000: 14-15).

Με το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, το ελληνικό έδαφος επεκτείνεται με τις νέες περιοχές που προσαρτήθηκαν· η Ήπειρος, η Μακεδονία, η Κρήτη και η Λέσβος αποτελούν, πλέον, τμήμα του ελληνικού χώρου. Η σημερινή Ελλάδα συνίσταται, εδαφικά, κατά 92%, από την Ελλάδα που «δημιούργησαν» οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (με μόνες μεταγενέστερες προσθήκες τη Δυτική Θράκη και τα Δωδεκάνησα) (Μαυρογορδάτος, 2000: 42). Τα νεοπροσαρτημένα στην ελληνική επικράτεια εδάφη όχι μόνο αύξησαν την έκταση της χώρας κα τα οικονομικά της οφέλη, από την εκμετάλλευση των νέων εδαφών, αλλά, παράλληλα, αναπτέρωσαν το εθνικό αίσθημα, που, μετά το φιάσκο του 1897, είχε καταρρακωθεί. Η διπλωματική ικανότητα του

---

[1] Οι εκλογές της 12ης Μαρτίου 1912 είχαν αναδείξει τον Ελευθέριο Βενιζέλο ως πρωθυπουργό. Η διπλωματική ικανότητα του πολιτικού αυτού ηγέτη, σε συνδυασμό με τα νικηφόρα αποτελέσματα των βαλκανικών πολέμων, τον καθιέρωσαν στην πολιτική σκηνή της Ελλάδας τα επόμενα χρόνια.

[2] Εν τω μεταξύ, είχαν εισχωρήσει στον πόλεμο η Ρουμανία, το Μαυροβούνιο και η Τουρκία, στο πλευρό της Ελλάδας και της Σερβίας.

Ελευθέριου Βενιζέλου, σε συνδυασμό με τα νικηφόρα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων, καθιέρωσαν την χώρα ως αξιόλογη μάχιμη δύναμη στον ευρωπαϊκό κόσμο.

Ωστόσο, η σύμπνοια και η ενότητα, που διέκρινε το πολιτικό κόσμο την παραπάνω περίοδο, καταρρέει. Τα επιτεύγματα των Βαλκανικών Πολέμων έμελλε να αποτελέσουν την αρχή για την υπονόμευση της εθνικής ομοψυχίας. Οι διαφορές του βασιλιά Κωνσταντίνου με τον Βενιζέλο, ως προς την συμμετοχή ή μη της χώρας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οδηγούν στο εθνικό διχασμό[3] και στην ύπαρξη, δύο χρόνια μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, δύο κυβερνήσεων στην Ελλάδα, της Αθήνας, από τον Κωνσταντίνο, και της Θεσσαλονίκης, από τον Βενιζέλο[4].

Το 1917 η Ελλάδα, με ενιαία, πλέον, κυβέρνηση και μετά από τρία χρόνια ουδετερότητας, εισέρχεται στον πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων (οι ελληνικές δυνάμεις δραστηριοποιούνται στο Μακεδονικό Μέτωπο). Ωστόσο, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βρίσκεται, ήδη, προς το τέλος του. Με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, ο πόλεμος τελειώνει και τυπικά, με νικήτρια δύναμη τη Συμμαχία. Οι απώλειες σε έμψυχο δυναμικό είναι τεράστιες (υπολογίζονται πάνω από 8,5 εκατομμύρια νεκροί, 21 εκατομμύρια τραυματίες και 7,7 εκατομμύρια αιχμάλωτοι) και οι οικονομικές συνέπειες, επίσης, σημαντικές (εκτιμώνται σε 232 τρισεκατομμύρια δολάρια). Επιπρόσθετα, η παραγωγική και τεχνική υποδομή έχει υποστεί ανεπανόρθωτες καταστροφές (Βαρδιάμπασης, 2002: 5).

Ο πόλεμος τελειώνει, επαληθεύοντας το γεγονός ότι η επέκταση και η εδραίωση σε νέες σφαίρες επιρροής και εκμετάλλευσης αποτέλεσε την ουσιαστική αιτία κήρυξής του. Η εμπλοκή μεγάλου αριθμού κρατών ενδυναμώνει την πεποίθηση ότι κάθε κράτος, εκμεταλλευόμενο πρόσκαιρες συμμαχίες, επεδίωκε τη διεύρυνση των οικονομικών και εδαφικών του συμφερόντων, πλαίσιο στο οποίο, άλλωστε, κινήθηκε και η πολιτική που ακολούθησε η Ελλάδα.

Στη Συνδιάσκεψη του Παρισιού διευθετήθηκαν τα βασικά θέματα που απασχολούσαν τις Μεγάλες Δυνάμεις και αποφασίστηκε οι λοιπές εθνικές διαφορές να καθοριστούν με ιδιαίτερες συνθήκες. Έτσι, με τη Συνθήκη του Νεϊγύ (14-27

---

[3] Ο Κωνσταντίνος πρέσβευε την άποψη ότι, αν η Ελλάδα συμμετείχε, θα παρείχε υποστήριξη στις Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστρία), ενώ ο Βενιζέλος είχε ταχθεί υπέρ της Συμμαχίας (Αγγλία, Γαλλία).

[4] Ο Βενιζέλος σχηματίζει κυβέρνηση (26.9.1916) και κηρύσσει ανεξάρτητο κράτος τη Θεσσαλονίκη (9.10.1916). Επτά μήνες αργότερα και μετά από απαίτηση των Μεγάλων Δυνάμεων, ο Κωνσταντίνος φεύγει από την Ελλάδα, ορίζεται διάδοχος του ο Αλέξανδρος και ο Βενιζέλος σχηματίζει εθνική κυβέρνηση στην Αθήνα, στις 14 Ιουνίου 1917.

Νοεμβρίου 1919), μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, η τελευταία παραχωρεί την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη στην Ελλάδα (Σκουλάτου, Δημακοπούλου και Κόνδη, 1995: 84).

Με τη Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920), που καθορίζει την τύχη της Τουρκίας, αποφασίζεται η ενσωμάτωση της Ανατολικής Θράκης, της Ίμβρου και της Τενέδου στην Ελλάδα, στην οποία, παράλληλα, ανατίθεται, προσωρινά, και η διοίκηση της Σμύρνης, που μετά την παρέλευση πενταετίας, επρόκειτο, επίσης, να προσαρτηθεί στο ελληνικό κράτος (Σκουλάτου, Δημακοπούλου και Κόνδη, 1995: 84).

Εδαφικές προσαρτήσεις της Ελλάδας (Συνθήκες Νεϊγύ και Σεβρών)
(Πηγή: Σκουλάτου, Δημακοπούλου και Κόνδη, 1995: 85)

1.2 Η πορεία προς την Μικρασιατική Καταστροφή

Όπως έγινε φανερό προηγουμένως, η μικρή Ελλάδα, που στις αρχές του αιώνα μαχόταν για την επιβίωση και την εδραίωση της ανεξαρτησίας της, κατάφερε, μέσα σε μια δεκαετία, εκμεταλλευόμενη τις συνθήκες στην ευρύτερη περιοχή, να υπερδιπλασιάσει την εδαφική της επικράτεια και να μετεξελιχθεί σε σημαντική δύναμη στην ευρύτερη περιοχή.

Ωστόσο, μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, καμία ευρωπαϊκή δύναμη δεν είχε ικανοποιήσει τους στόχους της· η Αγγλία είχε βλέψεις στα εδάφη που είχαν απελευθερωθεί από τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Μεσοποταμία, Ιορδανία, Παλαιστίνη), η Γαλλία στη Συρία, το Λίβανο κλπ. Η κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή παραμένει ρευστή. Η διάσπαση της ενδοσυμμαχικής ενότητας, σε συνδυασμό με την ήδη απογειωμένη ισχύ του Κεμάλ, έμελλε να επηρεάσει, ανασταλτικά ως προς τα ελληνικά συμφέροντα, τις μετέπειτα εξελίξεις (Μούρελος, 2000: 45).

Οι απώλειες της Ελλάδας στον πόλεμο ήταν σημαντικές, όχι μόνο στο πεδίο των μαχών, αλλά, κυρίως, σε οικονομικό επίπεδο. Η χώρα είχε φτάσει στα δημοσιονομικά της όρια. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύονται οι Μεγάλες Δυνάμεις και, κυρίως, η Αγγλία, η οποία, μέσω των δανείων που της χορηγεί, επιτυγχάνει τον οικονομικό έλεγχο της χώρας[5] (Χεμίκογλου, 2000β: 8). Στα τέλη του 1918 συνάπτεται δάνειο με την Αγγλία, τη Γαλλία και τις ΗΠΑ, ενώ, παράλληλα, η Αγγλία ενθαρρύνει την Ελλάδα να προωθήσει τις στρατιωτικές δυνάμεις της στην ενδοχώρα της Τουρκίας[6]. Η Ελλάδα περνά σε μια νέα φάση της ιστορίας της· από κράτος που ασκούσε πολιτική αμυντική περνά σε στάση διεκδικητική, την οποία συγκαλύπτει με το πρόσχημα της άρνησης της Τουρκίας να αποδεχτεί την Συνθήκη των Σεβρών. Η προέλαση των ελληνικών δυνάμεων στην Τουρκική ενδοχώρα, έχει αρχίσει[7].

Ταυτόχρονα, οι πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό της χώρας, με την επάνοδο του Κωνσταντίνου στην κυβέρνηση[8], μεταβάλλουν την αρχική πρόθεση των Μεγάλων

---

[5] Ο Χεμίκογλου, σε άρθρο του στα Ιστορικά (τ.46) αναφέρει τις διαδοχικές υποτιμήσεις που υπέστη η δραχμή (ενώ αρχικά η ισοτιμία ήταν 1Λ.Α.= 35 δρχ., το 1922 έφτασε σε 1Λ.Α.= 100 δρχ.), καθώς και την πρωτότυπη ιδέα διχοτόμησης του νομίσματος, που εφηύρε ο Πρωτοπαπαδάκης, προκειμένου να αποφύγει και νέα υποτίμηση του νομίσματος.

[6] Το πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας χαρακτηρίζεται από δύο κυβερνήσεις, του Σουλτάνου, στην Κωνσταντινούπολη, και του Κεμάλ, στην Άγκυρα.

[7] Ο φιλέλληνας Λόϋδ Τζώτζ είχε αναφέρει χαρακτηριστικά για τον ελληνικό στρατό: «στρατός μισθοφόρων χωρίς μισθούς» (Σωτηρίου, 1985: 11).

[8] Ο Κωνσταντίνος, γνωστός για τις φιλογερμανικές του θέσεις, κερδίζει τις εκλογές του 1920.

Δυνάμεων να παράσχουν το, ήδη υποσχεθέν, δάνειο στην Ελλάδα. Η χώρα τελεί υπό την ομηρία της Αγγλίας, η οποία, ενώ παροτρύνει την Ελλάδα να συνεχίσει την προέλαση της στην Τουρκία, αναβάλλει συνεχώς την έκδοση κάποιου δανείου. Παρόλο που είχε γίνει αντιληπτή η ανάγκη αποχώρησης από τη Σμύρνη, ιδιαίτερα μετά τις συμφωνίες της Τουρκίας με την Ιταλία και τη Γαλλία, η ελληνική κυβέρνηση, με τις διαβεβαιώσεις της Αγγλίας, διατηρεί τις στρατιωτικές της θέσεις. Η απόφαση της διάσκεψης του Παρισίου, στις 9 Μαρτίου 1922, για αποχώρηση των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων από τη Μ. Ασία, εκφράζει, και τυπικά πλέον, τη τελική απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων για απομάκρυνση της Ελλάδας από τον χώρο της Εγγύς Ανατολής (Χεμίκογλου, 2000β: 8).

Εν τω μεταξύ, ο τουρκικός στρατός οργανώνεται, εκπαιδεύεται και εξοπλίζεται, σε αντίθεση με τον ελληνικό, ο οποίος έχοντας παραταχθεί κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής του Εσκί Σεχίρ- Αφιόν Καραχισάρ, μήκους 700χλμ., και με όπισθεν καλυμμένη έκταση 80.000 Km^2, ήταν πλημμελώς οργανωμένος, δυσκίνητος, με μικρή αναλογία μάχιμων στρατιωτών[9] και, κυρίως, με στελέχη χωρίς μεγάλη πείρα στο πεδίο των μαχών (Μαργαρίτης, 2000β: 24-27). Έτσι, στη τουρκική επίθεση που εκδηλώνεται στις 13 Αυγούστου 1922, η αντίσταση εκ μέρους του ελληνικού στρατού δε μπορεί να χαρακτηριστεί παρά υποτυπώδης· μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα έχει αποσαθρωθεί. Την ίδια στιγμή, ο τουρκικός στρατός, με συνεχείς και εντεινόμενες επιθέσεις, καταφέρνει να φτάσει στην Σμύρνη, στις 26 του ίδιου μήνα. Το τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας και, συνάμα, του ελληνικού στοιχείου στην Μ. Ασία επισφραγίζεται με την πυρπόληση της πόλης. Το όνομα της Σμύρνης πεθαίνει και στη θέση του εμφανίζεται το ''Γκιαούρ Ισμίρ'' (Ρήγος, 2000: 34).

Οι απώλειες σε έμψυχο δυναμικό, απότοκος της Μικρασιατικής Καταστροφής, φανερώνουν το μέγεθος της τελευταίας, γεγονός που, άλλωστε, επαληθεύεται και από την πραγματικότητα των αριθμών. Πιο συγκεκριμένα, από την πλευρά των Ελλήνων, οι νεκροί ανέρχονται σε 125.500 και οι αιχμάλωτοι σε 20.826, ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη, που αναφέρονται στον τουρκικό στρατό, είναι 2.543 και 1.000 (Ματζάρ, 2000: 19).

---

[9] Από τους 177.000 Ελληνες στρατιώτες της Μ. Ασίας, οι 70.000 άνηκαν σε μάχιμους σχηματισμούς, 19.000 ασκούσαν καθήκοντα φρουρών και 90.000 ήταν ανυπότακτοι και λιποτάκτες (Μαργαρίτης, 2000β: 24).

1.3 Η Συνθήκη της Λωζάννης και η Σύμβαση ανταλλαγής πληθυσμών

Ο επίλογος της Μικρασιατικής καταστροφής γράφεται στη Λωζάννη της Ελβετίας, στις 24.7.1923, όπου υπογράφεται και η ομώνυμη Συνθήκη, η οποία διευθετεί οριστικά τα σύνορα της χώρας. Το δύσκολο έργο της εκπροσώπησης της Ελλάδας ανατέθηκε, από την ελληνική κυβέρνηση, στον Ελευθέριο Βενιζέλο[10], τον οραματιστή της Μεγάλης Ιδέας, που τώρα διαπραγματευόταν τον οριστικό ακρωτηριασμό της.

Τα σημεία που αφορούσαν στην Ελλάδα και αποφασίστηκαν με τη Συνθήκη της Λωζάννης αναφέρονται επιγραμματικά παρακάτω:

1. Η Ανατολική Θράκη, τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος και τα Στενά αποδόθηκαν οριστικά στους Τούρκους.
2. Τα Δωδεκάνησα αναγνωρίστηκαν ρητά ως ιταλική κτήση.
3. Η Τουρκία αναγνώρισε οριστικά την παραχώρηση της Κύπρου στη Αγγλία.

Το καθεστώς αποστρατικοποίησης και διεθνοποίησης των Στενών παρέμενε, με τον περιορισμό (υπέρ της Τουρκίας) ότι, σε περίπτωση που η χώρα θα ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση, θα είχε το δικαίωμα να εμποδίζει την κίνηση των αντιπάλων της στα Στενά. Θα διατηρούνταν, επίσης, η διεθνής επιτροπή των Στενών, όχι όμως ως διεθνής διακυβέρνηση με δική της αστυνομική δύναμη (Σκουλάτου, Δημακοπούλου και Κόνδη, 1995: 117).

Η Συνθήκη της Λωζάννης, η τελευταία πράξη του δράματος για τη χώρα, για τις δυνάμεις της Αντάντ ισοδυναμούσε με λύτρωση, αφού εκεί τερματίστηκαν, επιτέλους, οι αντιζηλίες τους και βρέθηκε συμβιβαστική λύση για την κατανομή των πετρελαίων της Εγγύς Ανατολής (Σωτηρίου, 1985: 12).

---

[10] Εκπρόσωπος της τουρκικής πλευράς ήταν ο υπουργός εξωτερικών, Ισμέτ Πασάς.

Η Ελλάδα μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης

(Πηγή: Σκουλάτου, Δημακοπούλου και Κόνδη, 1995: 87)

Το ζήτημα της ανταλλαγής των προσφύγων, λόγω της σημαντικότητας και της συνθετότητας του, δεν διευθετήθηκε στα πλαίσια της Συνθήκη της Λωζάννης, αλλά αποφασίστηκε να εξεταστεί και να ρυθμιστεί αργότερα, με ξεχωριστή συμφωνία. Έτσι, με την ελληνοτουρκική ''Σύμβασιν περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών''[1], στις 30.1.1923, που συμφωνήθηκε απευθείας μεταξύ Βενιζέλου και Ινονού, διευθετήθηκε το ζήτημα της ανταλλαγής των πληθυσμών.

Οι αντιπροσωπείες, που συμμετείχαν, επιχείρησαν να θέσουν τις βάσεις και τους κανόνες, πάνω στους οποίους έπρεπε να πραγματοποιηθεί η ανταλλαγή των πληθυσμών. Καινοτομικό στοιχείο της Σύμβασης αποτέλεσε ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της ανταλλαγής των πληθυσμών, χαρακτήρας που αποτέλεσε διεθνή πρωτοτυπία, καθώς όλες, οι μέχρι τότε, αμοιβαίες πληθυσμιακές μετακινήσεις είχαν γίνει σε εθελοντική βάση (Γιαννακόπουλος, 2001: 12).

[1] Το πλήρες κείμενο της Σύμβασης παρατίθεται στο Παράρτημα.

Ο προαναφερθείς υποχρεωτικός και δεσμευτικός χαρακτήρας διαφάνηκε από το πρώτο, κιόλας, άρθρο της Σύμβασης, το οποίο επέβαλε την υποχρεωτική ανταλλαγή Τούρκων υπηκόων, ορθοδόξου θρησκεύματος, διαμενόντων στα τουρκικά εδάφη και Ελλήνων υπηκόων, μουσουλμανικού θρησκεύματος διαμενόντων στα ελληνικά εδάφη. Πλέον, για την εγκατάσταση των Ελλήνων στην Τουρκία και των Τούρκων στην Ελλάδα απαιτείται άδεια από την τουρκική και την ελληνική κυβέρνηση, αντίστοιχα. Οι ενστάσεις της ελληνικής πλευράς, για τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της ανταλλαγής, δεν κατάφεραν να κάμψουν την τουρκική αδιαλλαξία, όπως, άλλωστε, αποδεικνύεται και από τα λεγόμενα του τούρκου αντιπροσώπου Ρεζά Νουρ: «...θα έπρεπε να τεθεί ένα τέρμα στον ελληνικό επεκτατισμό» (Γκιζελή, 1984: 77). Παρά τις διεθνείς αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν, ως προς τη νομιμότητα της Σύμβασης και το σεβασμό στις διεθνείς συμφωνίες και κυρίως στα ανθρώπινα δικαιώματα, ο αμετάκλητος χαρακτήρας της ήταν αδιαπραγμάτευτος.

Επιπρόσθετα, η Σύμβαση δεν περιορίστηκε μόνο στους πληθυσμούς που μετακινήθηκαν ή θα μετακινηθούν, με την Μικρασιατική Καταστροφή, αλλά επεκτείνει την νομική της ισχύ, ώστε να περιλάβει όλους τους πληθυσμούς, που για διάφορους λόγους, μετακινήθηκαν, προς τη μία ή άλλη κατεύθυνση, την τελευταία δεκαετία (άρθρο 3 και 4). Ως πρόσφυγας θεωρείται κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο, που έχει μεταναστεύσει από την 18η Οκτωβρίου 1912 (Γιανακόπουλος, 2001: 13).

Να σημειωθεί, ότι εκτός της υποχρεωτικής και αμετάκλητης ανταλλαγής των πληθυσμών, η σύμβαση όριζε ότι οι «ανταλλάξιμοι» θα έπρεπε και να αποζημιωθούν, για τις περιουσίες που είχαν αφήσει στη χώρα απ' όπου προέρχονταν· προέβλεπε, δηλαδή, την αναγκαστική απαλλοτρίωση περιουσιών, φυσικών αλλά και νομικών προσώπων (εκκλησίες, κοινότητες κλπ.). Συγκεκριμένα, η Σύμβαση (με το άρθρο 14) καθόριζε ότι οι «ανταλλάξιμοι» έπρεπε να αποζημιωθούν με αγαθά ίσης αξίας και ίδιας φύσεως με αυτά που άφησαν στις χώρες προέλευσής τους. Ωστόσο, αν και το πνεύμα της διατύπωσης του παραπάνω άρθρου ήταν ορθό, η εφαρμογή του ήταν ανέφικτη, γεγονός που διαφάνηκε αργότερα, όταν κάθε κράτος κλήθηκε να αποκαταστήσει τους πρόσφυγές του (Γκιζελή, 1984: 83).

Η επομένη της Σύμβασης, βρίσκει την Ελλάδα, ένα κράτος οικονομικά διαλυμένο από τους πολυετείς πολέμους, να καλείται να εγκαταστήσει και να αποκαταστήσει 1.300.000 πρόσφυγες περίπου, σε εκτάσεις που άφησαν οι 500.000 Τούρκοι «ανταλλάξιμοι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ – ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

2.1 Το κράτος αντιμέτωπο με την αθρόα προσφυγική εισροή

Η πρώτη περίοδος του μεσοπολέμου (1920-1928) χαρακτηρίστηκε από μία έντονη δημογραφική αναταραχή, καθώς σημαδεύτηκε, αφενός, από τη Μικρασιατική Καταστροφή και την επακολουθείσα υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, και, αφετέρου, από τη διακοπή της εξωτερικής μετανάστευσης, με τα αμερικανικά περιοριστικά μέτρα του 1921, τα οποία ανέκοψαν τη συνέχιση της υπερπόντιας αποδημίας, που είχε ξεκινήσει από τις αρχές του αιώνα, και εμπόδισαν την αθρόα εξωτερική μετανάστευση. Αλλά και προγενέστερα, μεταξύ των απογραφών του 1907 και του 1920, που προηγήθηκαν της Μικρασιατικής Καταστροφής, ο ελληνικός πληθυσμός διπλασιάστηκε, κύρια ως αποτέλεσμα της προσάρτησης νέων εδαφών (της Μακεδονίας, της Ηπείρου, της Κρήτης και των νησιών, το 1913-14, και της Δυτικής Θράκης, το 1919-20) και των συνεπακόλουθων προσφυγικών αφίξεων.

Ωστόσο, το έτος 1922, οπότε και καίγεται η Σμύρνη, κρίνεται ως ο πρωταρχικός ιστορικός σταθμός, για τη δημογραφική και αστική ανάπτυξη της Ελλάδας. Δεν αποτελεί μόνο το σημείο αφετηρίας μιας περιόδου ανασυγκρότησης και σταθεροποίησης των πληθυσμιακών δυνάμεων της χώρας, αλλά, ταυτόχρονα, έχει βαθύτατη επίδραση στους μηχανισμούς αστικοποίησης και στη μελλοντική οργάνωση και διάρθρωση του χώρου. Παράλληλα, είναι το ξεκίνημα ενός ισχυρού ρεύματος εσωτερικής μετανάστευσης που, κάτω από διαφορετικές, βέβαια, συνθήκες και διαδικασίες, συνεχίζεται ως τις μέρες μας (Πολύζος, 1979: 7-10).

Πρέπει εδώ να σημειωθεί, ότι η συνολική αύξηση του πληθυσμού μεταξύ των απογραφών του 1920 και του 1928 (βλέπε Παράρτημα, πίνακες Α.8, Α.9 και Α.10, σελ.204-206), ανέρχεται σε ποσοστό 24% και αποδίδεται κατά 16% στους πρόσφυγες και μόνο κατά 8% στη φυσική κίνηση του πληθυσμού (το 1928 ο πληθυσμός της Ελλάδας ανέρχεται σε 6.204.684 κατοίκους, εκ των οποίων οι 1.221.849 ήταν πρόσφυγες, ήτοι 19,7% του συνολικού πληθυσμού). Πιο συγκεκριμένα, αμέσως μετά

τη Μικρασιατική Καταστροφή, το φθινόπωρο του 1922, καταφθάνουν στην Ελλάδα 649.059 πρόσφυγες. Κατόπιν, στο διάστημα μεταξύ 1923 και 1928, αφικνούνται άλλοι 375.918, που είχαν παραμείνει στις δύο χώρες και έρχονται από την Τουρκία, σύμφωνα με τη Σύμβαση που αφορούσε στην υποχρεωτική ανταλλαγή των ελληνοτουρκικών πληθυσμών. Αν στους προαναφερθέντες προστεθούν και όσοι παρέμειναν από την περίοδο 1914-1920 (βλέπε Παράρτημα, πίνακας Α.1, σελ.201), φτάνουμε στην απογραφή του 1928 στο σύνολο των 1.221.849 που προαναφέρθηκε (Πολύζος, 1984: 3).

Άφιξη προσφύγων
(Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 218)

Αξίζει να επισημανθεί η διαφορά του οικονομικού επιπέδου, μεταξύ των προσφύγων που κατέφυγαν στη Ελλάδα, καταδιωκόμενοι από την προέλαση του τουρκικού στρατού, και των ανταλλαχθέντων. Σε αντίθεση με τους πρώτους, που ήταν, κατά κύριο λόγο, γυναικόπαιδα και ηλικιωμένοι, εξαντλημένοι από τις επιδημίες και έφθαναν στην χώρα με ελάχιστα υπάρχοντα, οι προερχόμενοι από την ανταλλαγή, στην πλειοψηφία τους αγρότες από την περιοχή του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης, κατάφεραν να πάρουν μαζί τους μέρος της οικοσκευής τους, μερικά αγροτικά εργαλεία και κατοικίδια ζώα.

Πάντως, παρά το χρονικό διάστημα που χωρίζει την άφιξη των δύο προαναφερθέντων προσφυγικών ομάδων, όλος αυτός ο πληθυσμός παρέμενε συγκεντρωμένος, για δύο, τρία ή και, σε ορισμένες περιπτώσεις, περισσότερα χρόνια, στους προσωρινούς καταυλισμούς των σταθμών άφιξής του, στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, την Καβάλα, την Καλαμάτα, το Ηράκλειο και αλλού, αναμένοντας την κρατική αρωγή (Πολύζος, 1984: 3).

Η Ελλάδα, λοιπόν, καλείται να αναλάβει το κολοσσιαίο έργο της κοινωνικο-οικονομικής ενσωμάτωσης και οικιστικής – στεγαστικής αποκατάστασης ενός πληθυσμού, που ο αριθμός του ξεπερνά το ένα εκατομμύριο και που, στη μεγάλη πλειοψηφία του, έχει άμεση ανάγκη στέγης και οικονομικής αρωγής, για την καθημερινή του επιβίωση.

Έχοντας κινητοποιηθεί, πριν ακόμη από την καταστροφή του 1922, κατά το διάστημα 1914-1922, για την αποκατάσταση των προσφύγων που εισήλθαν στην Ελλάδα, ως επακόλουθο των βαλκανικών φιλονικιών, ο κρατικός μηχανισμός είχε κάποια σχετική πείρα σε θέματα αρωγής προς τους μετανάστες, πράγμα που, άλλωστε, ανήκε εξ' αντικειμένου στις υποχρεώσεις του (Γκιζελή, 1984 :125).

Γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι η στέγαση των θυμάτων ήταν το πιο επείγον εκ των προβλημάτων και έχριζε άμεσης αντιμετώπισης˙ στις πόλεις δεν έχει απομείνει κανείς στεγασμένος δημόσιος χώρος που να μην έχει χρησιμοποιηθεί ως κατάλυμα από τους πρόσφυγες. Ωστόσο, τα σχετικά με την προσφυγική στέγη λαμβανόμενα μέτρα είναι λύσεις προσωρινές και βραχυπρόθεσμες. Το κράτος, μπροστά στον κίνδυνο του πολιτικού, διοικητικού και οικονομικού αδιεξόδου, ανίκανο να οργανώσει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα αποκατάστασης, αναλαμβάνει το ζήτημα της στέγασης, χωρίς μεθοδικότητα, χωρίς πρόγραμμα, χωρίς καν συγκεκριμένα σχέδια (Γκιζελή, 1984 :127-129).

Παράλληλα, πλήθος φιλανθρωπικών οργανώσεων σπεύδουν να βοηθήσουν. Το κράτος δέχεται τη συμπαράσταση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και φιλανθρωπικών εταιρειών, ο μεγαλύτερος αριθμός των οποίων έχει ξένη προέλευση, όπως ο Αμερικανικός Ερυθρός Σταυρός, η American Near East Relief, η αγγλική εταιρία Save the Children's Founds, η All British Appeal, η επίσης αγγλική Imperial War Relief Foundation, ο Σουηδικός Ερυθρός Σταυρός και άλλες (Γκιζελή, 1984 :127).

Στη διάρκεια αυτής της πρώτης περιόδου, η λύση του στεγαστικού προβλήματος θα λάβει τέσσερις διαφορετικές μορφές: α) επίταξη ακινήτων, β) κατασκευές από το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων, γ) κατασκευές από το Υπουργείο Υγιεινής,

Προνοίας και Αντιλήψεως και δ) αυτοστέγαση. Αναλυτικότερα, το κράτος προχωρεί στη θέσπιση νομοθετημάτων, που προβλέπουν την επίταξη κτιρίων, με στόχο τη στέγαση των προσφυγικών οικογενειών, για ένα πρώτο χρονικό διάστημα, περιορισμένης διάρκειας. Ωστόσο, η ανεπάρκεια και το εξαιρετικά περιορισμένο αποτέλεσμα του μέτρου αυτού αναγκάζουν την κυβέρνηση να ιδρύσει, στις 3.11.1922, το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων (ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου), το οποίο και δημιουργεί προσφυγικούς οικισμούς σε όλη τη χώρα, προχωρώντας στην κατασκευή προσωρινών και κατάλληλων για περιορισμένο, μόνο, χρονικό διάστημα, στη συντριπτική πλειοψηφία τους, οικημάτων. Επιπρόσθετα, παράλληλα με το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων (ΤΠΠ) δραστηριοποιείται και το Υπουργείο Πρόνοιας, ακολουθώντας την ίδια «κατασκευαστική πολιτική» με εκείνη του Ταμείου1. Ωστόσο, οι κατασκευές του ΤΠΠ και του Υπουργείου, αφενός, δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των προσφύγων και, αφετέρου, δεν εξυπηρετούν παρά ένα πολύ περιορισμένο αριθμό αστέγων. Ως άμεση συνέπεια των προλεχθέντων, ένας μεγάλος αριθμός προσφύγων «αυτοστεγάζεται», εγκαθίσταται, δηλαδή, με δικά του μέσα, χωρίς κρατική παρέμβαση ή αρωγή (Γκιζελή, 1984 :129-147).

Ενώπιον του αδιεξόδου, η ελληνική κυβέρνηση απευθύνεται στην Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ) το Φεβρουάριο του 1923, ζητώντας «την ηθική της υποστήριξη και την τεχνική της βοήθεια». Η τεχνική αυτή βοήθεια αντιστοιχεί σε οικονομική ενίσχυση, υπό μορφή δανείου, όχι μόνο για την αποκατάσταση των προσφύγων, αλλά και για την ανόρθωση των δημόσιων οικονομικών της χώρας, που είχαν πληγεί σοβαρά από τις στρατιωτικές δαπάνες και την εξυπηρέτηση άλλων δανείων, τα οποία είχαν συναφθεί παλαιότερα (Πολύζος, 1984: 16).

Δύο χρόνια αργότερα, ύστερα από πολλές συζητήσεις και κάτω από δρακόντεια μέτρα, μέτρα που σήμαιναν περισσότερο επέμβαση παρά αφιλοκερδή βοήθεια, εγκρίνεται το πρώτο διεθνές δάνειο για τη χρηματοδότηση της προσφυγικής αποκατάστασης. Ανάμεσα στους όρους που θέτει η ΚτΕ ως εγγύηση, είναι η ίδρυση ενός αυτόνομου οργανισμού, της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ), αποστολή της οποίας θα είναι η διαχείριση του δανείου, ανεξάρτητα και αυτόνομα,

---

[1] Το ΤΠΠ διαλύεται το Μάιο του 1922, όχι, βέβαια, ως συνέπεια του ότι η κρίση στο θέμα της προσφυγικής κατοικίας αρχίζει να υποχωρεί, αλλά στα πλαίσιο μια διοικητικής αναδιοργάνωσης, για να παραχωρήσει τη θέση του σε άλλους οργανισμούς. Αντίθετα, το Υπουργείο Πρόνοιας συνεχίζει το έργο του καθ' όλη την περίοδο.

και η εκτέλεση σχεδίου αποκατάστασης των προσφύγων, και, παράλληλα, την απόδοση, ως ενέχυρο, πολλών δημοσίων εσόδων (Πολύζος, 1984: 16).

Το πρώτο αυτό δάνειο εγκρίνεται το Δεκέμβριο του 1924, έχει ονομαστική αξία 12.300.000 στερλίνες (επιτόκιο 7%) και τελικό καθαρό προϊόν 9.970.016 στερλίνες, και καταβλήθηκε από τρεις τράπεζες: την Spayer and Co της Νέας Υόρκης, την Hambro's Bank Ltd του Λονδίνου και την Εθνική Τράπεζα Ελλάδας (Πολύζος, 1984: 16).

Η ΕΑΠ ιδρύεται, τελικά, στις 13 Οκτωβρίου του 1923, στη Γενεύη (όπου εγκρίνεται και υπογράφεται το σχετικό Πρωτόκολλο και το καταστατικό λειτουργίας της), και προοδευτικά αναδεικνύεται στον σημαντικότερο οργανισμό για την παραγωγική αποκατάσταση των προσφύγων, στην πόλη και την ύπαιθρο, με χαρακτήρα οριστικό και αμετάκλητο. Για την υλοποίηση των προγραμμάτων της, χρησιμοποιεί τις γαίες, που εξ' αρχής θα της παραχωρήσει η κυβέρνηση, και τα κεφάλαια που, όπως προαναφέρθηκε, τίθενται στη διάθεσή της. Να σημειωθεί, ότι μετά τη διάλυσή της, τον Ιανουάριο του 1930, το έργο της προσφυγικής αποκατάστασης θα περιέλθει στο Υπουργείο Πρόνοιας και την Εθνική Τράπεζα Ελλάδος (για τη συμμετοχή της οποίας θα γίνει λόγος στη συνέχεια), φορείς που συνεχίζουν τη δράσή τους καθ' όλη τη διάρκεια του έργου της προσφυγικής αποκατάστασης (Γκιζελή, 1984 :155-156).

Παρά τις εγγυήσεις, το ποσό του προαναφερθέντος δανείου απεδείχθη ανεπαρκές για τις ανάγκες της αποκατάστασης των προσφύγων. Έτσι, εκδίδεται δεύτερο διεθνές δάνειο, το Φεβρουάριο του 1928, το οποίο ονομάζεται και «τριμερές» ή «σταθεροποίησης» η ονομαστική του αξία είναι 12.300.000 στερλίνες (επιτόκιο 6,97%) και απέφερε 6.424.000 στερλίνες. Αν στο ποσό του δανείου αυτού προστεθεί και ένα αμερικανικό δάνειο που παραχωρήθηκε λίγο αργότερα, προκύπτει ένα τελικό σύνολο 9.000.000 στερλινών. Να σημειωθεί εδώ ότι, παράλληλα με τον εξωτερικό δανεισμό, το κράτος προβαίνει και στη σύναψη εσωτερικών δανείων, για την κάλυψη πολλών τρεχουσών δαπανών και ποσών που αφαιρεί απευθείας από τον προϋπολογισμό του, αλλά και για την αποζημίωση των προσφύγων αναλογικά ως προς τις περιουσίες που εγκατέλειψαν στην Τουρκία[2] (Πολύζος, 1984: 17-19).

---

[2] Το πρώτο εσωτερικό δάνειο εκδίδεται το 1926, έχει ονομαστική αξία 3 δισεκατομμύρια δραχμές και επιτόκιο 8% και ανεβαίνει, λίγο αργότερα, σε 3,4 δισεκατομμύρια, το δεύτερο το 1928, έχει το ίδιο επιτόκιο, αλλά ονομαστικό κεφάλαιο 2,5 δισεκατομμύρια δραχμές και το τρίτο το 1929, με επιτόκιο 6% και ύψους 1,6 δισεκατομμυρίων (Πολύζος, 1984: 19).

Πρέπει να αναφερθεί, ότι κατά τη διάρκεια της λειτουργίας της Επιτροπής, το κράτος δεν ανακόπτει την δραστηριότητά του στο πεδίο της αποκατάστασης των προσφύγων, η οποία, βέβαια, δεν έχει τη βαρύτητα του έργου της ΕΑΠ και αναφέρεται, κατά κύριο λόγο, στη διοικητική διάσταση του ζητήματος της αποκατάστασης. Πολλές φορές, τροποποιεί τη δομή της δημόσιας διοίκησης, ιδρύοντας νέες διευθύνσεις αποκατάστασης ή αλλάζοντας τη μορφή των σχετικών υπηρεσιών, δραστηριότητες οι οποίες διέπονται από μια τάση αποκέντρωσης, που στόχο έχει την επιτάχυνση της διαδικασίας εξομάλυνσης και επίλυσης των τοπικών προβλημάτων. Ωστόσο, οι τοπικές υπηρεσίες, αποκομμένες καθώς είναι μεταξύ τους, δεν δίνουν παρά μόνο αποσπασματικές λύσεις στα ζητήματα που ανακύπτουν. Άλλωστε, ο γραφειοκρατικός χαρακτήρας των αρμοδιοτήτων τους, δεν τους αφήνει περιθώρια να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν μια πραγματική τοπική πολιτική (Γκιζελή, 1984: 209-210).

Να σημειωθεί εδώ ότι, με τη συμφωνία της 5ης Μαΐου του 1925 μεταξύ της κυβέρνησης και της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (ΕΤΕ), ένα τρίτος οργανισμός, που σχετίζεται με το έργο της προσφυγικής αποκατάστασης, η ΕΤΕ, εμφανίζεται στο προσκήνιο, πλάι στην Επιτροπή και το Υπουργείο Πρόνοιας, για να αποκτήσει προοδευτικά μεγάλο κύρος και σημαντική ισχύ. Το έργο της συνίσταται σε δραστηριότητες σχετικές με αποζημίωση των προσφύγων και την παροχή οικοπέδου και κατοικίας, τόσο στους πρόσφυγες όσο και σε ευρύτερα άπορα στρώματα (Γκιζελή, 1984: 241-242).

Τέλος, να επισημανθεί η ίδρυση της Υπηρεσίας Διαχειρίσεως Αστικών Προσφυγικών Συνοικισμών (ΥΔΑΠΣ), με το Ν.Δ. της 14.7.1927, από το Υπουργείο Πρόνοιας. Οι δραστηριότητές της εναρμονίζονται με εκείνες της Επιτροπής· ολοκληρώνει ορισμένες από τις ημιτελείς κατοικίες του Ταμείου, στους τέσσερις πρώτους προσφυγικούς συνοικισμούς της Αθήνας και του Πειραιά, ενώ αναλαμβάνει και νέες κατασκευές (αναμφισβήτητα κατώτερης ποιότητας από τις κατασκευές της ΕΑΠ), επιβεβαιώνοντας, για μία ακόμη φορά, την υπαρκτή διαφορά επιπέδου μεταξύ των τελευταίων και των κρατικών (Λεοντίδου, 1989: 204).

Στις ενότητες που ακολουθούν γίνεται διεξοδική ανάλυση όλων των διαφορετικών μορφών, που έλαβε το έργο της αποκατάστασης των προσφύγων, προκειμένου για τη διαμόρφωση μια ολοκληρωμένης εικόνας του ζητήματος και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

2.2 Το μέτρο της επίταξης ακινήτων

Στα πλαίσια της προσωρινής εγκατάστασης των προσφύγων, το κράτος, όπως προαναφέρθηκε, θέτει κατ' αρχήν σε εφαρμογή το μέτρο της επίταξης των ακινήτων.

Σύμφωνα με τον νόμο που θεσπίστηκε την 1.11.1922 ''Περί επιτάξεως ακινήτων δι' εγκατάστασιν προσφύγων'', δίνεται η δυνατότητα στο κράτος να επιτάξει, εξ' ολοκλήρου ή εν μέρει, κάθε ακίνητο, που ανήκει σε φυσικά πρόσωπα, εταιρείες, νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, μονές, ναούς ή εκκλησιαστικά ιδρύματα, και το οποίο δεν κατοικείται ή δεν χρησιμοποιείται από τον ιδιοκτήτη του (άρθρο 1). Επίσης, ο ιδιοκτήτης δύναται να αποζημιωθεί για τη χρήση του κτιρίου είτε από το κράτος είτε από τους πρόσφυγες, αν οι τελευταίοι χαρακτηριστούν εύποροι. Εάν, θεωρηθούν, εν μέρει εύποροι, η αποζημίωση καταβάλλεται κατά το ήμισυ από το κράτος και κατά το υπόλοιπο ήμισυ από τον πρόσφυγα (άρθρο 7) (Γκιζελή, 1984: 129).

Λίγες μέρες αργότερα, στις 22.11.1922 ψηφίζεται νέος νόμος ''Περί επιτάξεως κατοικούμενων ή οπωσδήποτε χρησιμοποιουμένων ακινήτων''. Ο νέος νόμος επεκτείνει την εφαρμογή του μέτρου της επίταξης και σε ακίνητα που κατοικούνται ή χρησιμοποιούνται από τους ιδιοκτήτες τους. Και σε αυτή την περίπτωση τα περί αποζημιώσεως ρυθμίζονται ομοίως με τον προγενέστερο νόμο (Γκιζελή, 1984: 129).

Σε κάθε περίπτωση πάντως, το ύψος της αποζημίωσης που προέβλεπε το κράτος για τους ιδιοκτήτες που θα παραχωρούσαν τμήμα της ιδιοκτησίας τους, δεν ήταν ικανοποιητικό, με αποτέλεσμα ο αριθμός των κατοικιών που παραχωρήθηκαν να είναι ιδιαίτερα μικρός. Επιπρόσθετα, όσοι ιδιοκτήτες επιθυμούσαν μπορούσαν να απαλλαγούν από την επίταξη αρκεί να πλήρωναν στο κράτος ποσό ανάλογο της περιουσίας και της αξίας των κτιρίων που κατείχαν, με συνέπεια, και πάλι, το τελικό προϊόν σε κατοικίες να είναι περιορισμένο (Πολύζος, 1984: 34).

Οι ανάγκες σε κατοικία, αυτή την πρώτη περίοδο της προσφυγικής αποκατάστασης, ήταν τόσο μεγάλες, ώστε η επίταξη κάθε είδους ακινήτου, κατοικούμενου και μη, αποτελούσε επιτακτική ανάγκη. Η εφαρμογή του μέτρου απέδειξε ότι τα αποτελέσματά του δεν ήταν σε καμία περίπτωση συγκρίσιμα με τα αναμενόμενα, γεγονός που οδήγησε, μετέπειτα, την κυβέρνηση στην αναγνώριση της ανάγκης για εκ νέου προγραμματισμό και τελικά στην ίδρυση του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων. Υπολογίζεται ότι μέχρι τα μέσα του 1923 είχαν επιταχθεί στην Αθήνα, τον Πειραιά και τα περίχωρα 188 σπίτια με 544 δωμάτια, 83 αποθήκες,

16 εργοστάσια, 9 μαγαζιά και 6 οικόπεδα, σε αντίθεση με την επαρχία, όπου το μέτρο δεν εφαρμόστηκε (Πολύζος, 1984: 34-35)[3].

Εκτός, πάντως, από την περιορισμένη απήχηση της επίταξης, η οποία έπληττε κυρίως την μεσαία και την εύπορη αστική τάξη (που στην πλειοψηφία της διέθετε μεγάλες και άνετες κατοικίες), το μέτρο χωλαίνει και αλλού· προκαλεί, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, κοινωνικές τριβές και διαμάχες. Η υποχρεωτική συγκατοίκηση γηγενών και προσφύγων κάθε άλλο παρά ομαλή μπορεί να χαρακτηριστεί. Οι γηγενείς χάνουν την προσωπική τους ζωή, την ιδιωτικότητα τους, ενώ ταυτόχρονα τίθεται ζήτημα ηθών και ηθικών αξιών των προσφύγων. Ο διαχωρισμός ''εμείς και ''αυτοί'' δεν άργησε να προκύψει, με όλες τις δυσάρεστες συνέπειες που προκύπτουν από μια τέτοια κατάσταση. Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι το μέτρο της επίταξης δεν προκάλεσε ανησυχία στους γηγενείς, όσον αφορά στην κυριότητα της ιδιοκτησίας, διότι έθιγε μόνο τη χρήση της (Γκιζελή, 1984: 131).

Να σημειωθεί, επίσης, πως με τη λογική ότι η επίταξη χρησιμοποιήθηκε για την προσωρινή εγκατάσταση των προσφύγων, η κυβέρνηση πέτυχε, αφενός, να καθησυχάσει τους γηγενείς για την προσωρινότητα του μέτρου και, αφετέρου, να πείσει τους πρόσφυγες να κάνουν υπομονή και να δείξουν κατανόηση γιατί τα προβλήματα που αναγκάζονται να υποστούν θα έχουν ημερομηνία λήξης.

Με τον τρόπο αυτό, κατά την περίοδο της επείγουσας ανάγκης για την εξασφάλιση στέγης για τους πρόσφυγες, το μέτρο της επίταξης διευκόλυνε την άμεση εξεύρεση κατοικίας χωρίς να θίξει τα δικαιώματα ιδιοκτησίας των γηγενών, ατυχώς, όμως, σε εξαιρετικά περιορισμένο βαθμό.

2.3 Η ίδρυση και το έργο του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων.

Η επίταξη των ακινήτων, όπως έγινε προφανές εκ των αποτελεσμάτων της εφαρμογής της, δεν απέδωσε τους αναμενόμενους καρπούς. Η περίθαλψη και αποκατάσταση των προσφύγων έπρεπε να αντιμετωπιστεί άμεσα και με δραστικότερα μέτρα. Υπό αυτές τις συνθήκες, στις 3 Νοεμβρίου του 1922, ιδρύεται, όπως προαναφέρθηκε, με το νομοθετικό διάταγμα ''Περί συστάσεως Ταμείου Περιθάλψεως Προσφύγων'', το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων (ΤΠΠ), αυτόνομος

[3] Η Β. Γκιζελή αναφέρει ότι επιτάχθηκαν περίπου 8.000 κενά ακίνητα, χωρίς όμως να προσδιορίζει μέχρι πότε.

οργανισμός με μορφή Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) και έδρα την Αθήνα.

Στο καταστατικό της ίδρυσής του καθορίζεται η συμμετοχή υψηλόβαθμων κυβερνητικών στελεχών στη διοίκησή του. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 3 ορίζει ότι το Συμβούλιό του απαρτίζεται από τα ακόλουθα μέλη (Γκιζελή, 1984: 133):

1. Το Γενικό γραμματέα Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως.
2. Το Γενικό Διευθυντή του Δημόσιου Λογιστικού.
3. Το Διευθυντή της Αστικής Αποκατάστασης των Προσφύγων.
4. Το Διευθυντή της Υπηρεσίας Εποικισμού του Υπουργείου Γεωργίας.
5. Έναν από τους διευθυντές του Υπουργείου Συγκοινωνιών, οριζόμενο από τον αντίστοιχο υπουργό.
6. Τον πρόεδρο του Εμπορικού Επιμελητηρίου Αθηνών.
7. Δύο αντιπροσώπους προσφυγικών οργανώσεων, διοριζόμενους με βασιλικό διάταγμα.
8. Τρεις ιδιώτες διοριζόμενους με βασιλικό διάταγμα, μετά από πρόταση του Υπουργού Πρόνοιας και Αντιλήψεως.

Με την τροπολογία της 18ης Οκτωβρίου 1923, καθορίζεται ότι το ΤΠΠ θα λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιθάλψεως, το οποίο θα εκπροσωπείται στο συμβούλιο του Ταμείου από ανώτερο υπάλληλο του υπουργείου, τον Επίτροπο, ο οποίος έχει δικαίωμα συμμετοχής στις συνεδριάσεις, όχι, όμως, και δικαίωμα ψήφου (Γκιζελή, 1984: 134). Πρόεδρος του Ταμείου ορίστηκε ο μεγαλοεπιχειρηματίας και πρόεδρος του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Αθήνας, Επαμεινώνδας Χαρίλαος[4] (Πολύζος, 1984: 36, και Morgenthau, 1994: 150). Με άλλο άρθρο της ίδιας τροπολογίας, παρέχεται η δυνατότητα στην κυβέρνηση να ορίσει τριμελή εκτελεστική επιτροπή, η οποία θα έχει τη δικαιοδοσία να λαμβάνει αποφάσεις, να εκτελεί εργασίες και να εγκρίνει τον προϋπολογισμό του ΤΠΠ, «χωρίς άλλες διατυπώσεις», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Χαρίλαος (Morgenthau, 1994: 123).

Οι πόροι του ιδρύματος καθορίστηκαν, αρχικά, από το άρθρο 1 του νομοθετικού διατάγματος ιδρύσεως του Ταμείου το οποίο συγκεκριμένα αναφέρει : «[Το Ταμείο] έχει σκοπό την διαχείρισιν και διάθεσιν των εξ' εράνων, κληρονομιών, δωρεών και

---

[4] Προϋπήρξε υπουργός Επισιτισμού στην κυβέρνηση του Σπυρίδωνα Λάμπρου.

κληροδοτημάτων προς περίθαλψιν εν γένει και εγκατάστασιν των προσφύγων διατεθειμένων χρημάτων και ειδών.» Αργότερα, στην τροπολογία του 1923, συμπεριλαμβάνονται στους πόρους του Ταμείου επιχορηγήσεις από το κράτος καθώς και τα έσοδα από την ενοικίαση των κατοικιών του στους πρόσφυγες (Γκιζελή, 1984: 134-135).

Οι επιχορηγήσεις του κράτους δίνονται με την μορφή δανείου[5], ενώ τα έσοδά του ενισχύονται με την επιβολή πρόσθετων φόρων σε είδη όπως, ο καπνός, η εξαγωγή προϊόντων από τη Λέσβο κλπ.[6] Με τον τρόπο αυτό, το βάρος της περίθαλψης και εγκατάστασης των προσφύγων επωμίζεται, έμμεσα, το σύνολο του πληθυσμού της χώρας, γηγενείς και πρόσφυγες. Παράλληλα, σε ό,τι αφορά στη συγκέντρωση χρημάτων από τα ενοίκια, δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι οι πρόσφυγες πλήρωσαν για την οικία που τους παραχωρήθηκε από το Ταμείο, για την προσωρινή στέγαση τους (Γκιζελή, 1984: 134-136 και Πολύζος, 1984: 36)· εικάζεται ότι, υπό την πίεση πιθανών μελλοντικών κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών, οι εν λόγω κατοικίες παραχωρήθηκαν από το Ταμείο δωρεάν. Τελικά, το ποσό που διαχειρίστηκε το Ταμείο, μέχρι την διάλυση του, ήταν της τάξης των 360.000.000 δρχ. (Πολύζος, 1984: 36).

Πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό, ότι το συμβούλιο του ΤΠΠ, συνεκτιμώντας το μέγεθος του έργου που είχε να επιτελέσει, καθώς και το επείγον της κατάστασης, αποφασίζει να διαθέσει τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν από την ιδιωτική συνεισφορά (δωρεές, εράνους, κληροδοτήματα κλπ.) για την αγορά φαρμακευτικού υλικού, σκεπασμάτων, ρούχων, τροφίμων κ.α. Αντίθετα, τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν από τη κρατική επιχορήγηση χρησιμοποιήθηκαν εξολοκλήρου για την αστική αποκατάσταση των προσφύγων· την ευθύνη της αγροτικής αποκατάστασης ανέλαβε το Υπουργείο Γεωργίας. Τέλος, να επισημανθεί ότι το Ταμείο ανέλαβε όλα τα έξοδα για τη μεταφορά και τη διάθεση των δωρεών, που προσέφεραν οι ξένες φιλανθρωπικές εταιρείες[7] (Morgenthau, 1994: 125, 127).

Με τα δεδομένα αυτά, ξεκίνησε το έργο του το Ταμείο, το οποίο δραστηριοποιήθηκε σε όλη την Ελλάδα. Τα αρχικά ξύλινα παραπήγματα και

---

[5] Δόθηκαν επιχορηγήσεις ύψους 293.644.321δρχ.
[6] Μέσω των φόρων συγκεντρώθηκαν 65.264.188δρχ.
[7] Η Πανελλήνια Επιτροπή Εράνων παραχώρησε αρχικά 4.072.741 δρχ. και, σε δεύτερη φάση, το ποσό των 5.896.259δρχ. (Γκιζελή, 1984: 134).

συγκροτήματα σκηνών καταλαμβάνουν οποιοδήποτε ελεύθερο χώρο στην πόλη (Πολύζος, 1984: 36).

Τα πρώτα οργανωμένα έργα υλοποιήθηκαν στο Βύρωνα και τον Ταύρο[8], σε εκτάσεις που είτε ανήκαν στο δημόσιο είτε είχαν ήδη απαλλοτριωθεί, αν και το Ταμείο έδειχνε σαφή προτίμηση προς περιοχές που είχαν ήδη κατοικηθεί από πρόσφυγες, οι οποίοι είχαν έρθει στην χώρα πριν το 1922, όπως η Κοκκινιά (Πολύζος, 1984: 39). Οι πρώτοι οικισμοί αρχίζουν να διαμορφώνονται· ξεκινούν έργα στην Καισαριανή, τη Ν. Ιωνία, τα Σφαγεία, το Βύρωνα και την Κοκκινιά, με κύριο και μοναδικό μέλημα τη γρήγορη στέγαση κατά το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού προσφύγων (Κωνσταντινοπούλου, 1985: 136).

Πρέπει εδώ να τονιστεί, ότι το Ταμείο επικεντρώνεται στην επιλογή των τύπων και του τρόπου κατασκευής των κατοικιών, χωρίς να λαμβάνει υπόψη την έλλειψη υποδομών ύδρευσης, αποχέτευσης, ηλεκτρισμού και γενικότερα των συνθηκών που θα συντελούσαν στην στοιχειωδώς ικανοποιητική διαβίωση των κατοίκων. Η παντελής έλλειψη μέριμνας για την δημιουργία των απαραίτητων υποδομών τονίζεται και από τη Γκιζελή: «Τα έργα αρχίζουν από την επιφάνεια και τελειώνουν στη στέγη του οικήματος» (Γκιζελή, 1984: 136).

Σε ό,τι αφορά στους τύπους των οικημάτων που κατασκεύασε το Ταμείο, τα περιορισμένα χρηματικά ποσά που διέθετε σε συνδυασμό με τον μεγάλο αριθμό των προσφύγων, που καλούνταν να στεγάσει, οδηγούσε αναγκαστικά στις ακόλουθες επιλογές: α) ελαχιστοποίηση των παρεχόμενων ανέσεων και διαστάσεων της κατοικίας και β) τυποποίηση των στοιχείων της κατοικίας, ώστε να έχει το μικρότερο δυνατό κόστος κατασκευής (Κωνσταντινοπούλου, 1985: 136).

Τα είδη των κτιρίων παρουσιάζουν μεγάλες διαφοροποιήσεις, από τα πρώτα ξύλινα παραπήγματα ως τις τελικές πλίνθινες κατοικίες. Πάντως, οι ξύλινες κατασκευές χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον από το Ταμείο, καθώς, αφενός, αποτελούσαν την οικονομικότερη λύση και, αφετέρου, οι πρόσφυγες είχαν ήδη ενστερνιστεί τη ζωή μέσα σε ξύλινες κατασκευές, αφού τα περισσότερα οικήματα στη Τουρκία ήταν ξύλινα. Ωστόσο, βασικό μειονέκτημά τους αποτελεί το μικρό μέγεθος και η συνεχής συντήρηση που απαιτούσαν (Γκιζελή, 1984: 138-139).

---

[8] Ο Ε. Χαρίλαος αναφέρει (στο Morgenthau, 1994: 127) ότι η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια έγινε στο Παγκράτι, όπου οι μόνιμες προσφυγικές κατοικίες που κατασκευάστηκαν από το Ταμείο συνοδεύτηκαν από έργα υποδομής, καθώς και κοινωφελείς και κοινόχρηστους χώρους.

Οι πλίνθινες κατασκευές, που έπονται χρονικά των ξύλινων, είχαν τη δυνατότητα να παρέχουν υψηλότερης ποιότητας στέγης στους πρόσφυγες. Ωστόσο, η ποιοτικά καλύτερη στέγη θα ήταν υλοποιήσιμη, με τον περιορισμό ότι θα ικανοποιούνταν ορισμένες βασικές προϋποθέσεις, όπως η εξασφάλιση καλής ποιότητας αργίλου, η θεμελίωση των σπιτιών, η σκεπή με κεραμίδι και το εξωτερικό επίχρισμα, ώστε να προστατεύονται από τις εκάστοτε καιρικές συνθήκες (Γκιζελή, 1984: 139). Σε αντίθεση, όμως, με τα προλεχθέντα και υπό την πίεση της ανάγκης γρήγορης εγκατάστασης των προσφύγων, οι ποιοτικές παράμετροι είτε δεν ελήφθησαν υπόψη είτε, ακόμα και στις περιπτώσεις όπου υπήρχε η σχετική βούληση, δεν ήταν εύκολο να ελεγχθεί η ποιότητα των υλικών ή η τήρηση των δεσμεύσεων των εργολάβων.

Να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι το κράτος, προκειμένου να διευκολύνει το Ταμείο και να το απαλλάξει από τις γραφειοκρατικές διαδικασίες, του είχε παραχωρήσει, με νομοθετικό διάταγμα, δικαίωμα οικοδόμησης κατοικιών εκτός Σχεδίου Πόλεως, καθώς επίσης και απαλλαγής από την υποβολή αρχιτεκτονικών και κατασκευαστικών σχεδίων στο Γραφείο Πολεοδομίας Αθηνών (Γκιζελή, 1984: 207 και Λεοντίδου, 1989: 248). Η κατασκευή των οικισμών ανετίθετο στους εργολάβους μετά από δημόσιο μειοδοτικό διαγωνισμό με ενσφράγιστες προσφορές. Ο Χαρίλαος, στην αποτίμηση του έργου του, ως προέδρου του Ταμείου, αναφέρει ότι «...στη σύναψη των συμβολαίων για την κατασκευή των μετέπειτα οικισμών προσπαθήσαμε πάντα να προτιμούμε όσους παρείχαν τα μεγαλύτερα εχέγγυα, όταν βέβαια οι τελευταίοι πρόσφεραν εξίσου ικανοποιητικές με τους άλλους τιμές» (Morgenthau, 1994: 131). Η προαναφερθείσα δήλωση θέτει σημαντικούς προβληματισμούς σχετικά με το ποιες ήταν οι τελικές επιλογές, όταν σημαντικές αποκλίσεις τιμών συνοδευόταν και από ανάλογες διαφοροποιήσεις ως προς την εγκυρότητα του εργολάβου.

Ως το τέλος της δραστηριότητας του, το Μάιο του 1925[9], το ΤΠΠ είχε παραδώσει 4.000 ολοκληρωμένα οικήματα με 9.283 δωμάτια και 2.500 ημιτελή κτίρια με 5.990 δωμάτια (Γκιζελή, 1984: 136). Εκτιμάται ότι το ΤΠΠ και το Υπ. Πρόνοιας (το οποίο δραστηριοποιήθηκε, αρχικά, παράλληλα με το Ταμείο αλλά και μετά τη διάλυση του) κατασκεύασαν 22.337 κατοικίες στο σύνολο της χώρας, ως το 1925 (ΚτΕ, 1997: 133 και Λεοντίδου, 1989: 204). Τα παραπάνω στοιχεία διαφοροποιούνται σε σχέση με όσα αναφέρει ο Πολύζος, ο οποίος υποστηρίζει ότι Ταμείο και Υπ. Πρόνοιας

[9] Σύμφωνα με την εκδοχή του Morgenthau, η οποία αποκλίνει από άλλες μαρτυρίες, το ΤΠΠ διαλύθηκε στις 31 Οκτωβρίου 1923 (Morgenthau, 1994: 122).

κατασκεύασαν 33.647 κατοικίες (Πολύζος, 1984: 40)· στα παραπάνω οικήματα πιθανόν να έχει συνυπολογισθεί και κάθε είδος παραπήγματος που είχε στηθεί. Ειδικά, για την περίπτωση της Αθήνας, το 1925 καταγράφηκαν 75.245 προσφυγικές οικογένειες, από τις οποίες το 12,4% είχε αποκατασταθεί από το ΤΠΠ (Λεοντίδου, 1989: 215). Τα τελευταία παραπήγματα του Ταμείου εκκαθαρίστηκαν, πολύ αργότερα, 40 χρόνια μετά την άφιξη των προσφύγων.

Το Ταμείο, λοιπόν, με τους οικονομικούς πόρους και τα μέσα που είχε στη διάθεση του και διαμορφώνοντας την πολιτική του στα πλαίσια εξεύρεσης προσωρινής στέγης για τους πρόσφυγες, κατάφερε να στεγάσει, κάτω από τις όποιες δυσκολίες είχε να αντιμετωπίσει, χιλιάδες πρόσφυγες, καθώς και να σώσει από τον υποσιτισμό και τις ασθένειες ακόμα περισσότερους. Αν και του ασκήθηκε δριμεία κριτική τόσο για τη βραχυπρόθεσμη βάση, στην οποία έθεσε, εξ'αρχής, το ζήτημα της προσφυγικής αποκατάστασης όσο και για τις κακοτεχνίες των οικημάτων του, την έλλειψη υποδομών και τις κακές συνθήκες υγιεινής των οικισμών του, αυτό κατάφερε να ανταποκριθεί σχετικά ικανοποιητικά στις πρώτες ανάγκες στέγασης των προσφύγων, αν ληφθούν υπόψη οι οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στη χώρα, καθώς και η έλλειψη εμπειρίας για την ανάληψη ενός τέτοιου μεγέθους εγχειρήματος. Το έργο του αποτελεί την πρώτη εφαρμογή διακριτής πολιτικής για την κοινωνική κατοικία στην Ελλάδα.

Πάντως θα ήταν σκόπιμο να επισημανθεί, ολοκληρώνοντας, ότι, παρόλο που το καταστατικό ίδρυσης του Ταμείου καθόριζε ότι η λειτουργία του δεν υπαγόταν στα πλαίσια της κυβερνητικής πολιτικής, αλλά ότι αποτελούσε ανεξάρτητο οργανισμό με μορφή ΝΠΔΔ, γεγονός που θα του προσέδιδε μεγαλύτερη ευχέρεια κινήσεων καθώς και απεμπλοκή από τη γραφειοκρατία του κρατικού μηχανισμού, η ύπαρξη υψηλόβαθμων κυβερνητικών στελεχών στο διοικητικό του συμβούλιο κάθε άλλο παρά αυτό εξασφάλιζε (Γκιζελή, 1984: 133). Επίσης, αν και προβλεπόταν από το καταστατικό η συμμετοχή εκπροσώπων του προσφυγικού πληθυσμού στο διοικητικό του συμβούλιο, αυτή, αφενός, ήταν μικρή και, αφετέρου, υπολειπόταν εμπειρίας και ισχύος, ώστε να μπορεί να κατευθύνει και να «ελέγχει» τις εκάστοτε επιλογές του Ταμείου.

2.4 Η παράλληλη δράση του Υπουργείου Υγιεινής Προνοίας και Αντιλήψεως.

Όπως προαναφέρθηκε, ταυτόχρονα με το Ταμείο δραστηριοποιείται και το Υπουργείο Πρόνοιας. Πιο συγκεκριμένα, μετά την έλευση των πρώτων προσφύγων και υπό το κλίμα της γενικότερης αναταραχής που επικρατεί, ιδρύεται από την κυβέρνηση, με τον Ν. 2882/16.7.1922, το Υπουργείο Υγιεινής Πρόνοιας και Αντιλήψεως, το οποίο και τίθεται σε λειτουργία με τα Νομοθετικά Διατάγματα της 13ης Δεκεμβρίου 1922 και της 2ας Ιουνίου 1923 (όπως τροποποιήθηκαν με το διάταγμα της 6ης Ιουλίου 1925) (Γκιζελή, 1984: 216).

Το Υπουργείο Πρόνοιας ιδρύει το 1927, με το Ν.Δ. της 14ης Ιουλίου, την Υπηρεσία Διαχειρίσεως Αστικών Προσφυγικών Συνοικισμών (ΥΔΑΠΣ). Η ΥΔΑΠΣ, η οποία λειτούργησε σε συνεργασία με την ΕΑΠ, ανέλαβε την ολοκλήρωση τμήματος των ημιτελών οικισμών του ΤΠΠ αλλά και νέες κατασκευές, όπως τα ''Γερμανικά'' στον οικισμό της Κοκκινιάς. Οι κατοικίες της χαρακτηρίστηκαν κατώτερης ποιότητας σε σύγκριση με αυτές της ΕΑΠ (Γκιζελή, 1984: 210). Η ΥΔΑΠΣ κατασκεύασε 600 κατοικίες συνολικού κόστους 55.000.000δρχ., ως το τέλος της δεκαετίας του '30 (Πολύζος, 1984: 39).

Μετά το 1930, η κρατική δραστηριότητα στον τομέα αποκατάστασης των προσφύγων, η οποία είχε ατονήσει κατά τη περίοδο λειτουργίας της ΕΑΠ, επανέρχεται στο προσκήνιο πιο έντονα και συστηματικά. Το στεγαστικό σύστημα που εφάρμοσε το Υπ. Πρόνοιας ήταν συνδυασμός (Κωνσταντινοπούλου, 1985: 137):

α) Κατασκευής νέων συνοικισμών από μονώροφες κατοικίες ή πολυκατοικίες, με μειωμένους ρυθμούς[10] (κατά τον Παπαϊωάννου οι πρώτες προσφυγικές πολυκατοικίες χτίζονται μετά το 1934 (Παπαϊωάννου, 1975: 20)).

β) Χορήγησης οικοπέδου με ή χωρίς δάνειο[11], για οικοδόμηση κατοικίας με πρωτοβουλία και ευθύνη του πρόσφυγα, και δωρεάν παροχή οικοδομικής άδειας και τεχνικής επίβλεψης.

γ) Σύστασης συνεταιρισμών, στους οποίους παραχώρησε οικόπεδα και οικοδομικά δάνεια.

---

[10] Στην Αθήνα χτίστηκαν 9 πολυακτοικίες στη Κοκκινιά και στο Δραγούτι καθώς και στον Αγ. Ιωάννη Ρέντη, στη Καισαριανή, στους Αγ. Αναργύρους και στον Πειραιά (Βασιλείου αναφ. στο Λεοντίδου, 1984: 233).

[11] Το ύψος του εκδιδόμενου δανείου κυμαινόταν μεταξύ 30.000 και 50.000 δρχ. (Πολύζος, 1974: 71).

Να σημειωθεί, ολοκληρώνοντας, ότι το Υπ. Πρόνοιας έκτισε 36.500 κατοικίες[12] περίπου στους οικισμούς Ν. Σμύρνης, Ν. Φιλαδέλφειας, Ν. Καλλίπολης, Ν. Ερυθραίας και Αιγάλεω Αθήνας, στον Άναυρο Βόλου και στο Βυζάντιο Θεσσαλονίκης (Πολύζος, 1984: 39). Πρέπει να τονιστεί ότι, λόγω της πτώχευσης της Ελλάδας (το 1932) και της διεθνούς οικονομικής κρίσης, οι παραπάνω κατοικίες κατασκευάστηκαν την περίοδο 1930-1932 και κυρίως μετά το 1934[13].

2.5 Η ίδρυση και το έργο της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων : Η νέα φάση της προσφυγικής αποκατάστασης

2.5.1 Η διοικητική οργάνωση της ΕΑΠ

Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 2.1, το «Πρωτόκολλον, αφορόν εις την αποκατάστασιν των εν Ελλάδι προσφύγων και εις την προς τούτο ίδρυσιν Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων», συνοδευόμενο από το «Καταστατικόν της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων», εγκρίθηκε στη Γενεύη από το συμβούλιο της ΚτΕ και υπογράφθηκε από τα μέλη του και τον εκπρόσωπο της ελληνικής κυβέρνησης, στις 29 Σεπτεμβρίου του 1923 (Γκιζελή, 1984: 155-156).

Η διοίκησή της (βλέπε Παράρτημα, σελ.207) ανατέθηκε σε τέσσερα μέλη, εκ των οποίων τα δύο διορίζονται από την ελληνική κυβέρνηση, ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου της ΚτΕ, το τρίτο διορίζεται από το Συμβούλιο και το τέταρτο υπάγεται στη δικαιοδοσία των ΗΠΑ και αναλαμβάνει την προεδρία της Επιτροπής. Στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκεται το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο διοικεί τις υπηρεσίες της κεντρικής έδρας της Επιτροπής, υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένες στην πρωτεύουσα και αποτελούνται από τρεις διευθύνσεις: α) οικονομική, β) αστική και γ) αγροτική. Οι «Διευθύνσεις Εποικισμού» ασκούν το έργο της Επιτροπής στην επαρχία και υποδιαιρούνται σε Περιφέρειες, που ονομάζονται «Γραφεία Εποικισμού», και τα οποία, με τη σειρά τους, διαιρούνται σε «επιμελητείες» και «επιστασίες» (Γκιζελή, 1984: 156, 162).

---

[12] Τα οικήματα που κατασκεύασε το Υπ. Πρόνοιας αρχικά παραχωρούνταν δωρεάν στους πρόσφυγες, ενώ αργότερα εφαρμόστηκε σύστημα πωλήσεων (Γκιζελή, 1984: 253).

[13] Σε Αθήνα και Πειραιά κατασκευάστηκαν 2.218 μονοκατοικίες και 1.057 διαμερίσματα σε πολυκατοικίες χαμηλού κόστους, την περίοδο 1934-36 (Βασιλείου αναφ. στο Λεοντίδου, 1984: 231).

Η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων θα αποτελεί ανεξάρτητο οργανισμό, που θα συνεργάζεται με τις διοικητικές και εκτελεστικές ελληνικές αρχές, θα διαθέτει, όμως, πλήρη νομική αυτονομία. Παράλληλα, θα λογοδοτεί για τις δραστηριότητές της με τριμηνιαίες εκθέσεις, τις οποίες θα διαβιβάζει στην ελληνική κυβέρνηση και στο Συμβούλιο της ΚτΕ. Αποστολή της είναι η εγκατάσταση των προσφύγων στην πόλη ή στην ύπαιθρο και η παροχή σ'αυτούς μιας παραγωγικής απασχόλησης (αγροτικής ή άλλης) και, για το σκοπό αυτό, θα αξιοποιήσει κεφάλαια που θα τεθούν στη διάθεσή της, καθώς και γαίες που θα της παράσχει η κυβέρνηση (Γκιζελή, 1984: 156).

Η λειτουργία της ΕΑΠ αρχίζει, ουσιαστικά, από τη Θεσσαλονίκη, στις 11 Νοεμβρίου 1923, και λίγο αργότερα η έδρα της εγκαθίσταται στην Αθήνα. Στελέχη της Επιτροπής επισκέπτονται τη Γενική Διεύθυνση Εποικισμού της Μακεδονίας και επιθεωρούν την οργάνωση και την πορεία του έργου της προσφυγικής αποκατάστασης, πριν η ΕΑΠ αναλάβει τη σχετική ευθύνη. Εκτός από τον κρατικό μηχανισμό εποικισμού της Μακεδονίας, η ΕΑΠ επιθεωρεί και αρκετούς οικισμούς, όπου έχουν ήδη εγκατασταθεί πρόσφυγες, και ερευνά τη διανομή οικοδομήσιμων υλικών, σπόρων και αγροτικών εφοδίων, αλλά και την ανέγερση κατοικιών δίπλα στα άθλια προσφυγικά παραπήγματα. Ανάλογες επαφές έχει, αμέσως μετά, και στην Αθήνα, με Υπουργεία που σχετίζονται με το πρόβλημα της αποκατάστασης (Γεωργίας, Εξωτερικών και Οικονομικών). Αποτέλεσμα αυτών των επαφών είναι η ψήφιση, από την ελληνική κυβέρνηση, του Ν.Δ. της 17ης Δεκεμβρίου του 1923, το οποίο εξασφάλιζε νομική υπόσταση και κατοχύρωση στη λειτουργία της ΕΑΠ, όπως όριζε το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου της Γενεύης (Πελαγίδης, 1997: 230).

2.5.2 Οι πόροι της ΕΑΠ

Τα κεφάλαια που διαθέτει η ΕΑΠ για την έναρξη των δραστηριοτήτων της ομαδοποιούνται, κατ' αρχήν, σε δύο κατηγορίες, αφενός, στο προϊόν του πρώτου και του δεύτερου εξωτερικού δανείου, για τα οποία έγινε λόγος προγενέστερα, και αφετέρου, στα εδάφη που της παραχώρησε η κυβέρνηση· ένα τρίτο κεφάλαιο θα προστεθεί λίγο αργότερα, το οποίο συνίσταται στις ετήσιες δόσεις που θα καταβάλλουν οι ίδιοι οι πρόσφυγες, προς εξόφληση των χρεών τους.

Το συνολικό προϊόν του πρώτου εξωτερικού δανείου επρόκειτο να καταβληθεί στην Επιτροπή για την αξιοποίησή του στο έργο της αποκατάστασης των προσφύγων.

Έτσι, ένα πραγματικό ποσό 9.970.016 στερλινών τίθεται στη διάθεσή της, με την έκδοση του δανείου το Δεκέμβριο του 1924. Στο διάστημα μεταξύ της ίδρυσής της και της έκδοσης του δανείου και προκειμένου η Επιτροπή να είναι σε θέση να ξεκινήσει άμεσα τα προγράμματα προσφυγικής αποκατάστασης, λαμβάνει μια προκαταβολή 1.000.000 στερλινών εκ μέρους της Τράπεζας της Αγγλίας, το Νοέμβριο του 1923, ποσό το οποίο εκπίπτει από το αρχικό ύψος του δανείου. Ένα δεύτερο ποσό 1.000.000 στερλινών προκαταβλήθηκε από την Τράπεζα της Αγγλίας, το Μάιο του 1924, και ένα τρίτο 1.000.000 στερλινών από την Εθνική Τράπεζα Ελλάδος, τον Ιούλιο του 1924. Με τον τρόπο αυτό, καλύπτεται οικονομικά η πρώτη περίοδος των δραστηριοτήτων της Επιτροπής, η οποία διαρκεί μέχρι το 1927 (Γκιζελή, 1984: 181-182 και ΚτΕ, 1926: 160).

Να σημειωθεί, ότι η ΕΑΠ χρησιμοποίησε το 11% του ποσού του πρώτου αυτού δανείου για την αστική αποκατάσταση και το 89% για τον αγροτικό εποικισμό. Παράλληλα, το 35% του τελευταίου διοχετεύθηκε στην κατασκευή και επισκευή κατοικιών, το 44% σε γενικές προμήθειες (σπόροι, ζώα και προκαταβολές σε ρευστό) και το υπόλοιπο σε έργα υποδομής -κυρίως οδοποιίας- και σε διοικητικά έξοδα. Γεωγραφικά, 78% των συνολικών δαπανών κατευθύνθηκαν στη Μακεδονία, 6% στη Θράκη και 16% στην Παλιά Ελλάδα, την Ήπειρο και τα νησιά (Πολύζος, 1984: 17).

Παρ' όλες τις εγγυήσεις, το ποσό του πρώτου αυτού δανείου αποδείχθηκε ανεπαρκές για τις ανάγκες αποκατάστασης των προσφύγων. Τα σχετικά κονδύλια σχεδόν εξαντλήθηκαν μέχρι τις αρχές του 1927, εκτός από ένα ποσό 500.000 στερλινών, που προοριζόταν για απρόβλεπτες ανάγκες. Για το λόγο αυτό, μέχρι να εκδοθεί το δεύτερο εξωτερικό δάνειο, η ΕΑΠ ακολουθεί τακτική συντήρησης και απλής συμπλήρωσης των εκτελούμενων έργων. Παράλληλα, καταστρώνονται προσωρινοί προϋπολογισμοί για την αγροτική και αστική αποκατάσταση και αντιμετωπίζονται τρέχουσες ανάγκες, με κονδύλια που χορηγεί η κυβέρνηση, ως προκαταβολές έναντι δανείων και ως συμπληρωματικές πιστώσεις (Πελαγίδης, 1997: 234).

Το Φεβρουάριο του 1928 εκδίδεται, όπως έχει προαναφερθεί, το δεύτερο διεθνές δάνειο (τριμερές), το ποσό του οποίου, προστιθέμενο σε ένα αμερικανικό δάνειο που παραχωρήθηκε λίγο αργότερα, οδηγεί σε ένα συνολικό άθροισμα 9.000.000 στερλινών, 1/3 εκ των οποίων διατίθεται για την προσφυγική αποκατάσταση. Έτσι, η ΕΑΠ συνεχίζει τις δραστηριότητές της στον αγροτικό και αστικό τομέα, περιορίζεται, όμως, και πάλι στην ολοκλήρωση των έργων που βρίσκονται σε εξέλιξη, λόγω του

χαμηλού ύψους των προαναφερθέντων πόρων (Γκιζελή, 1984: 254-255 και Πολύζος, 1984: 17).

Το 1930, όταν η ΕΑΠ διαλυόταν, υπολογίστηκε ότι της είχαν διατεθεί 13.735.000 στερλίνες (5 δισ. δρχ.), εξ' ενός συνόλου 8,6 δισ. δρχ., ποσό που συνιστά τη συνολική οικονομική επιβάρυνση για την εν γένει περίθαλψη και αποκατάσταση των προσφύγων - χωρίς να υπολογίζονται οι αποζημιώσεις σε μετρητά και οι ομολογίες, ούτε η αξία των δημόσιων εκτάσεων που παραχωρήθηκαν ή απαλλοτριώθηκαν. Αν από τα 5 δισ. δρχ., που διετέθησαν, αφαιρεθεί ένα μικρό υπόλοιπο που υπήρχε διαθέσιμο εκείνη τη χρονολογία, προκύπτει ένα σύνολο 4,6 δισ. δρχ., που διοχετεύθηκαν στο έργο της προσφυγικής αποκατάστασης. Η αναλογία, με την οποία αυτά τα χρηματικά ποσά δαπανήθηκαν στον αγροτικό εποικισμό και στην αστική αποκατάσταση (70% και 30% αντίστοιχα), καθιστά προφανές το βάρος που αποδόθηκε στην αποκατάσταση των αγροτών προσφύγων (Πολύζος, 1984: 30).

2.5.3 Η έγγεια ιδιοκτησία της ΕΑΠ

Τα χρηματικά ποσά, που τέθηκαν στη διάθεση της ΕΑΠ, δε θα ήταν δυνατό να επαρκέσουν για την περάτωση του έργου της προσφυγικής αποκατάστασης. Μία άμεση διευθέτηση του ζητήματος της απαιτούμενης, για το σκοπό αυτό, έγγειας ιδιοκτησίας θεωρήθηκε εξ' αρχής απαραίτητη.

Πράγματι, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Πρωτόκολλο της Γενεύης, η ελληνική κυβέρνηση αναλαμβάνει την υποχρέωση να εκχωρήσει στην Επιτροπή, με τίτλους πλήρους κυριότητας, έκταση γης όχι μικρότερη από 500.000 Ha (5.000.000 στρέμματα)[14]. Η παραπάνω έκταση θα αξιοποιούνταν με δύο τρόπους: α) ως καλλιεργήσιμη γη και χώρος εγκατάστασης των προσφύγων, συμβάλλοντας στη μόνιμη αποκατάστασή τους, υπό συνθήκες οικονομικής αυτάρκειας και β) ως ακίνητη περιουσία, που θα αποτελούσε εγγύηση για το προσφυγικό δάνειο, το οποίο επρόκειτο να διαχειριστεί η ΕΑΠ. Ο διττός αυτός χαρακτήρας επέβαλλε στην Επιτροπή δύο αντίστοιχα καθήκοντα, αφενός, να διαθέτει τα ποσά και τις εκτάσεις που κατέχει κατά τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, για την αποκατάσταση των

---

[14] Το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου, σχετικά με το ζήτημα αυτό διευκρινίζει : «Η Ελληνική Κυβέρνησις αναλαμβάνει να εκχωρήση προς την Επιτροπήν Αποκαταστάσεως Προσφύγων και επί τίτλω απολύτου κυριότητος δια τους εν τω Καταστατικώ της Επιτροπής προβλεπομένους σκοπούς, γαίας εκτάσεως ουχί ελάσσονος των 500.000 εκταρίων, εγκρινομένας υπό της Επιτροπής ως καταλλήλους δια τους ειρημένους σκοπούς ως προς τε την ποιότητα και την τοποθεσίαν.» (Γκιζελή, 1984: 183).

προσφύγων σε παραγωγική εργασία και, αφετέρου, να βεβαιώνει ότι οι εγγυήσεις, που προβλέπονται από το Πρωτόκολλο της Γενεύης, θα έχουν πλήρη κάλυψη, σύμφωνα με τους σχετικούς όρους· επομένως, οι τρέχουσες δαπάνες θα καθορίζονται κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται η τελική εξόφληση του δανείου (Γκιζελή, 1984: 182-183 και Πελαγίδης, 1997: 229).

Πράγματι, το κράτος συμμορφώνεται προς τις υποχρεώσεις του και παραχωρεί στην Επιτροπή, μέχρι την 1η Σεπτεμβρίου 1926, συνολική έκταση 7.356.735 στρεμμάτων (εκ των οποίων τα 4.701.543 είναι καλλιεργήσιμα και τα 2.655.192 χέρσα), που θα ανέλθουν σε 7.409.600 στρέμματα, στις 31 Μαΐου του 1927, και θα φθάσουν τα 8.390.000 στρέμματα, το Δεκέμβριο του 1928. Αυτό το σύνολο της ακίνητης περιουσίας, το μεγαλύτερο ποσοστό της οποίας (όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί) βρίσκεται στη Μακεδονία και τη Θράκη, όπου θα στρέφονταν και η κύρια προσπάθεια εποικισμού, θα αποτελέσει τη βάση για την αποκατάσταση των αγροτών προσφύγων και τον εποικισμό της υπαίθρου. Να σημειωθεί, ότι η Επιτροπή θα διαχειρίζεται τις γαίες αυτές, κατέχοντας την πλήρη κυριότητά τους, μέχρι τη στιγμή που οι δικαιούχοι πρόσφυγες τακτοποιήσουν τα χρέη τους, έχοντας εξοφλήσει και την αξία του κλήρου που τους αναλογεί, οπότε και ο εν λόγω κλήρος τους μεταβιβάζεται οριστικά (Γκιζελή, 1984: 183-184 και ΚτΕ, 1997: 37).

Πίνακας Α 2.1: Γεωγραφική κατανομή γαιών που παραχωρήθηκαν (από το κράτος στην ΕΑΠ) για την αγροτική αποκατάσταση

Περιοχές εποικισμού	**Καλλιεργήσιμα εδάφη (Ηα)**	**Σύνολο (Ηα)**	**% καλλιεργήσιμα**
Μακεδονία	335.007	548.786	61,05
Θράκη	125.051	226.019	55,33
Ήπειρος	4.460	8.084	55,17
Κρήτη & Λήμνος	10.757	19.910	54,03
Παλαιά Ελλάδα	28.263	36.246	77,98
Σύνολο	503.538	839.045	60,01

Πηγή: Μπαλτάς, 2002: 15

Οι εκτάσεις αυτές κατατάσσονται, ανάλογα με την προέλευσή τους, στις ακόλουθες κατηγορίες: α) εκτάσεις που ανήκαν στο δημόσιο τομέα (746.646 στρ.), β) εκτάσεις που εγκαταλείφθηκαν μετά την ανταλλαγή (κυρίως από τους Τούρκους «ανταλλάξιμους» και, επιπρόσθετα, από τους Βούλγαρους μετανάστες)· στην κατηγορία αυτή υπάγεται η συντριπτική πλειοψηφία των παραχωρηθεισών γαιών

(5.264.181στρ.)[15-16], γ) ιδιωτικές έγγειες ιδιοκτησίες από απαλλοτρίωση ή επίταξη (ή σε μερικές περιπτώσεις από αγορά) (802.470 στρ.), δ) εκτάσεις από ενοικίαση (141.410 στρ.) και ε) εκτάσεις οποιασδήποτε προέλευσης (392.028 στρ.)[17] (Γκιζελή, 1984: 184 και ΚτΕ, 1997: 38).

Παράλληλα, στην ιδιοκτησία της ΕΑΠ συμπεριλαμβάνεται ακίνητη περιουσία, η οποία προορίζεται για την αστική αποκατάσταση. Πρόκειται για εκτάσεις που το κράτος παραχωρεί στην Επιτροπή, για την οικοδόμηση των αστικών συνοικισμών, τόσο στην πρωτεύουσα όσο και στις επαρχιακές πόλεις.

Αρκετές εξ' αυτών προέρχονται από απαλλοτριώσεις, τις οποίες ανέλαβε να πραγματοποιήσει το κράτος[18], σε αντίθεση με την πρωτοβουλία της επιλογής και της μεταβίβασης των γηπέδων στους δικαιούχους, την οποία λαμβάνει η ΕΑΠ, σε συνεργασία, βέβαια, με την κυβέρνηση. Έτσι, η δημόσια διοίκηση επιφορτίζεται με τις διαπραγματεύσεις με τους ιδιοκτήτες, ενώ η διαδικασία, με την οποία αυτή η ακίνητη περιουσία θα μεταβιβαστεί στους πρόσφυγες, αποτελεί αποκλειστική ευθύνη της Επιτροπής. Να σημειωθεί εδώ, ότι η μεταβίβαση των γαιών από το κράτος στην Επιτροπή δεν ήταν πάντα εύκολη υπόθεση· πολλές φορές η σχετική διαδικασία

---

[15] Για την απρόσκοπτη υλοποίηση του προγράμματος της Επιτροπής, υπογράφεται η Σύμβαση της 30ης Ιανουαρίου 1925, μεταξύ ΕΑΠ και ελληνικής κυβέρνησης, η οποία θέτει τις βάσεις της ορθής υλοποίησης του Πρωτοκόλλου, αναφορικά με το μεγάλο ζήτημα της παραχώρησης των μουσουλμανικών κτημάτων στην πρώτη· καθορίζει με ακρίβεια τις ευθύνες των δύο συμβαλλόμενων φορέων και συγκροτεί ειδικό Μικτό Συμβούλιο, από εκπροσώπους του κράτους, των προσφύγων και της ΕΑΠ, αλλά και τοπικές επιτροπές, για τη ρύθμιση των διαφορών, που ενδέχεται να προκύψουν μεταξύ γηγενών και προσφύγων. Ρυθμίζει, ακόμη, ζητήματα προσωπικού της ΕΑΠ και τρόπους αποτελεσματικής διανομής των κτημάτων στους πρόσφυγες (Πελαγίδης, 1997: 233-234)

[16] Η μεταβίβαση των ανταλλάξιμων μουσουλμανικών ακινήτων, από το κράτος στην Επιτροπή, δεν ήταν εύκολη. Κι αυτό, διότι σε πολλά μικτά χωριά οι μουσουλμανικές περιουσίες κατελήφθησαν de facto από ντόπιους Έλληνες, μόλις τις εγκατέλειψαν οι ιδιοκτήτες τους. Σε άλλες περιπτώσεις, και κυρίως στη Μακεδονία, τα εν λόγω ακίνητα ήταν από καιρό νοικιασμένα σε ντόπιους Έλληνες και ο μουσουλμάνος ιδιοκτήτης τους ήταν απών. Ήταν, λοιπόν, πολύ δύσκολο να αποβληθεί ο Έλληνας ενοικιαστής από εκτάσεις τις οποίες εκμεταλλευόταν ολόκληρες γενιές, προκειμένου να εγκατασταθούν σε αυτές προσφυγικές οικογένειες. Τέλος, σε περιοχές της Ηπείρου και της Μακεδονίας, μετά την προσάρτησή τους στην Ελλάδα (1913), πολλά μουσουλμανικά χωράφια διεκδικούνταν από αυτόχθονες, οι οποίοι κατάφεραν να τα αγοράσουν από τους ιδιοκτήτες τους που έφευγαν, σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές, με ιδιωτικά έγγραφα ή προφορικές συμφωνίες που, αν και είχαν κριθεί παράνομες, δύσκολα καταργούνταν, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις ακτημόνων μικροκαλλιεργητών (Πελαγίδης, 1997: 246-247).

[17] Με βάση μία ανάλογη κατάταξη του Πολύζου, η προέλευση των παραχωρηθέντων γαιών και η έκταση καθεμιάς, συγκριτικά με τη συνολική παραχωρηθείσα έκταση, φαίνονται ακολούθως: α) τουρκικά και βουλγαρικά ανταλλάξιμα (70,6%), β) τουρκικά μη ανταλλάξιμα, κρατικά, ξένων υπηκόων, διάφορα (18%) και γ) από απαλλοτριώσεις – επιτάξεις (11,4%) (Πολύζος,1984: 23).

[18] Να σημειωθεί εδώ, ότι οι συνταγματικές διατάξεις, που ρύθμιζαν την απαλλοτρίωση αστικών ακινήτων ήταν ασαφείς, με αποτέλεσμα, μετά την απαλλοτρίωση, οι προηγούμενοι ιδιοκτήτες ή, σε μερικές περιπτώσεις, οι ίδιες οι κυβερνητικές αρχές, να κινούν την ανάκλησή της. Υπήρχαν, έτσι, περιπτώσεις όπου, ενώ είχε ουσιαστικά ολοκληρωθεί, από την ΕΑΠ, η οικοδόμηση ενός συνοικισμού σε απαλλοτριωμένη περιοχή, ακολουθούσε η ανάκληση της απαλλοτρίωσης, με συνέπεια διακοπή των έργων και οικονομική ζημία της Επιτροπής (Λεοντίδου, 1989: 232).

προσέκρουε σε εμπόδια, όπως η έλλειψη κτηματολογίου, οι δυσκολίες οριοθέτησης ή και περίφραξης των εκτάσεων και, επιπλέον, η απουσία, σε πάρα πολλές περιπτώσεις, τίτλων ιδιοκτησίας (Γκιζελή, 1984: 184-188).

Πρέπει, τέλος, να αναφερθεί ότι ανάμεσα στις παραχωρηθείσες αστικές εκτάσεις εμφανίζονται και οι τέσσερις μεγάλοι συνοικισμοί της περιφέρειας της πρωτεύουσας, όπου βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων, οι οποίες περνούν στην κυριότητα της Επιτροπής, μετά από ειδική συμφωνία με την κυβέρνηση. Αργότερα, οι εκτάσεις αυτές θα επεκταθούν, χωρίς δυσκολίες έγκρισης από την κυβέρνηση. Παράλληλα, στην ΕΑΠ παραχωρούνται και οι λοιπές κατοικίες που είχαν κατασκευαστεί προσωρινά από το ΤΠΠ (Γκιζελή, 1984: 184-185).

Η ΕΑΠ υπολόγισε, κατά προσέγγιση, την αξία των προαναφερθέντων αστικών εκτάσεων και κατοικιών, η οποία ανερχόταν στο ύψος των 140 εκατομμυρίων δραχμών περίπου, κατανεμημένη στις εξής κατηγορίες:

Πίνακας Α 2.2: Αξία αστικών οικοπέδων και κατοικιών της ΕΑΠ

Από μεταβίβαση από το ΤΠΠ	**Αξία οικοπέδων (δρχ.)**	**Αξία κατοικιών (δρχ.)**	**Σύνολο (δρχ.)**
Αθήνα – Πειραιάς	23.961.727	87.320.072	111.281.799
Κεντρική Ελλάδα & νησιά	1.713.851	3.966.090	5.679.941
Μακεδονία	578.310	1.120.000	1.698.310
Μερικό Σύνολο	26.253.888	92.406.162	118.660.050
Αλλης προέλευσης			
Κεντρική Ελλάδα & νησιά	4.030.650		4.030.650
Μακεδονία	7.594.370		7.594.370
Θράκη	11.420.370		11.420.370
Μερικό Σύνολο	23.045.390		23.045.390
Σύνολο	49.299.278	92.406.162	141.705.440

Πηγή: Γκιζελή, 1984: 185

2.5.4 Η ΕΑΠ στο έργο της προσφυγικής αποκατάστασης

Ξεκινώντας το έργο της, που συνίσταται στην εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης ανταλλαγής και την προς τούτο ορθολογική χρησιμοποίηση των σχετικών

δανείων, η Επιτροπή, αφενός, έχει πλήρη επίγνωση της ενυπάρχουσας πολιτικής και κοινωνικής διάστασης του προσφυγικού ζητήματος και, εν γένει, της συνθετότητας και της μεγάλης εμβέλειας του εγχειρήματος της αποκατάστασης και, αφετέρου, διαγιγνώσκει την ανάγκη απόδοσης συνολικού, οριστικού και αμετάκλητου χαρακτήρα στην αποκατάσταση αυτή.

Οι επιλογές της ΕΑΠ αποκρυσταλλώνονται στην εγκατάλειψη των προηγούμενων προσωρινών και βεβιασμένων λύσεων και στη διαμόρφωση μιας πολιτικής οριστικής αποκατάστασης. Είναι γεγονός ότι η οριστική αποκατάσταση προξενεί ανησυχία τόσο στους πρόσφυγες, που φοβούνται ότι κάτι τέτοιο θα αποκόψει τους δεσμούς τους με τον γενέτειρά τους και το παρελθόν τους, όσο και στους ντόπιους, για τους οποίους ο οριστικός χαρακτήρας αντιστοιχεί σε διαγραφόμενη απειλή για τα προνόμιά τους, προς όφελος των προσφύγων· ωστόσο, αποτελεί πεποίθηση της Επιτροπής ότι η προσωρινή στέγαση δε συνιστά παρά στοιχειώδη, μόνο, προσπάθεια περίθαλψης, που μακροπρόθεσμα μπορεί να είναι επιζήμια σε όλους τους τομείς της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής, και ότι η πραγματική κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση των προσφύγων, στην Ελλάδα, θα αρχίσει και θα προωθηθεί μόνο από τη στιγμή που η οριστική αποκατάσταση αποτελέσει ουσιαστικό στόχο των δυνάμεων που κατέχουν την εξουσία (Γκιζελή, 1984: 162-164).

Παράλληλα, η Επιτροπή διατυπώνει ξεκάθαρα την αντίληψη ότι το προσφυγικό πρόβλημα δε συνίσταται αποκλειστικά και μόνο στη στέγαση των θυμάτων, αλλά και στην προρρηθείσα αφομοίωση του προσφυγικού κοινωνικού συνόλου από την ελληνική κοινωνία, γεγονός που δε μπορεί να πραγματωθεί, παρά μόνο μέσα από την κατοικία και την εργασία. Το τελευταίο αυτό σημείο διαφαίνεται, άλλωστε, στα κείμενα της Επιτροπής, όπου γίνονται συχνές αναφορές στη άμεση σχέση μεταξύ της αποκατάστασης, ιδιαίτερα των αστών προσφύγων, και της συμμετοχής τους στην παραγωγή, σε εθνική κλίμακα· επισημαίνεται, μάλιστα, η ουσιαστική διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην οριστική αποκατάσταση ενός αγρότη και σε εκείνη ενός αστού πρόσφυγα, καθώς ο πρώτος θεωρείται αποκατεστημένος αν του παραχωρηθεί μια έκταση γης, μέσα για την καλλιέργειά της και μια κατοικία, ενώ ο δεύτερος πρέπει, πριν απ' όλα, να έχει τη δυνατότητα να ασκεί το επάγγελμά του, οπότε και η κατοικία που θα του παραχωρηθεί πρέπει να συναρτάται άμεσα με την κάλυψη της προϋπόθεσης αυτής (Γκιζελή, 1984: 164-165).

Ίσως ο σύνθετος χαρακτήρας του προβλήματος αυτού να ήταν ένας από τους βασικούς λόγους που η ΕΑΠ εξέφρασε τις επιφυλάξεις της ως προς το να αναλάβει

την αποκατάσταση των αστών προσφύγων[19]. Στην πραγματικότητα, η αστική αποκατάσταση δεν παρουσιάζεται, από την αρχή, ανάμεσα στα θέματα με τα οποία προτίθεται να ασχοληθεί άμεσα η Επιτροπή και το αντίστοιχο πρόγραμμά της είναι αυστηρά περιορισμένο. Τοποθετεί την αστική αποκατάσταση σε δεύτερη μοίρα και στρέφει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον της στην αγροτική αποκατάσταση. Επιπρόσθετα, δε φαίνεται διατεθειμένη να αναλάβει την αποκατάσταση των αστών προσφύγων σε οποιοδήποτε μέρος της χώρας αδιακρίτως και, ακόμη και στις περιπτώσεις της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, παρουσιάζεται επιφυλακτική για την ικανότητα των πόλεων αυτών να υποδεχθούν ένα τόσο μεγάλο αριθμό προσφύγων σε μόνιμη βάση, λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ των άλλων, των υπαρχουσών υποδομών, της εξεύρεσης των απαιτούμενων εκτάσεων γης, αλλά και των γενικότερων οικονομικών συνθηκών που επικρατούν στη χώρα.

Μολαταύτα, σταδιακά δείχνει να απαλλάσσεται από τις αναστολές της και διάφορα προγράμματα κατασκευών συντάσσονται και υλοποιούνται· η Επιτροπή θα δημιουργήσει οικισμούς μέσα στο αθηναϊκό λεκανοπέδιο και σε πολλές άλλες ελληνικές πόλεις και θα στεγάσει ένα μεγάλο αριθμό αστών προσφύγων. Ωστόσο, αν και συγκατατίθεται να συμπεριλάβει στις αρμοδιότητές της την αστική αποκατάσταση (και, τελικά, εξελίσσεται σε οργανισμό που θα συνδεθεί περισσότερο από οιονδήποτε άλλο με το ζήτημα της εγκατάστασης των αστών), μετά από ένα είδος σιωπηρής συμφωνίας με το κράτος, αναλαμβάνει εντέλει μόνο την ευθύνη για την παροχή κατοικίας. Οι υπόλοιπες λειτουργίες, οι αναγκαίες για μια ολοκληρωμένη και ουσιαστική αποκατάσταση -εργασία, εκπαίδευση, θρησκεία, ψυχαγωγία- παραμένουν ευσεβείς πόθοι και η Επιτροπή, επικαλούμενη την έλλειψη πόρων, καλεί το κράτος να επωμισθεί τις ευθύνες που του αναλογούν (Γκιζελή, 1984: 167-172).

Πάντως, ανεξάρτητα από το μέγεθος του έργου που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί σε κάθε τομέα, η ΕΑΠ ξεκινά αποφασίζοντας να κατανείμει το εν λόγω έργο σε δύο ομάδες, στο «αστικό προσφυγικό στοιχείο» και στο «αγροτικό προσφυγικό στοιχείο», ανάλογα με την περιοχή προέλευσής τους· η συγκρότηση του κυρίως σώματος της Επιτροπής σε Τμήμα Αστικής Αποκαταστάσεως και Τμήμα Αγροτικής Αποκαταστάσεως, αποτελεί τη διοικητική έκφραση της επιλογής αυτής (Γκιζελή, 1984: 178).

---

[19] Ο ουσιαστικός, ωστόσο, λόγος, στον οποίο οφείλονται οι δισταγμοί αυτοί της ΕΑΠ, φαίνεται να έχει τη βάση του στις αποκλίσεις των αντιλήψεων -σχετικά με τον οριστικό χαρακτήρα του ζητήματος- της άρχουσας τάξης και των κοινωνικών κατηγοριών που την αποτελούν.

Θα πρέπει εδώ, πριν την αναλυτική παρουσίαση του έργου της Επιτροπής, σε καθένα από τους αντίστοιχους των παραπάνω τμημάτων τομείς, να σημειωθεί, ότι η ΕΑΠ ξεκινά το έργο της, έχοντας, ως μια από τις πρώτες της μέριμνες, τη διάγνωση του μεγέθους του αντικειμένου της. Τα πρώτα στατιστικά δεδομένα για τον αριθμό των προσφύγων δεν είναι ακριβή· η απογραφή που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 1923 για τους πρόσφυγες τοποθετεί τον αριθμό τους στα 847.931 άτομα, αριθμός που, εκ των πραγμάτων, απέχει από την πραγματικότητα για μία σειρά από λόγους[20]. Η Επιτροπή, λοιπόν, αναλαμβάνει τα καθήκοντά της, χωρίς να γνωρίζει την ακριβή έκταση του αντικειμένου της και δεχόμενη, επίσημα, ως σημείο εκκίνησης τον αριθμό των 800.000 ατόμων, αριθμό που και αυτή εκτιμά ως πολύ χαμηλότερο του πραγματικού. Η ίδια αναλαμβάνει τη διενέργεια μιας απογραφής των προσφύγων, το 1927, παρόλα αυτά όμως, θα έχει στη διάθεσή της την πραγματική αριθμητική έκταση του προσφυγικού πληθυσμού μόνο αργότερα, με την πρώτη γενική απογραφή του πληθυσμού της χώρας μετά τη μικρασιατική καταστροφή, που πραγματοποίησε το κράτος στις 15 Μαΐου 1928 (Γκιζελή, 1984: 173-174).

2.5.4.1 Η αγροτική αποκατάσταση

2.5.4.1.1 Η διανομή του κλήρου

Η πρώτη φάση της αγροτικής αποκατάστασης συνίσταται στη συγκέντρωση ενός ικανού αριθμού οικογενειών, με στόχο τον εντοπισμό κατάλληλης περιοχής για την εγκατάστασή τους. Η αδυναμία, σε αρκετές περιπτώσεις, της Επιτροπής να κατευθύνει τους πρόσφυγες βάσει κάποιου γενικού και συμφωνημένου σχεδίου, λόγω του επείγοντος αλλά και του μεγέθους του εγχειρήματος, αντιμετωπίζεται συχνά με την περιόδευση εκπροσώπων των ίδιων των προσφύγων σε διάφορες περιοχές, με δαπάνη της Επιτροπής, μέχρι να εντοπίσουν την κατάλληλη γη για την ομάδα τους. Μετά την επιλογή, υποβάλλεται σχετική αίτηση στο Υπουργείο Γεωργίας προς έγκριση· για την εκτίμηση της καταλληλότητας της τοποθεσίας, που προτείνεται για ίδρυση οικισμού, συνυπολογίζεται μια σειρά παραγόντων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι υγιεινολογικές συνθήκες, η προσπέλαση, η δυνατότητα

---

[20] Πολλοί από τους «ανταλλάξιμους» δεν ήλθαν στην Ελλάδα με τις «πομπές» που οργάνωσε το κράτος, αλλά έφτασαν, σε μικρές ή μεγάλες ομάδες, με δικά τους μέσα, αποκλειόμενοι από κάθε απογραφή. Επιπλέον, και άλλοι μετανάστες, (από την Τουρκία, τη Βουλγαρία και τη Ρωσία) έρχονται να προστεθούν στον αρχικό αριθμό, γεγονός το οποίο, σε συνδυασμό με τις αλλεπάλληλες εσωτερικές μετακινήσεις, ατομικές ή ομαδικές, δυσχεραίνουν οποιαδήποτε προσπάθεια απογραφής.

υδροδότησης, οι ιδιαιτερότητες των νέων κατοίκων κλπ. Σε περίπτωση αποδοχής της αίτησης, προσδιορίζεται η αναγκαία έκταση, το είδος της αγροτικής εκμετάλλευσης και, γενικά, οι ανάγκες του υπό ίδρυση οικισμού. Τελικά, υπογράφεται σχετικό πρακτικό για την παραλαβή της γης, μεταξύ των εκπροσώπων της ομάδας και εκπροσώπου της κυβέρνησης, και η έκταση παραδίδεται στους δικαιούχους (χωρίς τοπογράφηση και με τα σύνορά της σημειωμένα κατά προσέγγιση). Βέβαια, εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι η ορθολογική επιλογή της προς εποικισμό περιοχής πολλές φορές δεν ήταν εφικτή· ο μεγάλος όγκος των προσφύγων σε συνδυασμό με τον περιορισμένο, δεδομένων των αναγκών, αριθμό κατάλληλου τεχνικού προσωπικού, αλλά και η απουσία τεχνικών πληροφοριών για τις διατιθέμενες περιοχές, οδηγούσαν, συχνά, σε λανθασμένες επιλογές (ΚτΕ, 1997: 43-45, 68).

Σκόπιμο είναι να σημειωθεί εδώ, ότι από τους 1.957 συνοικισμούς, όπου η ΕΑΠ εγκατέστησε τους αγρότες πρόσφυγες, 943 ήταν παλιά εγκατελειμμένα χωριά, 424 ήταν νέοι οικισμοί και 540 ήταν νέοι οικισμοί δίπλα σε χωριά γηγενών. Επιπλέον, ένας σημαντικός αριθμός αυτών των οικισμών, 254 συγκεκριμένα, χωροθετήθηκαν στο ορεινό τμήμα της Ροδόπης και της Πίνδου, κοντά στα βουλγαρικά και γιουγκοσλαβικά σύνορα, 12 στην ευρύτερη περιοχή της Καστοριάς, 31 στης Έδεσσας, 23 σ' αυτή του Κιλκίς, 112 στης Δράμας κλπ. Η ορεινή αυτή χωροθέτηση εντάχθηκε στα πλαίσια μια πολιτικής επίτευξης μεγαλύτερης εθνικής ομοιογένειας των ακριτικών πληθυσμών, είχε, ωστόσο, αρνητικές συνέπειες, συμβάλλοντας στην εγκατάλειψη της υπαίθρου και επιταχύνοντας τη διαδικασία της αστικοποίησης, όπως θα αναφερθεί πιο αναλυτικά αργότερα (Πολύζος, 1984: 29-30).

Ένα άλλο πρόβλημα, που τέθηκε εξ' αρχής, αφορούσε στη διανομή των γαιών σε συνάρτηση με την προσπάθεια δημιουργίας ομοιογενών (αναφορικά με την προέλευση των οικιστών) κοινοτήτων, κατά τα προβλεπόμενα στο νομοθετικό διάταγμα της 17.12.1923, το οποίο καθόριζε τα του εποικισμού και σύμφωνα με το οποίο δικαίωμα εγκατάστασης σε εδάφη που θα τους παραχωρούνταν, θα είχαν μόνο κοινότητες με κατοχυρωμένη συγκρότηση. Επιχειρήθηκε, μάλιστα, η ανασυγκρότηση των προσφυγικών κοινοτήτων κατά τη σύνθεση με την οποία υφίσταντο στη Μ. Ασία, χωρίς όμως επιτυχία, αφού τελικά οι περισσότερες κοινότητες συγκροτούνταν από πρόσφυγες κάθε προέλευσης και μόνο λίγες είχαν ομοιογενή σύνθεση (ΚτΕ, 1997: 44 και Πολύζος, 1984: 24).

Παράλληλα, η Επιτροπή καλείται, με την έναρξη του έργου της, να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που προκύπτουν, ως απότοκος της έλλειψης κτηματολογίου·

συγκρούσεις ανακύπτουν μεταξύ των δικαιούχων προσφύγων και μικρών αυτοχθόνων καλλιεργητών, οι οποίοι, συνήθως, δεν έχουν τίτλους ιδιοκτησίας, αλλά αξιοποιούν τις εγκατελειμμένες οθωμανικές εκτάσεις, στη βάση ιδιωτικών συμβολαίων ή προφορικών συμφωνιών. Οι τελευταίοι θεωρούνται, ως ένα βαθμό, αδικημένοι, καθώς δε μπορούν να αναγνωριστούν ως ιδιοκτήτες των σχετικών εκτάσεων, αφού το κράτος, ήδη από το 1913, είχε απαγορεύσει δια νόμου κάθε συμβολαιογραφική δικαιοπραξία επί μουσουλμανικής περιουσίας, χωρίς προηγούμενη άδεια του Υπουργείου Γεωργίας, η οποία, ούτως ή άλλως, ήταν δύσκολο να εγκριθεί[21] (ΚτΕ, 1997: 38-39 και Πολύζος, 1984: 25).

Ένα ιδιαίτερα κρίσιμο σημείο της αγροτικής αποκατάστασης αποτέλεσε, επίσης, το μέγεθος του κλήρου που αντιστοιχούσε σε κάθε αγροτική οικογένεια, το οποίο έπρεπε να είναι τέτοιο, ώστε η απόδοση από την εκμετάλλευσή του να μπορεί να εξασφαλίσει τόσο την επιβίωση των μελών της οικογένειας όσο και την εξόφληση των χρεών της. Το μέσο μέγεθος της παραχωρούμενης έκτασης ποικίλλει ως συνάρτηση μιας σειράς παραγόντων· η συνολική διαθέσιμη έκταση, το μέγεθος της δικαιούχου οικογένειας, αλλά και μεταβλητές που επηρεάζουν την αξία της γης, όπως η γεωγραφική περιοχή, η φύση και η ποιότητα του εδάφους, το είδος της καλλιέργειας, η υποδομή της ευρύτερης περιοχής, η απόσταση από κάποιο αστικό κέντρο κλπ., προσδιορίζουν το μέγεθος του παραχωρούμενου, προς καλλιέργεια, κλήρου[22]. Να σημειωθεί ότι, παράλληλα, παραχωρείται και κάποια έκταση για τη βοσκή των ζώων (ΚτΕ, 1926: 45-47).

Μια συνολική θεώρηση των διανομών που πραγματοποιήθηκαν, καταδεικνύει επιβεβαιώνει το υπαρκτό πρόβλημα της περιορισμένης έκτασης του κλήρου[23]. Η

---

[21] Πρόκειται για μια προσπάθεια της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει τη φυσική υφαρπαγή και ιδιοποίηση ή τις παράνομες εκχωρήσεις των εκτεταμένων μουσουλμανικών εκτάσεων, που είχαν προσαρτηθεί στην Ελλάδα, από επιτήδειους που επωφελούνταν από τη σύγχυση που προκαλούσαν οι μετοικεσίες, και, εν γένει, να εμποδίσει την εκμετάλλευση της γης, που ως αντικείμενο ανταλλαγής, αποτελούσε κρατική περιουσία. Ωστόσο, το πρόβλημα υπήρξε αρκετά σύνθετο, καθώς δεν επρόκειτο πάντα για περιπτώσεις σφετερισμού και, επομένως, ήταν δύσκολο και αντικοινωνικό να καταργηθούν όλες αυτές οι πωλήσεις, ιδιαίτερα εκεί όπου οι αγορές έγιναν από μικροκαλλιεργητές που δεν είχαν δική τους γη.

[22] Ο μέσος κλήρος, για καλλιέργειες δημητριακών, κυμαίνεται από 20 ως 60 στρέμματα στη Μακεδονία και τη Θράκη και από 35 ως 40 στρέμματα στην Ήπειρο. Για τα αμπέλια, ο μέσος όρος κυμαίνεται από 10 ως 30 στρέμματα στη Μακεδονία και μόνο 1,5 ως 3 στρέμματα στην Κρήτη, μαζί με ένα μικρό χωράφι ή ένα μικρό λαχανόκηπο ή μερικές ελιές. Η αξία των κλήρων αυτών, δείκτης πιο κατατοπιστικός, κυμαινόταν από 25.000δρχ. σε ορισμένες περιοχές της Κεντρικής Μακεδονίας, για ένα χωράφι με σιτάρι, μέχρι 80.000δρχ. για κλήρους με καλλιέργειες καπνών στην Ανατολική Μακεδονία, ενώ έφτανε τις 100.000δρχ. για ένα κλήρο με αμπέλια στην Κρήτη (Πολύζος, 1984: 25).

[23] Βάσει της γεωργικής απογραφής του 1929, σε κάθε αγροτική οικογένεια αναλογούσαν κατά μέσο όρο 33 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης (Πολύζος, 1984: 25).

ανεπάρκεια αυτή μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους λόγους. Αφενός, η αγροτική μεταρρύθμιση που είχε προηγηθεί, έδωσε μεγάλες εκτάσεις γης σε γηγενείς αγρότες, περιορίζοντας, κατά συνέπεια, τη διαθέσιμη γη, αλλά και την ποιότητα αυτής που θα προοριζόταν για την αποκατάσταση των προσφύγων, από τη στιγμή που οι αυτόχθονες, έχοντας λάβει πρώτοι τις διανομές τους, εξασφάλισαν τα μεγαλύτερα και ευφορότερα τμήματα γης. Αφετέρου, σε πολλές περιπτώσεις, οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε εκτάσεις που εγκαταλείφθηκαν από λιγότερους σε αριθμό «ανταλλάξιμους» μουσουλμάνους, με προφανή συνέπεια τον περιορισμό της διαθέσιμης προς διανομή γης. Ωστόσο, πέρα από αυτές τις παγιωμένες και αναπόφευκτες καταστάσεις, θα μπορούσαν να εντοπιστούν και αιτίες εκπορευόμενες από τους ίδιους τους πρόσφυγες· μπορούν, για παράδειγμα, να αναφερθούν οι διεκδικήσεις που προβάλλουν οι τελευταίοι και οι πιέσεις που συχνά ασκούν στις υπηρεσίες της Επιτροπής, προκειμένου να εποικίσουν συγκεκριμένες περιοχές - προσελκυόμενοι, λόγου χάρη, από την εύφορη γη - με αποτέλεσμα τον συνωστισμό μεγάλου αριθμού προσφύγων εκεί και τη συνεπακόλουθη μείωση της έκτασης των διανομών. Συχνά συμβαίνει, επίσης, ομάδες να καταλαμβάνουν αυθαίρετα μια περιοχή, καθιστώντας μετά αδύνατη την εκκένωσή της, ή, σε άλλες περιπτώσεις, να αναγκάζονται για διάφορους λόγους (π.χ. η ελονοσία), να εγκαταλείψουν την καθορισμένη για την εγκατάστασή τους περιοχή και να μεταφέρονται σε άλλες, ενδεχομένως ήδη κατειλημμένες ως ένα βαθμό. Όλα τα προηγούμενα συμβάλλουν, προφανώς, στον υπερπληθυσμό ορισμένων περιοχών και, κατ' επέκταση, τον περιορισμό της παραχωρούμενης έκτασης (ΚτΕ, 1926 : 47-48). Πάντως, το πρόβλημα της περιορισμένης έκτασης του κλήρου επιδεινώνεται και από τον κατακερματισμό του σε πολλές μικρές επιφάνειες - κατά κανόνα πολύ απομακρυσμένες μεταξύ τους και συχνά εκτός της κοινότητας, όπου είναι εγκατεστημένος ο αγρότης πρόσφυγας – κατακερματισμός που το ισχύον κληρονομικό δίκαιο πολλαπλασιάζει, με την πάροδο του χρόνου (Πολύζος, 1984 : 25).

Ολοκληρώνοντας και κάνοντας έναν απολογισμό του έργου της ΕΑΠ, ως κεντρικού φορέα προγραμματισμού και υλοποίησης της αγροτικής αποκατάστασης των προσφύγων, πρέπει να αναφερθεί, ότι μέχρι τον Ιούλιο του 1929, η Επιτροπή είχε εγκαταστήσει 143.591 οικογένειες αγροτών προσφύγων με 570.156 μέλη σε 1.957 συνοικισμούς (από ένα σύνολο 145.758 εγκατεστημένων οικογενειών με 578.824 μέλη, σε 1.997 συνοικισμούς, αντίστοιχα), ενώ οι υπόλοιπες είχαν εγκατασταθεί με μέριμνα του Υπουργείου Γεωργίας. Ο αριθμός τους ελάχιστα θα αυξηθεί μέσα στα

επόμενα χρόνια, για να ανέλθει σε 167.079 προσφυγικές οικογένειες συνολικά, εγκατεστημένες κυρίως στη Μακεδονία και τη Θράκη, περιοχές που αποτέλεσαν και τις κύριες εστίες του εποικισμού της υπαίθρου, συγκεντρώνοντας περίπου το 90% των δικαιούχων (Πολύζος, 1984: 29-30).

2.5.4.1.2 Η αγροτική κατοικία

Πέραν του διανεμόμενου κλήρου, κάθε αγροτική προσφυγική οικογένεια εφοδιάζεται, κατά περίπτωση, με ζωικό κεφάλαιο, ζωοτροφές, εργαλεία, σπόρους για την πρώτη σπορά και με κάποιο χρηματικό ποσό, υπό μορφή δανείου. Το κυριότερο όλων, όμως, είναι η παροχή κατοικίας ή η παροχή της δυνατότητας κατασκευής της κατοικίας.

Πρέπει να επισημανθεί, καταρχήν, ότι η Επιτροπή δεν κλήθηκε να ανεγείρει κατοικίες για όλους τους αγρότες πρόσφυγες, καθώς το κράτος της είχε παραχωρήσει όλα τα αγροτικά σπίτια των ανταλλάξιμων πληθυσμών. Συγκεκριμένα, οι Τούρκοι είχαν εγκαταλείψει 53.572 κατοικίες στη Μακεδονία, 3.352 στην Κρήτη και 500 περίπου στην Ήπειρο, τη Θεσσαλία και τη Λήμνο, ενώ στη Θράκη 8.060 κατοικίες είχαν εγκαταλειφθεί από Βούλγαρους και Τούρκους «ανταλλάξιμους» (ΚτΕ, 1926: 65). Να σημειωθεί, ότι για την εκτίμηση των κατοικιών αυτών συγκροτήθηκαν ειδικές τεχνικές επιτροπές, οι οποίες άρχισαν τις εργασίες τους το Μάιο του 1927. Μέχρι τις 11 Απριλίου 1928 είχε ολοκληρωθεί η εκτίμηση 29.527 εξ' αυτών και η μέση αξία κάθε σπιτιού εκτιμήθηκε σε 33 λίρες Αγγλίας (1Λ.Α.=35,447δρχ.) (Πελαγίδης, 1997: 241).

Οι κατοικίες αυτές, στις περισσότερες περιπτώσεις, ήταν κακής κατασκευής και, γενικά, ανθυγιεινές και είχαν υποστεί σημαντικές ζημιές κατά την περίοδο της ανταλλαγής, καθώς οι ιδιοκτήτες τους πούλησαν ό,τι μπορούσαν και προέβησαν, κάποιες φορές, σε καταστροφές, πριν αποχωρήσουν. Η Επιτροπή προχώρησε στην επισκευή ορισμένου αριθμού, περίπου του 1/5 εξ' αυτών, ενώ πολλές μετετράπησαν σε στάβλους. Παράλληλα, διαίρεσε σε διαμερίσματα παραθεριστικές επαύλεις και μεγάλες κατοικίες, που ανήκαν σε μπέηδες της Ηπείρου, της Λήμνου και της Κρήτης, για τη συστέγαση περισσότερων του ενός οικογενειών (ΚτΕ, 1926: 65-66).

Επειδή, ωστόσο, τα μουσουλμανικά και βουλγαρικά σπίτια δεν επαρκούσαν, η Επιτροπή καλείται να καλύψει τις πρόσθετες ανάγκες με την κατασκευή νέων

αγροτικών κατοικιών, έργο για το οποίο έχει να επιλέξει εκ των ακόλουθων συστημάτων:

α) Ανάθεση της ανέγερσης των κατοικιών σε μικρές τοπικές εταιρείες ή, όπου είναι δυνατό, στους ίδιους τους εγκατεστημένους, σε κάθε χωριό, πρόσφυγες και, στην περίπτωση χρησιμοποίησης αποκλειστικά προσφυγικού εργατικού δυναμικού, παροχή των απαραίτητων οικοδομικών υλικών, καθώς και ενός χρηματικού ποσού για τις αμοιβές χτιστών και μαραγκών. Οι πρόσφυγες θα απασχολούνται με πληρωμή, ως εργάτες, υπό τον έλεγχο της τεχνικής υπηρεσίας της Επιτροπής, που θα επιβλέπει την ποιότητα και την ποσότητα της εκτελούμενης εργασίας και θα επιδίδει προκαταβολές, σε χρήμα ή είδος.

β) Ανάθεση του έργου σε εργολαβικές εταιρείες, που θα αναλαμβάνουν όλη την ευθύνη της κατασκευής.

γ) Παροχή του απαραίτητου χρηματικού ποσού για την ανέγερση της κατοικίας, υπό μορφή δανείου, σε κάθε προσφυγική αγροτική οικογένεια, η οποία ακολούθως έχει την αποκλειστική ευθύνη της αγοράς των υλικών και της διεξαγωγής των εργασιών.

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, και ιδιαίτερα στη Μακεδονία, επιλέχθηκε η εφαρμογή του πρώτου τρόπου, αφού ήταν φθηνότερος και ανώτερος από άποψη ποιότητας και επέτρεπε ταχύτερη περάτωση των εργασιών, παράγοντας ιδιαίτερης βαρύτητας, αν ληφθεί υπόψη ο άμεσος και επείγων χαρακτήρας των στεγαστικών αναγκών. Παράλληλα, επέτρεπε προσαρμογές στις τοπικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες και παρείχε στους πρόσφυγες τη δυνατότητα να εργαστούν, δίνοντάς τους, με τον τρόπο αυτό, το αίσθημα της ενεργού συμμετοχής στην κατασκευή του δικού τους σπιτιού και συμβάλλοντας στην οικονομική τους ενίσχυση. Ταυτόχρονα, ευνοούσε την ίδρυση μικρών βιομηχανιών, ασβεστοκάμινων, πλινθοποιείων, κεραμοποιείων κλπ. και, εν γένει, την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας, με όλα τα θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, που η τελευταία συνεπάγεται. Αντίθετα, η μέθοδος ανάθεσης του έργου σε εργολαβική εταιρεία, στις περισσότερες από τις περιπτώσεις όπου εφαρμόστηκε, δεν υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματική και, συχνά, οι τεχνικές υπηρεσίες της Επιτροπής αναφέρουν κακοτεχνίες, εκ μέρους των εργολάβων, που γίνονται αναγκαστικά αποδεκτές, υπό την πίεση των άμεσων στεγαστικών αναγκών των προσφύγων (ΚτΕ, 1926: 67-68 και Πελαγίδης, 1997: 238-239).

Να σημειωθεί ότι, μέχρι το Φεβρουάριο του 1926, είχαν χορηγηθεί οικοδομικά υλικά αξίας 200.000δρχ. και αντίστοιχα δάνεια ύψους 129.531.621δρχ. σε όλη τη χώρα. Εξ' αυτών 89.750.116δρχ. διοχετεύθηκαν στη Μακεδονία, 11.349.252δρχ. στη Θράκη και 28.432.253δρχ. κατευθύνθηκαν σε άλλες περιοχές (Πελαγίδης, 1997: 240).

Ανοικοδόμηση αγροτικού οικισμού
(Πηγή: Morgenthau, 1994: 112)

Σε ό,τι αφορά στους τύπους της αγροτικής προσφυγικής κατοικίας (βλέπε παράρτημα, σελ. 210, 212), υιοθετείται αρχικά η ανεξάρτητη κατοικία 4 δωματίων, που στεγάζει μία οικογένεια, καθώς και ο τύπος της διπλής κατοικίας 8 δωματίων, για τη στέγαση δύο οικογενειών. Κατόπιν επικράτησε η ανεξάρτητη κατοικία 2 δωματίων. Πάντως, οι περισσότεροι τύποι κατοικιών περιλαμβάνουν στάβλους και αποθήκες για διάφορα αγροτικά προϊόντα. Ιδιαίτερος τύπος προβλέπεται για την στέγαση οικογενειών που ανήκουν σε ειδικές επαγγελματικές κατηγορίες (π.χ. ψαράδες, σηροτρόφοι κλπ.). Επίσης, ιδιαίτερος τύπος κατοικίας χρησιμοποιείται και για τους καλλιεργητές καπνού, ώστε να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή για το στέγνωμα του προϊόντος. Είναι σκόπιμο να σημειωθεί εδώ, ότι οι όποιες διαφοροποιήσεις στον τύπο της αγροτικής προσφυγικής κατοικίας αποτελούν συνάρτηση των τοπικών αναγκών, των χρηματικών ποσών που διατέθηκαν σε κάθε περιοχή, καθώς και των κατά τόπους διαθέσιμων υλικών (ΚτΕ, 1926: 66-67 και Πελαγίδης, 1997: 240).

Πρέπει να αναφερθεί ότι έγινε προσπάθεια ώστε να χρησιμοποιηθούν, κατά το δυνατόν, εγχώρια οικοδομικά υλικά για το χτίσιμο των κατοικιών. Έτσι, τα

περισσότερα σπίτια είχαν ξύλινο σκελετό και ήταν κτισμένα από πέτρα ή τούβλα, ενώ άλλα χτίστηκαν με τσιμεντόλιθους ή πλίνθους από άργιλο και άχυρο. Οι 10.000 κατοικίες που κατασκευάστηκαν από ξένη εργολαβική εταιρεία[24] διέθεταν πέτρινα θεμέλια, ξύλινο σκελετό και τοίχους από τούβλο. Κοινό χαρακτηριστικό της πλειοψηφίας των αγροτικών προσφυγικών κατοικιών είναι η κεραμοσκεπή ενώ, σε λίγες μόνο περιπτώσεις, τοποθετήθηκε κυματοειδής λαμαρίνα ή πισσόχαρτο (ΚτΕ, 1926: 67 και Πελαγίδης, 1997: 240).

Οι διαφοροποιήσεις στον τύπο των κατοικιών, στα οικοδομικά υλικά (αναφορικά με την αξία τους και τις συνθήκες μεταφοράς τους), στο κόστος εργασίας (εντοπίζεται μεγαλύτερο στην Αθήνα, τον Πειραιά και τις καπνοπαραγωγικές περιοχές) και στον κατασκευαστικό φορέα, αποτελούν τους κυριότερους παράγοντες διακύμανσης του κόστους κατασκευής των αγροτικών προσφυγικών κατοικιών (Πελαγίδης, 1997: 240). Με δεδομένες τις προαναφερθείσες μεταβλητές, ως συνάρτηση των οποίων διαμορφώνεται το κόστος μια νεόκτιστης κατοικίας, το Τεχνικό Τμήμα της ΕΑΠ έδωσε δειγματοληπτικά τις παρακάτω τιμές (αρχές 1926) (ΚτΕ, 1926: 66-68):

✓ Ξυλοκερασιά (Αττική)

Πλινθόκτιστο σπίτι δύο δωματίων, με στάβλο και σιτοβολώνα, συνολικής επιφάνειας 28,4 τ.μ. Κόστος: 14.735δρχ.

✓ Χασσάνι (Αττική)

Λιθόκτιστο σπίτι δύο δωματίων, με στάβλο και σιτοβολώνα, συνολικής επιφάνειας 36,65 τ.μ. Κόστος: 25.523δρχ.

✓ Κουφάλια (Μακεδονία)

Σπίτι τριών δωματίων, με ξύλινο σκελετό και τούβλινους τοίχους, στάβλο και σιτοβολώνα, συνολικής επιφάνειας 46,00 τ.μ. Κόστος: 22.202 δρχ.

✓ Ρέμβη (Θράκη)

Σπίτι από τσιμέντο δύο δωματίων, με σιτοβολώνα, συνολικής επιφάνειας 43,2τ.μ. Κόστος: 31.745δρχ.

Σε έναν συνολικό απολογισμό του έργου της ΕΑΠ και του κράτους (ως τον Αύγουστο του 1930), όσον αφορά στην αγροτική προσφυγική κατοικία, απαριθμούνται 129.933 κατοικίες (οι 51.718 εξ' αυτών κατασκευασμένες από την

---

[24] Λόγω ανεπάρκειας των τουρκικών και βουλγαρικών σπιτιών, η Διεύθυνση Εποικισμού Μακεδονίας είχε αναθέσει, ήδη από το 1924, την κατασκευή 10.000 κατοικιών, στην εταιρεία SOMMERFELD-DEHATEGE (Πελαγίδης, 1997: 238).

Επιτροπή), οι οποίες δεν επαρκούν για το σύνολο των αγροτικών προσφυγικών οικογενειών, και υπολογίζεται ότι απαιτείται η ανέγερση περίπου 12.000 επιπλέον κατοικιών, ανάγκη που γεωγραφικά εντοπίζεται στη Μακεδονία και τη Θράκη. Ελλείψει πιστώσεων, οι πρόσθετες ανάγκες αντιμετωπίζονται με τη συγκατοίκηση 2-3 οικογενειών στο ίδιο βουλγαρικό ή τουρκικό σπίτι (Πελαγίδης, 1997: 242-244).

2.5.4.2 Η αστική αποκατάσταση

Όπως έχει προαναφερθεί, η Επιτροπή δεν ενέταξε εξ' αρχής στα καθήκοντά της την αποκατάσταση των αστών προσφύγων. Ωστόσο, παρ' όλες τις αρχικές της επιφυλάξεις, από το 1924 αναλαμβάνει την υλοποίηση προγραμμάτων αστικής αποκατάστασης και ακολουθεί τη μέθοδο της απευθείας κατασκευής κατοικιών (Πολύζος, 1984 : 39).

Όταν η ΕΑΠ ξεκινά τη δραστηριότητά της, ένας αριθμός αστικών συνοικισμών ήταν, ήδη, σε εξέλιξη· τέσσερις εξ' αυτών βρίσκονταν στην Αθήνα (Κοκκινιά, Ν. Ιωνία, Καισαριανή και Παγκράτι)[25] και τρεις στην επαρχία (Εδεσσα, Βόλος, Ελευσίνα). Η Επιτροπή, λοιπόν, καλείται να συμπληρώσει τις εργασίες που άρχισε το κράτος από το 1922 (μέσω του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων και του Υπουργείου Πρόνοιας) στους παραπάνω συνοικισμούς και, παράλληλα, να προωθήσει την υλοποίηση νέων προγραμμάτων αποκατάστασης αστών προσφύγων, προγράμματα που έπρεπε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά και οριστικά τα κρίσιμα προβλήματα της εξασφάλισης στέγης και της εξεύρεσης εργασίας (Πελαγίδης, 1997: 270 και ΚτΕ, 1926: 134).

Αναφορικά με την επαρχία, το Αστικό Τμήμα της ΕΑΠ πρέπει να μεριμνήσει για την αποκατάσταση των αστών προσφύγων στα διάφορα επαρχιακά αστικά κέντρα (ιδιαίτερα της Μακεδονίας και της Θράκης), ώστε να ενισχυθούν πληθυσμιακά και παραγωγικά και, παράλληλα, να αποτραπεί η μαζική διαρροή προς την Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη. Δεδομένων των προλεχθέντων, το σχετικό πρόγραμμα, που καταρτίζεται τον Φεβρουάριο του 1925, καλύπτει ζητήματα που αναφέρονται στην επιλογή των πόλεων, όπου θα ιδρυθούν νέοι αστικοί προσφυγικοί συνοικισμοί, και την αναλογική κατανομή των κατοικιών που θα κτιστούν, καθώς και στην

---

[25] Με ιδιαίτερη συμφωνία Κυβέρνησης και ΕΑΠ (Φεβρουάριος 1925) προβλέπεται ότι η δεύτερη δεν θα αναλαμβάνει στο εξής εργασίες αποκατάστασης νέων προσφύγων στα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και του Πειραιά. Αν υπήρχε τέτοια ανάγκη μελλοντικά, το σχετικό έργο θα αναλάμβανε το κράτος. Μόνο οι προσφυγικοί συνοικισμοί Παγκρατίου και Κοκκινιάς μεταβιβάστηκαν στην κυριότητά της (Πελαγίδης, 1997: 272).

υλοποίηση δημόσιων έργων κοινής ωφέλειας στους ήδη υπάρχοντες αστικούς συνοικισμούς (Πελαγίδης, 1997: 272).

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά στους αστικούς προσφυγικούς συνοικισμούς της Αθήνας, όταν τους παρέλαβε η Επιτροπή, διέθεταν ήδη κτισμένες 4.000 κατοικίες (μικρές και λιθόδμητες, σε οικόπεδα που είτε είχαν αγοραστεί από ιδιώτες είτε είχαν απαλλοτριωθεί από την κυβέρνηση, με αναγκαστικούς νόμους) με 9.283 δωμάτια, ενώ βρίσκονταν υπό κατασκευή άλλες 2.500 με 5.990 δωμάτια. Το έργο, λοιπόν, της ΕΑΠ, αναφορικά με την αστική αποκατάσταση των προσφύγων στην πρωτεύουσα, συνίσταται στην ολοκλήρωση των τελευταίων και στην ανέγερση ενός αριθμού νέων. Να σημειωθεί ότι, κάθε δωμάτιο στεγάζει, αρχικά, μια οικογένεια, όμως, με την πρόοδο των εργασιών της Επιτροπής, η κατάσταση βελτιώνεται αισθητά (Πελαγίδης, 1997: 279).

Προσφυγικός συνοικισμός Καισαριανής
(Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 273)

Παράλληλα, η ΕΑΠ αναλαμβάνει την ολοκλήρωση των υπό εξέλιξη εργασιών και στους άλλους τρεις επαρχιακούς αστικούς συνοικισμούς που παρέλαβε, στους οποίους στη συνέχεια θα εγκατασταθούν αστυνομικές υπηρεσίες, με την ευθύνη της κυβέρνησης, και θα ιδρυθούν νοσοκομεία και πυροσβεστικοί σταθμοί, με μέριμνα των δημοτικών τους συμβουλίων (Πελαγίδης, 1997: 280).

Αργότερα, το καλοκαίρι του 1924, η Επιτροπή αποφασίζει την ίδρυση αστικού προσφυγικού συνοικισμού στη Θεσσαλονίκη, για 2.000 οικογένειες, ενώ προγραμματίζει και την ανέγερση κατοικιών, σε μικρότερες επαρχιακές πόλεις, ο

αριθμός των οποίων καθορίζεται σε κάθε περίπτωση ανάλογα με την έκταση και την καταλληλότητα του διαθέσιμου χώρου και τις άλλες τοπικές συνθήκες, ύστερα από συνεννόηση με τις τοπικές αρχές (Πελαγίδης, 1997: 280-282).

Σε ό,τι αφορά στην οικοδομική δραστηριότητα της Επιτροπής, το πρόβλημα που τέθηκε, πρωταρχικά, ήταν ο τύπος του οικοδομήματος που θα επελέγετο (βλέπε Παράρτημα, σελ.211-212), ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και να εναρμονίζεται με τα ειδικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού στον οποίο απευθύνονταν. Μία πρώτη σειρά κατοικιών που ανεγείρεται από την ΕΑΠ, κατά την περίοδο 1924-1925, περιλαμβάνει, αφενός, μονάδες με ένα μόνο όροφο, για τέσσερις οικογένειες, και, αφετέρου, μονάδες που εκτείνονται σε δύο ορόφους, για δύο οικογένειες[26]. Γενικά, οι πρώτες είναι κατασκευασμένες από ωμές πλίνθους ή από λάσπη, βότσαλα και άχυρο και οι δεύτερες είναι κτισμένες με κανονική τοιχοποιία από οπτόπλινθους. Μία δεύτερη και μία τρίτη σειρά κατοικιών, που κατασκευάζει η Επιτροπή, κατά τις περιόδους 1925-1927 και 1927-1930 αντίστοιχα, περιλαμβάνουν, όπως φαίνεται αναλυτικότερα και στον πίνακα που ακολουθεί, κατοικίες για δύο οικογένειες, με την ίδια αρχιτεκτονική σύλληψη, όπως οι προηγούμενες, κατασκευασμένες με διάφορα οικοδομικά υλικά, καθώς και διώροφες κατοικίες, με κανονική τοιχοποιία από οπτόπλινθους, για επτά νοικοκυριά (Γκιζελή, 1984: 192-195).

Εδώ πρέπει να σημειωθεί, ότι, όπως και στον τομέα της αγροτικής αποκατάστασης, είχαν προβλεφθεί ιδιαίτεροι τύποι σπιτιών για συγκεκριμένες κατηγορίες επαγγελμάτων των κατοικούντων (εργάτες, υπαλλήλους, εμπόρους, σηροτρόφους, ταπητουργούς που ασκούσαν το επάγγελμα στο σπίτι τους κλπ.). Πρέπει, επίσης, να αναφερθεί, ότι το κόστος των αστικών κατοικιών ποικίλει, ως συνάρτηση του τύπου του οικοδομήματος, των υλικών κατασκευής (κυρίως πέτρα, αλλά και πλίνθοι και, κατά ένα μέρος, τσιμέντο), αλλά και της αγοράς εργασίας, η οποία είναι προφανώς πολύ πιο ακριβή στην Αθήνα, τον Πειραιά, αλλά και στις καπνοπαραγωγικές περιοχές (Πελαγίδης, 1997: 283).

---

[26] Σε κάθε νοικοκυριό αντιστοιχεί μια επιφάνεια 36 τ.μ. περίπου, η οποία οργανώνεται σε ένα διάδρομο εισόδου, ένα χώρο υγιεινής και δύο δωμάτια ίσου μεγέθους, ένα εκ των οποίων χρησιμοποιείται ως κουζίνα (Γκιζελή, 1984: 195).

Πίνακας Α 2.3: Οικοδομική δραστηριότητα της ΕΑΠ

	1η σειρά οικοδομών (1924-1925)
I.	Μονάδα 4 κατοικιών, με ωμοπλινθοδομή Κόστος : 65.100 δρχ. (16.275 δρχ. η κάθε κατοικία)
II.	Μονάδα 2 κατοικιών, με 2 ορόφους, με κανονική τοιχοποιία, κυρίως οπτοπλινθοδομή Κόστος : 100.000 δρχ. (50.000 δρχ. η κάθε κατοικία)
	2η σειρά οικοδομών (1925-1927)
III.	Μονάδα 2 κατοικιών, από μπετόν Κόστος : 35.548 δρχ. (16.274 δρχ. η κάθε κατοικία)
IV.	Μονάδα 7 κατοικιών, με 2 ορόφους, με κανονική τοιχοποιία Κόστος : 273.000 δρχ. (από 22.955 ως 53.848 δρχ. η κάθε κατοικία)
	3η σειρά οικοδομών (1927-1930)
V.	Συνηθισμένος τύπος σπιτιού, 2 κατοικιών, με κανονική τοιχοποιία Κόστος : 74.000 δρχ. (37.000 δρχ. η κάθε κατοικία)
VI.	Συνηθισμένος τύπος σπιτιού, με κανονική τοιχοποιία Κόστος : 56.000 δρχ.

Πηγή: Γκιζελή, 1984: 195

Σκόπιμο είναι να παρατηρηθεί, ότι από μια πρώτη μελέτη των προαναφερθέντων τύπων οικοδομημάτων, διαφαίνεται μία τάση διαφοροποίησης της κατοικίας σε ξεχωριστές κατηγορίες, ως να απευθύνονταν σε κάποιες ομάδες αν όχι με αισθητές κοινωνικές διαφορές μεταξύ τους, τουλάχιστον με διαφορετικές οικονομικές δυνατότητες. Αυτές οι αρχικές ενδείξεις, παρά τα όσα επικαλείται η Επιτροπή περί του αντιθέτου, επαληθεύονται και από το γεγονός ότι πολλές φορές παρουσιάζονται κόστη κατοικιών, διπλάσιου ή τριπλάσιου ύψους, συγκριτικά με τις δαπάνες που έγιναν για άλλες, και καθιστούν, τελικά, την προρρηθείσα «ποιοτική διαφοροποίηση» προφανή (Γκιζελή, 1984: 196-197).

Ωστόσο, η τελική σταθεροποίηση της Επιτροπής σε ένα τύπο κατοικίας, σχεδόν αμετάβλητο, από τον οποίο οι μετέπειτα κατασκευές της απέκλιναν ελάχιστα ή και καθόλου, συνέβαλε σε μία αισθητική μονοτονία, η οποία ερχόταν να προστεθεί στην ευρύτερη ομοιομορφία της ρυμοτομίας των αστικών προσφυγικών συνοικισμών. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια να υπερκαλύπτεται η όποια ποιοτική διαφοροποίηση,

στην οποία έγινε αναφορά προηγουμένως, από τη γενικότερη ομοιομορφία, και να καθίσταται δύσκολη, κατ' επέκταση, η αντιμετώπιση την έλλειψη ποικιλίας.

Παράλληλα, πρέπει να επισημανθεί, ότι από την επιλογή ανθεκτικών και «μόνιμων» οικοδομικών υλικών, διαφαίνεται το πνεύμα της Επιτροπής για την «οριστική αποκατάσταση». Οι τσιμεντόλιθοι και τα τούβλα αντικαθιστούν τις σανίδες και το ξύλο των κατασκευών του Ταμείου Περίθαλψης, οι οποίες προοριζόταν για μια πρώτη προσωρινή εγκατάσταση των προσφύγων. Ωστόσο, στις περιπτώσεις των πρόχειρων και των ημιτελών κατοικιών του Ταμείου και του Υπουργείου Πρόνοιας -για τις οποίες μέριμνα της Επιτροπής αποτελεί η βελτίωση και η ολοκλήρωσή τους αντίστοιχα[27], ώστε να καταστούν κατοικήσιμες σε μόνιμη βάση- ο οριστικός χαρακτήρας του έργου της Επιτροπής πολύ συχνά αναιρείται. Κι αυτό, διότι η συστηματική συντήρηση, απαραίτητη για την «επιβίωση» αυτών των αμφίβολης ποιότητας κατοικιών, δεν πραγματοποιείται ούτε από τους ενοίκους, που δεν είναι σε θέση, εκ των πραγμάτων, να αναλάβουν τα έξοδα, ούτε από την Επιτροπή, που αδυνατεί, λόγω άλλων πιεστικών αναγκών των αστικών συνοικισμών, να εντάξει το έργο της συντήρησης στις αρμοδιότητές της. Τεκμαίρεται, λοιπόν, το συμπέρασμα ότι, παρόλες τις αρχικές προθέσεις, η πορεία προς τη μόνιμη αποκατάσταση, δεν πραγματοποιούνταν, πάντοτε, στις πιο στέρεες βάσεις (Γκιζελή, 1984: 197-201).

Ωστόσο, πέρα από τις όποιες συνιστώσες του οικοδομικού έργου της Επιτροπής, η γενικότερη πορεία της αστικής αποκατάστασης, δεν υπήρξε τόσο ικανοποιητική όσο της αγροτικής. Φτάνουμε, λοιπόν, στο Μάιο του 1927 και, ενώ η πλειονότητα των αγροτών προσφύγων έχει αποκατασταθεί, ο μεγαλύτερος όγκος των αστών αντιμετωπίζει, ακόμη, σοβαρά στεγαστικά προβλήματα. Κι αυτό οφείλεται όχι μόνο στην έλλειψη κονδυλίων, αλλά και στην ιδιαιτερότητα του έργου αυτού, καθώς η ανάγκη του αστού πρόσφυγα να εγκατασταθεί εκεί όπου θα είναι σε θέση να βρει εργασία και να ασκήσει το επάγγελμά του και, άρα, να καταστεί οικονομικά αυτάρκης, καθιστά το πρόβλημα της αποκατάστασης, σαφώς, συνθετότερο. Άλλωστε, τα εφόδια για τα νέα κύματα προσφύγων, που συνέρεαν στα αστικά κέντρα, ήταν

---

[27] Αντικατάσταση ορισμένων τμημάτων, των πιο εύθραυστων ή επικίνδυνων, από άλλα, ανθεκτικά· λόγου χάρη αντικατάσταση του πισσόχαρτου, που κάλυπτε τα καταλύματα του Ταμείου, με κεραμίδια (Γκιζελή, 1984: 200).

πολύ περιορισμένα[28]. Η κύρια βοήθεια που προσφέρθηκε στους αστούς πρόσφυγες, και μάλιστα όχι σε όλους, ήταν μόνο η παραχώρηση στέγης, καθώς οι πόροι της ΕΑΠ δεν επαρκούσαν για την παροχή οιασδήποτε επιπρόσθετης αρωγής. Τελικά, το 1929, οπότε και έχει δρομολογηθεί η διαδικασία διάλυσης της ΕΑΠ, μπορεί να ειπωθεί ότι οι αστοί πρόσφυγες δε βαρύνονται με τις επείγουσες ανάγκες που αντιμετώπιζαν στην αρχή, δεδομένου ότι οι περισσότεροι έχουν, ήδη, λάβει τις αποζημιώσεις τους από την κυβέρνηση. Ωστόσο, δεν είναι λίγοι και εκείνοι που εξακολουθούν να ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες, λιγότερο στις μεγαλουπόλεις και περισσότερο στις επαρχιακές πόλεις, για τις οποίες τα διατιθέμενα κονδύλια είναι πολύ λιγότερα (Πελαγίδης, 1997: 274-278).

Πάντως, πριν την παράδοση των αστικών συνοικισμών στο κράτος, το Συμβούλιο της ΕΑΠ αποφάσισε να δρομολογήσει (από τα τέλη του 1929) μια σειρά αναγκαίων μέτρων, τα σημαντικότερα εκ των οποίων είναι τα ακόλουθα: α) ολοκλήρωση των καταμετρήσεων στους αστικούς συνοικισμούς, β) οριστικοποίηση των συμβολαίων προσωρινής αγοράς των σπιτιών από τους πρόσφυγες, γ) επίσπευση της εκτίμησης των εκτάσεων, όπου ιδρύθηκαν συνοικισμοί, και δ) μεταβίβαση των οικοπέδων στους πρόσφυγες με οριστικούς τίτλους (Πελαγίδης, 1997: 279).

Έτσι, η Επιτροπή ολοκληρώνει το έργο της και η περάτωση της αστικής αποκατάστασης θα περιέλθει στις αρμοδιότητες της κυβέρνησης του Βενιζέλου, η οποία θα διαδεχθεί την Επιτροπή και θα συνεχίσει το έργο της.

Συνοψίζοντας και περνώντας από την ποιοτική στην ποσοτική διάσταση του έργου της ΕΑΠ, όσον αφορά στην αστική αποκατάσταση των προσφύγων, αξίζει να αναφερθεί ότι η οικοδομική της δραστηριότητα, μέχρι το 1926, αριθμεί ένα σύνολο 16.700 αστικών κατοικιών, εκ των οποίων 9.347 στην Αθήνα και τον Πειραιά (56% του συνόλου), 1.518 στην Παλιά Ελλάδα και τα νησιά (9,1 %), 1.426 στη Μακεδονία (8,5%) και 4.409 στη Θράκη (26,4) (ΚτΕ, 1997: 134). Να σημειωθεί, ότι λίγο πριν από τη διάλυση της ΕΑΠ (Αύγουστος 1930), είχαν αποκατασταθεί συνολικά, με ευθύνη της, 25.000 οικογένειες αστών προσφύγων, από ένα σύνολο 124.482 αστικών οικογενειών. Οι υπόλοιποι αποκαταστάθηκαν από το κράτος, που κατείχε και τη μερίδα του λέοντα στον τομέα της αστικής αποκατάστασης, ενώ υπήρξαν και πολλές

---

[28] Σε μία προσπάθεια άμβλυνσης των δυσκολιών αυτών, καταρτίστηκε ένα γενικό πρόγραμμα ίδρυσης νέων βιοτεχνιών, βιομηχανιών και εργοστασίων, το οποίο άρχισε να υλοποιείται από το Μάιο του 1927, με αποτέλεσμα τη γρήγορη ανάπτυξη νέων βιομηχανιών, κυρίως στους τομείς της ταπητουργίας και της μεταξουργίας (Πελαγίδης, 1997: 283).

περιπτώσεις αστών που εγκαταστάθηκαν με δικά τους μέσα. Ωστόσο, 30.000 αστικές οικογένειες εξακολουθούν να ζουν σε σκηνές και παράγκες (Πελαγίδης, 1997: 291).

2.5.4.3 Έργα υποδομής στους προσφυγικούς συνοικισμούς των πόλεων και της υπαίθρου

Ακολουθώντας την τακτική του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων, και η ΕΑΠ, πιεζόμενη από τις επείγουσες στεγαστικές ανάγκες, παραμελεί να εφοδιάσει τους οικισμούς της με τα απαραίτητα έργα υποδομής, πριν την ανοικοδόμηση των κατοικιών. Ατυχώς, ο προσφυγικός συνοικισμός συνίσταται σε ένα συνολικό προϊόν ανωδομής και ανύπαρκτης υποδομής.

Τα προβλήματα ύδρευσης, αποχετευτικού συστήματος και οδικού δικτύου είναι τεράστια· τα σχετικά έργα υποδομής παραμελούνται και στις περιπτώσεις που κάποια πραγματοποιούνται, μάλλον έπονται των εργασιών κατασκευής των κατοικιών, παρά προηγούνται αυτών. Σε ορισμένες, ωστόσο, περιπτώσεις, το τοπικό κλίμα, η ποιότητα του εδάφους και άλλες συνθήκες φυσικής υποδομής, ευνοούν την ανάπτυξη κάποιων οικισμών. Συγχρόνως, η σχετική μέριμνα της Επιτροπής, σε μεμονωμένες τουλάχιστον περιπτώσεις, αποδεικνύεται αποτελεσματική.

Σε ό,τι αφορά στην ύδρευση, η συνήθης λύση είναι το πηγάδι, που είτε προϋπάρχει είτε διανοίγεται τότε, και η συνακόλουθη διανομή του νερού, μέσω αγωγών. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, η ποσότητα του νερού είναι ανεπαρκής (λόγω της υδρογεωλογίας της εκάστοτε περιοχής) ή τίθεται θέμα κακής ποιότητας, ενώ, συχνά, το δίκτυο αγωγών, που απαιτείται για την παροχέτευση του νερού στις μονάδες κατοικίας, δεν υπάρχει ή είναι πλημμελώς συντηρημένο έως κατεστραμμένο. Επιπρόσθετα, σε κάποιες περιπτώσεις, ιδίως σε χωριά ανταλλάξιμων μουσουλμάνων, δεν υπάρχει καν σύστημα ύδρευσης και το νερό μεταφέρεται από μακρινές πηγές με υποζύγια. Προγράμματα καταρτίζονται, αλλά δεν εκπονούνται, και ο ήδη περιορισμένος αριθμός πηγαδιών καθίσταται όλο και περισσότερο ανεπαρκής, λόγω της αύξησης του αριθμού των κατοικιών. Συχνά, η Επιτροπή εγκαθιστά πλυντήρια κοινής χρήσης, που, όμως, κατά την κοινή μοίρα όλων των στεγασμένων χώρων, χρησιμοποιούνται ως κατάλυμα, από όσους δεν έχουν ακόμη εξασφαλίσει στέγη (Γκιζελή, 1984: 201-205). Να σημειωθεί εδώ, ότι ειδικά στη Μακεδονία και τη Δ. Θράκη, εφαρμόστηκε πρόγραμμα γεωτρήσεων, στα πλαίσια του οποίου διανοίχθηκαν, ως το 1926, σε διάφορα χωριά, 375 και 32 γεωτρήσεις, αντίστοιχα, οι

οποίες αν και δεν έλυσαν εξ' ολοκλήρου το πρόβλημα, σαφώς βελτίωσαν, τις εκεί συνθήκες υδροδότησης[29] (ΚτΕ, 1997: 75-78).

Επιπρόσθετα, και πέρα από το ζήτημα της υδροδότησης, ένας τεράστιος αριθμός έργων, χρήζει άμεσης υλοποίησης στην ύπαιθρο· η αποξήρανση, λόγου χάρη, των ελών αποτελεί ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας για την ύπαιθρο, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το μείζον πρόβλημα της ελονοσίας και να αυξηθεί η καλλιεργήσιμη έκταση γης και κατ' επέκταση η παραγωγή (Γκιζελή, 1984: 205).

Παράλληλα, σημαντικά οδικά έργα απαιτούνται, για τη βελτίωση των συγκοινωνιών στις ορεινές περιοχές, όπου οι προσφυγικοί οικισμοί είναι παντελώς στερημένοι από οδικές συνδέσεις και, συνεπώς, τελείως δυσπρόσιτοι και κατ' επέκταση μη παραγωγικοί. Το γεγονός αυτό, συχνά, γίνεται αιτία για την εγκατάλειψή τους από τους κατοίκους τους, προς αναζήτηση καλύτερης τύχης στις πόλεις. Το Μάιο του 1927, για παράδειγμα, η Επιτροπή εκτιμά ότι, σύμφωνα με υπομνήματα που της έχουν υποβληθεί, πρέπει να κατασκευαστούν περίπου 135 χιλιόμετρα οδικών αξόνων, για την εξυπηρέτηση 73 χωριών. Μπροστά, λοιπόν, σε προβλήματα τέτοιων διαστάσεων, η κατασκευή οδικού δικτύου στους προσφυγικούς συνοικισμούς, λόγου χάρη, της πρωτεύουσας, εμφανίζεται ως δευτερεύουσα έως ασήμαντη ανάγκη, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι αντίστοιχες συνθήκες στους αστικούς συνοικισμούς δεν παραμένουν προβληματικές (Γκιζελή, 1984: 205).

Άλλωστε, οι δαπάνες που γίνονται για έργα υποδομής, σε σχέση με τις δαπάνες για την παραγωγή κατοικίας, συνθέτουν ένα δείκτη της ποιότητας του αστικού προσφυγικού οικισμού· είναι ενδεικτικό ότι ως τις αρχές του 1927, 266.000.000δρχ. από ένα σύνολο 292.000.000δρχ. (δηλαδή ποσοστό 91% των συνολικών δαπανών), διοχετεύθηκαν στην κατασκευή κατοικιών, ενώ μόλις 11.000.000δρχ. (3,87% των συνολικών δαπανών) δαπανήθηκαν για έργα υποδομής και γενικής διευθέτησης των περιοχών των οικισμών. Εξ' άλλου, η ποιότητα της υποδομής του οικισμού και η συντήρησή του είναι δύο παράμετροι που συχνά αντιτίθενται η μία στην άλλη, υπό την έννοια ότι η ανάγκη για τη δεύτερη αυξάνει όσο πιο χαμηλή είναι η πρώτη. Το γεγονός ότι το ύψος των εξόδων συντήρησης των οικισμών (ανήλθε σε

---

[29] Γενικότερα, μετά από εκπόνηση προκαταρκτικών υδρογεωλογικών μελετών, στις περιοχές όπου επρόκειτο να ιδρυθούν οι νέοι συνοικισμοί, υιοθετήθηκαν τέσσερις κύριες μέθοδοι υδροδότησης: α) διάνοιξη πηγαδιών μικρού βάθους, β) διάνοιξη γεωτρήσεων μεγάλου βάθους, γ) διάνοιξη αρτεσιανών φρεάτων, όπου υπήρχε ο κατάλληλος υδροφόρος ορίζοντας και δ) κατασκευή υδραγωγείων, για την αξιοποίηση πηγών, που είχαν υποδειχθεί από τους κατοίκους ή είχαν εντοπιστεί από τα συνεργεία της Επιτροπής) (ΚτΕ, 1997: 76).

12.500.000δρχ., δηλαδή 4,23% των συνολικών δαπανών) υπερέβη το αντίστοιχο των δαπανών για έργα υποδομής, αποτελεί απόδειξη των ασύμφορων συνεπειών της τόσο ελλιπούς, στον τομέα της γενικότερης διευθέτησης των νεοϊδρυόμενων οικισμών, πολιτικής που ακολουθήθηκε (Γκιζελή, 1984: 206).

2.5.4.4 Η πολιτική ενοικιάσεων και πωλήσεων της ΕΑΠ

Όπως έχει προαναφερθεί, το Υπουργείο Πρόνοιας πραγματοποιεί τη στέγαση των προσφύγων δωρεάν[30], ενώ το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων απαιτεί ένα ενοίκιο, μάλλον συμβολικό. Αντίθετα, η Επιτροπή προχώρησε στην κατασκευή οικημάτων, με την πρόβλεψη της δυνατότητας μελλοντικής ενοικίασης ή πώλησης τους, στη βάση της ιδιότητας της «μόνιμης κατοικίας» (ΚτΕ, 1997: 134).

Πιο συγκεκριμένα, από τον Απρίλιο του 1924 και έπειτα, η Επιτροπή εγκαινιάζει ένα σύστημα εκμίσθωσης των κατοικιών. Μέχρι τον Αύγουστο, έχει ενοικιάσει σ' ολόκληρη τη χώρα 846 δωμάτια και μικρά καταστήματα, ενώ από την 1.7.1925 έως την 1.7.1926 τα ενοίκια έχουν αποφέρει 92.918δρχ. (Γκιζελή, 1984: 218 και ΚτΕ, 1997: 139). Το μέτρο συναντά αντιδράσεις από την πλευρά των προσφύγων, που μετά τη δωρεάν διαμονή τους στους συνοικισμούς που χτίστηκαν από την ελληνική κυβέρνηση, θεωρούν ανεκχώρητο δικαίωμά τους τη μη καταβολή ενοικίου και δέχονται να το καταβάλλουν, μόνο υπό την προϋπόθεση ότι το κράτος θα τους παράσχει τις αποζημιώσεις που δικαιούνται, για τις περιουσίες που εγκατέλειψαν στη Μ. Ασία (ΚτΕ, 1997: 135).

Λίγο αργότερα, από την 1η Ιουλίου του 1925 και ύστερα, εμφανίζονται οι πρώτες πωλήσεις κατοικιών και οι ενδιαφερόμενοι καλούνται να προκαταβάλλουν ένα χρηματικό ποσό και να εξοφλήσουν το υπόλοιπο της αξίας του ακινήτου σε δόσεις. Οι συνολικές πωλήσεις μέχρι την 1η Ιουλίου του 1926, σε δώδεκα αστικούς συνοικισμούς της Επιτροπής (μεταξύ των οποίων και οι τέσσερις μεγάλοι της Αθήνας και του Πειραιά) ανήλθαν σε 3.694 κατοικίες προς 808.652δρχ. (£22.813) και 35.000δρχ., που εισπράχθησαν ως προκαταβολές. Να σημειωθεί εδώ, ότι η σύγκριση του μεγέθους των πωλήσεων μεταξύ του δεύτερου εξαμήνου του 1925 και του πρώτου εξαμήνου του 1926, φανερώνει 100% αύξηση των πωλήσεων και 150% αύξηση των προκαταβολών, γεγονός που, ενδεχομένως, θα μπορούσε να ερμηνευθεί

---

[30]Πρέπει να αναφερθεί ότι, παρά το γενικό αυτό κανόνα, ακόμα και το Υπουργείο Πρόνοιας εφάρμοσε, αργότερα, πολιτική πωλήσεων, για τα οικόπεδα και τις κατοικίες που κατασκεύαζε.

μέσα από μια σχετική οικονομική άνοδο ορισμένων εκ των προσφύγων (Γκιζελή, 1984: 218-219 και ΚτΕ, 1997: 139).

Παράλληλα, η Επιτροπή προβαίνει και σε πωλήσεις οικοπέδων· το 14,9% των εσόδων της από την πώληση της αστικής της περιουσίας, μέχρι το τέλος του 1926, προέρχεται από προκαταβολές από πωλήσεις οικοπέδων, όπως φαίνεται και στον συγκεντρωτικό πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας Α 2.4: Έσοδα από προκαταβολές πωλήσεων της ΕΑΠ

Αγοραστής	**Έσοδα από προκαταβολές πωλήσεων (σε £)**
Αγρότες πρόσφυγες	66.028
Αστοί πρόσφυγες (πώληση κατοικιών)	30.407
Αστοί πρόσφυγες (πώληση κλήρων γης)	5.346
Άλλοι, μη πρόσφυγες (πώληση κλήρων γης)	634
Σύνολο	102.415

Πηγή: Γκιζελή, 1984: 220

Οι αναφορές που προηγήθηκαν στην ενότητα αυτή, έγιναν με στόχο να υπογραμμιστεί και να καταδειχθεί η συσχέτιση των παραπάνω πολιτικών με την κοινωνικοοικονομική διαστρωμάτωση των προσφύγων και η επίδρασή τους στην χωροθέτηση των τελευταίων εντός των προσφυγικών οικισμών. Πιο συγκεκριμένα, η απαίτηση ενοικίου, η διαφοροποίηση κατόπιν των τιμών των ενοικίων και, τέλος, οι πωλήσεις προς διάφορες τιμές, που αντιστοιχούσαν σε κατοικίες διαφορετικής ποιότητας, αποτελούν παράγοντες που, αφενός, προϋποθέτουν διαφορετική αγοραστική δύναμη και, αφετέρου, καθορίζουν την κατανομή των προσφυγικών οικογενειών μέσα στους οικισμούς, σύμφωνα με τις οικονομικές δυνατότητες της καθεμιάς (Γκιζελή, 1984: 220).

Να σημειωθεί εδώ, ότι το γεγονός της προώθησης των αποζημιώσεων, για τις οποίες θα γίνει αναλυτική αναφορά στη συνέχεια, συμπίπτει χρονικά με τη στιγμή που οι πρόσφυγες, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, συνειδητοποιούν ότι είναι αδύνατο να αποκτήσουν την πλήρη κυριότητα της κατοικίας τους, εφόσον η ΕΑΠ απαιτεί την καταβολή δόσεων, που εκείνοι αδυνατούν να εξοφλήσουν. Εύκολα, λοιπόν, μπορεί κανείς να αντιληφθεί, εκ των προτέρων, που θα διοχετευθεί το ποσό της αποζημίωσης. Άλλωστε, η συνειδητή ενθάρρυνση της επένδυσης του κεφαλαίου της αποζημίωσης στην αγορά μιας αστικής κατοικίας μέσα στην πόλη είτε μιας κατοικίας

μέσα στον προσφυγικό οικισμό αποτελεί γεγονός, αυξάνοντας την πελατεία και τα έσοδα της Επιτροπής και ενισχύοντας, κατά συνέπεια, την ηγεμονία της και την ελευθερία της δράσης της.

Σταδιακά, η προσφυγική κατοικία συναρτάται, όλο και πιο άμεσα, με το οικονομικό υπόβαθρο των προσφύγων, χάρη στην πολιτική που ακολουθεί η ΕΑΠ, αλλά και η Εθνική Τράπεζα, όπως θα φανεί στη συνέχεια. Ο αριθμός των κατοικιών προς ενοικίαση μειώνεται προς όφελος εκείνων που προορίζονται για πώληση, η παραχώρηση μιας κατοικίας σχετίζεται στενά με τις οικονομικές δυνατότητες του ενδιαφερομένου, ενώ, παράλληλα, ιδρύονται εταιρείες κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στις οποίες ανατίθεται η ανοικοδόμηση ολόκληρων οικοδομικών τετραγώνων, οι κατοικίες των οποίων διατίθενται βάσει των κανόνων της ελεύθερης αγοράς. Όλα τα προλεχθέντα αποτελούν παράγοντες που, προφανώς, συμβάλλουν στη διεύρυνση της προσφυγικής στέγασης, όσον αφορά στην έκταση της εφαρμογής της, μειώνουν, όμως, με γεωμετρικούς ρυθμούς, την κοινωνική διάσταση της σύλληψής της και εμπορευματοποιούν το χαρακτήρα της (Γκιζελή, 1984: 235-240).

2.5.4.5 Κριτήρια χωροθέτησης των προσφυγικών συνοικισμών της ΕΑΠ

Ενώ για το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων δεν υπεισέρχεται, πρωταρχικά, ζήτημα επιλογής της καταλληλότερης θέσης για την εγκατάσταση των ξύλινων παραπηγμάτων που κατασκευάζει, από τη στιγμή που αντιμετωπίζει το ζήτημα της στέγασης των προσφύγων σε προσωρινή βάση, δεν ισχύει το ίδιο και για την ΕΑΠ. Καθώς καλείται να υλοποιήσει το έργο της αποκατάστασης των προσφύγων βάσει προγράμματος και με κατεύθυνση τη μόνιμη εγκατάσταση, πρέπει σε πρώτη φάση να εξετάσει τις εκάστοτε εναλλακτικές λύσεις και να επιλέξει, τελικά, την πλέον κατάλληλη θέση για τη οριστική χωροθέτηση του προσφυγικού συνοικισμού.

Μία πρώτη, συχνή, επιλογή είναι η χωροθέτηση του συνοικισμού εκτός των ορίων της πόλης, στα περίχωρα. Οι λόγοι, που οδηγούν σε μια τέτοια επιλογή, δεν πρέπει να αναζητηθούν, αποκλειστικά, στην ελαχιστοποίηση της οικονομικής επιβάρυνσης από τις απαιτούμενες απαλλοτριώσεις ή στην πρόθεση προστασίας των γηγενών από μεταδοτικά νοσήματα, που μαστίζουν τους πρόσφυγες, όπως προβάλλεται και από την ίδια την Επιτροπή, αλλά και στη συνειδητή προσπάθεια απομόνωσης των προσφύγων, προς αποφυγή ενδεχόμενων κοινωνικοπολιτικών αναταραχών, από τη συσσώρευση ανέργων, αστέγων και, γενικότερα, δυσαρεστημένων μαζών. Ο αποκλεισμός και ο γεωγραφικός διαχωρισμός των

προσφύγων είναι προσχεδιασμένος και ηθελημένος (Λεοντίδου,1989: 209 και Πολύζος, 1984: 43).

Ένα δεύτερο, και ιδιαίτερα σημαντικό, κριτήριο επιλογής της θέσης εγκαθίδρυσης ενός, αστικού κατά κύριο λόγο, προσφυγικού συνοικισμού, είναι η προγενέστερη ύπαρξη, κοντά σε αυτή, βιομηχανικών μονάδων, όσο μικρές και περιορισμένες και αν είναι. Και τούτο, διότι η συγκέντρωση πληθώρας φτηνών εργατικών χεριών γύρω τους θα αποτελέσει, προφανώς, κίνητρο για την προσέλκυση νέων μονάδων και βασικό παράγοντα ενδυνάμωσης των ήδη εγκατεστημένων. Η πρόθεση ανάπτυξης οικονομιών συγκέντρωσης, με όλα τα συνεπακόλουθα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, είναι σαφής και επαληθεύεται με την πάροδο του χρόνου, καθώς η σχέση βιομηχανίας-προσφύγων συσφίγγεται και η χωροθέτηση νέων μονάδων πλάι στους προσφυγικούς συνοικισμούς είναι συνεχής και παρουσιάζει σαφή αυξητική τάση. Βέβαια, τα προαναφερθέντα βρίσκουν εφαρμογή κυρίως στις περιπτώσεις των προσφυγικών συνοικισμών της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης και δε μπορούν, εύκολα, να γενικευθούν για τα μικρότερα αστικά κέντρα, όπου η βιομηχανία είναι από περιορισμένη έως ανύπαρκτη και όπου η επιλογή μιας τοποθεσίας έναντι μιας άλλης, για τη χωροθέτηση ενός συνοικισμού προσφύγων, βασίζεται σε άλλα τοπικά κριτήρια. Να σημειωθεί, ενδεικτικά, προς τεκμηρίωση των παραπάνω, ότι στους τέσσερις συνοικισμούς της Επιτροπής, την Κοκκινιά, τη Νέα Ιωνία, το Βύρωνα και την Καισαριανή, και ιδίως στους δύο πρώτους, έχουν εγκατασταθεί, μέχρι τα τέλη του 1926, 36 νέες βιομηχανικές μονάδες (κυρίως μονάδες ταπητουργίας και υφαντουργίας) (ΚτΕ, 1997: 152 και Πολύζος,1984: 43-48). Παράλληλα, γύρω από τη βιομηχανική ζώνη, από το λιμάνι ως την Αθήνα, ήταν που δημιουργήθηκαν τα μεγάλα εργατικά προάστια του Πειραιά (η Κοκκινιά, η Δραπετσώνα και το Κερατσίνι), γύρω από τα οποία αναπτύχθηκαν αμέσως νέες βιομηχανίες (Λεοντίδου,1989: 174-175,178).

Σε ένα δεύτερο επίπεδο και αναφορικά με τη χωροθέτηση των προσφυγικών συνοικισμών στον ευρύτερο ελληνικό χώρο, βασική επιδίωξη του κράτους (σύμφωνα και με τις επιταγές της Κοινωνίας των Εθνών), αρωγός του οποίου στάθηκε η ΕΑΠ, μέσω κυρίως του προγράμματος της αγροτικής αποκατάστασης, ήταν η επίτευξη εθνικής ομοιογένειας στα νεοαπελευθερωθέντα εδάφη της Μακεδονίας, της Δυτικής

Θράκης και σε μικρότερο βαθμό της Ηπείρου[31]. Και τούτο με στόχο την αποφυγή οιασδήποτε εξωτερικής βλέψης, που θα βασιζόταν στην αριθμητική υπεροχή των αλλοεθνών πληθυσμών στις περιοχές αυτές, και τη διατήρηση ζωηρού εθνικού συναισθήματος του ακριτικού πληθυσμού. Σ' αυτή τη βάση, αποτελεί πολιτική επιλογή η χωροθέτηση των προσφυγικών συνοικισμών, κυρίως των αγροτικών, στις βόρειες επαρχίες της Ελλάδας και δη στις ορεινές περιοχές των συνόρων. Ωστόσο, αυτός ο ορεινός εποικισμός, σε περιοχές μακριά από κάθε άξονα επικοινωνίας, που συχνά αντιμετωπίζουν δυσχερείς κλιματολογικές συνθήκες και, εν γένει, χωρίς παραγωγικά κριτήρια, έχει κατά κανόνα αρνητικές συνέπειες. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι πρόσφυγες εγκαταλείπουν αυτά τα χωριά, προς ανεύρεση εργασίας και επιδιώκοντας, γενικότερα, ένα καλύτερο επίπεδο διαβίωσης, οδηγώντας έτσι στην απερήμωσή τους και στην επιτάχυνση και διόγκωση της εξόδου προς τα αστικά κέντρα, με όλες τις επακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις (Πολύζος, 1984 : 7-11,30).

Τέλος, ένα άλλο κριτήριο, για την κατανομή των προσφύγων στο χώρο, σχετίζεται με την εκλογική συμπεριφορά τους και την εσωτερική πολιτική κατάσταση της χώρας. Καθώς τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στην Ελλάδα, πριν ριζοσπαστικοποιηθούν προοδευτικά, ήταν στη μεγάλη πλειοψηφία τους βενιζελικοί, οι κυβερνήσεις, μετά το 1922, θεωρούν την εγκατάστασή τους κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα, και κυρίως στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, ως τον βέλτιστο τρόπο αλλαγής της εκεί δομής του εκλογικού σώματος και ως αντιστάθμισμα των αντιβενιζελικών δυνάμεων, που τότε υπερείχαν εκλογικά στα αστικά κέντρα της Παλαιάς Ελλάδας. Αντί, δηλαδή, να επηρεάσουν τον πολιτικό προσανατολισμό μιας περιοχής, αλλάζοντας τα γεωγραφικά όρια των εκλογικών περιφερειών, επιχειρούν το ίδιο, αλλάζοντας την πληθυσμιακή πυκνότητα των συνοικισμών και ενισχύοντας το φιλελεύθερο στοιχείο στις πολιτικά κρίσιμες περιφέρειες (Πεντζόπουλος, 1962 αναφ. στο Λεοντίδου, 1989: 229). Άλλωστε, το εκλογικό βάρος των ψήφων των πρόσθετων αυτών ψηφοφόρων, επαληθεύεται με την επικράτηση της δημοκρατίας επί της μοναρχίας, στο δημοψήφισμα του Απριλίου του 1924, αλλά και από τα αποτελέσματα των πρώτων βουλευτικών εκλογών του νέου καθεστώτος, το Νοέμβριο του 1926, όπου το βενιζελικό κόμμα (Ένωση Φιλελευθέρων), από μόνο του, επικρατεί έναντι των αντιβενιζελικών δυνάμεων (Λαϊκό Κόμμα και Ελευθερόφρονες). Το αποτέλεσμα

---

[31] Ιδιαίτερα δε της Μακεδονίας, που μετά την ανταλλαγή είχε χάσει σημαντικό μέρος του πληθυσμού της.

αυτό είναι αντιστρόφως ανάλογο από εκείνο των εκλογών του 1920 και ανατρέπεται με την εκλογική ήττα των βενιζελικών το 1933 και, ουσιαστικά, μετά το θάνατο του Βενιζέλου το 1936. Εξ' άλλου, προς επαλήθευση των προλεχθέντων, η απήχηση του κομμουνιστικού κόμματος (Ενιαίο Μέτωπο) παρουσιάζεται αυξημένη σε περιοχές που έχουν εποικιστεί από αγρότες πρόσφυγες, σε αντίθεση με τα μεγάλα αστικά κέντρα της Παλαιάς Ελλάδας (Πολύζος, 1984 : 11-15).

2.6 Η δράση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

2.6.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Όπως έχει προαναφερθεί, η Εθνική Τράπεζα Ελλάδας αποτέλεσε έναν από τους φορείς που δραστηριοποιήθηκαν για την οικιστική αποκατάσταση των προσφύγων. Το έργο της θεωρείται τέτοιου μεγέθους και σημασίας, που πολλές φορές αντιπαρατίθεται και συγκρίνεται με αυτό της ΕΑΠ. Προκειμένου να διερευνηθεί το ευρύτερο πλαίσιο και οι συνθήκες που οδήγησαν το κράτος να αναθέσει στην ΕΤΕ την επίλυση του ζητήματος των αποζημιώσεων των προσφύγων, δηλαδή, έμμεσα, να της μεταβιβάσει αρμοδιότητες δίνοντας της την ευχέρεια να διαμορφώσει και να κατευθύνει την οικιστική πολιτική για την αποκατάσταση των προσφύγων, κρίνεται σκόπιμο να περιγραφούν, εν συντομία, τα σχετικά τεκταινόμενα ως εκείνη τη στιγμή.

Η Σύμβαση ανταλλαγής, όπως έχει επισημανθεί, καθόριζε ότι η υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών θα έπρεπε να συνοδευτεί και από υποχρεωτική ανταλλαγή αγαθών. Έτσι, επιβάλλονταν η αναγκαστική απαλλοτρίωση των ακίνητων περιουσιών, που είχαν εγκαταλειφθεί από τους πρόσφυγες στις δύο χώρες, ώστε να είναι δυνατή η αποζημίωση τους με περιουσία «...ίσης αξίας και της αυτής φύσεως, οια, η παρ' αυτού εγκαταλειφθείσα» (Λέσχη των νέων Ελλήνων, 1994: 89).

Τα ανταλλάξιμα μουσουλμανικά ακίνητα προοριζόταν ρητά για την αποκατάσταση των προσφύγων που ήρθαν από τη Τουρκία. Στο πλαίσιο αυτό, ανατίθεται στη Μικτή Επιτροπή[32] η εκτίμηση και ρευστοποίηση περιουσιών, ανεξάρτητα από το αν αυτές ανήκαν σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα (κοινότητες, εκκλησία κλπ.). Η χρηματική διαφορά, που θα προέκυπτε από την ρευστοποίηση των

[32] Διεθνής οργανισμός, ο οποίος είχε επιφορτιστεί με την ερμηνεία της Σύμβασης της Λωζάννης. Αποτελούταν από 12 μέλη (4 Έλληνες, 4 Τούρκοι και 3 αντιπρόσωποι χωρών που δεν μετείχαν στο πόλεμο του 1914-18).

αγαθών στα δύο κράτη, θα καταβαλλόταν από το ένα στο άλλο, για την αποζημίωση των προσφύγων.

Ωστόσο, αν και το γενικό πνεύμα της Σύμβασης ήταν ορθό, ήταν αμφίβολο κατά πόσο μπορούσε να είναι και υλοποιήσιμο. Δεδομένων, άλλωστε, του μεγέθους του πληθυσμού που μετακινήθηκε (1.300.000 Έλληνες και 463.000 Τούρκοι περίπου) καθώς και της γεωγραφικής διασποράς του στο σύνολο της τουρκικής αυτοκρατορίας, γίνεται σαφής η δυσκολία ενός τέτοιου εγχειρήματος. Πράγματι, οι αρμόδιοι φορείς και οι αρχές αντιλαμβάνονται την αδυναμία υλοποίησης και ολοκλήρωσης μια τέτοιας διαδικασίας και αποφασίζουν το γενικό συμψηφισμό του αμοιβαίου χρέους[33]· έτσι, κάθε κράτος καλείται να δράσει αυτοβούλως, προκειμένου να εντοπίσει τρόπους αποκατάστασης των προσφύγων του (Γκιζελή, 1984: 81-83, 230-231).

Έως ότου γίνει αντιληπτό το μέγεθος του έργου της Μικτής Επιτροπής και τελικά η γενικότερη αδυναμία της να αντεπεξέλθει στα καθήκοντά της, το κράτος αναλαμβάνει ενεργό δράση, δράση που εντάθηκε, υπό την πίεση των καθημερινών παράνομων οικειοποιήσεων των ανταλλάξιμων περιουσιών από το γηγενή πληθυσμό. Παρόλο, που με κυβερνητική απόφαση είχαν απαγορευθεί οι αγοροπωλησίες των ανταλλάξιμων μουσουλμανικών ακινήτων, αυτά περνούσαν στην κατοχή των γηγενών, είτε μέσω πρόχειρων παράνομων συμβολαίων (αγόραζαν εκτάσεις από τους μουσουλμάνους, που έφευγαν, σε εξευτελιστικές τιμές) είτε αλλάζοντας τα όρια των ιδιοκτησιών[34]. Υπό τις συνθήκες αυτές η Κυβέρνηση Αλεξ. Παπαναστασίου ιδρύει, με Ν.Δ. στις 2/3 Μαΐου 1924, τη Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής στο Υπουργείο Γεωργίας, η οποία έχει ως αρμοδιότητα να βοηθήσει την Μικτή Επιτροπή στο έργο της (Κοντογιώργη, 2001: 22). Η Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής είχε παραρτήματα σε όλη την επικράτεια και το έργο της συνίστατο, κυρίως, στον έλεγχο των αιτήσεων που συμπλήρωναν οι πρόσφυγες, σχετικά με την περιουσία που είχαν εγκαταλείψει στην Τουρκία, και την μεταβίβασή τους στη Μικτή Επιτροπή, καθώς και στη συγκέντρωση πληροφοριών για την εξακρίβωση των εκτάσεων που άφησαν οι

---

[33] Η εκτίμηση των περιουσιών έγινε grosso modo και το ζήτημα ρυθμίστηκε με το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας (1930), το οποίο έθεσε τέρμα στη λειτουργία της Μικτής επιτροπής. Η αξία της ελληνικής ανταλλάξιμης περιουσίας ανερχόταν σε 100 δισ. δρχ., ενώ της τουρκικής μετά βίας ξεπερνούσε τα 12,5 δισ. δρχ. Τα χρήματα αυτά «προσεφέρθησαν» για να εξομαλυνθούν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και για να καλυφθούν οι πολεμικές επανορθώσεις που ζητούσε η Τουρκία (Λαμψίδης, 1992: 225).

[34] Προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι παράνομες μεταβιβάσεις, το κράτος απέδιδε αμοιβή σε κάθε ατομική καταγγελία για παράνομη κατάληψη γης, σε ποσοστό ίσο με το 1% της αξίας της (Πελαγίδης, 1994: 56).

ανταλλάξιμοι μουσουλμάνοι. Το έργο αυτό ήταν εξαιρετικά δύσκολο να πραγματοποιηθεί· θα έπρεπε, σε πρώτο στάδιο, να ελεγχθούν για την εγκυρότητα τους οι χιλιάδες αιτήσεις των προσφύγων, γεγονός που συνεπαγόταν μεγάλο απαιτούμενο χρονικό διάστημα και συνεχή εργασία σημαντικού αριθμού υπαλλήλων επί του ζητήματος, και, σε δεύτερο στάδιο, να καθοριστούν τα ακριβή όρια των τουρκικών γαιών, που εγκαταλείφθηκαν, έργο εξίσου δύσκολο στην υλοποίησή του, λόγω τόσο της έλλειψης κτηματολογίου και τίτλων ιδιοκτησίας όσο και των καταπατήσεων που είχαν ήδη αρχίσει να συντελούνται από τους ντόπιους.

2.6.2 Ο ρόλος της ΕΤΕ

Υπό το πρίσμα αυτό και συνυπολογίζοντας μια σειρά παραμέτρων, όπως: α) τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η ΕΑΠ, όσο αφορά στην πολιτική των πωλήσεών της, λόγω της οικονομικής αδυναμίας των προσφύγων, β) τις παράνομες οικειοποιήσεις των ανταλλάξιμων εκτάσεων από τους γηγενείς, γ) τις πιέσεις για αποζημίωση, που ασκούσαν οι πρόσφυγες[35], δ) την αργή διαδικασία πώλησης των ανταλλάξιμων ακινήτων, ε) τις περιορισμένες δυνατότητες σύναψης εξωτερικού δανείου, με εγγύηση την ανταλλάξιμη περιουσία και στ) τον κίνδυνο «εξάπλωσης» της κομμουνιστικής ιδεολογίας, το κράτος αποφασίζει να λάβει άμεσα και δραστικά μέτρα. Η λύση που υιοθετήθηκε, τελικά, περιελάμβανε την αποζημίωση των προσφύγων, με ένα ποσό, έναντι, το οποίο θα υπολογιζόταν κατά προσέγγιση, σε σχέση με την περιουσία που είχαν εγκαταλείψει, δεδομένου ότι το έργο της Μικτής Επιτροπής δεν είχε ολοκληρωθεί ακόμα. Λαμβάνοντας υπόψη την τότε δεινή οικονομική κατάσταση της χώρας, κάτι τέτοιο δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί. Επινοήθηκε, λοιπόν, λόγω έλλειψης ρευστού χρήματος, η λύση της έκδοσης ομολογιακών τίτλων από τραπεζικό φορέα που θα επιλεγόταν (ως εγγύηση θα δινόταν οι εκτάσεις των ανταλλάξιμων μουσουλμάνων), ο οποίος, στη συνέχεια, θα ρευστοποιούσε τις εκτάσεις αυτές και θα εξαργύρωνε τις ομολογίες που είχε εκδώσει. Με τον τρόπο αυτό οι πρόσφυγες θα αποζημιωνόταν εν μέρει, για τις περιουσίες που άφησαν στην Τουρκία, και όχι με βάση το ακριβές ύψος της αξίας τους (Πολύζος, 1984: 19). Το έργο αυτό ανατέθηκε στην Εθνική Τράπεζα της

---

[35] Σε πολλές περιπτώσεις είχαν συστήσει επιτροπές, οι οποίες διαβίβαζαν στην κυβέρνηση την πρόθεση τους να προβούν ακόμη και σε κινήσεις για την ανατροπή της, σε περίπτωση που δεν επιλυόταν το ζήτημα της αποζημίωσης.

Ελλάδος, η οποία στην ουσία δεν αποτελούσε ανεξάρτητο οργανισμό, αλλά προέκταση του κρατικού μηχανισμού. Ωστόσο, η ανάληψη του έργου από έναν ξεχωριστό φορέα, όπως η ΕΤΕ, είχε το πλεονέκτημα ότι επέτρεπε την εφαρμογή της όποιας πολιτικής επιλεγόταν, για τη διαχείριση της περιουσίας των ανταλλάξιμων, ανεξάρτητα από τις πολιτικές ανακατατάξεις, οι οποίες ήταν σύνηθες φαινόμενο εκείνη τη περίοδο (Γκιζελή, 1984: 241-242).

Η ΕΤΕ αναλαμβάνει, στις 5 Μαΐου 1925, μετά από συμφωνία με την κυβέρνηση, τη διοίκηση, διαχείριση και διάθεση του τμήματος της ανταλλάξιμης περιουσίας[36] που δεν είχε παραχωρηθεί από το κράτος στην ΕΑΠ[37] (Πελαγίδης, 1997: 296). Το συνολικό της έργο περιελάμβανε αποζημίωση, μέσω των ανταλλάξιμων γαιών, παροχή οικοπέδου και παροχή στέγης (Λεοντίδου, 1989: 204).

Να σημειωθεί, ότι η ΕΤΕ προέβη στην σύσταση ειδικής διεύθυνσης για τη διαχείριση και αξιοποίηση της ανταλλάξιμης περιουσίας που της παραχωρήθηκε. Αναλυτικότερα, στη διεύθυνση αυτή συμμετείχαν 8 μέλη: ο διοικητής της τράπεζας, τρεις σύμβουλοι της τράπεζας που οριζόταν από τον διοικητή, τρεις εκπρόσωποι των προσφύγων και ένας κυβερνητικός εκπρόσωπος· ειδικά για τις περιοχές όπου υπήρχαν υποκαταστήματα της Τράπεζας, συστήνονταν τριμελείς επιτροπές (αποτελούμενες από τον διευθυντή του υποκαταστήματος, έναν πρόσφυγα και τον πρόεδρο του Πρωτοδικείου) (Γκιζελή, 1984: 243).

Αναφορικά, τώρα, με τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για την καταβολή των αποζημιώσεων, αυτή συνίστατο στα εξής: αρχικά, οι πρόσφυγες συμπλήρωναν αιτήσεις σχετικά με τις περιουσίες των αγαθών που είχαν εγκαταλείψει και ακολούθως αυτές εξετάζονταν από επιτροπές, όπου συμμετείχαν και συντοπίτες τους, οι οποίοι και επιβεβαίωναν ή όχι τα στοιχεία που είχαν δηλωθεί από τους συμπατριώτες τους. Να σημειωθεί, ότι η διαδικασία των αποζημιώσεων προβλεπόταν να διαρκέσει 5 έτη (με αφετηρία το 1926).

Σύμφωνα με τη Σύμβαση, οι πρόσφυγες είχαν τη δυνατότητα να αποζημιωθούν για: α) αστικά και αγροτικά ακίνητα, β) κινητά αγαθά, τα οποία ούτε πωλήθηκαν ούτε

---

[36] Συγκεκριμένα, οι εκτάσεις των ανταλλάξιμων που είχαν περιέλθει στη δικαιοδοσία του κράτους διακρίνονται: α) σε αυτές που διαχειρίζεται το κράτος και, συγκεκριμένα, η Διεύθυνση Δημοσίων Κτημάτων, β) σε αυτές που παραχωρήθηκαν στην ΕΑΠ και γ) σε αυτές που παραχωρήθηκαν στην ΕΤΕ (Γκιζελή, 1984: 185-186).

[37] Η ΕΑΠ είχε αναλάβει τη διαχείριση και διάθεση των αγροτικών και των αστικών κτημάτων σε πόλεις κάτω των 10.000 κατοίκων, ενώ στην ΕΤΕ είχαν μεταβιβαστεί αστικά ακίνητα σε πόλεις άνω των 10.000 κατοίκων (Πελαγίδης, 1997: 302). Όπως στην ΕΑΠ παραχωρήθηκαν, εν τέλει, και αστικά ακίνητα, έτσι και οι εκτάσεις που παραχωρήθηκαν στην ΕΤΕ ήταν, κατά ένα ποσοστό, και αγροτικές (Γκιζελή, 1984: 320).

μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα και γ) καλλιεργήσιμους αγρούς, συμπεριλαμβανομένων και των εσόδων που χάθηκαν από τις σοδειές (Γκιζελή, 1984: 242-243). Βασική προϋπόθεση, για να συμπεριληφθούν στους δικαιούχους αποζημίωσης, ήταν να μην είχαν τύχει κάποιας αγροτικής ή αστικής αποκατάστασης, διευκρινίζοντας ότι η απλή εγκατάστασή τους σε οικίσκους της ΕΑΠ ή του κράτους δεν δύναται να θεωρηθεί ως αποκατάσταση[38].

Ως τις 15 Ιουλίου 1927 είχαν παραχωρηθεί στην ΕΤΕ 54.891 ιδιοκτησίες αξίας 4 δισ. δρχ. περίπου, από τις οποίες οι 17.293 ήταν αγροτικές και οι 37.598 αστικές. Επίσης, μετά το Νοέμβριο του ίδιου έτους της παραχωρήθηκαν άλλες 3.678, αξίας 0,6 δισ. δρχ. (Πελαγίδης, 1997: 296)[39].

3.6.2.1 Η αποζημίωση των αστών προσφύγων

Το 1926 συνάπτεται δάνειο, μεταξύ ΕΤΕ και κράτους, για την έκδοση ομολογιακών τίτλων[40] αξίας 3δισ. δρχ., με επιτόκιο 8%, γνωστό ως «Α΄ Δάνειον Ανταλλάξιμων 8% του 1926». Ωστόσο, επειδή το ποσό αυτό δεν επαρκεί για να καλύψει τις σχετικές ανάγκες, εκδίδεται συμπληρωματική σειρά ομολογιακών τίτλων, αξίας 500.000.000δρχ., οπότε το τελικό δάνειο φτάνει στο ύψος των 3,5 δισ. δρχ. Δύο χρόνια αργότερα, στις 26 Νοεμβρίου 1928, εκδίδεται νέο δάνειο, αξίας 2,5 δισ. δρχ., με επιτόκιο 8%, γνωστό ως «Β΄ Δάνειον Ανταλλάξιμων 8% του 1928» (Λαμψίδης, 1992: 95)[41]. Κάθε ομολογία είχε ονομαστική αξία 1.000δρχ.[42].

---

[38] «Εγκατάστασις είναι εκείνη η οποία καθιστά τον εγκαθιστάμενον ικανόν να στεγάσει τον ευατόν του» (Πρακτικά συνεδρίασης 25ης Ιουνίου 1924 αναφ. στο Τούντα-Φεργάδη, 1986: 28).

[39] Η ΚτΕ αναφέρει ότι παραχωρήθηκαν στην ΕΤΕ 50.952 ακίνητα, από τα οποία 39.519 αστικά και 11.433 αγροτικά (ΚτΕ, 1997: 140). Το ΝΔ της 15ης Μαΐου 1926 καθόριζε ότι όσες από τις αγροτικές ιδιοκτησίες που είχαν παραχωρηθεί στην ΕΑΠ, για την αγροτική αποκατάσταση των προσφύγων, δεν της ήταν «χρήσιμες» έπρεπε να μεταβιβαστούν στην ΕΤΕ.

[40] Οι πρώτοι ομολογιακοί τίτλοι είχαν εκδοθεί το 1923, για αποζημιώσεις στο πλαίσιο των ελληνοβουλγαρικών ανταλλαγών (Πελαγίδης, 1994: 33-34).

[41] Η κυβέρνηση Βενιζέλου, λίγο μετά την έκδοση του δεύτερου ομολογιακού δανείου, αποφασίζει να μειώσει το επιτόκιο σε 6% και να αγοράσει 148.000 ομολογίες. Η παραπάνω απόφαση ελήφθη διότι η τιμή των μουσουλμανικών ακινήτων στην αγορά, επομένως και των ομολογιών, είχε μειωθεί· με τον τρόπο αυτό το κράτος εξοικονόμησε περίπου 40.000.000δρχ. (Πελαγίδης, 1997: 359), προκαλώντας, παράλληλα, έντονες διαμαρτυρίες εκ μέρους των προσφυγικών φορέων.

[42] Τίτλος μιας ομολογίας: «Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Δάνειον 8% 1926 σε τραπεζικά γραμμάτια προς αποζημίωσιν των ανταλλάξιμων προσφύγων. Α΄ σειρά δρχ. 3.000.000.000 8% 1926 εις Τραπεζικά Γραμμάτια διηρημένων εις 3.000.000 ομολογίας δραχμών 1.000 εκάστην. Τίτλος μιας ομολογίας δρχ. 1.000 εις τον φέροντα» (Ι.Α.Ε.Τ., Φ.150 (589), Σειρά Χ Δάνεια, Α΄ Δημόσια Δάνεια, στο Πελαγίδης, 1997: 299).

Να αναφερθεί εδώ, ότι οι ομολογίες αυτές είχαν ως εγγύηση (Πελαγίδης, 1997: 299):

1. Τις ανταλλάξιμες μουσουλμανικές περιουσίες συνολικής αξίας 4.6 δισ. δρχ.
2. Άλλες μουσουλμανικές περιουσίες αξίας 320.000.000 δρχ.
3. Χρήματα που θα καταβάλλονταν από τους πρόσφυγες, για την απόσβεση του κεφαλαίου και του τόκου του συμπληρωματικού αμερικανικού δανείου των 3.000.000 Λ.Α.
4. Ένα μέρος από την περιουσία της ΕΑΠ στην Κρήτη
5. Τα κονδύλια που θα είχε στη διάθεσή του το κράτος από τα έσοδα της πώλησης αστικών οικημάτων.

Σε ό,τι αφορά στον τρόπο με τον οποίο θα αποζημιωνόταν οι πρόσφυγες πρέπει, αφενός, να επισημανθεί ότι θα τους χορηγούνταν ως αποζημίωση, ένα μόνο μέρος της αξίας της εγκαταληφθείσας περιουσίας και, αφετέρου, ότι η αποζημίωση αυτή θα καταβαλλόταν με μία πρώτη προκαταβολή (σε δύο δόσεις) και, ακολούθως, μια τελική δόση.

Η εθνοσυνέλευση της 3ης Απριλίου 1925 καθόριζε ότι η πρώτη προκαταβολή, που θα έδινε η Τράπεζα, θα βασιζόταν στην ακόλουθη κλίμακα και, σε καμία περίπτωση, δεν θα μπορούσε να ξεπεράσει τις 2.000 τουρκ. χρυσές λίρες[43].

Πίνακας Α 2.5: Ποσοστό αποζημίωσης ανά ύψος περιουσίας.

Ύψος περιουσίας μέχρι	**Ποσοστό αποζημίωσης**
400 τουρκ. χρυσές λίρες	25%
1.000 τουρκ. χρυσές λίρες	20%
2.000 τουρκ. χρυσές λίρες	15%
5.000 τουρκ. χρυσές λίρες	10%
άνω των 5.000 τουρκ. χρυσές λίρες	5%

Πηγή: Γκιζελή, 1984: 244

Παράλληλα, όπως προαναφέρθηκε, η ΕΤΕ αποφασίζει να καταβάλλει την αποζημίωση σε δύο δόσεις, εκ των οποίων η πρώτη θα ισοδυναμούσε με το 75% του συνόλου της αποζημίωσης, εκ του οποίου το 20% θα ήταν ρευστό και το εναπομείναν

[43] Οι 10 τουρκ. χρυσές λίρες αντιστοιχούν σε 9 Λίρες Αγγλίας (Λ.Α.) και 1 Λ.Α. = 35,4470 δρχ.

80% σε ομολογίες[44]. Συγκεκριμένα, οι δόσεις και τα ποσά που θα έπαιρναν οι πρόσφυγες, ανάλογα με το ύψος της περιουσίας, φαίνονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας Α 2.6: Καταβολή αποζημίωσης από την ΕΤΕ βάσει της εγκαταληφθείσας περιουσίας

Περιουσία (σε τουρκ. χρυσές λίρες)	**Προκαταβολή**	**Πρώτη δόση**	**Ομολογίες**	**Ρευστό**	**Δεύτερη δόση**
ως 400	25%	18,75%	15%	3,75%	6,25%
1.000	20%	15,00%	12%	3,00%	5,00%
2.000	15%	11,25%	9%	2,25%	3,75%
5.000	10%	7,25%	6%	1,50%	2,50%
άνω των 5.000	5%	3,75%	3%	0,75%	1,25%

Πηγή: Γκιζελή, 1984: 245

Να σημειωθεί ότι, ως το Νοέμβριο του 1926, είχαν εγκριθεί αποζημιώσεις για 96.288 άτομα, ενώ περίπου ένα χρόνο αργότερα (Σεπτέμβριος 1927) ο συνολικός αριθμός των εγκεκριμένων αιτήσεων έφτασε στον αριθμό των 141.249. Το τελικό ποσό, σύμφωνα με την Γκιζελή, που επιδικάστηκε στους δικαιούχους ανέρχεται στο σύνολο των 263.909.910 τουρκ. χρυσών λιρών.

2.6.2.2 Η αποζημίωση των αγροτών προσφύγων

Προκειμένου να καταβληθεί η αποζημίωση στους αγρότες πρόσφυγες έπρεπε, καταρχήν, να υπολογιστεί η αξία της περιουσίας, που άφησαν στην Τουρκία, και έπειτα να γίνει συνυπολογισμός των χρεών τους.

Το χρέος κάθε πρόσφυγα προέκυπτε από την συνολική αξία των αγαθών που του είχε παράσχει η ΕΑΠ, αποτελούνταν, δηλαδή, από τη χρηματική αξία: α) της κατοικίας και του οικοπέδου όπου αυτή ήταν κτισμένη, β) του αγροτεμαχίου που του παραχωρήθηκε και γ) των χρηματικών ενισχύσεων που έλαβε, ενώ σε όλα τα παραπάνω θα πρέπει να υπολογιστούν και οι τόκοι του συνολικού χρέους (Πελαγίδης, 1994: 147).

Από τη στιγμή που θα υπολογιζόταν το ύψος της αποζημίωσης, που δικαιούνταν να λάβει ο πρόσφυγας, καθώς και των χρεών του, καθοριζόταν (ανάλογα με τη

[44] Κατά τον Πολύζο οι πρόσφυγες θα έπαιρναν σε ρευστό ποσοστό ίσο προς 1/3 ως το 1/5 της αποζημίωσης και το υπόλοιπο σε ομολογίες (Πολύζος, 1984: 19).

διαφορά τους) εάν θα έπρεπε να αποζημιωθεί ή να καταβάλλει χρήματα. Εάν η διαφορά αποζημίωσης - χρέους είχε θετικό υπόλοιπο, τότε ο δικαιούχος ελάμβανε ομολογίες αξίας ίσης με το υπόλοιπο αυτό από την ΕΤΕ. Σε αντίθετη περίπτωση, βρισκόταν χρεωμένος και έπρεπε να καταβάλλει τη παραπάνω διαφορά στην ΕΑΠ. Η εξόφληση του υπόλοιπου χρέους ρυθμιζόταν με την καταβολή δόσεων στην Επιτροπή.

Να σημειωθεί εδώ, ότι στις 22 Νοεμβρίου 1927 υπογράφεται σύμβαση μεταξύ του κράτους και της ΕΤΕ, με αντικείμενο τα ζητήματα που σχετίζονται με την έκδοση ομολογιών, όπου αποφασίζεται ότι η ΕΤΕ θα παράσχει: α) ποσό μέχρι 800.000.000δρχ. σε ομολογίες με επιτόκιο 8% και β) ποσό ως 60.000.000δρχ. σε μετρητά.

Είσπραξη προσφυγικών χρεών
(Πελαγίδης, 1994: 269)

Ωστόσο, επειδή η εκτίμηση της αξίας μεγάλου τμήματος του αγροτικού κλήρου δεν είχε πραγματοποιηθεί ως το 1930, ήταν ανέφικτο να υπολογιστεί το χρέος των αγροτών προσφύγων, και, για το λόγο αυτό αποφασίστηκε να ακολουθηθεί η εξής διαδικασία: α) επιτροπή γεωπόνων θα καθόριζε μια πρώτη τιμή ανά στρέμμα και β)

σε επόμενο στάδιο διαβουλεύσεις της ΕΑΠ και της κυβέρνησης θα οριστικοποιούσαν την τιμή.

Παρόλα αυτά, διαπιστώνεται ότι όπου είχαν γίνει οι απαραίτητες εκτιμήσεις των χρεών των προσφύγων, η απόδοσή τους πραγματοποιήθηκε (όπως φαίνεται από πίνακα Α 2.7) με ιδιαίτερα αργούς ρυθμούς μέχρι το 1926, οπότε και τα χρέη εξοφλούνται υποχρεωτικά με μετρητά. Αργότερα, όταν πλέον τους δίνεται η δυνατότητα αποπληρωμής μέσω των ομολογιών, παρατηρείται μείωση του ποσού που κατατίθεται σε μετρητά, προς όφελος της εξόφλησης μέσω των ομολογιακών τίτλων.

Πίνακας Α 2.7: Πίνακας εισπράξεων χρεών κατά το διάστημα 1925-1929.

Έτος	**Μετρητά** (σε Λ.Α.)	**Ομολογίες** (σε Λ.Α.)	**Από αστούς πρόσφυγες** (σε Λ.Α.)	**Από αγρότες πρόσφυγες** (σε Α.Α.)	**Σύνολο** (σε Λ.Α.)
1925	21.342	-	16.538	4.804	21.342
1926	81.074	-	19.847	61.227	81.074
1927	41.932	106.352	88.627	88.624	148.284
1928	46.590	117.591	121.652	121.652	164.181
1929	47.679	79.673	76.163	76.163	127.352
Σύνολο	238.617	303.616	352.470	352.470	542.233

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 267.

Αν και αρχικά είχε αποφασισθεί η είσπραξη των αγροτικών χρεών (είχαν υπολογιστεί σε 8.500.000 Λ.Α.) να πραγματοποιηθεί από την Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος (ΑΤΕ) και των αστικών από την Εθνική Τράπεζα, μετά το 1930, χρονιά διάλυσης της ΕΑΠ, αποφασίζεται (με την σύμβαση της 20ης Νοεμβρίου 1930) το σύνολο των χρεών, αγροτικών και αστικών, να καταβάλλεται στην Αγροτική Τράπεζα.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στα αγροτικά χρέη, με τη συμφωνία της 27ης Μαρτίου του 1930[45], καθορίζονται τα εξής (Πελαγίδης, 1997: 268):

1. Το υπόλοιπο των αγροτικών χρεών πρέπει να καταβληθεί εντός 15 ετών από την 1η Ιανουαρίου 1931.
2. Ο τόκος των χρεών θα μειωθεί από 8% σε 3% και ο υπολογισμός τους θα ξεκινήσει μετά την 1η Ιανουαρίου 1931. Όλοι οι τόκοι που πληρώθηκαν ως

[45] Συμφωνία διάλυσης της ΕΑΠ.

τότε θα πιστωθούν στον προσωπικό λογαριασμό καθενός ως κεφάλαιο. Για τα καθυστερούμενα ποσά ο τόκος παραμένει 8%.

3. Οι αγρότες πρόσφυγες δεν θα συμβάλλουν στα έξοδα διοίκησης της ΕΑΠ.
4. Τα χωράφια που διανεμήθηκαν θα χρεωθούν με 400δρχ. ανά στρέμμα καλλιεργήσιμης γης.

Αργότερα, με διάφορους νόμους που ψηφίζονται, μειώνεται το συνολικό ποσό που οι αγρότες πρόσφυγες οφείλουν να καταβάλλουν. Κατά το διάστημα 1931-1939 εισπράχθηκαν 891.658.131δρχ. από την ΑΤΕ.

Κλείνοντας, είναι σκόπιμο να σημειωθεί ότι η διαδικασία των αποζημιώσεων μέσω των ομολογιών πραγματοποιούνταν με ικανοποιητικούς ρυθμούς. Η συνεργασία της Τράπεζας με την ΕΑΠ και το κράτος είχε αρχίσει να αποδίδει καρπούς. Μέχρι το Σεπτέμβριο του 1928 είχαν εκδοθεί ομολογίες ύψους 6.000.000.000δρχ. για την αποζημίωση 271.000 προσφύγων, ενώ, στο διάστημα 1926-1933, η ΕΤΕ κατέβαλλε αποζημιώσεις ύψους 6.755.611.000δρχ. σε 332.818 αστούς και 150.000 σε αγρότες πρόσφυγες (Πελαγίδης, 1997: 268).

Ωστόσο, δεν πρέπει να αγνοηθεί ένα σημείο προβληματισμού σχετικά με την ανταλλάξιμη περιουσία. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το σύνολο της ανταλλάξιμης περιουσίας δεν περιήλθε στην κατοχή της ΕΤΕ και της ΕΑΠ, αλλά τμήμα του παρέμεινε στο κράτος. Αυτό το μη διαθέσιμο τμήμα αποτέλεσε σημείο προστριβών των εκάστοτε κυβερνήσεων με την αντιπολίτευση, προσφυγικούς φορείς αλλά και ιδιώτες. Το ζήτημα των χρεών των προσφύγων προς το κράτος σε συνδυασμό με τη μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς αυτούς διατηρήθηκε στην επικαιρότητα για αρκετά χρόνια. Τι απέγινε η υπόλοιπη ανταλλάξιμη περιουσία; Το 1957 ιδρύεται το Ταμείο Ανταλλάξιμου Περιουσίας και Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΤΑΠΑΠ)[46], με σκοπό την είσπραξη των εσόδων από τη διαχείριση και ρευστοποίηση της προσφυγικής περιουσίας, η οποία έφθανε τα 29.000 ακίνητα. Και ενώ, το 1976, οι αναποκατάστατες προσφυγικές οικογένειες ανέρχονται σε 5.000 και το ύψος της αναξιοποίητης περιουσίας φτάνει τα 3,3 δισ. δρχ., το κράτος αποφασίζει τη μεταβίβασή της στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου. Το ζήτημα της ανταλλάξιμης περιουσίας «επιλύεται» οριστικά, χωρίς να έχουν εκπληρωθεί στο

[46] Αργότερα συγχωνεύτηκε στην Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου (ΚΕΔ) (Λαμψίδης, 1992: 212).

ακέραιο οι υποχρεώσεις του κράτους προς τους πρόσφυγες (Λαμψίδης, 1992: 226-230).

2.6.3 Η πολιτική ενοικιάσεων και πωλήσεων της ΕΤΕ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το κράτος παραχώρησε στην ΕΤΕ εκτάσεις, προκειμένου να τις ρευστοποιήσει και να αποζημιώσει τους πρόσφυγες. Η απόφαση αυτή, της κυβέρνησης, έγινε ενθέρμως αποδεκτή από το προσφυγικό στοιχείο, το οποίο είχε αρχίσει να συμβιβάζεται με την ιδέα ότι δεν θα μπορούσε να αποκτήσει κατοικία, δεδομένου ότι η οικονομική του κατάσταση δεν του επέτρεπε να καταβάλλει ούτε τις μηνιαίες δόσεις που απαιτούσε η ΕΑΠ. Η αποζημίωσή του με ομολογιακούς τίτλους και η συναίνεση της ΕΑΠ, μετά από συμφωνία με την κυβέρνηση (7 Νοεμβρίου 1927), για διακανονισμό των χρεών τους, μέσω των ομολογιών, ανακούφισε τους πρόσφυγες και αναπτέρωσε τις ελπίδες τους για την απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας.

Στόχος του τραπεζικού οργανισμού ήταν, μέσω των αποζημιώσεων και των διευκολύνσεων που θα προσέφερε, να καταστούν δυνητικά ικανοί, κυρίως οι πρόσφυγες, να αποκτήσουν στέγη. Ενόψει της εφαρμογής της πολιτικής της διέκρινε τους πρόσφυγες: α) σε άπορους, που δεν έχουν δικαίωμα αποζημίωσης, β) σε ανταλλάξιμους δικαιούχους άπορους και γ) σε ανταλλάξιμους δικαιούχους, όχι άπορους. Οι πρώτοι καλούνταν να καταβάλλουν τα χρέη τους στην Τράπεζα στα επόμενα πέντε έτη, οι δεύτεροι θα ελάμβαναν την αποζημίωση (πρώτη δόση) που δικαιούνταν, αφού αφαιρούνταν το ποσό του χρέους τους, ενώ το εναπομείναν χρέος θα δινόταν με δόσεις (οι οποίες θα συνέπιπταν χρονικά με τις πληρωμές της αποζημίωσης) και οι πρόσφυγες που άνηκαν στην τρίτη κατηγορία μπορούσαν να πληρώσουν μέρος του χρέους τους όταν θα τους καταβαλλόταν η αποζημίωση και το υπόλοιπο τμήμα μέσα στα επόμενα τρία χρόνια (Γκιζελή, 1984: 246-247).

Ωστόσο, παρά την επικαλούμενη πρόθεση διευκόλυνσης των προσφύγων, τίθεται εδώ το ερώτημα αν, πράγματι, οι παραπάνω «διευκολύνσεις» της Τράπεζας, οι οποίες τελικά εφαρμόστηκαν και για το γηγενή πληθυσμό, συνέβαλλαν ουσιαστικά στη απόκτηση κατοικίας, με την έννοια της ευρείας κοινωνικής στέγης. Και τούτο, διότι, όπως δύναται να εξαχθεί από όσα θα αναφερθούν στην συνέχεια, σχετικά με το σύστημα των ενοικιάσεων και των πωλήσεων της ΕΤΕ, τα μέτρα που εφάρμοσε η τελευταία και οι ιδιαίτερες συνθήκες, με τις οποίες ενοικίαζε ή πωλούσε τις

ιδιοκτησίες που της είχαν παραχωρηθεί, δεν απεδείκνυαν δράση κοινωφελούς οργανισμού αλλά, κατά το μάλλον ή ήττον, κερδοσκοπικού.

Όσον αφορά στην ενοικίαση των αστικών ακινήτων της ΕΤΕ[47], αυτά παραχωρούνταν στους ενδιαφερομένους μετά από δημόσια δημοπράτηση. Η διαδικασία που ακολουθούνταν συνίστατο στα ακόλουθα: Αρχικά, επιτροπή καθόριζε ένα ελάχιστο ενοίκιο και, μετά την ολοκλήρωση των απαραίτητων διαδικασιών (πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, δημοσιοποίηση της δημοπράτησης στον τύπο κλπ.), το ακίνητο κατακυρωνόταν στον πρόσφυγα εκείνο που θα έδινε το μεγαλύτερο αντίτιμο. Η πρώτη κατακύρωση δεν οδηγούσε, απαραίτητα, και στον τελικό ενοικιαστή· αντιθέτως, αν στις επόμενες 8 ημέρες εμφανιζόταν άλλος πλειοδότης, ο οποίος πρόσφερε αντίτιμο τουλάχιστον κατά 1/8 μεγαλύτερο από εκείνο του πρώτου, τότε το ακίνητο δινόταν σε αυτόν. Επιπρόσθετα, ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί και νέα αλλαγή, εφόσον, όμως, ο τρίτος πλειοδότης προέβαινε σε διπλάσια προσφορά από το δεύτερο.

Αναφορικά, τώρα, με τις πωλήσεις των αστικών ακινήτων, η κατάσταση δεν διαφοροποιείται· η διαδικασία που ελάμβανε χώρα ήταν όμοια με εκείνη των ενοικιάσεων. Στην περίπτωση, μάλιστα, που το προς πώληση κτίριο κατοικούνταν, μπορούσε να παραμείνει στην κατοχή του «προσωρινού» ιδιοκτήτη, μόνο εφόσον αυτός κατέβαλλε στην τράπεζα αντίτιμο κατά 5% υψηλότερο από αυτό του τελευταίου πλειοδότη, ενώ, εάν ο «προσωρινός» ιδιοκτήτης έχει ήδη οικοδομήσει κατοικία ή έχει θέσει τα θεμέλια για κατοικία, τότε εδύνατο να γίνει κύριος του ακινήτου, χωρίς δημοπράτηση, με την προϋπόθεση ότι θα το αγόραζε μέσα στα επόμενα 3 χρόνια (Γκιζελή, 1984: 248-249). Σε κάθε περίπτωση, ο αγοραστής πρόσφυγας έπρεπε να καταβάλλει το 70% της αξίας του κτιρίου σε μετρητά (ΚτΕ, 1997: 140).

Πρέπει να επισημανθεί εδώ, ότι η πολιτική που εφήρμοσε η ΕΤΕ για τις αγροτικές ιδιοκτησίες διαφοροποιείται από αυτή των αστικών ακινήτων, καθώς η τράπεζα ενοικιάζει ή πουλάει τα αγροτικά ακίνητα χωρίς δημοπράτηση.

Ως το τέλος του 1932, από τις 86.542 ιδιοκτησίες που είχαν περιέλθει στην κατοχή της ΕΤΕ, είχαν παραχωρηθεί σε δικαιούχους οι 29.035 (ήτοι 33.5% του συνόλου). Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα, από τις εκτάσεις αυτές οι 6.701 (100%), το σύνολο, δηλαδή, των αγροτικών, παραχωρήθηκε χωρίς δημοπράτηση,

---

[47] Οι ενοικιάσεις γινόταν, αρχικά, για ένα έτος, ενώ υπήρχε δυνατότητα παράτασης για άλλα τέσσερα.

ενώ, αντίστοιχα, οι αστικές που παρασχέθηκαν χωρίς δημοπράτηση ήταν μόλις 3.933 (το 21% των παραχωρηθέντων αστικών) (Γκιζελή, 1984: 250-251).

Πίνακας Α 2.8: Παραχωρούμενες από την ΕΤΕ ιδιοκτησίες χωρίς δημοπράτηση.

	Αστικές ιδιοκτησίες	**Αγροτικές ιδιοκτησίες**
Δημοπρατήθηκαν	18.401	
Δεν δημοπρατήθηκαν	3.933	6.701
Μερικό σύνολο	22.334	6.701
Γενικό σύνολο	29.035	

Πηγή: Γκιζελή, 1984: 250-251 και ιδία επεξεργασία.

Συνοψίζοντας το έργο της ΕΤΕ, όσον αφορά στην παροχή διευκολύνσεων για την απόκτηση ιδιοκτησίας, αξίζει να σταθούμε στις εξής διαπιστώσεις:

1. Ενώ η πολιτική των αποζημιώσεων συνέτεινε στην αναπαραγωγή της οικονομικής και κοινωνικής διαστρωμάτωσης των προσφύγων, ανάλογη με εκείνη της περιοχής προέλευσής τους,\η πολιτική ενοικιάσεων και πωλήσεων των οικοπέδων, μέσω των δημοπρατήσεων, διαφοροποίησε την κοινωνική διαστρωμάτωσή τους, σε σχέση με το παρελθόν, δεδομένου ότι, σε αυτή την περίπτωση, εύποροι θεωρούνταν αυτοί που κατάφεραν να μεταφέρουν στην Ελλάδα τμήμα των υπαρχόντων τους.
2. Η πολιτικη ενοικιάσεων και πωλήσεων των ακινήτων, μέσω των δημοπρατήσεων ευνόησε τους πιο εύπορους πρόσφυγες, οι οποίοι, εν τέλει, είχαν τη δυνατότητα να καταβάλλουν υψηλότερα ποσά στις δημοπρατήσεις και να γίνονται τελικά κύριοι των ακινήτων. Σε αντίθεση με αυτούς, οι άποροι, πρόσφυγες και μη, δεν είχαν την οικονομική βάση να τους συναγωνιστούν, με άμεση συνέπεια να αποκλείονται, με τυπικά νόμιμο τρόπο, από τις διαδικασίες απόκτησης στέγης. Στην πραγματικότητα, η ΕΤΕ παραχώρησε τα ακίνητα με μοναδικό κριτήριο το οικονομικό της όφελος. Όπως σωστά επισημαίνει η Γκιζελή «ήταν μια πολιτική μόνο κατ΄ επίφαση κοινωνική».
3. Η διαφορετική βάση, στην οποία αντιμετωπίστηκε το ζήτημα των ενοικιάσεων και πωλήσεων των αστικών και αγροτικών ακινήτων, συνέβαλλε στη «δικαιότερη» μεταχείριση των αγροτών προσφύγων και, κατ΄ επέκταση, στην κοινωνικοποίηση της αγροτικής κατοικίας. Αντιθέτως, η πολιτική της

τράπεζας έναντι των αστών προσφυγών όχι μόνο δεν προώθησε την ανάπτυξη της κοινωνικής κατοικίας, αλλά αποτέλεσε ισχυρό πλήγμα εις βάρος της.

4. Η πολιτική της συνέβαλλε, κατά βάση, στην κοινωνική διαστρωμάτωση του αστικού πληθυσμού και όχι του αγροτικού.

2.7 Η πρακτική της αυτοστέγασης

Η αυτοστέγαση, ως ιδιαίτερη, εναλλακτική μορφή στέγασης, αποτελεί γεγονός από την πρώτη στιγμή της εμφάνισης του προσφυγικού ζητήματος και της επείγουσας ανάγκης για άμεση εγκατάσταση των προσφύγων, προκειμένου να καλύψει τις ανεπάρκειες και τις ελλείψεις του κρατικού μηχανισμού. Το κράτος, μέσω κρατικών οργανισμών (Υπ. Πρόνοιας, ΤΠΠ, ΕΤΕ κλπ.) και με την βοήθεια άλλων φορέων (ΕΑΠ), κατάφερε, σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό, να στεγάσει σημαντικό τμήμα του προσφυγικού πληθυσμού. Εκτός, όμως, από εκείνους που έτυχαν κάποιας αποκατάστασης, έστω και υποτυπώδους, υπήρξαν και πολλοί, οι οποίοι δεν επωφελήθηκαν από τις παροχές των προαναφερθέντων φορέων, εκείνοι που «αυτοστεγάστηκαν».

Αυτή η κατηγορία των προσφύγων συντίθεται, αφενός, από αυτούς που θέλησαν αλλά δεν κατάφεραν να ωφεληθούν από την κρατική αρωγή, στην πλειοψηφία τους άποροι, και, αφετέρου, από εκείνους που, ενώ είχαν τη δυνατότητα να στεγαστούν με κρατικά μέσα, δεν θέλησαν, κατά κύριο λόγο εύποροι.

Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, ο αστικός και μη χώρος κατακλύστηκε από χιλιάδες εξαθλιωμένων, από την πείνα και την κακουχία, ατόμων που αναζητούσαν στέγη. Παρά τα μέτρα που είχαν ληφθεί από το κράτος (επίταξη ακινήτων, ίδρυση ΤΠΠ κλπ.), δεν ήταν δυνατό να παρασχεθεί, έστω και στοιχειωδώς εξοπλισμένη, στέγη στο σύνολο του προσφυγικού πληθυσμού. Έτσι, η ανάπαυση στο προαύλιο ενός σχολείου, μιας εκκλησίας ή ενός δημόσιου κτιρίου μετατρέπεται, αναγκαστικά, σε προσωρινή κατοικία. Υπό αυτές τις συνθήκες, σε κάθε γωνιά του οικιστικού χώρου στήνονται παράγκες για να καλύψουν προσωρινά, έτσι τουλάχιστον πιστεύονταν, την ανάγκη για στέγη. Για πολλούς, όμως, αυτή η προσωρινή διαμονή έμελλε να πάρει μόνιμο χαρακτήρα. Έτσι δημιουργήθηκαν «κατοικίες» δίπλα στα κτίρια του ΤΠΠ, σε κοινόχρηστους και ακάλυπτους χώρους. Με αυτή τη διαδικασία αποκαταστάθηκαν οι άποροι πρόσφυγες.

Αυτοστέγαση στο Βύρωνα
(Πηγή: Γκιζελή, 1984:145)

Παράλληλα, υπήρχε και εκείνο το τμήμα του προσφυγικού πληθυσμού που απέφυγε να στεγαστεί με κρατικές δαπάνες. Αυτοί, ως επί το πλείστον μεγαλοαστοί της Μικράς Ασίας, ενασχολούμενοι με το εμπόριο και τις επιχειρήσεις, είχαν προνοήσει να μεταφέρουν τμήμα της περιουσίας τους εκτός Τουρκίας. Αρκετοί από αυτούς είχαν καταθέσει σημαντικά χρηματικά ποσά σε ξένα πιστωτικά ιδρύματα ή είχαν επεκτείνει τις επιχειρήσεις τους στην ελληνική επικράτεια, με αποτέλεσμα την επομένη της Καταστροφής να διαθέτουν όχι μόνο κάποιο σημαντικό κεφάλαιο αλλά και εργασία. Πρόκειται για τους εύπορους ή μεσοαστούς πρόσφυγες, που σαφώς βρέθηκαν σε ευνοϊκότερη θέση από τους προηγούμενα αναφερθέντες συντοπίτες τους.

Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί ότι, η αυτοστέγαση, ως εναλλακτική μορφή στέγασης, δεν εμφανίστηκε μόνο στα πρώτα στάδια της προσφυγικής αποκατάστασης, αλλά αποτέλεσε μέθοδο, η οποία τέθηκε σε ευρεία εφαρμογή καθ'όλη τη διάρκεια της προσφυγικής αποκατάστασης και, κυρίως, προς το τέλος της δεκαετίας του '20.

Σημαντικό τμήμα του προσφυγικού πληθυσμού προσπάθησε να επιλύσει το ζήτημα της στέγης με τα μέσα που διέθετε. Η πολιτική που εφαρμόστηκε, αρχικά από την ΕΑΠ και μετέπειτα από την ΕΤΕ, είχε ως επακόλουθο την έμμεση προώθηση της αυτοστέγασης· η παροχή οικοπέδων με χαμηλό αντίτιμο από την ΕΑΠ και οι ευκολίες πληρωμής που πρόσφερε η ΕΤΕ, μέσω των δανείων που χορηγούσε, κατηύθυνε μεγάλο μέρος των προσφύγων στην απόκτηση έγγειας ιδιοκτησίας.

Ως το 1933, είχαν παραχωρηθεί 15.000 οικόπεδα σε πρόσφυγες· δεδομένου ότι από αυτά οικοδομήθηκαν μόνο τα 7.000, δηλαδή λιγότερα από τα μισά, εξάγεται, προφανώς, το συμπέρασμα ότι η πολιτική της ΕΑΠ και της ΕΤΕ εμπεριείχε τρωτά σημεία[48] (Γκιζελή, 1984: 274-275).

Να σημειωθεί ότι, στην ανάλυση που έχει προηγηθεί, έχει γίνει αναφορά στην αυτοστέγαση των προσφύγων, που εγκαταστάθηκαν με δικά τους μέσα και κυρίως σε ατομικό επίπεδο. Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του '20, εμφανίζεται στις πόλεις και μια άλλη μορφή αυτοστέγασης των προσφύγων, με δικά τους μέσα μεν, όχι όμως πια μεμονωμένα, αλλά μέσω οικοδομικών συνεταιρισμών. Πλέον, η ιδιωτική στέγαση των εύπορων κοινωνικών στρωμάτων επεκτείνεται και αναπτύσσεται οργανωμένα, αντικαθιστώντας την κοινωνική κατοικία.

Η παροχή οικοπέδων, εντός του πολεοδομημένου τμήματος των πόλεων, παράλληλα με τις κατοικίες που δινόταν από το κράτος, την ΕΑΠ και την ΕΤΕ, κινητοποιεί τους εύπορους ιδιώτες -πρόσφυγες και ντόπιους- και τα μεσαία αστικά στρώματα προς τη σύσταση συνεταιρισμών, για τη διαχείριση και αξιοποίηση της παραχωρηθείσας γης και, εν τέλει, την παραγωγή αστικής κατοικίας.

Ήδη στις 14 Ιουλίου του 1927 δημοσιεύεται ο νόμος ''Περί συστάσεως οικοδομικών συνεταιρισμών αστών προσφύγων'', ο οποίος, μετά από διάφορες προσθήκες που υφίσταται κυρώνεται με το Νόμο 3875/7.1.1929. Σύμφωνα με το νόμο αυτό, για τη σύσταση οικοδομικού συνεταιρισμού απαιτείται η σύμπραξη 7

---

[48] Αργότερα ψηφίστηκε νόμος, ο οποίος υποχρέωνε τους πρόσφυγες να ξεκινήσουν την ανέγερση οικίας τους, εντός ενός έτους, από την παροχή του οικοπέδου (Γκιζελή, 1984: 274-275).

τουλάχιστον αστών προσφύγων, με στόχο την ανέγερση οικιών ή καταστημάτων, τα οποία θα πρέπει να προορίζονται για ιδία χρήση (άρθρο 1). Επίσης, απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορεί κάποιος να εγγραφεί ως μέλος του συνεταιρισμού αποτελεί, αφενός, η ιδιότητα του Έλληνα πρόσφυγα και, αφετέρου, η μη κατοχή από αυτόν ή συγγενή του μέχρι δεύτερου βαθμού, ακινήτου στην Ελλάδα, το οποίο να δύναται να τον στεγάσει (άρθρο 3). Να σημειωθεί, ότι, ως το 1933, είχαν ιδρυθεί 320 οικοδομικοί συνεταιρισμοί, που αριθμούσαν πάνω από 10.500 μέλη (Γκιζελή, 1984: 274-275).

Έπειτα από την παραχώρηση της αναγκαίας έκτασης στον συνεταιρισμό, θα πρέπει να γίνουν οι χαράξεις των οδών, η διαίρεση των οικοπέδων, καθώς και ο καθορισμός των κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων. Ο συνεταιρισμός υποχρεούται, σύμφωνα με τον νόμο, να έχει ξεκινήσει την κατασκευή των έργων υποδομής και των κοινωφελών εγκαταστάσεων εντός ενός μήνα, μετά τη παραχώρηση των εκτάσεων, ενώ τις κατοικίες, εντός ενός έτους, αντίστοιχα. Εφόσον, μάλιστα, ο συνεταιρισμός ολοκλήρωνε τις μισές από τις προγραμματιζόμενες κατασκευές, θα είχε τη δυνατότητα λήψης άτοκου μακροπρόθεσμου δανείου από το Υπ. Πρόνοιας.

Είναι απαραίτητο εδώ να επισημανθεί ότι το όλο εγχείρημα θα ήταν ιδιαίτερα επισφαλές, εάν η κυβέρνηση δεν είχε προνοήσει να παράσχει τη δυνατότητα σε οικοδομικές εταιρείες να αναλάβουν, εν ονόματι των οικοδομικών συνεταιρισμών, τις κατασκευές των έργων υποδομής και των κατοικιών. Πράγματι, οι πρόσφυγες, στις περισσότερες εκ των περιπτώσεων, δεν είχαν ούτε τις απαραίτητες τεχνικές γνώσεις για την πολεοδόμηση των περιοχών και την ανέγερση κατοικιών ούτε το σύνολο των απαιτούμενων κεφαλαίων. Στην περίπτωση αυτή, το κράτος παρενέβαινε, παρέχοντας εγγυήσεις και οικονομικές διευκολύνσεις στις οικοδομικές εταιρείες. Με τον τρόπο αυτό, εύποροι ιδιώτες συστήνουν οικοδομικές εταιρείες και, στην πραγματικότητα, αναλαμβάνουν την παραγωγή της κοινωνικής κατοικίας στις πόλεις, η οποία όμως, πλέον, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «κοινωνική», αφού κατευθύνεται και ελέγχεται από τον ιδιωτικό τομέα.

Η αυτοστέγαση, λοιπόν, κυρίως στο πλαίσιο που αυτή διαμορφώθηκε μέσω των συνεταιρισμών, αποτέλεσε εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής καταξίωσης μεγάλης μερίδας της εύπορης αστικής τάξης. Είναι γεγονός ότι τα χαμηλά αστικά στρώματα δεν είχαν την οικονομικό υπόβαθρο να διεκδικήσουν και

να αποκτήσουν ποιοτική κατοικία. Η κοινωνική κατοικία συρρικνώνεται προς όφελος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και του κέρδους.

2.8 Η απαρχή και η παγίωση της αυθαίρετης δόμησης.

Στο προηγούμενο τμήμα της μελέτης εξετάστηκε η αυτοστέγαση των προσφύγων και οι ανάγκες που την προκάλεσαν. Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητη η μελέτη του φαινομένου της αυθαίρετης δόμησης και των επιπτώσεων, που αυτό είχε, στη μορφή του πολεοδομικού χώρου.

Η αυθαίρετη δόμηση, ως έννοια, μπορεί να θεωρηθεί από πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες. Αυθαίρετη μπορεί να χαρακτηριστεί οποιαδήποτε διαχείριση του χώρου, πολεοδομημένου και μη, που αντιτίθεται στις προδιαγραφές οργάνωσης του. Υπό την έννοια αυτή αυθαιρεσία αποτελεί η κατασκευή κατοικιών ή οποιωνδήποτε άλλων κτισμάτων σε περιοχές εντός σχεδίου πόλεως, χωρίς τίτλους ιδιοκτησίας, πολεοδομικές άδειες κλπ. Εξίσου αυθαιρεσία είναι η καταστρατήγηση των οικοδομικών κανόνων, όπως η αύξηση του συντελεστή δόμησης, του ποσοστού κάλυψης, η ανυπαρξία κοινόχρηστων χώρων κλπ. Επομένως, με την ευρεία έννοια, η αυθαίρετη δόμηση περιλαμβάνει κάθε είδος οικιστικής και οικοδομικής αυθαιρεσίας. Παρόλα αυτά, στις μέρες μας έχει καθιερωθεί ο όρος αυτός να χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει, κατά κανόνα, εκείνες τις «οικιστικές παρανομίες», που υλοποιούνται στις περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως.

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί, κατά το δυνατόν, σφαιρικότερη μελέτη του φαινομένου αυτού, σε συνάρτηση με το προσφυγικό ζήτημα, είναι αναγκαίο να εξεταστεί σε συσχέτιση με το ιστορικό πλαίσιο και τις ιδιάζουσες συνθήκες, υπό τις οποίες αναπτύχθηκε. Η επομένη της καταστροφής βρήκε ανέτοιμη την ελληνική κυβέρνηση να περιθάλψει, αρχικά, και να στεγάσει, μετέπειτα, το προσφυγικό στοιχείο. Η αρχική επίταξη ακινήτων και οι προσφυγικοί οικισμοί, που ιδρύθηκαν αργότερα, δεν κατάφεραν να καλύψουν το σύνολο των αναγκών. Πού και πώς θα στεγαζόταν το υπόλοιπο τμήμα του προσφυγικού πληθυσμού; Κάτω από αυτή τη στεγαστική πίεση αναπτύχθηκε και εξαπλώθηκε η αυθαίρετη δόμηση. Κατοικίες χτίζονται από πρόσφυγες «εν μία νυκτί» σε κάθε ελεύθερο χώρο του αστικού ιστού, μέσα στους προσφυγικούς συνοικισμούς, δίπλα σε αυτούς και κυρίως στις περιοχές που βρίσκονται περιμετρικά του σχεδίου πόλης, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους ότι η γη δεν τους ανήκει. Όπως αναφέρει ο Χεμίκογλου «εκτίζοντο τα σπίτια ως έτυχεν

και ως ήθελεν έκαστος» (Χεμίκογλου, 2000α: 15). Έτσι, δημιουργούνται αυθαίρετες συγκεντρώσεις κατοικιών δίπλα στους νόμιμους οικισμούς του κράτους, όπως στο Δουργούτι, το Πολύγωνο, την Πικροδάφνη, τον Ποδονίφτη κ.α. (Πολύζος, 1986: 31 και Χραμπανής, 1985: 147). Η πολεοδομική αταξία προοιωνίζεται σημαντική.

Το μεγαλύτερο μέρος του προσφυγικού πληθυσμού επέλεξε, όχι αδικαιολόγητα, να εγκατασταθεί στις εκτός σχεδίου περιοχές. Η απόφαση του αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι οι τιμές των οικοπέδων στις μη πολεοδομημένες περιοχές ήταν σημαντικά χαμηλότερες από ότι στις αντίστοιχες πολεοδομημένες. Είναι ευνόητο ότι, μετά την ένταξη μιας περιοχής στο σχέδιο πόλης, η τιμή της γης αυξάνει σημαντικά, με άμεση συνέπεια τα χαμηλά, οικονομικά, στρώματα να αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις υψηλές τιμές γαιοπροσόδου και, κατ'επέκταση, να κατευθύνονται στις εκτός σχεδίου περιοχές.

Παράλληλα, οι γαιοκτήμονες, οι οποίοι κατείχαν μεγάλες εκτάσεις περιφερειακής γης, αντιλαμβανόμενοι την αυξημένη ζήτηση -η οποία εντάθηκε περαιτέρω και μέσω της πολιτικής προώθησης της ιδιοκατοίκησης- δραστηριοποιούνται άμεσα. Μεγάλα τμήματα γης τεμαχίζονται, ακολουθώντας υποτυπωδώς τις προεκτάσεις των οδών του σχεδίου πόλεως, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι στοιχειώδεις ανάγκες για κοινόχρηστους χώρους και κοινωφελείς εγκαταστάσεις και, κυρίως, χωρίς να υλοποιούνται τα απαραίτητα έργα υποδομής (Χραμπανής, 1985: 144). Οι ελλείψεις σε υποδομές και άλλου είδους πρώτες ανάγκες δεν είναι ικανές να αναχαιτίσουν το κύμα των αυθαίρετων οικιστών, με συνέπεια ολόκληρες συνοικίες να αναπτύσσονται εκ του μηδενός. Η εμπορευματοποίηση της γης και της κατοικίας έχει αρχίσει να συντελείται. Με αυτό τον τρόπο οι αποταμιεύσεις των οικονομικά αδύναμων στρωμάτων χρηματοδοτούσαν μια παρασιτική ομάδα γαιοκτημόνων, που ίσως να μην ήταν και οι πραγματικοί ιδιοκτήτες, αλλά καταπατητές που εκμεταλλεύτηκαν εκτάσεις μετά την αναχώρηση των μουσουλμάνων (Ρωμανός 1970 αναφ. στο Λεοντίδου, 1989: 237).

Η νομιμοποίηση αυτών των πλημμελώς πολεοδομημένων εκτάσεων έγινε κάτω από τις πιέσεις που ασκούσουν οι πρόσφυγες· είναι γεγονός ότι ο εκάστοτε κυβερνητικός σχηματισμός προσπαθούσε να σφετεριστεί τη μεγάλη μάζα του προσφυγικού πληθυσμού και να αποφύγει τις ενδεχόμενες κοινωνικές αναταραχές, υλοποιώντας «χάρες» και κάνοντας «ρουσφέτια». Έτσι, οι κακοσχεδιασμένες και

υποβαθμισμένες περιοχές εντάσσονται σταδιακά στο σχέδιο πόλης και η πολεοδομική αναρχία εντείνεται[49].

Η αυθαίρετη κατοικία, στην περίπτωση αυτή, δεν αποτελεί αγαθό προς πώληση ή εκμετάλλευση για τους πρόσφυγες, αλλά έχει σημαντική αξία χρήσης, καθώς εκφράζει την ικανοποίηση της ανάγκης για την άμεση στέγασή τους. Η παραπάνω αυθαιρεσία δεν έγκειται στην παράνομη κατοχή της γης, αλλά στην παράνομη χρήση της. Οι ιδιοκτήτες μπορεί να είχαν αγοράσει με νόμιμα μέσα τις αντίστοιχες εκτάσεις, αλλά βάσει των πολεοδομικών ρυθμίσεων και δεδομένου ότι αυτές ήταν εκτός σχεδίου, δεν είχαν δικαίωμα οικοδόμησης. Χαρακτηριστικό είναι, ότι ελλείψει πόρων αγόραζαν μικρά αγροτεμάχια, των οποίων κατείχαν μεν τη κυριότητα νόμιμα, η χρήση τους δε για κατοικία ήταν παράνομη (Λεοντίδου, 1989: 215).

Πάντως, δεν μπορεί να αγνοηθεί ότι η ανάπτυξη αυτή της αυθαίρετης δόμησης, αρχικά υπό την πίεση της προσωρινής στέγασης των προσφύγων, και η μεγέθυνση του φαινομένου τα επόμενα χρόνια, πραγματοποιήθηκε, σε κάθε περίπτωση, με την «ανοχή» του κράτους. Αρκεί να υπογραμμιστεί ότι το ΤΠΠ, αρχικά, και η ΕΑΠ, αργότερα, είχαν τη δυνατότητα να χτίζουν και εκτός σχεδίου πόλεως, ενώ, παράλληλα, η δεύτερη δεν ήταν υποχρεωμένη να υποβάλλει αρχιτεκτονικά σχέδια στη πολεοδομία. Η απαρχή της αυθαιρεσίας είχε μόλις πραγματοποιηθεί και, μάλιστα, με την κρατική εξουσιοδότηση. Η έμμεση υποστήριξη που η πολιτεία παρείχε στην αυθαίρετη δόμηση συνεχίστηκε και αργότερα, όταν ανάθεσε στο Υπ. Πρόνοιας πολεοδομικές αρμοδιότητες. Συγκεκριμένα ο Νόμος 3714/24.12.28 καθόριζε: «... επί μια τετραετίαν από της ισχύος του παρόντος ο Υπουργός της Υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως και αι υπ' αυτούς εγγράφως εξουσιοδοτούμεναι αρχαί δύνανται να χορηγώσιν αδείας προς ανέγερσιν οικημάτων μόνιμων ή προσωρινών δι' αστικής εν γένει εγκατάστασιν προσφύγων και άνευ της τηρήσεως της νομοθεσίας περί σχεδίου πόλεων.» (Γκιζελή, 1984: 207).

Γίνεται, πλέον, προφανές ότι η γενίκευση της αυθαίρετης δόμησης οφείλεται στην ανοχή του κράτος και όχι στην δυσλειτουργία ή γραφειοκρατία των πολεοδομικών υπηρεσιών του. Με αυτό τον τρόπο, η πολιτεία, αφενός, αντιμετώπισε ανέξοδα το ζήτημα της στέγασης, αφού δεν κατασκεύασε την απαραίτητη κοινωνική

---

[49] Παρόλο που οι περισσότεροι προσφυγικοί συνοικισμοί είχαν δημιουργηθεί κατά την δεκαετία του '20, η νομιμοποίηση των περισσότερων ολοκληρώθηκε τη δεκαετία του '30. Στην περίπτωση των Αθηνών παρουσιάζει τις εξής χρονικές διακυμάνσεις: 5 περιοχές εντάσσονται στο σχέδιο πόλης το 1920-1922, 8 το 1923-1925, 26 το 1926-1929, 4 το 1930-1931, 16 το 1932-34, 20 το 1935-37 και 6 το 1938-1940 (Λεοντίδου, 1989: 237)

και τεχνική υποδομή στις αυθαίρετα οικοδομημένες εκτάσεις, και, αφετέρου, κατάφερε να βρει διαύλους εκτόνωσης των κοινωνικών πιέσεων (Πολύζος, 1986: 36). Η παραχώρηση της γης στο προσφυγικό πληθυσμό δεν μπορεί να θεωρηθεί τυχαίο γεγονός· αντίθετα, υποκινούνταν από την προσπάθεια της κυρίαρχης τάξης να χειραγωγήσει και, εν τέλει, να αποπροσανατολίσει τον προσφυγικό πληθυσμό από κρίσιμα πολιτικά ζητήματα (Λεοντίδου, 1989: 252). Ωστόσο, η χωροθέτησή του στις παρυφές της πόλης και η καλλιέργεια του αισθήματος της μικροϊδιοκτησίας, αν και απέβλεπε στην απομόνωση και στον σφετερισμό του προσφυγικού πληθυσμού, οδήγησε πολύ γρήγορα στην κυριαρχία του σε μεγάλες εκτάσεις περιαστικής γης. Οι βάσεις για την κοινωνική ανέλιξη των προσφυγικών στρωμάτων έχουν τεθεί, ενώ παράλληλα η κοινωνική κατοικία θυσιάζεται προς όφελος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

2.9 Το συνολικό έργο οικιστικής αποκατάστασης των προσφύγων : Ποσοτικός απολογισμός

1. Αγροτική αποκατάσταση

- Σύνολο παραχωρηθέντων κλήρων (μέχρι 31.12.1930):
  - 8.610.104 στρέμματα
    (5.257.417 στρ. καλλιεργήσιμα και 3.353.687 στρ. άγονα)
    Εξ' αυτών, 7.724.428 στρέμματα
    (89,7% του συνόλου) σε Μακεδονία & Θράκη

  (Πελαγίδης, 1997: 420)

- Σύνολο παραχωρηθέντων οικημάτων (μέχρι 31.12.1930) :
  - 122.402

    Με απόλυτους και σχετικούς αριθμούς
    - Τουρκο-βουλγαρικά ανταλλάξιμα : 62.770 (51,3%)
    - Κτισμένα από την ΕΑΠ : 55.264 (45,1%)
    - Δημόσια : 4.356 (3,6%)
    - Ιδιωτικά : 12 (-)

    Εξ' αυτών, 116.905 ή 95,5% του συνόλου σε Μακεδονία & Θράκη
    (76.412 και 40.493 αντίστοιχα)

  (Πελαγίδης, 1997: 421)

- Σύνολο αγροτικών προσφυγικών οικισμών & αποκατεστημένων αγροτικών οικογενειών (ως τον Ιούλιο του 1929) :

Πίνακας Α 2.9: Γεωγραφική κατανομή αγροτικών προσφυγικών οικισμών & οικογενειών

Περιοχή	**Οικογένειες**	**%**	**Μέλη**	**%**	**Συνοικισμοί**	**%**
Μακεδονία	87.170	60,14	339.094	58,58	1.055	52,83
Θράκη	42.790	29,52	179.060	30,94	562	28,14
Ήπειρος	1.394	0,96	4.460	0,77	26	1,30
Θεσσαλία	2.093	1,44	10.238	1,77	52	2,60
Στερεά	4.581	3,16	18.654	3,22	50	2,50
Πελοπόννησος	1.218	0,84	4.684	0,81	15	0,75
Νησιά Αιγαίου	945	0,65	3.696	0,64	17	0,85
Κρήτη	4.757	3,28	18.938	3,27	220	11,02
Σύνολο	145.758	100	578.824	100	1.997[50]	100

Πηγή: Πολύζος, 1984: 29

Πίνακας Α 2.10: Παραχωρηθείσες αγροτικές κατοικίες ανά περιοχή και κατηγορία οικήματος (ως 31.8.1930)

Κατηγορία οικημάτων	**Αριθμός οικημάτων**			
	Μακεδονία	**Θράκη**	**Π.Ελλάδα Ήπειρος**	**Σύνολο**
Τουρκικά ή βουλγαρικά ανταλλάξιμα	34.222	25.683	3.980	63.885
Χτισμένα από το κράτος (1922-1924)	10.313	3.174	-	13.487
Χτισμένα από την ΕΑΠ (1924-1929)	30.243	11.427	10.048	51.718
Σπίτια που θα χτιστούν από την ΕΑΠ (οι πιστώσεις έχουν δοθεί)	634	209	-	843
Σύνολο	75.412	40.493	14.028	129.993
Σπίτια που πρέπει να χτιστούν, αλλά λείπουν οι πιστώσεις	8.825	3.300	-	12.125

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 242

[50] Την 1.1.1931 ο αριθμός τους ανέρχεται σε 2.089 (Πολύζος, 1974: 71)

- Σύνολο δαπανών για την αγροτική αποκατάσταση (μέχρι 31.12. 1930) :
  - 8.331.183.176 δρχ.

  Εξ' αυτών, 5.133.583.176 δρχ. (61,6% του συνόλου)
  από κονδύλια της ΕΑΠ &
  3.197.600.000 δρχ. (38,4%)
  από τον κρατικό προϋπολογισμό.

(Πελαγίδης, 1997: 422-424)

Πίνακας Α 2.11: Γεωγραφική κατανομή δαπανών για την αγροτική αποκατάσταση (από την ΕΑΠ και το κράτος)

Περιοχή	**Ποσοστό**	**Δαπάνη ανά οικογένεια (δρχ.)**
Μακεδονία	66,32%	60.263
Θράκη	21,83%	41.315
Π.Ελλάδα, Ήπειρος, νησιά	11,85%	57.810

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 424

2. Αστική αποκατάσταση (μέχρι 31.8.1930)

- Σύνολο αστικών οικογενειών (αποκατεστημένων και μη):
  - 124.482

Εξ'αυτών, 39.450 (31,7% του συνόλου) διαμένουν σε κατοικίες Α΄ κατηγορίας
26.288 (21.1% του συνόλου) διαμένουν σε κατοικίες Β΄ κατηγορίας
35.667 (28,7% του συνόλου) διαμένουν σε κατοικίες Γ΄ κατηγορίας
23.077 (18,5% του συνόλου) διαμένουν σε μισθωμένες κατοικίες

(Πελαγίδης, 1997: 424 - 425)

Βάσει της 16ης Έκθεσης της ΕΑΠ :

Κατηγορία Α΄ : κατοικίες ολοκληρωμένες, πλήρως εφοδιασμένες

Κατηγορία Β΄ : κατοικίες που σύντομα θα ολοκληρωθούν

Κατηγορία Γ΄ : κτίρια σε άθλια κατάσταση (ανταλλάξιμα, επιταγμένα, αποθήκες, παράγκες, εκκλησίες, σχολεία, μουσεία κλπ.)

- Με ευθύνη της ΕΑΠ αποκαταστάθηκαν 25.000 αστικές οικογένειες. Οι υπόλοιπες αποκαταστάθηκαν από το κράτος ή με δική τους ευθύνη (Πελαγίδης, 1997 : 425)

Πίνακας Α 2.12: Κατανομή αστικών προσφυγικών οικογενειών στους συνοικισμούς του κράτους και της ΕΑΠ

Κατηγορία συνοικισμού	Αριθμός οικογενειών
Συνοικισμοί που ίδρυσε το κράτος	102.612
Συνοικισμοί που ίδρυσε η ΕΑΠ	21.870
Σύνολο	124.482

Πηγή: Πελαγίδης, 1997 : 295

- Σύνολο αστικών προσφυγικών συνοικισμών και αστικών κατοικιών :

Μέχρι τον Αύγουστο του 1930, σημειώθηκε η ακόλουθη αστική οικοδομική δραστηριότητα (χωρίς τα ανταλλάξιμα τουρκικά και βουλγαρικά οικήματα, καθώς και όσα χτίστηκαν από τους ίδιους τους πρόσφυγες) :

Πίνακας Α 2.13: Γεωγραφική κατανομή αστικών συνοικισμών και κατοικιών

Περιοχή	Αριθμός συνοικισμών	Αριθμός κατοικιών
Ηπειρωτική Ελλάδα	26	14.857
Πελοπόννησος	12	1.232
Νησιά	14	1.086
Μακεδονία	41	3.953
Θράκη	32	6.215
Σύνολο	125	27.343

Πηγή: Πελαγίδης, 1997 : 425

- Σύνολο δαπανών για την αστική αποκατάσταση :
  - 7.130.015.100 δρχ. ή 2.011.458 Λ.Α. (1Λ.Α.=35,447δρχ.)

(Πελαγίδης, 1997: 425)

Τα συμπεράσματα που εξάγονται από τα ποσοτικά στοιχεία που παρατέθηκαν, επαληθεύουν όσα έχουν, ήδη, αναφερθεί στην ανάλυση που προηγήθηκε.

Σε ό,τι αφορά στην αγροτική αποκατάσταση, όπου στράφηκε και το κύριο ενδιαφέρον του έργου της Επιτροπής (σ' αυτή διοχετεύθηκε το μεγαλύτερο μέρος των κονδυλίων της – 70% του συνόλου, κατά τον Πολύζο [Πολύζος, 1984 : 19], και 67% αντίστοιχα, κατά τη Λεοντίδου [Λεοντίδου, 1989 : 228]), το κέντρο βάρους βρίσκεται στη Μακεδονία και τη Θράκη.

Μέχρι τα μέσα του 1929, οπότε και κινείται η διαδικασία διάλυσης της ΕΑΠ, η αγροτική, τουλάχιστο, αποκατάσταση έχει πάρει τον τελικό της δρόμο, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν, ακόμη, ανάγκες για 9.500 κατοικίες (Πελαγίδης, 1997: 437).

Αναφορικά, τώρα, με την αστική αποκατάσταση, είναι σαφές ότι το μεγαλύτερο μέρος του έργου υλοποιήθηκε από το κράτος (δεδομένου, άλλωστε, του γεγονότος ότι σε πόλεις άνω των 10.000 κατοίκων, το έργο της αποκατάστασης έχει αναλάβει η Εθνική Τράπεζα Ελλάδος, ήδη από το Μάιο του 1925, οπότε και η ΕΑΠ της παραχωρεί τα ανταλλάξιμα μουσουλμανικά ακίνητα των πόλεων αυτών).

Η ΕΑΠ διαθέτει μικρό, μόνο, ποσοστό των κονδυλίων της για την αστική αποκατάσταση (το 30% του συνόλου, κατά τον Πολύζο [Πολύζος, 1984: 19], και 20% αντίστοιχα, κατά τη Λεοντίδου [Λεοντίδου, 1989: 230]), το οποίο και διοχετεύει, στη μεγάλη πλειοψηφία του, στην Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη, συνεπικουρώντας στην περαιτέρω πληθυσμιακή αύξηση των εν λόγω περιοχών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΙΣΡΟΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΧΩΡΟ

Με την μαζική εισροή των προσφύγων, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, και τη Σύμβαση της ανταλλαγής, αρχίζει μια νέα περίοδος εποικισμού του ελλαδικού χώρου, μετά από εκείνες του Καποδίστρια και του Όθωνα. Μια αστικοποίηση βίαιη και άγρια, δημιουργημένη από τα κύματα των προσφύγων, θα λάβει χώρα και παράγοντες εξωοικονομικοί, κύρια πολιτικοί, θα επηρεάσουν αυτή την αστικοποίηση και τη γεωγραφική κινητικότητα. Η αύξηση του αστικού πληθυσμού από 23,77% του συνολικού πληθυσμού, το 1920, σε 31,52%, το 1928, ήτοι 6,75% στη διάρκεια 8 ετών, αρκεί από μόνη της για να καταδειχθεί ο προαναφερθείς οριακός χαρακτήρας, ενώ η άνιση γεωγραφική κατανομή των εισερχόμενων επήλυδων πληθυσμών συντελεί στην ανατροπή της ιεράρχησης του οικιστικού δικτύου (Λεοντίδου, 1989: 152 και Πολύζος, 1984: 1).

Αν ληφθεί υπόψη ότι τα 2/3 των προσφύγων που εγκαταστάθηκαν στα αστικά κέντρα (ως αστικός πληθυσμός λαμβάνονται οι κάτοικοι δήμων ή κοινοτήτων άνω των 10.000 κατοίκων) βρίσκονται στους δήμους Αθήνας - Πειραιά (42,4% του συνολικού αστικού προσφυγικού πληθυσμού) και Θεσσαλονίκης (18,01% αντίστοιχα) και αν σ' αυτούς προστεθούν οι αστοί πρόσφυγες των δήμων Καβάλας (4,82%), Δράμας (3,44%), Ξάνθης (2,61%), Ηρακλείου (2,54%), Μυτιλήνης (2,51%), Σερρών (2,51%), και Βόλου (2,22%), καταλήγουμε σε ένα ποσοστό 81% του συνόλου του αστικού προσφυγικού πληθυσμού που κατοικεί σε, μόλις, 9 από τους 44 ελληνικούς δήμους, που το 1928 αριθμούσαν περισσότερους από 10.000 κατοίκους (Μπαλτάς, 2002: 29-32). Η έντονη, λοιπόν, αστικοποίηση της περιόδου 1920-1928, σε συνδυασμό με την αστική αποκατάσταση, συνέτεινε, ουσιαστικά, στον υδροκεφαλισμό του ελληνικού αστικού δικτύου, με την πρωτοκαθεδρία της πρωτεύουσας.

Αν και η διαδικασία της αστικοποίησης διέρχεται, αρχικά, από μία φάση αστάθειας, καθώς οι πρόσφυγες, σε πρώτο στάδιο, περιπλανώνται, όχι πολύ αργότερα από την καταστροφή, η διάκριση ανάμεσα στη βόρεια και την κεντρική-νότια Ελλάδα

θα ταυτιστεί με τη διάκριση μεταξύ του χώρου προσφυγουπόλεων και του χώρου πόλεων των αυτοχθόνων, διχοτομώντας έτσι τον ελλαδικό χώρο. Υπάρχει, μάλιστα, ισχυρός αντίστροφος συσχετισμός μεταξύ του ποσοστού του προσφυγικού στοιχείου και του μέσου ετήσιου αριθμού ανάπτυξης του μη προσφυγικού πληθυσμού, με την εικόνα να διαφοροποιείται σε πόλεις όπως η Ξάνθη, ο Βόλος και το Πολεοδομικό Συγκρότημα Αθήνας-Πειραιά, που αναπτύσσονται ταχύτατα τόσο από πρόσφυγες όσο και από γηγενείς πληθυσμούς. Γενικά, κυριαρχούν δύο σημαντικές τάσεις: αφενός, οι ρυθμοί πληθυσμιακής μεγέθυνσης των προσφυγουπόλεων είναι ταχύτατοι και, αφετέρου, οι αυτόχθονες τείνουν να εγκαταλείπουν τα αστικά κέντρα, όπου δε μπορούν να αποθαρρύνουν την προσφυγική εγκατάσταση (Λεοντίδου, 1989: 156, 161-163).

Να σημειωθεί, εδώ, ότι ο νέος εποικισμός της υπαίθρου, ως κύριο έργο της ΕΑΠ, μετέβαλε ριζικά τις διαδικασίες αστικοποίησης. Στην ύπαιθρο δημιουργούνται αγροτικοί οικισμοί, απομακρυσμένοι και δυσπρόσιτοι, ιδίως στη βόρεια Ελλάδα, όπου και χωροθετήθηκε πάνω από το 80% των αγροτικών προσφυγικών οικισμών. Και αν σε πρώτη θεώρηση αυτή η χωροθέτηση ενισχύει το δημογραφικό βάρος των βόρειων διαμερισμάτων της χώρας, προσδίδοντας σ' αυτά και στα αστικά τους κέντρα έναν αναμφισβήτητο δυναμισμό, ταυτόχρονα, λόγω του μη παραγωγικού της χαρακτήρα, τα προδιαθέτει ως μελλοντικές[1] εστίες της αγροτικής εξόδου. Εξάλλου, δεν καταφέρνει να αναιρέσει τη βραδεία αλλά σταθερή μετακίνηση του πληθυσμιακού κέντρου βάρους προς την ηπειρωτική Ελλάδα, μετακίνηση που διαγραφόταν από πριν και που εισέρχεται στην αποφασιστική της φάση μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και η οποία, τελικά, συντελεί στην απερήμωση της υπαίθρου και την επιτάχυνση της αστικοποίησης (Λεοντίδου, 1989: 156 και Πολύζος, 1979: 43). Να αναφερθεί εδώ, ότι η ορεινή χωροθέτηση των αγροτικών προσφυγικών οικισμών ευνόησε, παράλληλα, και τη μετανάστευση των γηγενών προς τα πεδινά (Πολύζος, 1979: 14).

Σε ένα δεύτερο, χαμηλότερο επίπεδο, διερευνώντας τις επιπτώσεις της προσφυγικής εισροής και του έργου της αποκατάστασης στον πολεοδομικό χώρο, θα μπορούσε, κατ' αρχήν, να επισημανθεί ότι, με εξαίρεση τους αμιγείς αστικούς προσφυγικούς οικισμούς, παρατηρείται μια σαφής ενίσχυση της ταξικής διαίρεσης

---

[1] Μετά τα πρώτα χρόνια του προσφυγικού εποικισμού, που δημιουργεί ως τις αρχές της δεκαετίας του '30 τοπικές εστίες έλξης, η αγροτική έξοδος γενικεύεται (Πολύζος, 1979: 61).

και της περιθωριοποίησης, γεωγραφικής, αλλά και κοινωνικής, μεγάλων προσφυγικών πληθυσμιακών ομάδων, στο εσωτερικό των αστικών κέντρων και δει της πρωτεύουσας, στα πλαίσια των επιταγών της άρχουσας τάξης.

Αναφορικά, τώρα, με το έργο της ΕΑΠ και το παραγόμενο, από αυτή, δομημένο περιβάλλον, πρέπει πρωταρχικά να γίνει λόγος για την ομοιομορφία του χώρου των οικισμών της. Οι τελευταίοι χαρακτηρίζονται από επίπεδες, χωρίς υψομετρικές διαφορές εκτάσεις, αυστηρή προσκόλληση στον ορθογώνιο κάναββο, υπέρμετρα μακρείς δρόμους και, γενικότερα, από υπεραπλούστευση τόσο στις επιλογές όσο και στη σύλληψη της οργάνωσης και της μορφής τους, με συνέπεια την παραγωγή αδιάφορων και μονότονων χώρων, χωρίς εξάρσεις και χωρίς διαφοροποιήσεις και με διαλείποντα δυναμισμό και, κατ' επέκταση, τη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος αντιληπτικά και αισθητικά προβληματικού (Γκιζελή, 1997: 44-45).

Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή, με την επιλογή της, από την έναρξη του έργου της το 1924, να μην οικοδομήσει μέσα στην πόλη, αλλά να συνεχίσει να δημιουργεί «δορυφορικές» κοινότητες στις παρυφές της, συμβάλει στη διάσπαρτη πολεοδομική ανάπτυξη, γεγονός που θα γενικευτεί αργότερα, με τις πρακτικές της αυτοστέγασης και της αυθαίρετης δόμησης (Λεοντίδου, 1989: 209).

Θα πρέπει να σημειωθεί, ότι δεν θα παρουσιαστούν εδώ οι επιπτώσεις της αυτοστέγασης και της αυθαίρετης δόμησης στον πολεοδομικό χώρο, καθώς, ως εφαρμοσθέντες εναλλακτικοί τρόποι προσφυγικής εγκατάστασης, οι αντίστοιχες επιπτώσεις τους αναλύθηκαν εκτενώς προηγουμένως.

Να αναφερθεί, απλά, ότι, από το 1925, ο βαθμός της πολεοδομικής ανάπτυξης και της πληθυσμιακής αύξησης των νέων συνοικισμών έχει ξεφύγει τελείως από τον έλεγχο της ΕΑΠ και της κυβέρνησης, που τελικά αποδείχθηκαν «κακοί» πολεοδόμοι. Όταν διέγνωσαν το μέγεθος της οικιστικής διασποράς, που προκάλεσε η πολιτική τους, ήταν πολύ αργά για να ανακόψουν την αστικοποίηση των προαστίων, καθώς οι πρόσφυγες δρούσαν πλέον ανεξάρτητα, όσον αφορά στην οικοδόμηση της κατοικίας τους, και είχαν τον απόλυτο έλεγχο των περιφερειακών συνοικισμών, ιδίως μετά τη νομιμοποίησή των τελευταίων (Λεοντίδου, 1989: 209, 211).

Πέρα από τα προαναφερθέντα, σκόπιμο είναι να επισημανθεί, ότι η περίοδος που έπεται της Μικρασιατικής Καταστροφής σημαδεύεται από μια έξαρση πολεοδομικής νομοθεσίας. Παρατηρείται μια υπερπαραγωγή νόμων και διαταγμάτων, μεταξύ των οποίων τα πολεοδομικά ζητήματα και τα ζητήματα κατοικίας κατέχουν εξέχουσα θέση, θέτοντας τα πλαίσια ανάπτυξης των λειτουργιών και της μορφής της σύγχρονης

πόλης. Διάφορες διατάξεις ψηφίζονται, που αφορούν στις προδιαγραφές της κατασκευής κτιρίων και ιδιαίτερα κτιρίων κατοικίας, την ασφάλεια της κατασκευής, την πολεοδομική ανάπτυξη και τη δόμηση εκτός πολεοδομημένων ζωνών, θέματα που προσεγγίζονται για πρώτη φορά μέσα από νομοθετικές ρυθμίσεις. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί το Ν.Δ. της 17.7.1923, «Περί Σχεδίων Πόλεων, Κωμών και Συνοικισμών του Κράτους και Οικοδομής αυτών» που αποτελεί το πρώτο σημαντικό νομοθετικό κείμενο που χειρίζεται με, σχετικά, ολοκληρωμένο τρόπο τα θέματα της δόμησης και της πολεοδομικής ανάπτυξης, συνιστώντας ένα σημαντικό βήμα προόδου, το οποίο φαίνεται να πραγματοποιείται, κάτω από την πίεση των προσφυγικών ζητημάτων (Γκιζελή, 1984: 265-266).

Ωστόσο, αν και το προαναφερθέν νομοθετικό πλαίσιο, θα μπορούσε να αποτελέσει μια εγγύηση για τη λειτουργία, τη μορφολογία και, εν γένει, την ποιότητα του πολεοδομικού χώρου, με πρωτοβουλία του κράτους, που διακατέχεται προφανώς από κάποιες «ενοχές» απέναντι στους πρόσφυγες, απαλείφει από την προσφυγική κατοικία όλες τις υποχρεώσεις που θέτει το παραπάνω Νομοθετικό Διάταγμα. Πιο συγκεκριμένα, το κράτος άρει την απαγόρευση της οικοδόμησης έξω από την πολεοδομημένη ζώνη, ειδικά για τις κατασκευές του Ταμείου και αργότερα της Επιτροπής. Η τελευταία είχε απαλλαγεί από την υποχρέωση να υποβάλλει στα Γραφεία Πολεοδομίας τα αρχιτεκτονικά και κατασκευαστικά σχέδια των μελετών της, διαδικασία που ήταν υποχρεωτική για κάθε ιδιώτη κατασκευαστή, όπως και για κάθε δημόσιο οικοδομικό οργανισμό. Άλλωστε, ήδη από το 1926, η ΕΑΠ επεξεργαζόταν το δικό της Οικοδομικό Κανονισμό, έργο ελλειπτικό και αρκετά αόριστο, που υποβάθμιζε την εξειδικευμένη επίλυση περιβαλλοντικών θεμάτων σε περιπτωσιακές αποφάσεις (Γκιζελή, 1984: 206-207).

Επιπρόσθετα, το κράτος, με αφορμή την προσφυγική εγκατάσταση, παρακάμπτει τη νομοθεσία και αναθέτει στο Υπουργείο Πρόνοιας και το Υπουργείο Γεωργίας πολεοδομικές αρμοδιότητες (δυνατότητα χορήγησης άδειας οικοδόμησης, χωρίς να είναι αναγκαία η τήρηση της νομοθεσίας περί σχεδίου πόλεως) (Γκιζελή, 1984: 206-207).

Δεδομένων των προλεχθέντων, υπονομεύεται κάθε έλεγχος της ποιότητας του παραγόμενου πολεοδομικού χώρου, ακόμα κι όταν ο τελευταίος παράγεται από θεσμοθετημένους φορείς εποικισμού, οπότε και θα ανέμενε κανείς την, κατά το δυνατόν, απουσία ολιγωριών και τη μέριμνα για την αποφυγή υποβάθμισής του, σε

αντίθεση με ό,τι ισχύει όταν παράγεται με τρόπους όπως η αυτοστέγαση ή η αυθαίρετη δόμηση.

Γενικά, η πόλη της περιόδου αυτής αναπτύσσεται προς κάθε κατεύθυνση, όπου δύναται να βρει διέξοδο, είτε ακολουθώντας γραμμικά μεγάλες οδικές αρτηρίες είτε προσθέτοντας νέες στιβάδες σε κάθε προγενέστερη δομή που αναπτυσσόταν γύρω από το κέντρο, οδηγώντας το σε διαρκή μεγέθυνση, σε ό,τι αφορά στις διοικητικές λειτουργίες, τις πυκνότητες, τα ύψη των κτιρίων και τη μορφή, εν γένει. (Γκιζελή, 1997: 48).

Από την άλλη πλευρά, με την έντονη οικοδομική και οικιστική δραστηριότητα, που επιβάλλουν οι ασφυκτικές πιέσεις των νεοφερμένων πληθυσμών, διασφαλίζεται η επέκταση της πόλης, αλλά και, ατυχώς, τίθενται οι βάσεις της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης. Η αυθαίρετη δόμηση και η «ασύδοτη αυθαίρετη συνείδηση» έχουν τις ρίζες τους στην περίοδο που μελετάται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και έντεκα χρόνια εχθροπραξιών, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα της ιστορίας της : την κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση και την οικιστική-στεγαστική αποκατάσταση ενός πληθυσμού που ξεπερνά το ένα εκατομμύριο και που, στη μεγάλη πλειοψηφία του, έχει άμεση ανάγκη στέγασης και οικονομικής αρωγής, για την καθημερινή του επιβίωση. Αναντίρρητα, λοιπόν, ο όγκος του έργου που έπρεπε να υλοποιηθεί ήταν τεράστιος. Από τη μία πλευρά, οι λιμώττοντες πληθυσμοί, χωρίς κανένα πόρο ζωής, που συντηρούνταν στοιχειωδώς από το διανεμόμενο σιτηρέσιο, και, από την άλλη, η προοπτική να τους δεχτεί μια περιοχή κατεστραμμένη από τους αλλεπάλληλους πολέμους και πρόσφατα προσαρτημένη στην Ελλάδα (Ηπειρος, Μακεδονία και Θράκη), αποτελούν τα δυσμενή δεδομένα του ογκώδους προβλήματος.

Αν, ενδεικτικά, ληφθεί υπόψη ότι ο αριθμός των κατοικιών, που διατέθηκαν (από το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων, την Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων, το Υπουργείο Πρόνοιας και την Υπηρεσία Διαχείρισης Αστικών Συνοικισμών) για την αστική αποκατάσταση των προσφύγων, ως το 1941, ανέρχεται στις 60.000 περίπου[1], γίνεται προφανές ότι επιτελέστηκε ποσοτικά αξιόλογο έργο. Η κατασκευή ενός τέτοιου αριθμού κατοικιών, κυρίως κατά την πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου και δη κατά την τετραετία 1928-1931, όταν παλαιότερα κτίζονταν περίπου 5.000 κατοικίες το χρόνο, ειδικά αν ληφθούν υπόψη τα μέσα παραγωγής και η υλικοτεχνική υποδομή που διέθετε εκείνη την εποχή η χώρα, είναι, αναμφίβολα, αξιοπρόσεκτη και καταρρίπτει το επιχείρημα της παραδοσιακής αναποτελεσματικότητας κάθε μη ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Χωρίς να λησμονηθεί ότι το ΤΠΠ και η ΕΑΠ λειτούργησαν αυτόνομα και ανεξάρτητα, μακριά από τον έλεγχο της κεντρικής διοίκησης, πρέπει, ωστόσο, να αναγνωριστεί ότι πρόκειται για την πρώτη, τέτοιας κλίμακας, κρατική παρέμβαση, για την παραγωγή κτισμένου χώρου, στην Ελλάδα (Πολύζος, 1984: 40-41). Δε χωρά αμφιβολία ότι ένα γιγαντιαίο έργο πραγματοποιήθηκε· εκατοντάδες χιλιάδες άτομα των πόλεων και της υπαίθρου στεγάστηκαν και εντάχθηκαν, με ή

[1] Η αριθμητική αυτή εκτίμηση βασίζεται, κατά τον Πολύζο, σε εισηγητικές εκθέσεις σχεδίων Νομοθετικών Διαταγμάτων, καθώς και στις αναφορές της Ομοσπονδίας των Προσφύγων

χωρίς επιτυχία, στο ελληνικό κοινωνικό σύνολο. Από την άλλη πλευρά, όμως, κάποιες άλλες εκατοντάδες χιλιάδες εξακολουθούν να στερούνται μόνιμης στέγης.

Σκόπιμο είναι να σχολιαστεί εδώ, ο νευραλγικός, άμεσος και έμμεσος, ρόλος του κράτους στο έργο της προσφυγικής αποκατάστασης, πλάι στην Επιτροπή. Κατ' αρχήν, αναπτύσσει οικοδομική δραστηριότητα μέσω οργανισμών, όπως το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων, το Υπουργείο Πρόνοιας και η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Παράλληλα, όμως, συμβάλλει στη νομοθετική ρύθμιση του προσφυγικού ζητήματος : Πρωταρχικά, εξασφαλίζει τη διεθνή κατοχύρωση της προσφυγικής αποκατάστασης και κατοχυρώνει τη λειτουργία της ΕΑΠ, με την υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Γενεύης και του συνημμένου Παραρτήματος (Καταστατικό της ΕΑΠ). Ταυτόχρονα, θεσπίζει νόμους για την κάλυψη προβλημάτων, που ανακύπτουν στην πορεία του εποικιστικού έργου· πληθώρα νόμων, νομοθετικών και βασιλικών διαταγμάτων θεσπίζεται κατά τη δεκαετία του '20, θεμελιώδη για την έκτοτε πολεοδόμηση και οικιστική ανάπτυξη της μεταπολεμικής Ελλάδας[2]. Επιπρόσθετα, το κράτος λειτουργεί ως οικονομικός φορέας, με τρεις κυρίως τρόπους : α) τη σύναψη των προσφυγικών δανείων, β) τη διάθεση κονδυλίων από τον κρατικό προϋπολογισμό, για προμήθεια εργαλείων και εφοδίων, για έργα κοινής ωφέλειας σε προσφυγικούς οικισμούς και για την αντιμετώπιση ζημιών και καταστροφών και γ) τη διάθεση προκαταβολών έναντι των αναμενόμενων προσφυγικών δανείων. Γίνεται, λοιπόν, προφανής ο καθοριστικός ρόλος του κράτους στην πρόοδο του έργου της αποκατάστασης, έργου, αναμφίβολα, κολοσσιαίου (Λεοντίδου, 1989: 204 και Πελαγίδης, 1997: 426-432).

Θα αποτελούσε, ωστόσο, παράλειψη να μην επισημανθούν κάποιες συνιστώσες του έργου αυτού, που δημιουργούν προβληματισμό σχετικά με το ιδεολογικό πλαίσιο της προσφυγικής αποκατάστασης.

Τόσο η ΚτΕ όσο και η ελληνική κυβέρνηση σπεύδουν να εντοπίσουν την ανάγκη άμεσης αρωγής, ανθρωπιστικού χαρακτήρα, προς τους πρόσφυγες. Ωστόσο, ο χαρακτήρας της αποκατάστασης δε μπορεί να θεωρηθεί αμιγώς κοινωνικός, καθώς

---

[2] Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν: το Ν.Δ. της 17.7.1923 «Περί σχεδίων πόλεων, κωμών και συνοικισμών του κράτους και οικοδομής αυτών», που διαμόρφωσε το όλο πλαίσιο του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού, ο Ν.3741/1929 «Περί της ιδιοκτησίας κατά ορόφους», που θεσμοθέτησε την οριζόντια ιδιοκτησία αντί της ιδιοκτησίας κατά οικόπεδο και αποτέλεσε τη βάση της αστικής πολυκατοικίας, το διάταγμα «Περί γενικού οικοδομικού κανονισμού του κράτους», που καθόριζε για όλη τη χώρα κοινούς όρους δόμησης κτιρίων, ο Νόμος της 15.11.1923 «Περί των οικοδομικών συνεταιρισμών» δημοσίων υπαλλήλων, που απευθυνόταν στα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα και καθόριζε τη λειτουργία του νέου θεσμού των συνεταιρισμών και το Ν.Δ. της 12.5.1925 «Περί ανεγέρσεως ευθηνών οικιών», που σχετιζόταν με τη λαϊκή κατοικία (Λεοντίδου, 1989: 204).

είναι δυνατό να εντοπιστούν και πολιτικές διαστάσεις και σκοπιμότητες. Οι ελληνικές κυβερνήσεις μετά το 1922, από τη σκοπιά της εσωτερικής πολιτικής, επεδίωκαν τη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης και την αποφυγή ενδεχόμενων κομμουνιστικών κινήσεων, που μπορούσαν να επακολουθήσουν, στο πλαίσιο των πολιτικών επιπτώσεων, από την καταστροφή και την εισροή των προσφύγων στη χώρα. Αυτό, άλλωστε, επαληθεύεται και από το γεγονός ότι, σε επίπεδο οργάνωσης του χώρου, οι επιλογές δεν είναι τυχαίες και αυθόρμητες, αλλά, αντίθετα, αποτελεί πολιτική επιλογή, η κοινωνική απομόνωση των προσφύγων, εντός των προσφυγικών συνοικισμών, απομόνωση που θα ενταθεί με τη ριζοσπαστικοποίησή τους, στη διάρκεια της περιόδου 1933-1936[3] (Πολύζος, 1984: 7, 14).

Παράλληλα, όσον αφορά στην αποζημίωση των προσφύγων, βασικό ζήτημα στην προσφυγική αποκατάσταση, διακρίνει κανείς μια ιδεολογία περιφρούρησης του κοινωνικού κατεστημένου. Πράγματι, η Σύμβαση, ορίζοντας να λάβουν οι πρόσφυγες αγαθά ίσης αξίας και ίδιας φύσης με εκείνα που εγκατέλειψαν, παρεμβαίνει και επιβάλλει μια πολιτική, που εμφορείται από την προαναφερθείσα ιδεολογία και που συνεπάγεται την αποζημίωση των ανταλλάξιμων σε συνάρτηση με την προηγούμενη περιουσιακή τους κατάσταση. Στην ουσία, πρόκειται για μια διαδικασία που, στη συνέχεια, θα ευνοήσει την αναδόμηση μια κοινωνίας «κατ' εικόνα και ομοίωσιν» της κοινωνικής δομής που είχε εγκαθιδρυθεί στο παρελθόν και, με τη συμβολή τόσο του ελληνικού κοινωνικού περιβάλλοντος όσο και των φορέων της προσφυγικής αποκατάστασης, θα έχει αντανάκλαση στην οργάνωση του χώρου, μέσα από τη δομή και τη χωροθέτηση των προσφυγικών συνοικισμών (Γκιζελή, 1984: 83-85).

Πάντως, πέραν των όσων γενικών παρατηρήσεων προαναφέρθηκαν, κρίνεται σκόπιμο, εδώ, να επιχειρηθεί μία ειδικότερη κριτική θεώρηση της κάθε ιδιαίτερης μορφής που έλαβε το έργο της προσφυγικής αποκατάστασης, διαχρονικά.

Όσον αφορά, κατ' αρχήν, στην επίταξη ακινήτων, το πρώτο μέτρο που ελήφθη από το κράτος, για την εγκατάσταση των προσφύγων, η όποια σχετική κριτική ασκηθεί, προϋποθέτει να ληφθεί υπόψη η προσωρινότητα, στη βάση της οποίας, εφαρμόστηκε. Ωστόσο, ο έστω και προσωρινός του χαρακτήρας δεν αναιρεί το γεγονός ότι το μέτρο εμπεριείχε, εκ θεσπίσεως του, τρωτά σημεία, τα οποία και

---

[3] Απόδειξη αποτελεί ο διοικητικός τεμαχισμός, από το 1934 και μετά, της Αθήνας και του Πειραιά σε πολλούς μικρούς δήμους και κοινότητες, που θα εξέλεγαν έτσι το δικό τους δήμαρχο, χωρίς να επηρεάζουν το δήμο της Αθήνας, τον πρώτο δήμο της χώρας (Πολύζος, 1984: 14).

καθόρισαν, σε μεγάλο βαθμό, το εύρος της εφαρμογής του. Η δυνατότητα απαλλαγής που παρείχε το κράτος, σε όσους δεν επιθυμούσαν τη συγκατοίκηση με τους πρόσφυγες, σε συνδυασμό με το μικρό ύψος της αποζημίωσης, που κατέβαλλε στον ιδιοκτήτη για το προς επίταξη ακίνητο, περιόριζαν, αναμφίβολα, το βαθμό εφαρμογής του. Παράλληλα, η συγκατοίκηση γηγενών και προσφύγων, επιβεβλημένη στην περίπτωση επίταξης κατοικούμενων οικημάτων, προκάλεσε προστριβές μεταξύ τους, που έμελλε να επηρεάσουν αρνητικά τις μελλοντικές τους σχέσεις. Αν, λοιπόν, το μέτρο συνέβαλλε στον άμεσο εφοδιασμό με κατοικίες, εντούτοις, το εξαιρετικά περιορισμένο αριθμητικό προϊόν του κατεδείκνυε την ανεπάρκειά του.

Η προρρηθείσα ανεπάρκεια, άλλωστε, ήταν αυτή που ώθησε το κράτος να προχωρήσει στη σύσταση του Ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων. Το Ταμείο, στο περιορισμένο χρονικό διάστημα της λειτουργίας του, κατάφερε, υπό την πίεση της άμεσης εγκατάστασης, να στεγάσει, έστω και υποτυπωδώς, σημαντικό αριθμό προσφύγων. Ωστόσο, δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις, που το έργο του αποτέλεσε αντικείμενο δριμείας κριτικής.

Πράγματι, κατηγορήθηκε, μεταξύ των άλλων, για την κακή ποιότητα των κατοικιών που παρέδωσε, τόσο σε ό,τι αφορά στα οικοδομικά υλικά, τα οποία στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν πρόχειρα και ακατάλληλα, όσο και σε σχέση με το μέγεθος των οικημάτων και του χώρου που αντιστοιχούσε σε κάθε προσφυγική οικογένεια, το περιορισμένο μέγεθος του οποίου καθιστούσε τη διαβίωση ιδιαίτερα δύσκολη, ενώ, παράλληλα, έθετε και ζητήματα υγιεινής. Επιπρόσθετα, η έλλειψη έστω και στοιχειωδών υποδομών, που χαρακτήριζε τη συντριπτική πλειοψηφία των οικισμών του Ταμείου, δυσχέραιναν περισσότερο την κατάσταση.

Ταυτόχρονα, δεδομένου του γεγονότος ότι το Ταμείο ήταν ο πρώτος φορέας, στον οποίο το κράτος παραχώρησε το δικαίωμα δόμησης εκτός σχεδίου πόλεως, καθώς και του τρόπου με τον οποίο «αξιοποίησε» τη δυνατότητα αυτή, πρέπει, σαφώς, να του καταλογιστούν ευθύνες για τη συμβολή του στην απαρχή της διάσπαρτης και ανεξέλεγκτης οικιστική επέκτασης, που έμελλε να λάβει τεράστιες διαστάσεις.

Υπό τις συνθήκες που περιγράφθηκαν στην αρχή της ενότητας, και με στόχο να δώσει τέλος στις προσωρινές και βεβιασμένες λύσεις, που καλώς ή κακώς υιοθετήθηκαν από τους προκατόχους της, ξεκινά το έργο της η ΕΑΠ. Είναι γεγονός, ότι, για τα δεδομένα της εποχής εκείνης, το έργο της υπήρξε αρκετά συστηματικό και, σε μεγάλο βαθμό, αποτελεσματικό. Προχώρησε άμεσα στη στράτευση πολιτικών

μηχανικών, τοπογράφων, οικοδόμων κλπ. και στη συνέχεια στην ανέγερση των κατοικιών, τις καταμετρήσεις των εκτάσεων και τη διανομή στους πρόσφυγες καλλιεργήσιμων κλήρων, σπόρων, ζώων, εργαλείων, χρηματικών ενισχύσεων κλπ.

Ωστόσο, μπορούν να εντοπιστούν αρκετά σημεία, όπου το αποκαταστατικό έργο της Επιτροπής, τόσο για τους αστούς όσο και τους αγρότες πρόσφυγες, χωλαίνει.

Θα πρέπει, κατ' αρχήν, να γίνει λόγος για την ομοιομορφία των συνοικισμών της ΕΑΠ, τόσο όσον αφορά στη ρυμοτομία τους όσο και αναφορικά με τον τύπο των κατοικιών, ο οποίος, σε ό,τι έχει να κάνει με τα οικοδομικά υλικά, το κόστος κατασκευής και τη γενικότερη αρχιτεκτονική του σύλληψη, σταδιακά σταθεροποιείται σε ένα πρότυπο, σχεδόν, αμετάβλητο, καταδικάζοντας τους προσφυγικούς οικισμούς σε έλλειψη ποικιλίας και σε μια αισθητική μονοτονία, ακραία σε ορισμένες περιπτώσεις.

Από την άλλα πλευρά, παρατηρείται μια προσπάθεια «διαφορετικής υποδοχής» των προσφυγικών ομάδων, που πρόκειται να εγκατασταθούν στους συνοικισμούς της, υπό την έννοια ότι εντοπίζονται, σε ορισμένες περιπτώσεις, ποιοτικές διαφοροποιήσεις των κατοικιών που κατασκευάζει (όπως προκύπτει από τις διαφορές στο κόστος). Διαφαίνεται, έτσι, μια αμυδρή τάση διαφοροποίησης της κατοικίας, ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα της κοινωνικής ομάδας στην οποία απευθύνεται, τάση που, όμως, συγκαλύπτεται από τη μαζική συρροή ενός πληθυσμού, που έχει την ετικέτα του άπορου και του περιθωριακού.

Επιπρόσθετα, σε ότι αφορά στην ποιότητα των οικοδομημάτων της Επιτροπής, πρέπει, κατ' αρχήν, να αναγνωριστεί ότι οι κατοικίες της είναι σαφώς ανώτερης ποιότητας, συγκριτικά με όλες τις άλλες κατηγορίες οικημάτων. Πράγματι, όσα κατασκευάστηκαν από το κράτος είχαν σοβαρές ελλείψεις, καθώς έγιναν βιαστικά και με την προοπτική προσωρινής στέγασης. Από την άλλη πλευρά, τα τουρκικά ανταλλάξιμα ήταν, στην πλειοψηφία τους, σε άθλια κατάσταση και έχρηζαν άμεσης επισκευής, προκειμένου να καταστούν κατοικήσιμα, ενώ τα σπίτια που χτίστηκαν με έξοδα των ίδιων των προσφύγων δε διέθεταν, στις περισσότερες περιπτώσεις, ούτε τις στοιχειώδεις προϋποθέσεις μιας κατοικίας. Τέλος, οι φτηνές κατοικίες, που ενοικιάστηκαν ή αγοράστηκαν από του πρόσφυγες, σχεδόν πάντα, μειονεκτούσαν[4]. Η ποιοτική υπεροχή των κατασκευών της ΕΑΠ είναι, συνεπώς, αναμφισβήτητη. Μολαταύτα, όταν οι οικοδομές αυτές κατασκευάζονταν κατά εκατοντάδες, η εργασία

[4] Οι περισσότερες αποτελούνταν από ένα μόνο δωμάτιο.

δεν τύγχανε πάντα της απαραίτητης συνεχούς και εντατικής επίβλεψης και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα υλικά που προμηθευόταν από την τοπική αγορά η Επιτροπή, δε συγκέντρωναν τις απαιτούμενες ιδιότητες και την ποιότητα που έπρεπε, με συνέπεια οι παραγόμενες κατοικίες να μειονεκτούν.

Παράλληλα, η έλλειψη συστηματικής συντήρησης των πρόχειρων κατοικιών, που η Επιτροπή παρέλαβε από το Ταμείο Περίθαλψης Προσφύγων και το Υπουργείο Πρόνοιας, αναιρεί τις όποιες επισκευές και βελτιώσεις αυτή πραγματοποιεί αρχικά και υπονομεύει τον οριστικό χαρακτήρα της αποκατάστασης, στον οποίο στοχεύει. Και τούτο είναι, ίσως, αναπόφευκτο, από τη στιγμή που η οικονομική κατάσταση των προσφύγων δεν επιτρέπει, από μέρους τους, την ανάληψη των εξόδων ούτε για ένα απλό επίχρισμα, ενώ, από την άλλη πλευρά, η ΕΑΠ, με δεδομένο το πλήθος των βασικών και επειγουσών αναγκών των συνοικισμών, που καλείται πρωταρχικά να καλύψει, δε μπορεί παρά να θεωρεί πολυτέλεια την ανάληψη και μιας τέτοιας αρμοδιότητας.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ, σχετικά με τις κατοικίες που κατασκεύασε η Επιτροπή, ότι η τελευταία δεν έδειξε κανένα ενδιαφέρον για συμπαγέστερη οικοδόμηση, σε πιο περιορισμένο χώρο μέσα στην πόλη, με την ανέγερση, λόγου χάρη, πολυώροφων κατοικιών. Το 1929 δείχθηκε, με αναλυτικούς υπολογισμούς, ότι ένα διαμέρισμα πολυκατοικίας ήταν τρεις φορές φθηνότερο από μία μονοκατοικία και 2,5 φορές φθηνότερο από ένα διαμέρισμα απόκεντρης διώροφης οικοδομής. Άλλωστε, μια τέτοια λύση θα ήταν πιο βιώσιμη για ορισμένες κατηγορίες προσφύγων, όπως οι υπάλληλοι και οι αστοί πρόσφυγες, μειώνοντας την απόσταση εργασίας-κατοικίας αλλά και το κόστος υποδομής. Ωστόσο, η ΕΑΠ επιμένει ότι κάθε προσφυγική οικογένεια επιθυμεί τη δική της ανεξάρτητη κατοικία και δεν προχωρά σε καμία σχετική δραστηριότητα (Λεοντίδου, 1989 : 235-236).

Ένα άλλο σημείο στο έργο της Επιτροπής, που, αναντίρρητα, επιδέχεται επικρίσεων, σχετίζεται με την ολιγωρία της στο ζήτημα του εφοδιασμού των συνοικισμών της με τα απαιτούμενα έργα υποδομής, που στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων απουσιάζουν, με την πρόφαση της πίεσης των άμεσων στεγαστικών αναγκών, η κάλυψη των οποίων προέχει. Η σύγκριση μεταξύ των δαπανών της ΕΑΠ για την κατασκευή κατοικιών και των αντίστοιχων για την υλοποίηση έργων υποδομής (όπως έχει προαναφερθεί, 91% και 4% αντιστοίχως) αρκεί για να καταδείξει το μέγεθος του προβλήματος και να μεγιστοποιήσει την ειρωνεία μιας πραγματικότητας αδιαμφισβήτητης: ότι οι δαπάνες συντήρησης ενός

οικισμού χωρίς στοιχειώδη έργα υποδομής, υπερβαίνουν τα έξοδα της υλοποίησης των σχετικών έργων.

Σε ένα άλλο επίπεδο τώρα, είναι σκόπιμο να γίνουν ορισμένα σχόλια αναφορικά με τη γενικότερη πολιτική της Επιτροπής. Από την αρχή της εμφάνισης της ΕΑΠ, γίνεται φανερό ότι δεν πρόκειται για ένα απλό εκτελεστικό όργανο. Το καταστατικό λειτουργίας της και οι εκτεταμένες δικαιοδοσίες της αποδεικνύουν ότι αποτελεί, στην ουσία, όργανο λήψης αποφάσεων[5], όργανο πολιτικό, που μεταφέρει στην πράξη τις προσταγές των Μεγάλων δυνάμεων[6], από τη μια πλευρά, και της ελληνικής άρχουσας τάξης[7], από την άλλη.

Ίσως το εγχείρημα της κατευθυνόμενης κοινωνικής αναδόμησης του προσφυγικού πληθυσμού, μέσα από την εξ' αρχής διάκριση του προσφυγικού συνόλου σε «αστικές ομάδες» και «αγροτικές ομάδες», η οποία αποτελεί και σαφή επιθυμία της φιλελεύθερης αστικής τάξης, να επαληθεύει την πολιτική διάσταση που ενυπάρχει στο έργο της Επιτροπής. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο ότι οι προηγούμενες κοινωνικές δομές αυτών των πληθυσμών μπορούν να επιτρέψουν μια τέτοια τεχνητή κατάταξη, από τη στιγμή που στη Μικρά Ασία οι κάτοικοι της πόλης και οι κάτοικοι της υπαίθρου συνυπήρχαν σε αδιάσπαστη αλληλεξάρτηση (αρκετοί, έστω και αν κατοικούσαν στην πόλη, ασχολούνταν οι ίδιοι, για μια περίοδο του χρόνου, με την καλλιέργεια των αγρών τους). Είναι, άλλωστε, ενδεικτικό ότι, στις περιπτώσεις που οι πρόσφυγες ήταν σε θέση να εγκατασταθούν με δικά τους μέσα, στην περιοχή της προτίμησής τους, η πραγματικότητα διαψεύδει τους στόχους της Επιτροπής, καθώς η πόλη κερδίζει, σταθερά, έδαφος απέναντι στην ύπαιθρο (Γκιζελή, 1984: 178-179).

Από την άλλη η μεγάλη ελευθερία κινήσεων και η σταδιακή κυριαρχία της ΕΑΠ, αποδεικνύεται και από την τακτική της απαίτησης ενοικίου για τις κατοικίες της, της διαφοροποίησης, κατόπιν, του ύψους των ενοικίων, αλλά και της πώλησης

---

[5] Άλλωστε, με τις εκτάσεις γης που της εκχωρεί η κυβέρνηση, βάσει του πρωτοκόλλου της Γενεύης, διασφαλίζει την αυτονομία της και κατακτά τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί, για τους δικούς της σκοπούς, μία εθνική έγγεια ιδιοκτησία, της οποίας αποκτά την κυριότητα.

[6] Η Επιτροπή βρισκόταν κάτω από την άμεση εποπτεία της Κοινωνίας των Εθνών και το διοικητικό της συμβούλιο οριζόταν από την τελευταία. Άλλωστε, η ιδρυτική σύμβασή της ΕΑΠ αφαιρούσε κάθε έλεγχο από την ελληνική κυβέρνηση, γεγονός που είχε εξ' αρχής προκαλέσει την αντίδραση της κοινής γνώμης και της αντιπολίτευσης, καθώς και καταγγελίες περί σαφούς πρόθεσης της ΚτΕ να διασφαλίσει, μέσω της ΕΑΠ, την κηδεμονία των Μεγάλων Δυνάμεων και την παρέμβαση τους στο προσφυγικό ζήτημα (Λεοντίδου, 1989: 243).

[7] Στις διαδοχικές κυβερνήσεις της εποχής, το κόμμα των Φιλελευθέρων προσπάθησε, με διάφορους τρόπους, να εκμεταλλευθεί το προσφυγικό στοιχείο, ενώ το Λαϊκό Κόμμα να το εξουδετερώσει. Μοχλός, για την επίτευξη των στόχων αυτών, ήταν η πολιτική γης και η χωροταξική πολιτική της ΕΑΠ (Λεοντίδου, 1989: 228).

διαφορετικής ποιότητας κατοικιών σε διαφορετικές, αντίστοιχα, τιμές , τακτική η οποία φανερώνει την πρόθεσή της να παράσχει τις κατοικίες της, κατά προτεραιότητα, σε όσους έχουν τις ανάλογες κοινωνικοοικονομικές δυνατότητες.

Άλλωστε, η καλλιέργεια του «αισθήματος του μικροϊδιοκτήτη» (με την οποία μπορεί να συμβάλλει στην επιθυμητή κοινωνική διαστρωμάτωση του προσφυγικού συνόλου) αποτελεί σαφή πρόθεσή της. Μέσα από την διεύρυνση των πωλήσεων κατοικιών εις βάρος των ενοικιάσεων και την άμεση συσχέτιση της παραχώρησης κατοικίας με την οικονομική δύναμη του ενδιαφερόμενου, η προσφυγική κατοικία προσλαμβάνει ταξικό χαρακτήρα και, σταδιακά, η ΕΑΠ μετατρέπεται από κοινωνικό οργανισμό σε κερδοσκοπική εταιρία[8].

Στο σημείο αυτό, δεν πρέπει να παραλειφθεί και μια δεύτερη ανάγνωση του έργου της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος, που, όπως έχει προαναφερθεί, δραστηριοποιήθηκε παράλληλα με την Επιτροπή και, κυρίως, προς το τέλος της λειτουργίας της τελευταίας.

Η Τράπεζα, μέσω της έκδοσης των ομολογιών, της διαφορετικής βάσης, στην οποία αντιμετώπισε το ζήτημα της αποζημίωσης αγροτών και αστών προσφύγων, καθώς και της πολιτικής των ενοικιάσεων και πωλήσεων που εφήρμοσε, για την εκμετάλλευση της ανταλλάξιμης περιουσίας, επηρέασε και κατηύθυνε, και αυτή από την πλευρά της, σε σημαντικό βαθμό, την πορεία της προσφυγικής ιδιωτικής κατοικίας.

Σε ό,τι αφορά στις ομολογίες, πρέπει να επισημανθεί ότι, αν και πρωταρχικός τους στόχος εθεωρείτο η αποζημίωση των προσφύγων (ελλείψει ρευστού) εν τέλει, αυτές, ουσιαστικά, αποτέλεσαν έναν έμμεσο τρόπο αποπληρωμής των προσφυγικών χρεών προς την ΕΑΠ. Παράλληλα, συνέβαλλαν στην προώθηση της μικροϊδιοκτησίας στην Ελλάδα, καθώς συνιστούσαν ένα μικρό κεφάλαιο, που έστω και με τη μορφή αυτή, έδινε στο πρόσφυγα τη δυνατότητα να επιδιώξει την απόκτηση έγγειας ιδιοκτησίας, αναγκαστικά μικρής.

Σχετικά, τώρα, με την ευρύτερη πολιτική των αποζημιώσεων, σκόπιμο είναι να τονιστεί, ότι η ΕΤΕ δεν αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο αστούς και αγρότες

---

[8] Είναι ενδεικτικό ότι, με το πρόσχημα πως αν παραχωρεί κατοικίες μόνο στους πιο άπορους εκ των προσφύγων θα αδυνατεί να επανακτήσει τα ποσά που ξόδεψε και θα υπονομεύεται η εξόφληση του δανείου, φτάνει σε σημείο, σε περιπτώσεις που μία κατοικία καταλαμβάνεται από μία και μόνη οικογένεια, να ζητά από αυτή να εγκαταλείψει το σπίτι, αν δεν προτίθεται να το αγοράσει εντός τριών μηνών (Γκιζελή, 1984: 239-240).

πρόσφυγες. Οι πρώτοι ήταν σαφώς ευνοημένοι δεδομένου ότι (Πελαγίδης, 1997: 301):

1. Αποζημιώνονται με 3.000 δρχ. περισσότερες, από ότι οι αγρότες πρόσφυγες.
2. Η αποζημίωση, που λαμβάνουν, χορηγείται χωρίς να προηγηθεί συμψηφισμός με τα χρέη τους.
3. Η καταβολή της αρχίζει το Νοέμβριο του 1926, ενώ για τους αγρότες, μετά τον Αύγουστο του 1930.
4. Η αποζημίωση των αστών συντίθεται κατά τα 4/5 από ομολογίες, ενώ το εναπομείναν 1/5, ποσοστό έστω και περιορισμένο, αποδίδεται σε μετρητά, σε αντίθεση με τους αγρότες, που αποζημιώνονται κατά 100% από ομολογίες.
5. Η ελεύθερη αγορά τιμολογεί τις αστικές ομολογίες κατά 20% υψηλότερα από ότι τις αγροτικές.

Όλα τα προηγούμενα επαληθεύουν τη διαφοροποιημένη αντιμετώπιση, εκ μέρους του κράτους, αστών και αγροτών προσφύγων και τη σαφή δυσμενή θέση των τελευταίων, γεγονός που δε φαίνεται να είναι τυχαίο, αλλά αποτέλεσμα συνειδητών κρατικών χειρισμών, σε εναρμόνιση, για άλλη μία φορά, με τις επιταγές της άρχουσας τάξης.

Τέλος, όσον αφορά στην πολιτική ενοικιάσεων και πωλήσεων των ακινήτων της, που ακολουθεί με τη σειρά της και η ΕΤΕ, το σύστημα των δημοπρατήσεων που εφαρμόζει, είναι, ίσως, αρκετό για να καταδείξει τον σαφή τρόπο, με τον οποίο συναρτά την παροχή στέγης με το οικονομικό επίπεδο των ενδιαφερομένων, στερώντας κάθε σχετικό δικαίωμα από τους «μη έχοντες» που, σε τελική ανάλυση, είναι εκείνοι οι πρόσφυγες που χρήζουν αρωγής. Οι όποιες διευκολύνσεις παρέχει, ενδεχομένως να διευρύνουν τη δυνατότητα απόκτησης στέγης, όμως, δεν αρκούν για να συγκαλυφθεί ο αναμφίβολος κερδοσκοπικός χαρακτήρας της σχετικής διαδικασίας.

Άλλωστε, η ίδια διευκόλυνση στην στέγαση των οικονομικά δυνατότερων στρωμάτων του προσφυγικού πληθυσμού ευνοείται και μέσω της αυτοστέγασης, που, αντανακλώντας τη σαφή πρόθεση της πολιτείας να μετατοπίσει την ευθύνη της αποκατάστασης στον ιδιωτικό τομέα, διευρύνεται, ιδίως μετά το 1925, οργανώνεται και πραγματοποιείται συλλογικά, από τις πιο εύπορες προσφυγικές ομάδες. Με την ίδρυση οικοδομικών συνεταιρισμών, που το κράτος πλαισιώνει θεσμικά, η ιδιωτική στέγαση παγιώνεται και, πρακτικά, αντικαθιστά την κοινωνική κατοικία. Ωστόσο,

αυτό που το κράτος είτε δεν κατάφερε να προβλέψει είτε ηθελημένα αγνόησε ήταν η σταδιακή εμπορευματοποίηση κατοικιών και οικοπέδων· εργολάβοι, που συχνά δεν διέθεταν ούτε στοιχειώδεις γνώσεις αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας και με μοναδικό στόχο το οικονομικό όφελος, συνέτασσαν πρόχειρα σχέδια μελλοντικών οικισμών, τα οποία και υπέβαλλαν στην υγειονομική υπηρεσία του Υπουργείου Πρόνοιας, επιτυγχάνοντας, χωρίς δυσκολίες, την έγκρισή τους με ειδικό διάταγμα, που άλλοτε σεβόταν το νόμο και άλλοτε όχι.

Η κατάσταση επιδεινώνεται με την εξάπλωση της αυθαίρετης δόμησης, στην οποία ο κρατικός μηχανισμός, εσκεμμένα, εθελοτυφλεί, αποσκοπώντας στην ανέξοδη αντιμετώπιση του στεγαστικού προβλήματος, από τη μία πλευρά, και στην εκτόνωση των κοινωνικών πιέσεων και την ομαλή ενσωμάτωση των προσφύγων στο ελληνικό κοινωνικό σύνολο, από την άλλη. Έτσι, ολόκληρες περιοχές αναπτύσσονται χωρίς τα στοιχειώδη έργα υποδομής, χωρίς εγκεκριμένα σχέδια, χωρίς άδειες οικοδομής και με τη σιωπηρή ανοχή του κράτους. Το ερώτημα περί ποιότητας του παραγόμενου δομημένου περιβάλλοντος είναι, προφανώς, ρητορικό.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, πρέπει να αναγνωριστεί ότι η πολιτεία κατόρθωσε, μέσω των φορέων που στρατολόγησε, να εγκαταστήσει, άλλοτε με μεγαλύτερη και άλλοτε με μικρότερη επιτυχία, ένα διόλου ευκαταφρόνητο, αριθμητικά, τμήμα του προσφυγικού πληθυσμού, συμβάλλοντας στην κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωσή του στον ελληνικό χώρο, ομαλή ή μη. Ωστόσο, το μέγεθος του έργου που κατόρθωσε να φέρει σε πέρας, δεν αναιρεί ολιγωρίες και ελλείψεις, αναμφίβολα, υπαρκτές, των οποίων οι συνέπειες και οι προεκτάσεις είχαν καταλυτική επίδραση στην οικιστική ανάπτυξη και τη μετέπειτα εξέλιξη της πόλης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη του έργου της προσφυγικής αποκατάστασης, πρέπει να διευκρινιστεί, σχετικά με την υιοθέτηση του έτους 1930 ως ληκτικού χρονικού σημείου των εξεταζόμενων πολιτικών, ότι η επιλογή αυτή έγινε στη βάση του γεγονότος ότι το μεγαλύτερο μέρος του αποκαταστατικού έργου της πολιτείας είχε περατωθεί κατά το χρονικό διάστημα 1922-1930. Αντίστοιχες πηγές, με αναφορές σε μετέπειτα σχετική δραστηριοποίηση του κράτους, είναι ιδιαίτερα περιορισμένες και τοποθετούνται χρονικά κυρίως μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και, κατά κανόνα, μέχρι την έβδομη δεκαετία του αιώνα· έκτοτε, σαφής διαχωρισμός μεταξύ κοινωνικής και προσφυγικής κατοικίας δεν εντοπίζεται.

Σύμφωνα με αναφορές του Ι. Πολύζου[9], κατά την περίοδο 1951-1963 το κράτος καλύπτει τις εναπομείνασες ανάγκες στεγαστικής αποκατάστασης των προσφύγων (της περιόδου 1912-1922) που εξακολουθούν να στερούνται ιδιόκτητης στέγης, εφαρμόζοντας σύστημα αυτοστέγασης, που συνίσταται στη δωρεάν χορήγηση οικοπέδου, την παροχή άτοκου στεγαστικού δανείου[10], την ατελή έκδοση οικοδομικής άδειας και την παροχή τεχνικής επίβλεψης[11]. Ακολούθως, κατά το διάστημα 1963-1972, η Υπηρεσία Οικισμού του τότε Υπουργείου Δημοσίων Έργων, έχοντας στην αρμοδιότητά της την τεχνική μελέτη, την επίβλεψη και τη δημοπράτηση των σχετικών έργων, κατασκευάζει κατοικίες[12], τις οποίες πωλεί σε δικαιούχους πρόσφυγες, σε τιμή ίση με το ήμισυ του κόστους κατασκευής τους[13]· παράλληλα, εξακολουθεί να εφαρμόζεται το σύστημα της αυτοστέγασης (Πολύζος, 1974: 71).

Πάντως, πέρα από τα προλεχθέντα, σε ό,τι αφορά στη διαχρονική εξέλιξη και τη σημερινή κατάσταση των αρχικών προσφυγικών οικισμών, και δη των αστικών, που αναμφίβολα συνιστούν μνημεία της αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου αλλά και νησίδες ιστορικής μνήμης της αντίστοιχης περιόδου, η εγνωσμένη πλημμελής συντήρησή τους, και η πρόθεση, εκ μέρους του κράτους, για κατεδάφισή τους, σε

---

[9]Στο έργο του «Η λαϊκή στέγη στην Ελλάδα και το εξωτερικό» (Αθήνα, 1974).

[10] Ύψους 30.000-50.000 δρχ. (ανάλογα με τη σύνθεση της οικογένειας), με προβλεπόμενη εξόφληση σε 40 εξαμηνιαίες δόσεις, σε 20 δηλαδή χρόνια (Πολύζος, 1974: 71).

[11]Με τη μέθοδο αυτή κατασκευάστηκαν 14.500 κατοικίες, κατά την περίοδο 1951-1963 (Πολύζος, 1974: 71).

[12]Στο διάστημα 1963-1972 έχει κατασκευάσει 6.414 κατοικίες και προγραμματίζει την ανέγερση άλλων 3.540 (Πολύζος, 1974: 72-73).

[13]Σε περίπτωση εφάπαξ καταβολής της οφειλής, προβλεπόταν πρόσθετη έκπτωση κατά 20% (Πολύζος, 1974: 73).

κάποιες περιπτώσεις, αποτελούν τα δυσμενή δεδομένα του ζητήματος, προοιωνίζοντας το μέλλον τους αβέβαιο.

Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση των προσφυγικών συνοικισμών της Αθήνας και του Πειραιά, όπου η πρόθεση της πολιτείας -συνεπικουρούντων και των δήμων- να κατεδαφιστούν, με στόχο την απελευθέρωση μεγάλων εκτάσεων οικιστικής γης, σε κεντρικά σημεία με υψηλές αξίες γης, και τη μετέπειτα υπερδόμησή τους, είναι σαφής και ευκόλως καταληπτή ως επιδίωξη. Άλλωστε, τα δυνητικά αποφερόμενα κέρδη για τις κατασκευάστριες εταιρείες, τα οποία και προϋπολογίζονται τεράστια, θα μπορούσαν να επαληθεύσουν την εν λόγω πρόθεση, αποκαλύπτοντας τις αιτίες της.

Ενδεικτικά, μπορεί να αναφερθεί η περίπτωση του συνοικισμού του Αγίου Διονυσίου στη Δραπετσώνα του Πειραιά, οι κατοικίες του οποίου κρίθηκαν άμεσα κατεδαφιστέες, έπειτα από αυτοψίες μηχανικών του ΥΠΕΧΩΔΕ, ύστερα από το σεισμό του 1999. Με το πρόσχημα της δεδομένης κακής κατάστασής τους –που ήδη είχε οδηγήσει ένα σημαντικό αριθμό οικογενειών να τις εγκαταλείψουν και να στραφούν, αναγκαστικά, στην ενοικίαση κατοικιών- και της τωρινής επικινδυνότητάς τους, προβάλλεται, από το κράτος και το δήμο Δραπετσώνας, η κατεδάφισή τους ως η μόνη ικανή και αναγκαία συνθήκη για την εξασφάλιση ενός «καλύτερου αύριο» για τους ιδιοκτήτες τους και την ουσιαστική στεγαστική αποκατάστασή τους. Ωστόσο, ύστερα από αυτοψία, που πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία του Πρύτανη του Εθνικού Μετσόβειου Πολυτεχνείου κατόπιν αποφάσεως της Συγκλήτου, απεδείχθη ότι ο χαρακτηρισμός τους ως επικίνδυνων δεν ευσταθεί, και, άρα, αλλού θα πρέπει να αναζητηθούν οι λόγοι των επιδιώξεων που προηγούμενα παρετέθησαν (Μπότσης, 2000). Ο στόχος της ανοικοδόμησης μιας περιοχής, η οποία μπορεί να αποφέρει τεράστια ποσά στις εργολαβικές επιχειρήσεις, και, γενικότερα, οι κερδοσκοπικές συνιστώσες του ζητήματος, είναι σαφείς και προφανείς.

Ωστόσο, η ανάγκη διάσωσης οικιστικών συνόλων με τέτοιο πολεοδομικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον εξακολουθεί να είναι αδιαμφισβήτητη και η τοποθέτηση της αναβάθμισής του, μέσα από ένα πρότυπο ανάπλασης τόσο για τους ίδιους τους κατοίκους όσο και για το σύνολο της πόλης, ως άμεσης προτεραιότητας, αυταπόδεικτη. Η ανάγκη διατήρησης της ιστορικής ταυτότητας και εξασφάλισης πόλεων με μνημεία και μνήμες προφανώς δε χρήζει τεκμηρίωσης.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εμπειρία των μαζικών διώξεων που υπέστησαν οι ελληνικοί πληθυσμοί της Σοβιετικής Ένωσης, κατά την περίοδο 1937-1939, στη βάση της σταλινικής πολιτικής απέναντι στις διαφορετικής εθνικής προέλευσης πληθυσμιακές ομάδες, έθεσε τα θεμέλια για την εκκίνηση μαζικών μεταναστευτικών κινήσεων προς την Ελλάδα. Τα προαναφερθέντα μεταναστευτικά ρεύματα περιορίζονται σημαντικά στα επόμενα χρόνια, όταν η έξοδος από τη Σοβιετική Ένωση ήταν ουσιαστικά απαγορευμένη, για να αναζωπυρωθούν κατά την περίοδο που οριοθετείται χρονικά από το 1965 ως το 1967, οπότε και οι εν λόγω κινήσεις διακόπτονται εκ νέου, εξαιτίας της επιβολής του δικτατορικού καθεστώτος στη χώρα (Βεργέτη, 1999: 40-49).

Το έτος 1985[1] σηματοδοτεί την αρχή μιας πολιτικής που συνοδεύτηκε από μεγάλη οικονομική κρίση και έντονες εθνικιστικές αναταραχές, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για το μεταναστευτικό ρεύμα του 1987 και προσδιορίζοντας την έναρξη της σύγχρονης παλιννόστησης στην Ελλάδα. Η κατάρρευση του καθεστώτος του «υπαρκτού σοσιαλισμού», που επακολούθησε, και, παράλληλα, το άνοιγμα των συνόρων των χωρών της Ένωσης, οδηγούν σε ραγδαία αύξηση του μεταναστευτικού κύματος προς την Ελλάδα τα αμέσως επόμενα έτη· έτσι, από το 1989 η πολιτεία, για δεύτερη φορά μετά το 1922, βρίσκεται αντιμέτωπη με το πρόβλημα της υποδοχής μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων, που εισέρχονται μαζικά στη χώρα.

Ενώπιον των γεγονότων, το κράτος προβαίνει στη σύσταση του Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων, ως διακριτού και αυτόνομου φορέα, με αποκλειστική αρμοδιότητα την αποκατάσταση των νεοπροσφύγων[2]. Στο νευραλγικό τομέα της στεγαστικής αποκατάστασης, που εξετάζεται και στο παρόν πόνημα, το πρόγραμμα που, αρχικά, εφαρμόζει το Ίδρυμα

---

[1] Άνοδος του Μ. Γκορμπατσόφ στη θέση του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΣΕ.

[2] Οι ισχύοντες νόμοι αντιμετωπίζουν τους ομογενείς από την τέως Σοβιετική Ένωση - που, μαζί με τους Έλληνες της Αλβανίας, συνιστούν τη δεύτερη γενιά πολιτικών προσφύγων στην Ελλάδα (Βεργέτη, 1999: 10) - ως «παλιννοστούντες» και όχι ως πρόσφυγες, προφανώς στη βάση της λογικής ότι δεν προσέρχονται στη χώρα διωκόμενοι λόγω φυλής, θρησκείας εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων (άρθρο ΙΑ, παράγραφος 2, εδάφιο 1 της Σύμβασης της Γενεύης του 1959, όπως τροποποιήθηκε με το πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης το 1967) (ΕΙΥΑΑΠΟΕ,1996β: 19), αλλά η έλευσή τους γίνεται με δική τους βούληση και ως συνάρτηση της εκτίμησής τους για τις προοπτικές που έχουν στη χώρα που ζουν. Ωστόσο, βάσει της ετυμολογίας του όρου, εσφαλμένα τους αποδίδεται ο αντίστοιχος χαρακτηρισμός, δεδομένου ότι δεν έζησαν ποτέ πριν στον ελλαδικό χώρο· ο συγκεκριμένος προσδιορισμός μπορεί, με την κυριολεκτική του σημασία, να αποδοθεί μόνο στους πολιτικούς πρόσφυγες της πρώτης γενιάς, που εκπατρίστηκαν λόγω του εμφυλίου πολέμου (την περίοδο 1946-1949) για να επιστρέψουν αργότερα. Ο όρος «νεοπρόσφυγες» είναι, ενδεχομένως, πιο εύστοχος, καθώς υπογραμμίζει ταυτόχρονα την ύπαρξη του προβλήματος και τη νεωτερικότητά του.

αναπτύσσεται αποκλειστικά στην περιοχή της Θράκης και περιλαμβάνει μια σειρά σταδίων, που οδηγούν στην τελική οριστική εγκατάσταση, σε κατοικίες αγορασμένες ή κατασκευασμένες από το ίδιο, σε οικισμούς οργανωμένης δόμησης.

Περίπου μία δεκαετία αργότερα, το προαναφερθέν στεγαστικό πρόγραμμα αξιολογείται ως μη παραγωγικό, δαπανηρό και χρονοβόρο και αποφασίζεται η διακοπή του προγράμματος και η αλλαγή της αντίστοιχης πολιτικής. Έτσι, με την ψήφιση του Ν.2790/2000 εισάγεται και πλαισιώνεται θεσμικά η νέα πολιτική αποκατάστασης, που αναφέρεται σε όλους τους ομογενείς, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασής τους, και βασίζεται στη μέθοδο της αυτοστέγασης, με τη συνδρομή δανειοδότησης με ευνοϊκούς όρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ

Στο πλαίσιο της μελέτης της οικιστικής αποκατάστασης των Ποντίων που παλιννόστησαν από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, επιχειρείται στο κεφάλαιο αυτό μια συνοπτική αναφορά στις ιστορικές συνθήκες που ώθησαν το συγκεκριμένο τμήμα του ελληνισμού να επιστρέψει στην Ελλάδα, με στόχο μια πιο σφαιρική θεώρηση των πραγμάτων στη συνέχεια.

Το ελληνικό στοιχείο έχει μακρά περίοδο παρουσίας στις περιοχές της Μαύρης Θάλασσας και του Καυκάσου, με απαρχή στον 8ο αιώνα π.Χ., οπότε και δημιουργήθηκαν οι πρώτες ελληνικές αποικίες στην περιοχή[1]. Στο πέρασμα των αιώνων, παρά τις όποιες εθνικές και γεωγραφικές ανακατατάξεις, ο ελληνικός πληθυσμός διατήρησε τη δυναμικότητα και το έμψυχο υλικό του στην εν λόγω περιοχή (Βεργέτη, 1993: 27).

Η αρχή του τέλους για τον ελληνισμό της Μαύρης Θάλασσας διαφάνηκε στις αρχές του περασμένου αιώνα, με τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες και τις αλλαγές των συνόρων των κρατών της ευρύτερης περιοχής και συνεχίστηκε, αργότερα, με τις συστηματικές διώξεις που πραγματοποίησε το τότε πολιτικό καθεστώς της Σοβιετικής Ένωσης.

Πιο συγκεκριμένα, από τις αρχές του περασμένου αιώνα διακρίνονται οι ακόλουθες 4 περίοδοι αλλαγών, που καθόρισαν την γεωγραφική κατανομή των Ελλήνων Ποντίων στην ευρύτερη περιοχή της Μαύρης Θάλασσας:

α) Από το 1914 ως το 1917, διάστημα που σηματοδοτήθηκε από τις διώξεις του κεμαλικού καθεστώτος,

β) Από το 1917 ως το 1937, χαρακτηρίστηκε από την επικράτηση του λενινιστικής ιδεολογίας,

γ) Από το 1937 ως το 1985, η περίοδος κατά την οποία κυριάρχησε ο Στάλιν και οι ομοϊδεάτες του, και

---

[1] Ακόμη και οι μυθολογικές αναφορές στον Προμηθέα (δεσμώτης στον Καύκασο), στον Φρίξο και τη Έλλη, στους Αργοναύτες (χρυσόμαλλο δέρας) και στον Ηρακλή (οι άθλοι του στην χώρα των Αμαζόνων), δείχνουν ότι η περιοχή δεν ήταν άγνωστη στους Έλληνες.

δ) Από το 1985 ως σήμερα, περίοδος της περεστρόικας και της επακόλουθης κατάρρευσης του καθεστώτος του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Κατά την πρώτη από τις προαναφερθείσες περιόδους, το κεμαλικό καθεστώς είχε εξαπολύσει διωγμούς με στόχο την εξόντωση όλων των ετερογενών στοιχείων που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία· κορύφωση των διωγμών αυτών αποτέλεσε η γενοκτονία των Αρμενίων και των Ελλήνων του Πόντου, κατά το διάστημα 1915-1917 (Ξανθοπούλου –Κυριακού, 1997: 29). Παράλληλα, η αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων, το Φεβρουάριο του 1918, από τον ανατολικό Πόντο ανάγκασε 85.000 Έλληνες περίπου να αφήσουν τα σπίτια και τις περιουσίες τους και να ακολουθήσουν τον ρωσικό στρατό, προκειμένου να αποφύγουν την βία των τουρκικών στρατευμάτων (Φωτιάδης, 2000: 88). Υπολογίζεται ότι το σύνολο του ελληνικού στοιχείου που μεταναστεύσε κατά τα έτη 1914-1924 από τον Πόντο στον Καύκασο και στην Ρωσία ανέρχεται σε 150.000-250.000 άτομα· ο πληθυσμός αυτός, προστιθέμενος στον ήδη υπάρχοντα στις περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης, ανεβάζει το ελληνικό στοιχείο σε 700.000 άτομα το 1918 (Βεργέτη, 1993: 28). Ωστόσο, οι επικρατούσες συνθήκες και στην Σοβιετική Ένωση, λόγω της Οκτωβριανής επανάστασης είναι δυσμενείς για τον εκεί ελληνικό πληθυσμό, μέρος του οποίου αποφασίζει την επιστροφή στην Ελλάδα· σύμφωνα με την απογραφή του 1928, 58.000 Έλληνες είχαν επιστρέψει στη χώρα από τη Ρωσία[2] (Φωτιάδης, 1997: 119).

Σε ό,τι αφορά τώρα στη δεύτερη περίοδο, από το 1917 έως το 1937, οπότε και επικρατεί η λενινιστική ιδεολογία, χαρακτηρίζεται, αρχικά, από ελευθερία στον τρόπο ζωής καθώς και στον τρόπο έκφρασης του ελληνικού στοιχείου, ελευθερία που εκπηγάζει από την άποψη του Β. Λένιν ότι «το δημοκρατικό κράτος πρέπει οπωσδήποτε να αναγνωρίσει την πλέρια των ελευθεριών των διαφόρων γλωσσών[3] και να απορρίψει κάθε προνόμιο για μια από τις γλώσσες. Το δημοκρατικό κράτος δεν θα επιτρέψει να καταπνίγεται καμία εθνότητα από καμία άλλη ή να μπαίνει σε κατώτερη μοίρα από αυτήν σε κανένα τομέα ή κλάδο των κοινωνικών υποθέσεων.» (Βεργέτη, 1993: 28). Στο πλαίσιο αυτό η ελληνοποντιακή κοινότητα οργανώνεται, λειτουργούν τα πρώτα ελληνικά σχολεία, εκδίδονται εφημερίδες, διοργανώνονται πολιτιστικές

---

[2] Ο πραγματικός τους αριθμός εκτιμάται μεγαλύτερος, δεδομένου ότι πολλοί ήταν εκείνοι που απεβίωσαν κατά τη μετακίνηση τους αλλά και κατά τα πρώτα χρόνια της παραμονής τους στην Ελλάδα.

[3] Το Σύνταγμα του 1926 αναγνωρίζει την ελληνική γλώσσα ως μια από τις γλώσσες της Σοβιετικής ένωσης (Φωτιάδης, 1997: 139).

εκδηλώσεις κλπ. Εκτός, όμως, από την πνευματική και την επακόλουθη οικονομική τους ανάπτυξη, οι Έλληνες του Πόντου διεκδίκησαν και τη δημιουργία εδαφών με διοικητική και πολιτιστική αυτονομία, εκεί όπου ο πληθυσμός τους ήταν πολυάριθμος· έτσι, από το 1928 έως το 1937, δημιουργούνται αυτόνομες ποντιακές κοινότητες στο νότο της Ουκρανίας και στο Κουμπάν (Ρωσία) (Bruneau, 2000: 328)[4].

Η περίοδος της άνθησης της ελληνοποντιακής κοινότητας διακόπτεται από την άνοδο του Στάλιν στην εξουσία (1929) και την εφαρμογή του προγράμματος της κολεκτιβοποίησης[5]. Την περίοδο αυτή παρατηρείται σταδιακή μείωση και τελική κατάργηση των προνομίων που είχαν εξασφαλίσει οι διάφορες εθνικές ομάδες κατά τη λενιστική περίοδο. Έτσι, τα ελληνικά σχολεία κλείνουν, η κυκλοφορία ελληνικών εντύπων καθώς και οποιαδήποτε πολιτιστική δραστηριότητα απαγορεύεται, ενώ, παράλληλα, ξεκινούν οι διώξεις και οι εκτοπίσεις του ελληνικού πληθυσμού (Τσακίρης, 1999: 478).

Οι διώξεις του σταλινικού καθεστώτος στις αρχές της δεκαετίας του '30, βασίζονταν σε πολιτικά και ταξικά κριτήρια, με κύρια κατηγορία την υποστήριξη του τροτσκιστικού-μπουχαρινικού κέντρου· από τα μέσα της δεκαετίας, όμως, και κυρίως μετά το 1937 στρέφονται εναντίον ''εχθρικών'' εθνικών ομάδων, στις οποίες συγκαταλεγεται και η ελληνική κοινότητα. Ο Alexandr Nekritch αναφέρει ενδεικτικά, ότι οι Έλληνες χαρακτηρίστηκαν από τους σταλινικούς ''απάτριδες κοσμοπολίτες'' και, από την άποψη αυτή, η εκτόπιση τους ήταν επιβεβλημένη προκειμένου να εξασφαλιστεί η δημιουργία ενός έμπιστου ''συνοριακού πληθυσμού'' (Αγτζίδης, 1997: 122).

Οι πρώτες διώξεις των ελληνικών πληθυσμών πραγματοποιούνται μεταξύ των ετών 1937 και 1939, με την κατηγορία της απόπειρας δημιουργίας ανεξάρτητου κράτους στη Νότια Ρωσία. Έτσι, κατά τα έτη αυτά, χιλιάδες Έλληνες εξορίζονται στα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας της Σιβηρίας, ενώ, ταυτόχρονα, περίπου 20.000 οικογένειες καταφέρνουν να διαφύγουν από το μένος του σταλινικού καθεστώτος και έρχονται στην Ελλάδα[6] (Βεργέτη, 1999: 46).

---

[4] Ο Σοβιετικός ιστορικός Αρ. Ουλουλιάν αναφέρει ότι δημιουργήθηκαν τρεις αυτόνομες ελληνικές επαρχίες με δικά τους διοικητικά, οικονομικά και κομματικά όργανα (Βεργέτη 1993: 37).

[5] Η ένταση της αντίδρασης του ελληνικού στοιχείου στην δημιουργία των κολχόζ ήταν τόσο μεγάλη, ώστε το ποσοστό των συλληφθέντων Ελλήνων σε σχέση με αυτό των υπόλοιπων εθνοτήτων να είναι αρκετά μεγαλύτερο (Αγτζίδης, 1997: 113).

[6] Οι οικογένειες αυτές εγκαταστάθηκαν κυρίως στην Μακεδονία, την Πελοπόννησο και την Αττική (Βεργέτη, 1999: 46).

Το 1941-42, οι σοβιετικές αρχές αποφασίζουν, με τη δικαιολογία του πολέμου στα σύνορα (Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος), την επονομαζόμενη «ηθελημένη»[7] μετακίνηση όλου του ελληνικού πληθυσμού της Νότιας Ρωσίας. Ως τόπος αναγκαστικής νέας διαμονής καθορίστηκε το Καζακστάν (Βεργέτη, 1993: 41). Παράλληλα, παρόλο που σημαντικό τμήμα του ποντιακού ελληνισμού έχει εξοριστεί, το σταλινικό καθεστώτος συνεχίζει το «έργο» του. Έτσι, περίπου 70.000 Πόντιοι της Κριμαίας εξορίζονται, το 1944, στο Ουζμπεκιστάν και τη Σιβηρία και μερικά χρόνια αργότερα, το 1949, το σύνολο, σχεδόν, των Ελλήνων του Καυκάσου αναγκάζεται να μετακινηθεί στο Καζακστάν, το Ουζμπεκιστάν και την Κιργισία. Υπολογίζεται ότι περίπου 350.000 Έλληνες ζούσαν στην εξορία (Βεργέτη, 1993: 43).

Η κατάσταση αλλάζει μετά το θάνατο του Στάλιν (το 1953) και την επικράτηση του Χρουτσώφ, ο οποίος προβαίνει σταδιακά στην φιλελευθεροποίηση του καθεστώτος. Ανάμεσα στις πρώτες ενέργειες του Χρουτσωφ ήταν η αποφυλάκιση των κρατουμένων στα στρατόπεδα αναγκαστικής εργασίας της Σιβηρίας και η παροχή της δυνατότητας επιστροφής των εξόριστων στις εστίες τους[8]. Το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων επέστρεψε στη γενέτειρά του, ενώ υπήρξαν και αρκετοί που προτίμησαν να συνεχίσουν τη ζωή τους στον τόπο που είχαν εξοριστεί˙ ταυτόχρονα, ένας μικρός αριθμός Ποντίων αποφασίζει να επιστρέψει στην Ελλάδα[9] (Αγτζίδης, 1997: 122).

Παράλληλα με τις ενέργειες του Χρουτσώφ υπογράφεται, το 1964, διακρατική συμφωνία με τον τότε πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, η οποία επιτρέπει τη μετανάστευση περιορισμένου αριθμού ελλήνων υπηκόων κάθε χρόνο. Έτσι, μετά από πολλά χρόνια (λόγω της απαγόρευσης εξόδου από την Σοβιετική Ένωση) το 1965, εμφανίζεται το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα Ποντίων προς στην Ελλάδα, το οποίο, όμως, διακόπτεται λόγω της δικτατορίας του 1967[10] και συνεχίζεται μετά την μεταπολίτευση (Τσακίρης, 1999: 478). Σκόπιμο είναι να αναφερθεί, ότι βάσει στοιχείων ποντιακών συλλόγων, από το 1965 ως το 1988, υπολογίζεται ότι εγκαταστάθηκαν στο ελληνικό κράτος 30.000 Πόντιοι από την Κεντρική Ασία.

---

[7] Είναι χαρακτηριστικό ότι υποχρέωσαν του Έλληνες να υπογράψουν ότι μεταναστεύουν με δική τους θέληση.

[8] Αν και ο Χρουτσώφ επέτρεψε την επιστροφή των εξόριστων στις εστίες τους, δεν υπήρξε μέριμνα και για την επιστροφή της καταπατημένης περιουσίας τους (Αγτζίδης, 1997: 122).

[9] Το 1957 περίπου 100 οικογένειες από την Κεντρική Ασία εγκαταστάθηκαν στο χωριό Νέα Βίγλα της Άρτας (Βεργέτη, 1999: 47).

[10] Τη διετία 1965-1967 ήρθαν στην Ελλάδα 13.500 άτομα περίπου (Φωτιάδης, 1999: 150).

Το 1985, με την άνοδο στην θέση του Γενικού Γραμματέα του Κομουνιστικού Κόμματος του Μιχαήλ Γκομπαρτσόφ, επιχειρείται η αναδιάρθρωση της σοβιετικής οικονομίας και η εκ θεμελίων αλλαγή του πολιτικού συστήματος. Ανάμεσα στις βασικές επιδιώξεις του Γκομπαρτσόφ ήταν η ανάπτυξη της οικονομίας και η επαναφορά των δημοκρατικών ελευθεριών σε όλη την επικράτεια της Σοβιετικής Ένωσης. Σ' αυτό το κλίμα εντάσσεται η σταδιακή άρση των περιορισμών που είχαν τεθεί κατά τη σταλινική περίοδο (εφημερίδες εκδίδονται, σχολεία λειτουργούν, σύλλογοι οργανώνονται κλπ.) (Βεργέτη, 1993: 48).

Παρόλο που ο Γκομπαρτσόφ απέβλεπε στην ''ανασυγκρότηση'' της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία θα βασιζόταν στην ελευθερία και ισοπολιτεία όλων των κατοίκων της, οι καταπιέσεις των σταλινικών χρόνων και ο υποβόσκων εθνικισμός των διαφορετικών εθνικών ομάδων ναρκοθετούσαν αυτή τη πρόθεση. Βασισμένο στις παραπάνω προθέσεις του Γκομπαρτσόφ, παρουσιάζεται τον Αύγουστο του 1989 το σχέδιο πλατφόρμας για το εθνικό ζήτημα, της κεντρικής επιτροπής του ΚΚΣΕ, όπου ανάμεσα στις θέσεις που παρουσιάστηκαν ήταν και η θεσμοθέτηση του δικαιώματος των λαών της Σοβιετικής Ένωσης για αυτοδιάθεση (Βεργέτη, 1993: 51).

Στηριζόμενο στο παραπάνω κείμενο, το ποντιακό στοιχείο οργανώνεται και αποφασίζει την διεκδίκηση της δημιουργίας αυτόνομου ελληνικού εθνικοεδαφικού σχηματισμού στην περιοχή του Κρασνοντάρ (στη Νότια Ρωσία) και της Κριμαίας (στην Ουκρανία) -άποψη που αποκρυσταλλώθηκε στο συνέδριο του Geledzik το Μάρτιο του 1991. Ωστόσο, παρά τις βλέψεις του ποντιακού ελληνισμού, η διασπορά του σε μικρές κοινότητες, σε πολλές περιοχές της Σοβιετικής Ένωσης, αλλά, κυρίως, οι αποσχιστικές τάσεις που είχαν αρχίσει να διαφαίνονται[11] ματαίωσαν τα σχέδια δημιουργίας αυτόνομης ελληνικής κοινότητας. Επιπρόσθετα, οι αναταραχές στα υπό διαμόρφωση νέα κράτη έθεταν σε κίνδυνο τους εκεί ελληνικούς πληθυσμούς, που βρέθηκαν, αναγκαστικά, στη δίνη εμφύλιων συγκρούσεων.

Πιο συγκεκριμένα, ο ελληνικός πληθυσμός, μετά τη φιλελευθεροποίηση του Γκομπαρτσόφ, ήταν συγκεντρωμένος στις ακόλουθες περιοχές: α) στη περιοχή της Υπερκαυκασίας, όπου διεξάγονταν συγκρούσεις μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν, β) στην Γεωργία -ένα τμήμα τους στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας (στην

[11] Τον Αύγουστο του 1991 οι δημοκρατίες Λετονίας, Εσθονίας, Λιθουανίας, Γεωργίας, Ουκρανίας, Αζερμπαϊτζάν, Μολδαβίας, Λευκορωσίας και Ουκρανίας διεκδικούν την ανεξαρτησία τους (Βεργέτη, 1993: 53).

Αμπχαζία (Σοχούμι) και στην Ατζάρια (Βατούμι)), στο επίκεντρο των συγκρούσεων Γεωργιανών και Αμπχάζιων, και ένα δεύτερο γύρω από την Τιφλίδα, στις περιοχές της Τσάλκας και του Τεκρισκάρο, γ) στη Νότια Ρωσία, στις περιοχές Κρασνοντάρ, Μαϋκώπ, Ανάπα και Γελεντζίκ και δ) στο Ουζμπεκιστάν και στο Καζακστάν (Αγτζίδης, 1991: 294-295). Σύμφωνα με την σοβιετική απογραφή του 1989, το σύνολο του ελληνικού στοιχείου που κατοικούσε στις παραπάνω περιοχές ανερχόταν σε 358.068 άτομα (Βεργέτη, 1993: 50).

Οι παραπάνω εθνικιστικές εντάσεις, σε συνδυασμό με τις ανεπιτυχείς μεταρρυθμίσεις αναδιοργάνωσης και εκσυγχρονισμού της χώρας από τον Γκομπαρτσόφ, και εκ παραλλήλου με τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, που υποσχόταν η Ελλάδα ως ισότιμο πλέον μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώθησαν, κυρίως τα τμήματα του ελληνικού πληθυσμού που βρισκόταν στις εμπόλεμες περιοχές, να μεταναστεύσουν στον εθνικό χώρο αναφοράς τους, την Ελλάδα (Πετρινιώτη, 1993: 42).

Τα πρώτα μαζικά μεταναστευτικά ρεύματα προς τη χώρα εμφανίζονται τον Μάρτιο του 1989, μετά την πλήρη απελευθέρωση των μετακινήσεων προσώπων στην Σοβιετική Ένωση. Από το 1989 και έως τις μέρες μας χιλιάδες νεοπρόσφυγες έχουν επιστρέψει στην Ελλάδα, η οποία καλείται, για πρώτη φορά μετά την Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, να μεριμνήσει για την υποδοχή και την αποκατάσταση μιας μεγάλης, πληθυσμιακά, ομοεθνούς ομάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΟΠΡΟΣΦΥΓΩΝ: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

2.1 Το κράτος αντιμέτωπο με το νέο προσφυγικό κύμα

Η παλιννόστηση των Ελλήνων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ελλάδα αποτελεί γεγονός, ήδη, από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Η πρώτη οργανωμένη προσπάθεια για την αποκατάστασή τους, εκ μέρους της πολιτείας, συνίσταται στο στεγαστικό πρόγραμμα που υλοποιεί η Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος το 1982, υπό την Εποπτεία του Υπουργείου Εξωτερικών (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 12).

Ωστόσο, λόγω των περιορισμών που τότε επέβαλλαν οι σοβιετικές αρχές, οι ρυθμοί παλιννόστησης ήταν αρχικά χαμηλοί, ενώ, αντίθετα, από το 1989 και έπειτα, ως άμεση συνέπεια των συνθηκών και των γεγονότων που αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, το κύμα της παλιννόστησης αυξάνει και μία νέα περίοδος μαζικών προσφυγικών ρευμάτων προς την Ελλάδα (πολιτικών προσφύγων αυτή τη φορά) εγκαινιάζεται, για να φτάσει στο αποκορύφωμά της το έτος 1993 και να συνεχιστεί, με βραδύτερους ρυθμούς, μέχρι σήμερα.

Πιο συγκεκριμένα, όπως αποδεικνύει και η πανελλήνια απογραφή των ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, που αργότερα θα διεξαχθεί από τη Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών[1] του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης, μέχρι το έτος 2000 έχουν έρθει στη χώρα, για να εγκατασταθούν μόνιμα, περίπου

[1] Βασικός στόχος της απογραφής (συγχρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Μακεδονίας – Θράκης και το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας) ήταν ο ακριβής προσδιορισμός του αριθμού των οικογενειών των παλιννοστούντων ομογενών, αλλά και όλων των μελών τους, ώστε να είναι δυνατός ο υπολογισμός του συνολικού κόστους της νέας πολιτικής για την αποκατάστασή τους, που εισηγούνταν το Υπουργείο Μακεδονίας - Θράκης στο Νομοσχέδιο της 30.12.1996 για την «αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση». Παράλληλα, μεταξύ των πρόσθετων στόχων της συγκαταλέγονταν η διαπίστωση των υφιστάμενων συνθηκών κατοικίας των ομογενών και των προτιμήσεών τους σχετικά με το είδος και τον τρόπο απόκτησης ιδιόκτητης κατοικίας, με σκοπό την προώθηση της κατάλληλης πολιτικής στεγαστικής αποκατάστασής τους. Η απογραφή διεξήχθη σε 3 χρονικές περιόδους: 8/1997-3/1998, 2/1999-4/1999 και 9/2000-10/2000 (Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 21-23, 25-27).

155.000[2] νεοπρόσφυγες, προερχόμενοι κυρίως από τη Γεωργία (52% επί του συνόλου), το Καζακστάν (20%), τη Ρωσία (15%) και την Αρμενία (6%) (βλέπε Παράρτημα, πίνακας Β.1, σελ. 213). Ο κύριος όγκος τους, όπως φαίνεται και στους πίνακες που ακολουθούν, εισήλθε στη χώρα κατά την περίοδο 1989-1993· ειδικότερα, ένα σημαντικό ποσοστό των ομογενών, που προσεγγίζει το 55% του συνόλου των παλιννοστησάντων, έχει έλθει στην Ελλάδα στη διάρκεια αυτής της περιόδου, ενώ μέχρι το 1997 το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 87%. Επιπρόσθετα, η συντριπτική πλειοψηφία των νεοπροσφύγων εγκαταστάθηκε στη Βόρεια Ελλάδα, και δη στο Νομό Θεσσαλονίκης (το 1/3 του συνολικού προσφυγικού πληθυσμού συγκεντρώνεται στους διάφορους δήμους της Θεσσαλονίκης) και στην Αττική. Σκόπιμο είναι να σημειωθεί, τέλος, ότι ως κυριότερα κριτήρια επιλογής του τόπου εγκατάστασης των ομογενών στην Ελλάδα κατεγράφησαν η διαμονή συγγενών στην ίδια περιοχή, η εκεί δυνατότητα εύρεσης εργασίας και η γενικότερη εκτιμώμενη εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών ζωής (βλέπε Παράρτημα, Πίνακας Β.5, σελ. 217) (Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 28).

Πίνακας Β 2.1: Γεωγραφική κατανομή των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ ανά περιφέρεια.

Περιφέρεια	Οικογένειες	Άτομα	%
Θράκη	6.583	22.984	14,8
Μακεδονία	29.265	91.673	59
Νομός Θεσσαλονίκης	16.174	51.139	33,0
Λοιπή Μακεδονία	13.091	40.534	26,0
Ήπειρος	35	112	0,1
Θεσσαλία	397	1.354	0,9
Στ. Ελλάδα	10.972	33.837	21,8
Νομός Αττικής	10.779	33.204	21,4
Λοιπή Στερεά Ελλάδα	193	633	0,4
Πελοπόννησος	321	943	0,6
Κρήτη	1.231	3.893	2,5
Νησιά Ιονίου	19	57	-
Νησιά Αιγαίου	157	466	0,3
Σύνολο	**48.980**	**155.319**	**100,0**

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 40-41 και ιδία επεξεργασία.

[2] Με την αποδοχή συνήθους στατιστικής απόκλισης 5%, ο αριθμός αυτός ανέρχεται σε 163.000 μόνιμα εγκατεστημένους στην Ελλάδα νεοπρόσφυγες (Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 26).

Πίνακας Β 2.2: Αφίξεις παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ ανά έτος

Έτος	Άτομα	%
1977-1986	334	0,2
1987	169	0,1
1988	669	0,4
1989	5.195	3,3
1990	16.716	10,8
1991	17.331	11,2
1992	19.846	12,8
1993	25.720	16,6
1994	14.737	9,5
1995	14.586	9,4
1996	14.298	9,2
1997	12381	8,0
1998	5.761	3,7
1999	4.676	3,0
2000	1307	0,8
Δ/Α	1.593	1,0
Σύνολο	**155.319**	**100,0**

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 46 και ιδία επεξεργασία.

Η αθρόα προσφυγική εισροή αποτελεί, λοιπόν, γεγονός και η ελληνική πολιτεία καλείται να αναλάβει τις ευθύνες της και να δραστηριοποιηθεί άμεσα και οργανωμένα, για να αντιμετωπίσει τον εξαιρετικά επείγοντα και σοβαρό χαρακτήρα μιας διαρκώς αυξανόμενης και ιδιόμορφης πληθυσμιακής ομάδας[3].

Αρχικά, πριν από την ίδρυση διακριτού αυτόνομου φορέα, με αποκλειστική αρμοδιότητα την προσφυγική αποκατάσταση, για την οποία θα γίνει λόγος στη συνέχεια, το Υπουργείο Εξωτερικών (επί Οικουμενικής Κυβέρνησης), σε μία πρώτη προσπάθεια αντιμετώπισης των άμεσων στεγαστικών πιέσεων, αναθέτει στη Στρατιωτική Υπηρεσία Κατασκευής Έργων Ανασυγκρότησης (ΣΥΚΕΑ) την

[3] Η όλη διαδικασία, οι προϋποθέσεις και οι όροι παλιννόστησης καθορίστηκαν με διακομματική συναίνεση, η οποία αποτυπώνεται στο Ν.1900/90 και την ΚΥΑ 24755/6.4.90 των τότε Υπουργών Προεδρίας, Εσωτερικών και Εθνικής Άμυνας, σε συνδυασμό με την ΥΑ 34205/24.5.90 (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 33).

κατασκευή των πρώτων Κέντρων Φιλοξενίας και Οικισμών Υποδοχής (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 57-58).

Λίγο αργότερα, το 1990, ψηφίζεται στην Ελληνική Βουλή το άρθρο 8 του Ν. 1893/90, με το οποίο δίδεται εξουσιοδότηση στον Υπουργό Εξωτερικών να συστήσει «Κοινωφελές Ίδρυμα», με σκοπό την αποκατάσταση και ενσωμάτωση των προσφύγων· έτσι, με Προεδρικό Διάταγμα, δημιουργείται το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων, υπό την εποπτεία του Υπουργού Εξωτερικών, και κυρώνεται το Καταστατικό του, στο οποίο προδιαγράφεται το Πρόγραμμά του (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 35). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι με το άρθρο 32, παράγραφος 1, του Ν.2080/92 το ΕΙΥΑΠΟΕ μετονομάζεται σε Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Απόδημων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (ΕΙΥΑΑΠΟΕ) και διευρύνεται η αποστολή του με τη δυνατότητα παροχής βοήθειας και σε ομογενείς εκτός Ελλάδας (ΕΙΥΑΑΠΟΕ,1996β: 183-184).

Στις 27.2.1992, με Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας ανατίθεται, «κατ' εξαίρεση»[4], στη ΣΥΚΕΑ η εκτέλεση εργασιών για τη δημιουργία Οικισμών Μόνιμης Στέγασης. Υστερα από ένα χρόνο περίπου, αναδεικνύονται οι μειοδότες (12.4.1993) και, λίγο αργότερα, υπογράφονται οι συμβάσεις από τη ΣΥΚΕΑ (14 & 16.6.1993). Τελικά, στις 2.7.1993 αναγγέλλεται η οριστική διάλυση της τελευταίας (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 59).

Έτσι, αρχίζει καθυστερημένα το στεγαστικό πρόγραμμα του Ιδρύματος. Το ΕΙΥΑΑΠΟΕ θα είναι στο εξής ο μόνος φορέας υλοποίησης του ολοκληρωμένου Προγράμματος Κοινωνικής Ένταξης των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση, το οποίο θα περιλαμβάνει τα ακόλουθα 4 τέσσερα στάδια : 1) τα Κέντρα Φιλοξενίας, 2) τους Οικισμούς Υποδοχής, 3) την παραμονή σε ενοικιαζόμενες κατοικίες - επαγγελματική αποκατάσταση και 4) τη μόνιμη εγκατάσταση, αποκλειστικά στην περιοχή της Θράκης (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 36).

Έχοντας διανύσει μία επταετή πορεία ως το έτος 2000 και με δεδομένα την αρχική ανυπαρξία κατασκευαστικού έργου και, κατόπιν, το ιδιαίτερα δαπανηρό, χρονοβόρο και κάθε άλλο παρά δαψιλές προϊόν του στεγαστικού προγράμματος - που οδήγησε, τοις πράγμασι, και στη διόγκωση του πολυδάπανου σταδίου των

---

[4]Κατ' εξαίρεση του Ν.1262/92, βάσει του οποίου η ΣΥΚΕΑ θα έπρεπε να διαλυθεί και θα συνέχιζε μόνο ορισμένα έργα ειδικής φύσεως, κατόπιν Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων.

ενοικιαζόμενων κατοικιών – η πολιτεία αποφασίζει την εγκατάλειψη του μέχρι πρότινος εφαρμοζόμενου προγράμματος και την υιοθέτηση μιας νέας αποκαταστατικής / στεγαστικής πολιτικής για τους νεοπρόσφυγες.

Η πολιτική αυτή πλαισιώνεται θεσμικά με το Νόμο 2790/2000 για την «αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση» (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 21). Σύμφωνα με τον Νόμο αυτό, η στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων θα υλοποιείται, πλέον, στη βάση της πολιτικής της αυτοστέγασης, μέσω της δωρεάν παραχώρησης οικοπέδων[5], της χορήγησης δανείων με ευνοϊκούς όρους (για την κατασκευή, τη βελτίωση ή την αγορά κατοικίας) και της δωρεάν έκδοσης οικοδομικών αδειών.

2.2 Η ίδρυση και η διοικητική οργάνωση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ

Όπως έχει προαναφερθεί, το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Απόδημων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων ιδρύθηκε σε εκτέλεση του άρθρου 8 του Νόμου 1893/1990[6] - με το οποίο δινόταν η εξουσιοδότηση στον Υπουργό Εξωτερικών να συστήσει «κοινωφελές ίδρυμα με σκοπό την πάσης φύσεως κρατική αρωγή προς τους ομογενείς τους παλιννοστούντες από κράτη της Ανατολικής Ευρώπης» και να «αφιερώσει την απαιτούμενη προς τούτο περιουσία» (Ν.1893/1990, ΦΕΚ τ.Α΄ 106/16.8.1990) - με συμβολαιογραφική πράξη[7], στην οποία καθορίστηκε παράλληλα και ο Οργανισμός του (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996β: 59-60).

Με το Προεδρικό Διάταγμα 2068281/7859/0022 της 23.11.1990 (ΦΕΚ τ.Β΄ 782/13.12.1990) εγκρίθηκε η σύσταση του Ιδρύματος (ως Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου) και κυρώθηκε ο Οργανισμός διοίκησης και διαχείρισής του[8]· η λειτουργία του Ιδρύματος αρχίζει τυπικά την 1η Ιανουαρίου 1991.

Να σημειωθεί, ότι το ΕΙΥΑΑΠΟΕ ιδρύθηκε αρχικά για την στεγαστική αποκατάσταση και κοινωνική ενσωμάτωση των ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση, που είχαν ήδη αρχίσει να αφικνούνται στην Ελλάδα από το 1987. Με την

---

[5] Στην περίπτωση των ενταγμένων στο προηγούμενο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ παλιννοστούντων ομογενών της Θράκης.

[6] Στα άρθρα 9, 10 και 11 του ίδιου νόμου προβλέπεται και η σύσταση της Γενικής Γραμματείας Παλιννοστούντων Ομογενών, ως ιδιαίτερης οργανικής μονάδας του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης, και ορίζεται ο σκοπός, το έργο της και η στελέχωσή της (Ν.1893/1990, ΦΕΚ τ.Α΄ 106/16.8.1990).

[7] Υπ' αρ. 1576/31.8.1990 (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996β: 59-60).

[8] Ο Οργανισμός του ΕΙΥΑΑΠΟΕ τροποποιήθηκε με το άρθρο 51 του Ν.1947/1991, με το οποίο επίσης καθορίσθηκε ότι η αποκλειστική εποπτεία του Ιδρύματος υπάγεται στον Υπουργό Εξωτερικών, ο οποίος διορίζει και το Διοικητικό του Συμβούλιο (Ν.1947/1991, ΦΕΚ τ.Α΄ 70/14.5.1991).

έλευση, όμως, στη χώρα χιλιάδων φυγάδων από την Αλβανία το 1991, ανατίθεται στο Ίδρυμα, με πρωθυπουργική εντολή, η ανάπτυξη Προγράμματος βοήθειας και για τους ομογενείς της Βορείου Ηπείρου και γενικά της Αλβανίας, παράλληλα με την κύρια αποστολή του (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 17). Έτσι, τελικά, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ δραστηριοποιείται μέσω των ακόλουθων προγραμμάτων (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 18):

- Πρόγραμμα Παλιννοστούντων
- Πρόγραμμα Αλβανίας
- Πρόγραμμα στήριξης Ομογενών της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ)

Το Πρόγραμμα Παλιννοστούντων υποδιαιρείται στο Στεγαστικό Πρόγραμμα, το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και το Πρόγραμμα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Ακολούθως, το Πρόγραμμα Αλβανίας σχεδιάζει και υλοποιεί δράσεις στις ελληνικές μειονοτικές περιοχές της Αλβανίας (κυρίως στους τομείς Εκπαίδευσης - Πολιτισμού, Κοινωφελών Έργων Υποδομής, Ανάπτυξης – Επαγγελματικής Στήριξης και Παροχής Επισιτιστικής – Ανθρωπιστικής Βοήθειας) (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 91). Τέλος το Πρόγραμμα Στήριξης των Ομογενών της ΚΑΚ έχει ως αντικείμενο την πολύπλευρη στήριξη (εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας, αποστολή βιβλίων κλπ.) των Ελλήνων ομογενών που εξακολουθούν να διαμένουν στις εστίες τους, στις Δημοκρατίες που προέκυψαν από τη διάλυση της ΕΣΣΔ (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 109-110). Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η εξέταση του Στεγαστικού Προγράμματος που εφήρμοσε το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, για την αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση.

Το Ίδρυμα διοικείται από επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο τριετούς θητείας με δύο αναπληρωματικά μέλη (ορίζονται από τον Υπουργό Εξωτερικών[9]), το οποίο διαχειρίζεται τις υποθέσεις του, καθώς και την κινητή και ακίνητη περιουσία του, και εξασφαλίζει την αναγκαία χρηματοδότηση για τη λειτουργία της Κεντρικής Υπηρεσίας και των επιμέρους προγραμμάτων και δραστηριοτήτων του Ιδρύματος· παράλληλα, τηρεί ενήμερο τον Υπουργό Εξωτερικών και τα άλλα μέλη της Κυβέρνησης για την εξέλιξη της εφαρμογής της κυβερνητικής πολιτικής.

Επιπρόσθετα, το καταστατικό λειτουργίας του Ιδρύματος προβλέπει τη λειτουργία Συμβουλίου Διεύθυνσης, ως αυτοτελούς οργάνου διοίκησης, που

---

[9] Βάσει του άρθρου 7, παρ. 2 του Ν. 2197/94, σε αντικατάσταση του εδαφίου α (i), παρ. Α του άρθρου 3 του Π.Δ. 2068281/7859/0022 της 23.11.1990 (ΦΕΚ τ.Β΄ 782/13.12.1990).

αποτελείται από το Διευθύνοντα Σύμβουλο (ο οποίος και αναλαμβάνει το γενικό συντονισμό του έργου του ΕΙΥΑΑΠΟΕ) και τους Διευθυντές των επιμέρους Διευθύνσεών του (Π.Δ. 2068281/7859/0022 της 23.11.1990, ΦΕΚ τ.Β΄ 782/13.12.1990).

Σε ό,τι αφορά στη δομή του, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ διαρθρώνεται στην Κεντρική Υπηρεσία και τα Κέντρα Φιλοξενίας· η Κεντρική Υπηρεσία συνίσταται στις ακόλουθες Διευθύνσεις και Υπηρεσίες: α) Διεύθυνση Προσωπικού, β) Διεύθυνση Οικονομικών, γ) Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών, δ) Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης, ε) Υπηρεσία Προμηθειών και Μεταφορών, στ) Υπηρεσία Ακίνητης Περιουσίας, ζ) Υπηρεσία Μηχανογράφησης και η) Τμήμα Εσωτερικού Ελέγχου. Οι προαναφερθείσες Διευθύνσεις μπορούν να αυξάνονται ή να μειώνονται, ανάλογα με τις ανάγκες[10]. Παράλληλα, το Κεντρικό Κατάστημα αρθρώνεται στη Διεύθυνση Προγράμματος Παλιννοστούντων[11] και τη Διεύθυνση Προγράμματος Αλβανίας[12], ενώ λειτουργεί και Νομική Υπηρεσία, υπό την εποπτεία του Νομικού Συμβούλου του Ιδρύματος, για τη νομική υποστήριξη του Διοικητικού του Συμβουλίου και των Υπηρεσιών του (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 18-19).

Να σημειωθεί εδώ, ότι το ΕΙΥΑΑΠΟΕ είναι διοικητικά αποκεντρωμένο σε τρεις Επιθεωρήσεις, κάθε μία εκ των οποίων έχει τη ευθύνη λειτουργίας συγκεκριμένων Διευθύνσεων Νομών. Ειδικότερα, λειτουργούν (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 20):

α) Η Επιθεώρηση Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης με έδρα την Κομοτηνή, που έχει υπό την εποπτεία της τις Διευθύνσεις των Νομών Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης και Καβάλας,

β) Η Επιθεώρηση Κεντρικής Μακεδονίας με έδρα τη Θεσσαλονίκη, που έχει υπό την εποπτεία της τις Διευθύνσεις των Νομών Θεσσαλονίκης, Ημαθίας, Φλώρινας και Τρικάλων, και

γ) Η Επιθεώρηση Ηπείρου & Δυτικής Μακεδονίας, που εποπτεύει τη Διεύθυνση του Νομού Ιωαννίνων.

---

[10] Ειδικά σε ό,τι αφορά στην Τεχνική Υπηρεσία, σκόπιμο είναι να σημειωθεί, ότι αυτή έχει την ευθύνη του στεγαστικού προγράμματος του Ιδρύματος, στο οποίο συμπληρωματικό ρόλο φέρει και η Υπηρεσία Ακίνητης Περιουσίας, η οποία έχει στην αρμοδιότητά της την εξεύρεση κατάλληλων κατοικιών, την εκτίμηση της αξίας τους και τη διαπραγμάτευση της αγοράς τους (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 19).

[11] Επιμερίζεται στην Επιθεώρηση Κεντρικής Μακεδονίας και την Επιθεώρηση Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 18).

[12] Πλήρως αποκεντρωμένη στην Επιθεώρηση Ηπείρου & Δυτικής Μακεδονίας (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 18).

Πρέπει ολοκληρώνοντας να επισημανθεί, ότι το Ίδρυμα έχει εξοπλισθεί νομοθετικά με ιδιαίτερα προνόμια, ώστε να διευκολύνεται και να υλοποιείται απρόσκοπτα η ιδιαίτερα ευαίσθητη και σημαντική αποστολή του. Πιο συγκεκριμένα, βάσει του άρθρου 51 του Ν.1947/1991, το Ίδρυμα έχει για τις δραστηριότητές του πλήρη φορολογική απαλλαγή[13] και μπορεί να απολαμβάνει των δικονομικών προνομίων του Ελληνικού Δημοσίου. Επιπρόσθετα, δικαιούται να κηρύσσει, για την επιτέλεση των σκοπών του, αναγκαστική απαλλοτρίωση για λόγους δημόσιας ωφέλειας, ενώ, παράλληλα, του επιτρέπεται η χωρίς αντάλλαγμα χρήση δημόσιων εκτάσεων και κινητών ή ακινήτων του Δημοσίου και των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (μετά από απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών και του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού) (Ν.1947/1991, ΦΕΚ τ.Α΄ 70/14.5.1991).

2.3 Οι χρηματοδοτικοί πόροι του ΕΙΥΑΑΠΟΕ

Η χρηματοδότηση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, το ύψος της και η ομαλή ροή της αποτελούν παράγοντες καθοριστικής σημασίας για τον εύρυθμο σχεδιασμό και την εκτέλεση των προγραμμάτων του, και δη για την απαιτούμενη ταχυπορία στην υλοποίηση του στεγαστικού προγράμματος για τους παλιννοστούντες ομογενείς.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Οι χρηματοδοτικοί πόροι του Ιδρύματος προέρχονται από τις ακόλουθες πηγές (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 25):

- Κρατικές, τακτικές ή έκτακτες, επιχορηγήσεις μέσω των Υπουργείων Εξωτερικών και Εθνικής Οικονομίας.
- Δάνεια από το Ταμείο Κοινωνικής Αποκατάστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΤΚΑΣΕ).
- Επιχορηγήσεις εγκεκριμένων προγραμμάτων εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Άλλες πηγές (ήτοι τόκοι καταθέσεων κεφαλαίων, επιστροφή φόρων τόκων, επιδοτήσεις εξαγωγών, έκτακτες επιχορηγήσεις άλλων φορέων, έσοδα προερχόμενα από δωρεές κλπ.).

Αναλυτικότερα, σε ό,τι αφορά στις επιχορηγήσεις από το Υπουργείο Εξωτερικών, αυτές διοχετεύονται σε όλες τις δραστηριότητες του Ιδρύματος

[13] Με εξαίρεση τους εισαγωγικούς δασμούς και τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας, απαλλάσσεται από όλους τους λοιπούς φόρους, τέλη χαρτοσήμου ή άλλα τέλη, εισφορές και δικαιώματα υπέρ του Δημοσίου και των Νομικών Προσώπων Δημοσίων και Ιδιωτικού Δικαίου (Ν.1947/91, ΦΕΚ τ.Α΄ 70/14.5.1991,αρ.51, παρ.3).

(Πρόγραμμα παλιννοστούντων, Πρόγραμμα Αλβανίας και Πρόγραμμα Στήριξης Ομογενών στις Δημοκρατίες της ΚΑΚ) - με ιδιαίτερο βάρος στο Πρόγραμμα των Παλιννοστούντων - καθώς και στις δραστηριότητες της Κεντρικής Υπηρεσίας, κατά ένα περιορισμένο ποσοστό. Παράλληλα, τα χορηγούμενα από το Ταμείο Κοινωνικής Αποκατάστασης δάνεια προορίζονται, αποκλειστικά, για την υλοποίηση της μόνιμης εγκατάστασης των νεοπροσφύγων και κάθε φορά καλύπτουν επιλέξιμες δαπάνες σε ποσοστό ίσο προς το 40% των συνολικών δαπανών, με την προϋπόθεση ότι το εναπομείναν 60% καλύπτεται από εθνική συμμετοχή. Επιπρόσθετα, αναφορικά με τις επιχορηγήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτές απευθύνονται σε προγράμματα τα οποία υποβάλλει το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, μέσω των Υπουργείων που διαχειρίζονται τους κοινοτικούς πόρους που προορίζονται για την Ελλάδα[14]. Να διευκρινιστεί εδώ, ότι δεν υπάρχει γενικού τύπου επιχορήγηση για τους παλιννοστούντες, αλλά επιχορηγούνται συγκεκριμένα προγράμματα (λόγου χάρη προγράμματα κατασκευής έργων υποδομής, εκπαίδευσης και κατάρτισης κλπ.), αφού εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση η ένταξή τους σε αντίστοιχα ευρύτερα Κοινοτικά Προγράμματα (HORIZON, INTERREG κλπ.). Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέρχεται στο 75% του συνολικού κόστους του εκάστοτε εγκεκριμένου προγράμματος, ενώ το υπόλοιπο 25% βαρύνει τον προϋπολογισμό του Ιδρύματος. Σε ό,τι αφορά, τέλος, στις λοιπές χρηματοδοτικές πηγές και, ειδικότερα, στα έσοδα από τους τόκους καταθέσεων των κεφαλαίων, πρέπει να σημειωθεί ότι, παράλληλα με την πρόοδο του επιτελούμενου έργου μειώνεται, εκ των πραγμάτων, και το κεφαλαιακό απόθεμα του Ιδρύματος, γεγονός που, σε συνδυασμό με τη διαχρονική μείωση της χρηματοδότησης και τους μειούμενους τόκους, περιορίζει στο μέλλον τη δυνητική συμβολή της εν λόγω χρηματοδοτικής πηγής στο συνολικό ύψος του προϋπολογισμού του (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 25-28).

Πέρα από τα προλεχθέντα και σε μια προσπάθεια εξαγωγής συμπερασμάτων από την ανάγνωση των πινάκων που ακολουθούν[15], γίνεται, κατ'αρχήν, αντιληπτό ότι ο προϋπολογισμός του Ιδρύματος, σε αναλογία με τη διαχρονική πορεία του ύψους των χρηματοδοτήσεων, βαίνει μειούμενος και, επιπρόσθετα, η διακοπή της δανειοδότησης

---

[14] Πρέπει να διευκρινιστεί ότι το ΕΙΥΑΑΠΟΕ δεν είναι ο αποκλειστικός αποδέκτης των πόρων που διαθέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση για τη γενικότερη αποκατάσταση των παλιννοστούντων· διατίθενται, για το σκοπό αυτό, χρηματικά ποσά και σε άλλους κοινωνικούς φορείς, οι οποίοι, κατά περίπτωση, κρίνονται ως καθ' ύλην αρμόδιοι για την εκάστοτε χρηματοδοτούμενη δράση.

[15] Τα κονδύλια που περιέχονται στους πίνακες αντιστοιχούν σε όλες τις δραστηριότητες του ΕΙΥΑΑΠΟΕ.

από το Ταμείο Κοινωνικής Ανάπτυξης έρχεται να επιδεινώσει την προρρηθείσα συρρίκνωση. Πρέπει, παράλληλα, να υπογραμμιστεί το χαμηλό ποσοστό της κρατικής χρηματοδότησης για το στεγαστικό πρόγραμμα του Ιδρύματος. Κατ' αρχήν, το κόστος του στεγαστικού προγράμματος, για την αποκατάσταση του συνόλου των ενταγμένων στο Πρόγραμμα Παλιννοστούντων ομογενών, υπολογίζεται σε 70 δισ. δρχ. περίπου, γεγονός που συνεπάγεται απαιτούμενη εθνική συμμετοχή (60%) συνολικού ύψους 42 δισ. δρχ. (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 28). Γίνεται, λοιπόν, προφανές ότι το συνολικό, έως σήμερα (1991-2001) παραχωρημένο, ποσό των 46,3 δισ. δρχ. (136.014.673 EURO)[16] εκ μέρους του κράτους - τμήμα μόνο εξ' αυτού θα διοχετευθεί στο Πρόγραμμα Παλιννοστούντων και, κατ' επέκταση, ένα ακόμη μικρότερο ποσό θα δαπανηθεί για την υλοποίηση του στεγαστικού προγράμματος[17] - είναι σαφώς ανεπαρκές, συνιστώντας έναν από τους βασικούς παράγοντες με άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στην πρόοδο του στεγαστικού προγράμματος, όπως θα αναφερθεί και στη συνέχεια.

Πίνακας Β 2.3: Πόροι ΕΙΥΑΑΠΟΕ 1991-2001

Πηγή χρηματοδότησης	Ύψος χρηματοδότησης (σε EURO)	%
ΥΠΕΞ (Τακτικός προϋπολογισμός)	116.041.086	49,9
Έκτακτες Επιχορηγήσεις	15.471.753	6,9
ΥΠΕΘΟ	4.501.834	1,9
Μερικό Σύνολο	**136.014.673**	**57,7**
ΤΚΑΣΕ	31.248.716	13,4
Επιχορηγήσεις Ε.Ε.	20.446.075	8,9
Επιχορηγήσεις διαφόρων φορέων	3.753.485	1,6
Δωρεές	460.748	0,2
Έσοδα κεφαλαίων (τόκοι)	38.154.072	16,4
Επιστροφή φόρων τόκων	2.074.835	0,9
Λοιπά	334.556	0,1
Γενικό Σύνολο	**232.487.160**	**100,0**

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 65 και ιδία επεξεργασία

[16] Συνολικό ύψος κρατικής χρηματοδότησης (τακτικές και έκτακτες επιχορηγήσεις των ΥΠΕΞ και ΥΠΕΘΟ).

[17] Το ΕΙΥΑΑΠΟΕ δεν παρέχει στοιχεία για το ακριβές ποσοστό των διοχετευόμενων στο στεγαστικό πρόγραμμα κονδυλίων επί του συνόλου.

Πίνακας Β 2.4: Χρονική κατανομή χρηματοδότησης ΕΙΥΑΑΠΟΕ (σε EURO)

Πηγή χρηματοδότησης	**1991-1993**	**1994-1999**	**2000-2001**	**1991-2001**
ΥΠΕΞ (Τακτικός προϋπολ.)	17.168.012	76.868.672	22.004.402	116.041.086
Έκτακτες επιχορηγήσεις	15.383.712	88.041	-	15.471.753
ΥΠΕΘΟ	-	1.027.146	3.474.688	4.501.834
ΤΚΑΣΕ	22.180.484	9.071.167	-	31.248.716
Επιχορηγήσεις Ε.Ε.	11.228.173	9.088.775	129.127	20.446.075
Επιχορηγ. διαφόρων φορέων	3.263.390	478.357	11.738	3.753.485
Δωρεές	334.556	123.258	-	460.748
Έσοδα κεφαλαίων (τόκοι)	22.908.290	15.031.548	214.233	38.154.072
Επιστροφή φόρων τόκων	-	2.074.835	-	2.074.835
Λοιπά	5.869	278.797	49.890	334.556
Σύνολο	**92.472.486**	**114.130.596**	**25.884.078**	**232.487.160**

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2001: 62-65 και ιδία επεξεργασία

2.4 Το ΕΙΥΑΑΠΟΕ στο έργο της οικιστικής αποκατάστασης των νεοπροσφύγων

2.4.1 Το στεγαστικό πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1991-1999)

2.4.1.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Αν και ο επαναπατρισμός των Ελλήνων ομογενών από την πρώην Σοβιετική Ένωση έχει, ήδη, αρχίσει να πραγματοποιείται από τις αρχές της δεκαετίας του '80, παρατηρείται, κυρίως μετά το 1989, αθρόα και συνεχώς εντεινόμενη παλιννόστηση, κυρίως λόγω των πολιτικο-κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών που επικρατούν στην εν λόγω περιοχή.

Οι πρώτες οργανωμένες προσπάθειες του ελληνικού κράτους για την οικιστική αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών, τοποθετούνται χρονικά στην αρχή της δεκαετίας του '80, με την θεσμοθέτηση του Ν.1150/81 "Περί καταρτίσεως και εφαρμογής ειδικών προγραμμάτων παλιννοστήσεως και συμπτύξεως μη βιώσιμων οικισμών", βάσει του οποίου το Υπουργείο Εξωτερικών ήταν αρμόδιο για τον συντονισμό της εγκατάστασης των παλιννοστούντων (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 35). Παράλληλα, δόθηκε, μέσω της Αγροτικής Τράπεζας, η δυνατότητα έγκρισης δανείων με ευνοϊκούς όρους, για τους ομογενείς της Ξάνθης και της Κομοτηνής, ενώ,

ταυτόχρονα, το ελληνικό κράτος προχώρησε στην αγορά έτοιμων κατοικιών στις εκτάσεις των Ζωνών Ενεργού Πολεοδομίας της ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ στη Ξάνθη και την Κομοτηνή (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 12).

Ωστόσο, η αυξανόμενη παλιννόστηση, στο τέλος της δεκαετίας του '80, οδηγεί την πολιτεία να θέσει το πρόβλημα της προσφυγικής αποκατάστασης σε νέα βάση. Το ΕΙΥΑΑΠΟΕ ιδρύεται και καλείται να αποκαταστήσει στεγαστικά τους νεοπρόσφυγες και να συμβάλλει στην διαδικασία της κοινωνικοοικονομικής τους ενσωμάτωσης.

Ανάμεσα στα άμεσα ερωτήματα που ετέθησαν, ήταν, αφενός, η επιλογή των γεωγραφικών περιοχών όπου θα εγκαθίσταντο οι ομογενείς και, αφετέρου, ο σχεδιασμός των προγραμμάτων βάσει των οποίων θα πραγματοποιούνταν η, κατά το δυνατόν, ομαλότερη ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία.

Αναφορικά με τις περιοχές εγκατάστασης, αν και στις αρχικές προθέσεις του Ιδρύματος ήταν η εγκατάσταση των ομογενών σε όλη την Βόρεια Ελλάδα (την Ήπειρο, τη Μακεδονία και τη Θράκη), για λόγους δημογραφικής, κοινωνικής και κυρίως πολιτικής φύσεως, αποφασίστηκε η εφαρμογή του προγράμματος στην κατ' εξοχήν περιοχή επιθυμητής πληθυσμιακής τόνωσης, τη Θράκη (Κρητικός, 2002). Αναμφίβολα, η περιοχή της Θράκης χαρακτηρίζεται από πολλά πλεονεκτήματα αλλά και ιδιαιτερότητες, λόγω της γειτνίασης της με τα βαλκανικά κράτη. Οι μικροί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης[18], σε συνδυασμό με το συνεχώς μειούμενο, αριθμητικά, ανθρώπινο δυναμικό και την ταυτόχρονη αύξηση του μουσουλμανικού στοιχείου, ήταν οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν τους ιθύνοντες του Ιδρύματος στην επιλογή της Θράκης, ως περιοχή – στόχο, για την εγκατάσταση των ομογενών.

Σε ό,τι αφορά στο πρόγραμμα που επελέγη για την εγκατάσταση των ομογενών αυτό περιελάμβανε τα ακόλουθα 4 στάδια (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 36):

- 1° Στάδιο: τα Κέντρα Φιλοξενίας (Κ.Φ.), όπου προβλεπόταν διαμονή για 15-30 ημέρες[19].
- 2° Στάδιο: οι Οικισμοί Υποδοχής (Ο.Υ.), όπου οι ομογενείς θα διέμεναν έως 6μήνες.
- 3° Στάδιο: η παραμονή σε ενοικιαζόμενες κατοικίες και
- 4° Στάδιο: η μόνιμη εγκατάσταση

[18] Η Θράκη και η Ήπειρος είναι περιοχές ουραγοί, στην κατάταξη των περιφερειών της Ευρώπης με το με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

[19] Στον ιδρυτικό νόμο του Ιδρύματος Ν.1893/90 αναφέρεται ότι η παραμονή στα Κέντρα Φιλοξενίας έπρεπε να είναι για 15 ημέρες, πλην ειδικών περιπτώσεων, όπου η σχετική χρονική διάρκεια θα καθοριζόταν από το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996β: 171).

Στα δύο πρώτα στάδια οι παλιννοστούντες διαμένουν σε περιβάλλον συλλογικής διαβίωσης, σε αντίθεση με τα δύο επόμενα, όπου η διαμονή πραγματοποιείται σε συνθήκες ανεξάρτητης διαβίωσης. Με τον τρόπο αυτό, η διαμονή σε ένα απόλυτα προστατευόμενο περιβάλλον, όπως αυτό των Κέντρων Φιλοξενίας και των Οικισμών Υποδοχής, τους εξασφαλίζει το απαραίτητο χρονικό περιθώριο, ώστε, αφενός, να συνειδητοποιήσουν το διαφορετικό πολιτικο-κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον στο οποίο καλούνται να ζήσουν και, αφετέρου, να ενστερνιστούν τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας του και να ενταχθούν σταδιακά σε αυτό. Η πλήρης ένταξη των ομογενών στην ελληνική κοινωνία προβλέπεται να πραγματοποιηθεί με τα δυο επόμενα στάδια του προγράμματος, τις ενοικιαζόμενες κατοικίες και τη μόνιμη στέγαση.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί, ότι στο πρόγραμμα του Ιδρύματος μπορούν να ενταχθούν μόνο οι ομογενείς που πληρούν τις νόμιμες προϋποθέσεις για μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα. Αυτό σημαίνει ότι το διαβατήριο τους θα πρέπει να έχει θεωρηθεί, από το προξενείο της Μόσχας, με την ένδειξη «Παλιννόστηση»[20]. Αντίθετα, όσοι ομογενείς έχουν τουριστική θεώρηση αποκλείονται αυτόματα από όλα τα προγράμματα του Ιδρύματος· ταυτόχρονα, βέβαια, η θεώρηση της παλιννόστησης στο διαβατήριο του ομογενή δεν τον υποχρεώνει να ενταχθεί στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, καθώς η ένταξη ή μη σε αυτό, είναι προσωπική απόφαση κάθε παλιννοστούντα (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 36).

Σκόπιμο είναι να αναφερθεί, ότι η αποκλειστική υλοποίηση του προγράμματος του Ιδρύματος στη Θράκη αποτέλεσε απωθητικό παράγοντα, κυρίως λόγω των δυσκολιών στην ανεύρεση εργασίας, και οδήγησε σημαντικό ποσοστό των ομογενών να μην ενταχθεί σε αυτό. Το τμήμα αυτό των παλιννοστούντων εγκαταστάθηκε, στη πλειοψηφία του, στα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, όπου παρέχονταν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης, ενισχύοντας τη διόγκωση αυτών των ήδη πληθυσμιακά επιβαρημένων περιοχών

---

[20] Μετά την 17η Νοεμβρίου 1997, όσοι ομογενείς είχαν έρθει στην Ελλάδα με τουριστική θεώρηση διαβατηρίου μπορούσαν να θεωρήσουν τα διαβατήριά τους με την ένδειξη Παλιννόστηση, αρχικά, στο Δήμο Αχαρνών στην Αθήνα και, ένα χρόνο αργότερα (23.11.1998) στα τέσσερα γραφεία που λειτούργησαν στο Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, στη Θεσσαλονίκη (Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 25, 31).

2.4.1.2 Τα στάδια εγκατάστασης του προγράμματος

Μετά τη πρώτη παρουσίαση του γενικού πλαισίου του προγράμματος του Ιδρύματος κρίνεται στο σημείο αυτό σκόπιμη, η αναλυτική θεώρηση κάθε σταδίου του προγράμματος ξεχωριστά, ώστε να γίνει πλήρως κατανοητή η μεθοδολογία που εφήρμοσε το Ίδρυμα για την υποδοχή και εγκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών.

Το *πρώτο στάδιο* της υποδοχής, μετά την οικειοθελή αποδοχή ένταξής τους στο πρόγραμμα, περιλαμβάνει την εγκατάσταση των ομογενών στα Κέντρα Φιλοξενίας. Σε αυτή τη φάση του προγράμματος προβλέπεται η διαμονή για διάστημα 15-30 ημερών (αργότερα διαπιστώθηκε ότι αυτό το χρονικό περιθώριο δεν επαρκούσε, κυρίως λόγω καθυστερήσεων που υπήρχαν στα δύο τελευταία στάδια του προγράμματος) και παρέχεται στέγη, ζεστή τροφή, φαρμακευτική περίθαλψη καθώς και η δυνατότητα μετάφρασης εγγράφων και πιστοποιητικών, παροχής μαθημάτων ελληνικής γλώσσας και πληροφόρησης για κάθε ζήτημα του ενδιαφέροντός τους. Να σημειωθεί ότι, προκειμένου να επιτευχθούν οι προαναφερθέντες στόχοι του Ιδρύματος προβλέπεται η απασχόληση κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 39).

Αναφορικά με τα πρώτα Κέντρα Φιλοξενίας που δημιουργήθηκαν, αυτά ιδρύθηκαν σε αστικές περιοχές και άρχισαν να λειτουργούν από το 1991. Πιο συγκεκριμένα, βρίσκονταν στις περιοχές:

- Αγ. Ιωάννη Ρέντη → Κ.Φ. με δυναμικότητα 250 ατόμων (15.1.1991-31.10.1994)
- Λαγκαδίκια Θεσσαλονίκης → Κ.Φ. με δυναμικότητα 350 ατόμων (16.5.1991-14.3.1996) και
- Διόνυσο Έβρου → Κ.Φ. με δυναμικότητα 150 ατόμων (26.3.1992-10.7.1995)

Η σταδιακή κατάργηση των Κέντρων Φιλοξενίας, στον Αγ. Ιωάννη Ρέντη και αργότερα στα Λαγκαδίκια της Θεσσαλονίκης οφείλεται στα προβλήματα που προέκυπταν, λόγω της άρνησης μετεγκατάστασης και μετάβασης, σημαντικού μέρους των ομογενών, στα επόμενα στάδια του προγράμματος. Ως φυσικό επακόλουθο της διαμονής σε αστικό περιβάλλον (πολλές φορές για χρονικό διάστημα άνω των 6 μηνών), οι παλιννοστούντες αρνούνταν να μετεγκατασταθούν στις φτωχές, και χωρίς σημαντικές προοπτικές ανεύρεσης εργασίας, περιοχές της Θράκης. Λαμβάνοντας

υπόψη τα προβλήματα αυτά, το Ίδρυμα κατευθύνθηκε, αργότερα, στην δημιουργία Κέντρων Φιλοξενίας αποκλειστικά και μόνο στην περιοχή της Θράκης. Έτσι δημιουργούνται στο Σουφλί και στα Δίκαια[21] Κέντρα Φιλοξενίας με δυναμικότητα 200 ατόμων έκαστο (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 39-40).

Πέραν των παραπάνω Κέντρων Φιλοξενίας, το Ίδρυμα, προκειμένου να αντιμετωπίσει το κατά περιόδους αυξημένο κύμα ομογενών που επέστρεφε στην χώρα, έκρινε απαραίτητη τη δημιουργία Προσωρινών Κέντρων Φιλοξενίας (Π.Κ.Φ.)· ο χαρακτηρισμός ενός Κέντρου Φιλοξενίας ως ''Προσωρινό'' αποδιδόταν στη βάση της εκτίμησης του Ιδρύματος ότι θα λειτουργούσαν για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Τα κέντρα αυτά, τα οποία λειτούργησαν, ανάλογα με τις ανάγκες, κατά διάφορες χρονικές περιόδους, χρησιμοποιούσαν συνήθως τις εγκαταστάσεις ξενοδοχειακών μονάδων και μαθητικών εστιών. Έτσι, Προσωρινά Κέντρα Φιλοξενίας λειτούργησαν στα ακόλουθα (ΕΙΥΑΑΠΟΕ,1996α: 40):

- Ξενοδοχείο ''Πλωτίνη'' (Ν. Έβρου)
- Ξενοδοχείο ''Αλεξάντερ'' (Ν. Έβρου)
- Σουφλί Α (Ν. Έβρου)
- Σουφλί Β, μαθητική εστία (Ν. Έβρου)
- Διδυμότειχο, μαθητική εστία (Ν. Έβρου)
- Δίκαια (Ν. Έβρου)
- Ξενοδοχείο ''Μαρώνεια'' (Ν. Ροδόπης)
- Ξενοδοχείο ''Φανάρι'' (Ν. Ροδόπης)
- Ξενοδοχείο ''Ξενία'' (Ν. Ξάνθης)
- Ξενοδοχείο ''Νατάσσα'' (Ν. Ξάνθης)
- Ξενοδοχείο ''Τότης'' (Ν.Φλώρινας)
- Καλλιθέα (Ν. Φθιώτιδας)
- Κρανέα (Ν. Λαρίσης)
- Ξενοδοχείο ''Χρυσαφένιος Ήλιος'' (Ν. Λαρίσης)
- Στόμιο (Ν. Λαρίσης)
- Μαθητική εστία Νάουσας (Ν. Ημαθίας)

[21] Αρχικά είχαν χαρακτηριστεί ως Προσωρινά Κέντρα Φιλοξενίας. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μετατροπή των Προσωρινών Κέντρων Φιλοξενίας σε Κέντρα Φιλοξενίας.

Εξετάζοντας την γεωγραφική κατανομή των παραπάνω Προσωρινών Κέντρων Φιλοξενίας, διαπιστώνεται ότι ορισμένα εξ' αυτών δεν είναι εγκαταστημένα στην περιοχή της Θράκης, παρόλο που όπως προαναφέρθηκε υπήρχαν ήδη προβλήματα στη μετεγκατάσταση των ομογενών από τα πρώτα Κέντρα Φιλοξενίας που είχαν δημιουργηθεί σε άλλες περιοχές της χώρας, οδηγώντας στο συμπέρασμα και, παράλληλα, στον προβληματισμό σχετικά με το λόγο που το Ίδρυμα αγνοεί τον ήδη διαπιστωμένο προβληματικό χαρακτήρα των χωροθετικών επιλογών εκτός Θράκης.

Το *δεύτερο στάδιο* του προγράμματος προβλέπει την μετεγκατάσταση από τα Κέντρα Φιλοξενίας στους Οικισμούς Υποδοχής. Το Ίδρυμα, βάσει του καταστατικού ίδρυσης του, έχει τη δυνατότητα, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εσωτερικών, το ΥΠΕΧΩΔΕ, τη ΔΕΠΟΣ, τη ΣΥΚΕΑ (Στρατιωτική Υπηρεσία Κατασκευής Έργων Ανασυγκροτήσεως) και άλλες αρμόδιες υπηρεσίες, να δημιουργεί Οικισμούς Υποδοχής για την προσωρινή εγκατάσταση των ομογενών[22], δυναμικότητας 1000 ατόμων έκαστος, σε όλη την ελληνική επικράτεια. Η χρηματοδότηση για τους υπό ίδρυση Οικισμούς Υποδοχής προβλεπόταν να καλυφθεί κατά ένα μέρος, από εθνικά κονδύλια και κατά το υπόλοιπο, από δάνειο που θα συνήπτε το κράτος με το Ταμείο Κοινωνικής Αποκατάστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΤΚΑΣΕ). Παράλληλα, προβλέπεται ότι με την ολοκλήρωση της δημιουργίας των πρώτων Οικισμών Υποδοχής, το Ίδρυμα αναλαμβάνει τη λειτουργία τους, σε συνεργασία με τις κατά τόπους Νομαρχίες και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996β: 171).

Έτσι, σχεδόν ταυτόχρονα με τα Κέντρα Φιλοξενίας, άρχισαν να λειτουργούν και οι πρώτοι Οικισμοί Υποδοχής, με στόχο την προετοιμασία των ομογενών για την ενσωμάτωση τους στην ελληνική κοινωνία. Σε αυτό το στάδιο της αποκατάστασης το Ίδρυμα, λαμβάνοντας υπόψη την επάρκεια του προβλεπόμενου χρονικού διαστήματος των 6 μηνών διαμονής, για την ολοκλήρωση των επιμέρους προγραμμάτων του, εφαρμόζει, παράλληλα, εκείνο το τμήμα του σχεδιαζόμενου προγράμματος, που θα συμβάλλει στην ουσιαστική ένταξη των παλιννοστούντων στην ελληνική πολιτεία, δηλαδή την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και την επαγγελματική κατάρτιση. Έτσι, πέραν των παροχών που προσφέρονται στα Κέντρα

---

[22] Εξ' αρχής, από την περίοδο οργάνωσης του Ιδρύματος, υπήρχε η πρόβλεψη μετατροπής των προσωρινών Οικισμών Υποδοχής σε Οικισμούς Μόνιμης Στέγασης.

Φιλοξενίας, παρέχεται, επιπλέον, δυνατότητα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας σε ενήλικους και ανήλικους[23], προετοιμασία των παιδιών για την ένταξη τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, λειτουργία παιδικού/βρεφονηπιακού σταθμού, δημοτολογική τακτοποίηση των νεοπροσφύγων, επαγγελματική εκπαίδευση και επανεκπαίδευση, διευκολύνσεις για την ανεύρεση εργασίας και ενημέρωση, μέσω προβολών και σεμιναρίων, για τον τρόπο λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού και της ελληνικής κοινωνίας (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 42).

Προκειμένου να εκπληρωθούν οι παραπάνω στόχοι δημιουργήθηκαν 5 Οικισμοί Υποδοχής, οι οποίοι κατατασσόμενοι βάσει του χρόνου έναρξης της λειτουργίας τους, είναι χωροθετημένοι στις περιοχές (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 42):

- Ζυγού Ν. Καβάλας, δυναμικότητας 1000 ατόμων (έναρξη λειτουργίας τον Μάιο του 1991)
- Σάπες Ν. Ροδόπης, δυναμικότητας 750 ατόμων (έναρξη λειτουργίας τον Αύγουστο του 1991)
- Παλαγία Ν. Έβρου, δυναμικότητας 800 ατόμων (έναρξη λειτουργίας το Μάιο του 1992)
- Φαρκαδώνα Ν. Τρικάλων, δυναμικότητας 500 ατόμων (έναρξη λειτουργίας το Μάρτιο του 1993)
- Εύμοιρο Ν. Ξάνθης, δυναμικότητας 450 ατόμων (έναρξη λειτουργίας τον Ιούνιο του 1993)

Σε ό,τι αφορά, στο *τρίτο στάδιο* (μετάβαση από τους Οικισμούς Υποδοχής σε ανεξάρτητες ενοικιαζόμενες κατοικίες), για την ικανοποίηση του βασικού του στόχου της ανεξαρτητοποίησης, δηλαδή, των νεοπροσφύγων και του σταδιακού απογαλακτισμού τους από το Ίδρυμα, το πρόγραμμα προβλέπει την ανάθεση της ευθύνης της πληρωμής υποχρεώσεων του νοικοκυριού όπως το ηλεκτρικό ρεύμα, η ύδρευση, τα κοινόχρηστα κλπ., αποκλειστικά στους ομογενείς, παράλληλα με την επιδότηση, εκ μέρους του Ιδρύματος, μόνο ενός μέρους του ενοικίου και την κάλυψη του εναπομείναντος ποσού με δικά τους έξοδα. Στις περιπτώσεις των οικογενειών ομογενών που έχουν την οικονομική δυνατότητα να αντεπεξέλθουν στο ύψος του

[23]Αν και η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας προβλεπόταν να πραγματοποιείται και στα Κέντρα Φιλοξενίας, το μέτρο εφαρμόστηκε κυρίως στους Οικισμούς Υποδοχής.

ενοικίου, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, μετά από έλεγχο που πραγματοποιεί, διακόπτει την επιδότηση του ενοικίου (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 45).

Σκόπιμο είναι να επισημανθεί, ότι το στάδιο της επιδοτούμενης ενοικίασης αποδείχτηκε, μετά το πέρασμα των πρώτων ετών της λειτουργίας του Ιδρύματος, το πιο σημαντικό του προγράμματος, διότι οι ομογενείς καλούνταν, πλέον, να αξιοποιήσουν τα εφόδια που είχαν αποκομίσει από τα προηγούμενα στάδια (εκμάθηση της γλώσσας και επαγγελματική εκπαίδευση) και να εισέλθουν στο άγνωστο για αυτούς, περιβάλλον της ελεύθερης αγοράς. Ας υπογραμμισθεί, στο σημείο αυτό, ότι οι παλιννοστούντες προέρχονται από μια χώρα στην οποία επικρατούσε ένα γενικότερο προστατευτικό περιβάλλον, στηριζόμενο σε κομμουνιστικά μοντέλα, και κατά συνέπεια η ένταξη τους, αφενός, σε ένα νέο κοινωνικό περιβάλλον και, αφετέρου, σε ένα διαφορετικό πολιτικό σύστημα αποτελεί διπλή πρόκληση για τον φορέα που έχει αναλάβει την αποκατάσταση τους, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ.

Τέλος, το πρόγραμμα του Ιδρύματος ολοκληρώνεται στο *τέταρτο στάδιο*, με την μόνιμη εγκατάσταση των ομογενών σε οικίες που τους παραχωρεί με χρησιδάνειο. Για την υλοποίηση αυτού του σταδίου το ΕΙΥΑΑΠΟΕ κατευθύνθηκε, κυρίως τα πρώτα έτη, στις εξής δράσεις (ΕΙΥΑΑΠΟΕ,1996α: 46):

1. Αγορά έτοιμων κατοικιών στους τρεις νομούς της Θράκης
2. Ανέγερση μόνιμων οικισμών (Εύμοιρο, Σάππες, Γιαννούλη) με οργανωμένη δόμηση
3. Κατασκευή κατοικιών διάσπαρτων ή μη, σε κοινότητες, σε ποσοστό που δεν μπορεί να ξεπερνά το 10% των οικιών του υπάρχοντος οικισμού

2.4.1.3 Η διαχρονική πορεία του προγράμματος

Έως το σημείο αυτό έχει γίνει αναφορά, σε γενικές γραμμές, στις περιοχές που επιλέχθηκαν για την εφαρμογή του στεγαστικού προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, και παράλληλα, πραγματοποιήθηκε μία συνοπτική αναφορά στο βασικό του κορμό. Λαμβάνοντας, τώρα, υπόψη τις δραστηριότητες και τους τομείς στους οποίους, κατά τις διάφορες χρονικές περιόδους, εστιάστηκε η προσπάθεια του Ιδρύματος για την αποκατάσταση των νεοαφικνουμένων (κατά τη δεκαετή και πλέον λειτουργία του) κρίνεται σκόπιμη, για την πραγματοποίηση μιας διεξοδικότερης μελέτης του έργου του, η διάκριση της δραστηριοποίησής του σε τρεις περιόδους, τις ακόλουθες:

- 1η περίοδος: 1991-1993, όπου δόθηκε έμφαση στην υποδοχή των νεοπροσφύγων, παράλληλα με την οργάνωση και τον προγραμματισμό του έργου του Ιδρύματος
- 2η περίοδος: 1994-1999, όπου οι δράσεις ήταν επικεντρωμένες στη μόνιμη εγκατάσταση και στη δημιουργία οικισμών
- 3η περίοδος: 2000-2001, όπου το Ίδρυμα εστιάζεται σε συμπληρωματικές δράσεις, για την υλοποίηση της πολιτικής της αυτοστέγασης

Πριν εξεταστεί το έργο του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, ξεχωριστά για κάθε περίοδο, πρέπει να τονιστεί ότι, δεδομένης της ρευστότητας των πραγμάτων -της επί του παρόντος- μη ολοκλήρωσης του αποκαταστατικού έργου του Ιδρύματος (αποτελεί εν λειτουργία φορέα) και της σχετικής αδυναμίας συγκέντρωσης στοιχείων από πολλές διαφορετικές και ανεξάρτητες πηγές (κυρίως λόγω της έλλειψης τέτοιων και της αναγκαστικής παραπομπής, κατά κύριο λόγο, στο ΕΙΥΑΑΠΟΕ), τεκμηριώνονται ενδεχόμενες δυσχέρειες στο έργο της εκπόνησης μιας, κατά το δυνατόν, αντικειμενικότερης και πληρέστερης μελέτης.

2.4.1.3.1 1η περίοδος 1991-1993 : Υποδοχή - Οργάνωση και Προγραμματισμός

Κρίνεται απαραίτητο, πριν μελετηθούν διεξοδικά τα στάδια της αποκατάστασης των νεοπροσφύγων, να αναφερθούν, οι σχετικές με την οικιστική αποκατάσταση, ενέργειες που είχαν δρομολογηθεί πριν την ίδρυση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ και που επηρέασαν, αν όχι κατηύθυναν, σε μεγάλο βαθμό, το μετέπειτα έργο του.

Η αυξανόμενη παλιννόστηση των ομογενών, από περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, προκάλεσε έντονη ανησυχία και προβληματισμό στους ιθύνοντες του Υπουργείου Εξωτερικών, οι οποίοι, αντιλαμβανόμενοι την κρισιμότητα και τον επείγοντα χαρακτήρα της κατάστασης, αποφασίζουν να λάβουν άμεσα μέτρα. Έτσι, ενώ προγραμματίζεται η ίδρυση ανεξάρτητου φορέα που θα αναλάβει το συνολικό έργο της αποκατάστασης και ένταξης των παλιννοστούντων στην ελληνική κοινωνία, ανατίθεται στη ΣΥΚΕΑ η κατασκευή των πρώτων Κέντρων Φιλοξενίας στον Αγ. Ιωάννη Ρέντη και στα Λαγκαδίκια της Θεσσαλονίκης, καθώς και των Οικισμών

Υποδοχής στο Ζυγό Καβάλας, στις Σάπες Ροδόπης, στην Παλαγία Αλεξανδρούπολης, στο Εύμοιρο Ξάνθης και στη Φαρκαδώνα Τρικάλων[24-25].

Αναφορικά, λοιπόν, με το πρώτο στάδιο εγκατάστασης των ομογενών, τα Κέντρα Φιλοξενίας και τα Προσωρινά Κέντρα Φιλοξενίας, παρά την αναμφίβολη συμβολή τους στην πρώτη υποδοχή των νεοπροσφύγων και, παράλληλα, στην εξασφάλιση σε μικρό χρονικό διάστημα, μεγάλου αριθμού διαθέσιμων κλινών, αναγκαίων, ιδιαίτερα σε περιόδους αυξανόμενης παλιννόστησης, δεν πρέπει να αγνοηθεί το υψηλό κόστος που συνεπαγόταν η φιλοξενία σε αυτά. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα Β.14 του παραρτήματος (σελ.222), κατά την πρώτη περίοδο λειτουργίας του Ιδρύματος, οι συνολικές δαπάνες φιλοξενίας ανήλθαν σε 1.814.000.000δρχ., ενώ το μέσο ετήσιο κόστος φιλοξενίας ανά άτομο κυμάνθηκε μεταξύ 572.000δρχ. και 940.000δρχ.[26], διακύμανση που οφείλεται στην, κατά περιόδους, χρησιμοποίηση ή μη ξενοδοχειακών μονάδων ως Προσωρινών Κέντρων Φιλοξενίας[27] (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 40). Επιπρόσθετα, συσχετίζοντας το κόστος φιλοξενίας ανά έτος με τον αριθμό των φιλοξενούμενων (βλέπε Παράρτημα πίνακας Β.13 σελ.222) συνάγεται ότι, αφενός, το κόστος φιλοξενίας ανά άτομο αυξήθηκε κατά 65% το 1992 και 49% το 1993 (σε σχέση με το 1991) και, αφετέρου, ότι η αύξηση των φιλοξενούμενων παλιννοστούντων κατά 150% (το 1993 σε σχέση με το 1992) προκάλεσε αύξηση του συνολικού κόστους φιλοξενίας τους κατά 48%. Τέλος, πρέπει να τονιστεί, ότι η αλματώδης αύξηση του κόστους φιλοξενίας στα Προσωρινά Κέντρα Φιλοξενίας, το 1993, οφείλεται στην αναγκαιότητα άμεσης εγκατάστασης του μεγάλου αριθμού των ομογενών που ήρθαν από το Σοχούμι[28]. Δεδομένων των παραπάνω παρατηρήσεων, καθίσταται σαφές ότι το πρώτο στάδιο στέγασης των νεοαφικνούμενων υπήρξε, προφανώς, ιδιαίτερα δαπανηρό για την πολιτεία με αρνητικές επιπτώσεις για την εξέλιξη των επόμενων σταδίων.

---

[24] Τα Κέντρα Φιλοξενίας στον Αγ. Ιωάννη Ρέντη και στα Λαγκαδίκια Θεσσαλονίκης, καθώς και ο Οικισμός Υποδοχής στη Φαρκαδώνα Τρικάλων δημιουργήθηκαν σε γη που άνηκε στο Ταμείο Εθνικής Άμυνας.

[25] Η ΣΥΚΕΑ δραστηριοποιήθηκε στην δημιουργία των ανωτέρω Κέντρων Φιλοξενίας και Οικισμών Υποδοχής και μετά την ίδρυση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, ως την οριστική της διάλυση.

[26] Στα ποσά αυτά εμπεριέχεται και το κόστος σίτισης, που είχε εκτιμηθεί στις 1.300δρχ./ημέρα στα Κέντρα Φιλοξενίας (ζεστή τροφή) και στις 300δρχ./ημέρα (ξηρά τροφή) στους Οικισμούς Υποδοχής (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 45).

[27] Παρόλο που είχαν συναφθεί συμβάσεις με ξενοδοχειακές μονάδες, ώστε να εξασφαλίζεται το ελάχιστο δυνατό κόστος φιλοξενίας, η αναγκαιότητα της χρήσης ξενοδοχειακών κλινών, εκ των πραγμάτων, συνεπαγόταν υψηλότερο κόστος φιλοξενίας.

[28] Το 1993 με την επονομαζόμενη επιχείρηση ''Χρυσόμαλλο Δέρας'', περίπου 1.523 άτομα μεταφέρθηκαν από την εμπόλεμη περιοχή Σοχούμι της Γεωργίας στην Ελλάδα (ΕΙΥΑΑΠΟΕ,1996α: 114).

Ακολούθως, στο επόμενο στάδιο του προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, όπως έχει προλεχθεί στην αρχή της ενότητας, οι Οικισμοί Υποδοχής δημιουργήθηκαν μετά από απόφαση που είχε οριστικοποιηθεί προ ιδρύσεως του Ιδρύματος, οπότε και αποφασίστηκε και ο τύπος των κατοικιών που θα χρησιμοποιούνταν. Όσον αφορά στη στέγαση των νεοαφικνουμένων, αυτή έγινε σε λυόμενα τύπου Καλαμάτας (λυόμενους οικίσκους που είχαν χρησιμοποιηθεί για την στέγαση των σεισμόπληκτων της Καλαμάτας), τα οποία είχαν παραχωρηθεί δωρεάν στο Ίδρυμα. Η μεταφορά και εγκατάσταση των παραπάνω οικίσκων έγινε από τη ΣΥΚΕΑ και χρηματοδοτήθηκε από πόρους του ΥΠΕΧΩΔΕ και άλλων κρατικών φορέων[29], δεδομένου ότι το Ίδρυμα δεν είχε ακόμη ιδρυθεί. Με τον τρόπο αυτό, σε μικρό χρονικό διάστημα ολοκληρώθηκαν οι Οικισμοί Υποδοχής, επιτρέποντας, μετέπειτα, στο νεοϊδρυθέν ΕΙΥΑΑΠΟΕ να στεγάσει άμεσα σημαντικό αριθμό των παλιννοστούντων (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α, 35).

Επιχειρώντας έναν απολογισμό του κόστους των Οικισμών Υποδοχής, κατά την πρώτη περίοδο, διαπιστώνεται (βλέπε Παράρτημα, πίνακας Β.11, σελ.220) ότι, αν και η συνολική δαπάνη -υπολογιζόμενη σε απόλυτα μεγέθη- είναι περίπου ίση με αυτή των Προσωρινών Κέντρων Φιλοξενίας και των Κέντρων Φιλοξενίας, το ετήσιο κόστος ανά άτομο είναι κάτω του ημίσεως του αντίστοιχου κόστους των τελευταίων. Πιο συγκεκριμένα, το συνολικό κόστος ανέρχεται σε 1.989.000.000δρχ., ενώ το μέσο ετήσιο κόστος ανά άτομο κυμαίνεται μεταξύ 164.000δρχ. και 279.000δρχ. και παρουσιάζει σταδιακή μείωση (τουλάχιστον ως το 1993), σε αντίθεση με το αντίστοιχο των Προσωρινών Κέντρων Φιλοξενίας και των Κέντρων φιλοξενίας, που αυξομειώνεται ανάλογα με τις συνθήκες.

Η δραστηριοποίηση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ δεν αναλώθηκε αποκλειστικά στα δύο πρώτα στάδια του προγράμματος, αλλά αντικείμενο προβληματισμού και μελέτης αποτέλεσαν και οι μελλοντικές κινήσεις του Ιδρύματος, όσον αφορά στη μετακίνηση των νεοπροσφύγων στα επόμενα στάδια, τις ενοικιαζόμενες και μόνιμες κατοικίες.

Αναφορικά με τις ενοικιαζόμενες κατοικίες, επιδίωξη του Ιδρύματος αποτέλεσε η ανεύρεση, κατά το δυνατόν, μεγαλύτερου αριθμού κατοικιών, προκειμένου να διακινηθούν ομαλά οι ομογενείς από τα δύο πρώτα στάδια σε αυτές. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε προέβλεπε ότι, αρχικά, ο ομογενής θα δραστηριοποιούνταν προς

---

[29] Το συνολικό κόστος για έργα υποδομής στους Οικισμούς Υποδοχής στο Ζυγό, τις Σάπες, την Παλαγία, το Εύμοιρο και τη Φαρκαδώνα έφτασαν στο ύψος των 2.989.000.000δρχ. (αναλυτικά στοιχεία ανά οικισμό, παρουσιάζονται στο πίνακα Β.16 του Παραρτήματος (σελ.223))

την αναζήτηση της κατοικίας και, ακολούθως, το Ίδρυμα θα αναλάμβανε, έπειτα από αξιολόγηση και καταγραφή της κατάστασης της κατοικίας, τη διαπραγμάτευση του μισθίου και την τελική υπογραφή του συμφωνητικού μίσθωσης[30] (Λασκαράκης, 2002). Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι, κατά την υπογραφή των συμφωνητικών μίσθωσης, συμβαλλόμενα μέρη ήταν το Ίδρυμα και ο ιδιοκτήτης της κατοικίας, γεγονός που, αναμφίβολα, συνέβαλλε στην προθυμοποίηση της τοπικής κοινωνίας να διαθέσει ακίνητα προς ενοικίαση στους παλιννοστούντες[31], πράγμα που θα ήταν δύσκολο να εξασφαλιστεί αν συμμετείχε απ'ευθείας ο ομογενής, οπότε και θα μειωνόταν η αξιοπιστία της συμφωνίας. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνονταν, κατ' επέκταση, μεγαλύτερη ταχύτητα στην εξασφάλιση των απαιτούμενων κατοικιών.

Ωστόσο, η ανεύρεση κατάλληλων κατοικιών αποδείχτηκε ιδιαίτερα επίπονη διαδικασία, δεδομένου του γεγονότος ότι τα αποθέματα κατοικιών, αστικών και μη, στη Θράκη, ήταν ιδιαίτερα περιορισμένα. Η αλματώδης αύξηση της ζήτησης κατοικίας, μη συνοδευόμενη από ανάλογη προσφορά, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών των ενοικίων, γεγονός που καθιστούσε ακόμα δυσκολότερη την ανεύρεση κατοικιών. Παρόλα αυτά, το Ίδρυμα, ως το τέλος του 1993, μίσθωσε 700 κατοικίες (βλέπε Παράρτημα, πίνακας Β.17, σελ.223) για την στέγαση ισάριθμων οικογενειών παλιννοστούντων ομογενών στους τρεις νομούς της Θράκης[32]. Πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι ο αριθμός των ενοικιαζόμενων κατοικιών δεν ήταν ομοιόμορφα κατανεμημένος στους τρεις νομούς της Θράκης (188 κατοικίες στο Ν. Ξάνθης, 231 Ν. Ροδόπης και 281 στον Ν. Έβρου), κυρίως λόγω της διαφορετικής προσφοράς ανά νομό, και, παράλληλα, δεν ήταν ομαλά αυξανόμενος· είναι ενδεικτικό ότι το 1993 οι ενοικιαζόμενες κατοικίες αυξήθηκαν κατά 175% περίπου (σε σχέση με το 1992) [33]. Επίσης, παρατηρείται ότι το μέσο ετήσιο κόστος ανά ενοικιαζόμενη κατοικία κυμάνθηκε μεταξύ 332.000δρχ. και 397.000δρχ., δηλαδή πολύ κατώτερο του κόστους στα Κέντρα Φιλοξενίας, αλλά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των Οικισμών Υποδοχής.

Επίσης, είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι, αν και το πρόγραμμα του Ιδρύματος προέβλεπε την επιδότηση μέρους του ενοικίου, ανάλογα με το μέγεθος και

---

[30] Η πληρωμή των ενοικίων γινόταν κυρίως μέσω τραπεζών (Λασκαράκης, 2002).
[31] Η έλλειψη σταθερής εργασίας από τους ομογενείς αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την παραχώρηση των οικιών, προς ενοικίαση, σε αυτούς.
[32] Μετά το 1994, το Ίδρυμα ενοικίασε κατοικίες και εκτός Θράκης, στη Καβάλα.
[33] Η αναλυτική κατάταξη των ενοικιαζόμενων κατοικιών ανά νομό και έτος εμπεριέχεται στον πίνακα Β.17 του Παραρτήματος (σελ. 223).

την οικονομική κατάσταση της οικογένειας[34], σε πολλές περιπτώσεις, οι παλιννοστούντες αρνούνταν να πληρώσουν τις λειτουργικές υποχρεώσεις των οικιών τους (λογαριασμοί ΔΕΗ, ύδρευσης, κοινοχρήστων κλπ.), με αποτέλεσμα αυτές να μετατρέπονται σε προέκταση των Οικισμών Υποδοχής, με μόνη διαφορά ότι, πλέον, η διαβίωση πραγματοποιείται σε ανεξάρτητο και όχι σε συλλογικό περιβάλλον. Η παραπάνω κατάσταση πιθανόν να ευνοήθηκε και από την επιλογή του ΕΙΥΑΑΠΟΕ (το 1993), στη βάση των παρατηρούμενων προβλημάτων στην εξέλιξη του προγράμματος[35], για μετάβαση στις ενοικιαζόμενες κατοικίες ακόμη και ατόμων που δεν είχαν διέλθει από τα δύο προηγούμενα στάδια, παρέχοντάς τους πλήρη κάλυψη των οικονομικών υποχρεώσεων της κατοικίας καθώς και ξηρά τροφή (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 37).

Μετά την ανάλυση του έργου που υλοποιήθηκε στα τρία πρώτα στάδια του προγράμματος του Ιδρύματος, κατά την πρώτη περίοδο λειτουργίας του, είναι αναγκαίο να μελετηθούν οι δράσεις που ανελήφθησαν, όσον αφορά στη μόνιμη στεγαστική αποκατάσταση των νεοπροσφύγων.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους της λειτουργίας του, το Ίδρυμα[36] κατευθύνθηκε, αφενός, στην αγορά έτοιμων κατοικιών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι πρώτες άμεσες ανάγκες και, αφετέρου, στην αναζήτηση δημόσιας γης για την εφαρμογή του προγράμματος του. Δεδομένου του παραπάνω προγραμματισμού, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ προέβη στην αγορά 155 διαμερισμάτων στις Ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας (ΖΕΠ) της Ξάνθης και της Κομοτηνής, καθώς, επίσης, και στην πιλοτική κατασκευή 10 ισόγειων κατοικιών σε αγροτικούς οικισμούς, κοντά στο Σουφλί του Έβρου (5 στη Γιαννούλη και 5 στη Κοτρωνιά) (Κρητικός, 1996: 31).

Όπως προαναφέρθηκε, ανάμεσα στις πρώτες κινήσεις του ΕΙΥΑΑΠΟΕ συγκαταλέγεται η άμεση συνεργασία του με κρατικούς φορείς, την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και τους κατά τόπους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, προκειμένου να εξασφαλιστεί κατάλληλη οικιστική γη για την εγκατάσταση των νεοαφικνουμένων. Ωστόσο, η γη που παραχώρησε η πολιτεία ήταν,

---

[34] Σύμφωνα με όσα διατείνεται το Ίδρυμα, παρεχόταν επίδομα ενοικίου ως 70.000δρχ. (Λασκαράκης, 2002). Αντίθετα σύμφωνα με μαρτυρίες ομογενών δεν ξεπερνούσε τις 58.000 δρχ.

[35] Οι ομογενείς αρνούταν να μετακινηθούν από τους Οικισμούς Υποδοχής στις ενοικιαζόμενες κατοικίες διότι: α) πίστευαν ότι εάν έφευγαν από αυτούς θα έχαναν το δικαίωμα προτεραιότητας να στεγαστούν στις μόνιμες κατοικίες που κατασκευαζόταν στον όμορο μόνιμο οικισμό και β) παρά τις όποιες δυσκολίες αντιμετώπιζαν από τη διαβίωση τους μέσα στα λυόμενα αυτές αντισταθμίζονταν από τις παροχές της συλλογικής διαβίωσης (νηπιαγωγεία, ιατρεία) (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 45).

[36] Το ΕΙΥΑΑΠΟΕ αναλαμβάνει ουσιαστικά δράση στις 13 Φεβρουαρίου 1991, οπότε και συνέρχεται το πρώτο διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος (Κρητικός, 1996: 31).

ως επί το πλείστον, μη αξιοποιήσιμη[37]· ως το τέλος του 1993, μεταβιβάστηκαν στην κυριότητα του Ιδρύματος 7.139 στρέμματα γης[38], αξιοποιήσιμα και μη (η κατάταξη τους ανά νομό παρουσιάζεται στον πίνακα Β.12 του Παραρτήματος στη σελίδα 221) (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 48). Λαμβάνοντας υπόψη, αφενός, τον αγροτικό χαρακτήρα της συντριπτικής πλειοψηφίας των εκτάσεων αυτών (σε ποσοστό 95%) και, αφετέρου, τη μη καταλληλότητα σημαντικού μέρους τους, γίνονται αντιληπτές οι ολιγωρίες του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, καθώς απεδέχθη εκτάσεις τις οποίες δεν ήταν δυνατό να χρησιμοποιήσει για τη στεγαστική αποκατάσταση και, άρα, με δική του ευθύνη περιόριζε, εξ'αρχής, το δυνητικά παραγόμενο αποτέλεσμα, την αποκατάσταση δηλαδή του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού νεοπροσφύγων.

Δεδομένης, λοιπόν, της ποιότητας των εκτάσεων που είχαν περιέλθει στην κυριότητα του Ιδρύματος, το Διοικητικό του Συμβούλιο αποφασίζει την επιλογή των καταλληλότερων εξ' αυτών (εκτάσεων αναγκαστικά αγροτικών, που όμως βρίσκονται κοντά σε κύριους οδικούς άξονες και τα μεγάλα αστικά κέντρα της Βόρειας Ελλάδας), για την δημιουργία μόνιμων οικισμών. Η απόφαση αυτή στηρίχτηκε στη βάση της λογικής ότι η έννοια της επιδοτούμενης πόλης δεν έχει προοπτικές επιβίωσης και επομένως οι οικισμοί πρέπει να ανεγερθούν σε περιοχές κατά το δυνατόν επιλεγμένες με παραγωγικά κριτήρια, ώστε να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα τους εκ των έσω (Κρητικός, 2002).

Ταυτόχρονα, προκειμένου να εξασφαλισθούν πρόσθετες εκτάσεις προς αξιοποίηση, το Ίδρυμα αρχίζει διαπραγματεύσεις με την ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ Α.Ε. για την αγορά πολεοδομημένης γης στις ΖΕΠ Ξάνθης και Κομοτηνής (Κρητικός, 1996: 31).

Βασιζόμενο στα προαναφερθέντα, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ εγκρίνει τη δημιουργία μόνιμων οικισμών στο Εύμοιρο Ξάνθης, τις Σάππες Ροδόπης, την Παλαγία και τη Γιαννούλη Έβρου και το Ζυγό Καβάλας, σε εκτάσεις όμορες των προσωρινών Οικισμών Υποδοχής[39] (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 48). Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι του Ιδρύματος, το τελευταίο αναθέτει, στις 19.2.1992, στη ΣΥΚΕΑ[40] την

---

[37] Είναι χαρακτηριστικό, ότι από τα 2.500 στρέμματα περίπου, που παραχωρήθηκαν στην περιοχή της Ξάνθης, το μεγαλύτερο μέρος τους ήταν μη αξιοποιήσιμο διότι: α) υπόκειντο στη συνθήκη RAMSAR, β) ήταν άγονη αμμώδης γη, γ) ήταν γη καταπατημένη από τους γηγενείς ή δ) βρισκόταν σε έδαφος με μεγάλη κλίση. Ομοίως, από τα 1921 στρέμματα της Γιαννούλης τα 613 είχαν χαρακτηριστεί ως δασική έκταση (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 48,58).

[38] Οι πρώτες εκτάσεις παραχωρήθηκαν στα τέλη του 1991.

[39] Οι διαδικασίες για την δημιουργία όλων των παραπάνω οικισμών δεν ξεκίνησαν ταυτόχρονα.

[40] Με τον Ν. 1262/92, που δημοσιεύθηκε λίγες μέρες μετά την ανάθεση των παραπάνω έργων στην ΣΥΚΕΑ, δρομολογήθηκε η διάλυση της ΣΥΚΕΑ, η οποία όμως, ως τότε, θα συνέχιζε την ολοκλήρωση ορισμένων μόνο έργων ειδικής φύσεως κατόπιν Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων (ΚΥΑ). Υπό αυτό το

επίβλεψη των έργων κατασκευής κατοικιών στο Εύμοιρο, τις Σάπες, τη Γιαννούλη και την Κοτρωνιά, καθώς και στους οικισμούς Πρωτοχώρι και Γαλάνι Κοζάνης. Υπεύθυνη για την εκπόνηση των τοπικών ρυμοτομικών σχεδίων (όπου οι προς παραχώρηση περιοχές ήταν εκτός Σχεδίου Πόλεως), καθώς και για την γενική εποπτεία των έργων είναι η Τεχνική Υπηρεσία του Ιδρύματος (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 59).

Έτσι, μετά την ολοκλήρωση των πρώτων τοπικών ρυμοτομικών σχεδίων[41], η ΣΥΚΕΑ προκηρύσσει, στις 26.8.1992, δημοπρασία για την ανάδειξη μειοδοτριών εταιρειών, για την ανέγερση κατοικιών στους οικισμούς των Σαπών, του Ευμοίρου, της Γιαννούλης και της Κοτρωνιάς[42], με το σύστημα Μελέτη-Κατασκευή, ενώ οι αντίστοιχες συμβάσεις με τους τελικούς μειοδότες υπογράφονται απο τη ΣΥΚΕΑ, δέκα μήνες αργότερα, τον Ιούνιο του 1993.

Αυτή ήταν και η τελευταία εργασία που διεκπεραίωσε η ΣΥΚΕΑ εκ μέρους του Ιδρύματος, δεδομένου ότι, στις 2 Ιουλίου του ίδιου έτους, αποφασίστηκε η οριστική της διάλυση. Γεγονός που προκάλεσε αλλαγές, όσον αφορά στο φορέα διαχείρισης και επίβλεψης των έργων, δεδομένου ότι αυτός έπρεπε, βάσει Κοινής Υπουργικής Απόφασης των Υπουργών Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας, να είναι φορέας του Ν.1418/84· τελικά, η επίβλεψη των έργων ανετέθη στη ΒΙΠΕΤΒΑ, θυγατρική της ΕΤΒΑ (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 59).

Όσον αφορά στις κατοικίες που θα ανεγείρονταν στους μόνιμους οικισμούς καθώς και σε αυτές που θα αγόραζε το Ίδρυμα, είχε προβλεφθεί να παραχωρηθούν με χρησιδάνειο, για 20 χρόνια και, μετά την παρέλευση αυτού του χρονικού διαστήματος, να μεταβιβαστούν στους ομογενείς με τίτλους πλήρους κυριότητας. Το μέτρο αυτό στόχευε στην μόνιμη εγκατάσταση των ομογενών στον τόπο της κατοικίας τους, δηλαδή στην εξασφάλιση, εκ μέρους της πολιτείας, τόσο της χρήσης των κατοικιών αποκλειστικά από τους ίδιους όσο και της μη διαρροής μέρους

πλαίσιο, δημοσιεύεται στις 27.2.1992, ΚΥΑ των Υπουργών Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας που αναθέτει στη ΣΥΚΕΑ, κατ'εξαίρεση, την εκτέλεση έργων για την κατασκευή των οικισμών στέγασης των νεοπροσφύγων.

[41] Το 1992, και συγκεκριμένα τον Ιούνιο, ολοκληρώθηκαν τα τοπικά ρυμοτομικά σχέδια των Σαπών και του Ευμοίρου, οι οποίες δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 22.7.1992 και στις 14.8.1992, αντίστοιχα (Κρητικός, 1996: 31). Στις οικιστικές μονάδες του Αβάτου Ξάνθης, Συκορράχης και Τυχερού Έβρου δεν εκπονήθηκαν Πολεοδομικές Μελέτες, διότι τα οικόπεδα που παραχωρήθηκαν ήταν εντός σχεδίου πόλης (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 63).

[42] Παρόλο που στην περίπτωση της Κοτρωνιάς (Ν. Έβρου) είχαν παραχωρηθεί 220 στρέμματα σε οικόπεδα, λόγω της γεωγραφικής απομόνωσης της περιοχής, αν και αρχικά είχε αποφασιστεί η δημιουργία οικισμού και είχαν ξεκινήσει οι απαραίτητες διαδικασίες, τελικά, η απόφαση ανεστάλη (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 58).

εξ'αυτών προς τα αστικά κέντρα (Κρητικός, 2002). Επίσης, η παραχώρηση των κατοικιών αυτών στους ομογενείς γινόταν, αρχικά, βάσει κοινωνικών κριτηρίων, που καθοριζόταν από Επιτροπή, που αποτελείτο από ένα μέλος του διοικητικού συμβουλίου και δύο διευθυντικά στελέχη του Ιδρύματος, ενώ από το 1994 και μετά, εφαρμόστηκε σύστημα διανομής με μόρια, προκειμένου να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη διαφάνεια στις παραχωρήσεις (προβλεπόταν και συμμετοχή των ποντίων ως μελών της Επιτροπής) (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 47).

Αναφορικά τώρα με τους τύπους των κατοικιών που επιλέχθηκαν να κατασκευαστούν στους οικισμούς, το Ίδρυμα υιοθέτησε, κατά περιπτώσεις, ισόγειες μονοκατοικίες και διώροφες πολυκατοικίες, ανάλογα με τις συνολικά, κατά περιοχή, παραχωρημένες εκτάσεις, καθώς και τα χαρακτηριστικά του εδάφους (επικλινές κλπ.). Τελικά, μελετήθηκαν 11 διαφορετικοί τύποι[43] συμβατικών κατοικιών για διμελείς, τριμελείς, και πολυμελείς οικογένειες (έως δέκα ατόμων), δύο τύποι κατοικιών για δεκατετραμελείς οικογένειες καθώς και 7 τύποι κατοικιών με πέντε διαφορετικά συστήματα βαριάς προκατασκευής. Είναι χαρακτηριστικό, ότι σε όλες τις κατοικίες που ανεγέρθησαν βάσει των προδιαγραφών, που είχαν καθοριστεί από το Ίδρυμα, είχε προβλεφθεί η χρήση κεραμοσκεπής (Κρητικός, 1996: 32).

Εκτός των παραπάνω τύπων, των οποίων οι διαφοροποιήσεις στην πραγματικότητα προέκυπταν λόγω των ποικίλων εξωτερικών παραγόντων που δύνανται να επηρεάσουν τη χωροθέτηση μιας κατοικίας, το Ίδρυμα, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι περίπου το 75% των ομογενών άνηκε σε τριμελείς και άνω οικογένειες αποφάσισε να υιοθετήσει τρία βασικά μοντέλα κατοικιών, με βασικό κριτήριο διαφοροποίησής τους τον αριθμό των ατόμων που μπορούσαν να στεγάσουν. Τα μοντέλα των οικιών που τελικά εγκρίθηκαν ήταν τα παρακάτω (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 60):

Μοντέλο Α : Η οικία αποτελείται από ένα καθιστικό – τραπεζαρία, πλήρες λουτρό και δύο υπνοδωμάτια (στα οποία μπορούν να τοποθετηθούν μία διπλή και τρεις μονές κλίνες). Το μέσο εμβαδόν της καθαρής επιφάνειας κατοικίας είναι 95 τ.μ. και δύναται να στεγάσει έως 5 άτομα.

Μοντέλο Β : Η οικία αποτελείται από ένα καθιστικό – τραπεζαρία, πλήρες λουτρό και επιπλέον WC και τρία υπνοδωμάτια (στα οποία μπορούν να τοποθετηθούν μία

---

[43] Οι 11 τύποι κατοικιών που μελετήθηκαν, από την Τεχνική Υπηρεσία του Ιδρύματος, επισυνάπτονται στο Παράρτημα (σελ.224).

διπλή και πέντε μονές κλίνες). Το μέσο εμβαδόν της καθαρής επιφάνειας κατοικίας είναι 115 τ.μ. και δύναται να στεγάσει έως 7 άτομα.

Μοντέλο Γ : Η οικία αποτελείται από ένα καθιστικό – τραπεζαρία, πλήρες λουτρό και επιπλέον WC και τέσσερα υπνοδωμάτια (στα οποία μπορούν να τοποθετηθούν μία διπλή και επτά μονές κλίνες). Το μέσο εμβαδόν της καθαρής επιφάνειας κατοικίας είναι 125 τ.μ. και δύναται να στεγάσει έως 9 άτομα.

Η Τεχνική Υπηρεσία του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, που ήταν και υπεύθυνη για το στεγαστικό πρόγραμμα του Ιδρύματος, κατά τη μελέτη των παραπάνω τριών μοντέλων κατοικιών έλαβε υπόψη της ότι, αφενός, αυτές έπρεπε να είναι κατάλληλες για τον μεγαλύτερο μέρος των οικογενειών των ομογενών και, αφετέρου, το κόστος κατασκευής τους, χωρίς να αναιρούνται κάποια εγκεκριμένα κριτήρια ποιότητας, να είναι το ελάχιστο δυνατό. Βάσει των δύο παραπάνω παραδοχών, ελήφθησαν υπόψη, κατά τον σχεδιασμό των κατοικιών, κάποιες γενικές αρχές, οι οποίες επιγραμματικά είναι οι ακόλουθες (Κρητικός, 1997):

1. Στην κατοικία πρέπει να ενσωματώνονται τα χαρακτηριστικά και οι συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή όπου επιλέγεται η ανέγερση της.
2. Λαμβάνεται υπόψη η σύνθεση της οικογένειας του παλιννοστούντα ομογενή (οι οικογένειες είναι κατά κύριο λόγο πολυμελείς και, στην πλειοψηφία τους, τριμελείς και άνω) καθώς και η δυνατότητα μελλοντικής εκμετάλλευσης της κατοικίας με την ανέγερση ενός ακόμη ορόφου[44].
3. Η δυνατότητα εύκολης προσθήκης ενός επιπλέον δωματίου (διαστάσεων 4,5x4,5μ) στο πίσω μέρος της οικίας.
4. Η επιφάνεια των διαδρόμων να είναι μικρότερη του 5% της συνολικής έκτασης της κατοικίας.
5. Η δυνατότητα, σε περιπτώσεις ανάγκης στέγασης τουλάχιστον, επτά ατόμων σε μια κατοικία[45].
6. Επίτευξη της, κατά το δυνατό, ορθολογικότερης διάταξης των χώρων, ώστε να ελαχιστοποιείται ο αναξιοποίητος χώρος.

---

[44] Σε όλες οι κατοικίες που κατασκευάστηκαν από το Ίδρυμα είχαν καθοριστεί τέτοια πολεοδομικά σταθερότυπα, ώστε να είναι δυνατή η ανέγερση ενός επιπλέον ορόφου, εάν και όποτε, ο ομογενής το επιθυμούσε.

[45] Στην περίπτωση του μοντέλου Α, με την μετατροπή ενός διθέσιου καναπέ σε κρεβάτι.

7. Η διαρρύθμιση της κατοικίας καθώς και τα οιαδήποτε ανοίγματα, να καθιστούν το σπίτι ευάερο και ευήλιο.
8. Η δυνατότητα προέκτασης του χώρου του καθιστικού σε ημιυπαίθριο χώρο.
9. Ο στατικός φορέας κάθε κατοικίας να είναι κατά το δυνατόν απλός, εύκολος στην κατασκευή, χωρίς μεγάλα ανοίγματα στις πλάκες και τις δοκούς και, κατά βάση, με απλή θεμελίωση.

Συνοψίζοντας, σε ό,τι αφορά στη μόνιμη εγκατάσταση των προσφύγων, το έργο του Ιδρύματος ακολούθησε τις παρακάτω κατευθύνσεις: α) την αναζήτηση κατάλληλης γης, β) την αγορά έτοιμων κατοικιών[46], γ) την κατασκευή κατοικιών σε οικόπεδα που είχαν παραχωρηθεί στο Ίδρυμα και δ) τη δημιουργία μόνιμων οικισμών.

Να σημειωθεί ότι κανένας εκ των μόνιμων οικισμών δεν είχε παραχωρηθεί προς χρήση στο τέλος της πρώτης περιόδου λειτουργίας του Ιδρύματος, αν και τα έργα κατασκευής τους είχαν προχωρήσει σε σημαντικό βαθμό· οι πρώτοι οικισμοί παραδόθηκαν το 1995.

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη αυτής της πρώτης περιόδου, κρίνεται σκόπιμο να απαριθμηθούν τα σημαντικότερα προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά την εφαρμογή του στεγαστικού του προγράμματος, τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

1. Η έλλειψη, σε πολλές περιπτώσεις, δυνατοτήτων απασχόλησης και υποδομών στις προτεινόμενες περιοχές εγκατάστασης, που προκαλούσε άρνηση των ομογενών να εγκατασταθούν σε αυτές και, κατ' επέκταση, έστρεφε ένα σημαντικό μέρος εξ'αυτών να εγκατασταθούν στα μεγάλα αστικά κέντρα.
2. Η αδυναμία μετάβασης του προκαθορισμένου αριθμού των 7.000 ατόμων[47] ανά έτος, από τους Οικισμούς Υποδοχής στα επόμενα στάδια του προγράμματος και κυρίως σε αυτό της μόνιμης στέγασης (κυρίως λόγω των χρονοβόρων διαδικασιών ανεύρεσης κατάλληλης οικιστικής γης). Ανάλογη είναι η κατάσταση και στα Κέντρα Φιλοξενίας, όπου, εκ των πραγμάτων, οι παλιννοστούντες αναγκάστηκαν να διαμείνουν πολλούς μήνες → Διόγκωση του αριθμού των

---

[46] Συνολικά αγοράστηκαν 144 κατοικίες από την ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ (82 στην Κομοτηνή και 62 στη Ξάνθη).

[47] Δεδομένης της χωρητικότητας των 3.500 ατόμων που είχαν οι Οικισμοί Υποδοχής και της προγραμματιζόμενης παραμονής για 6 μήνες σε αυτούς.

φιλοξενούμενων, με επιπτώσεις στις συνθήκες διαβίωσης και στο ύψος των δαπανών για την εξυπηρέτηση τους.

3. Μεγάλες καθυστερήσεις, ακόμα και μετά την παραχώρηση στο Ίδρυμα αξιοποιήσιμης οικιστικής γης, στην πολεοδόμησή της και τη δημοπράτηση των έργων ανέγερσης των κατοικιών λόγω των χρονοβόρων προβλεπόμενων διαδικασιών (Ν.1418/84 και Π.Δ. 609/85)[48] (Κρητικός, 2002).

Συγκεντρωτικά στοιχεία Α΄ περιόδου

Πίνακας Β 2.5: Αποτελέσματα στεγαστικού προγράμματος ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1991-1993)

Στάδιο αποκατάστασης	Οικογένειες	Άτομα
Κέντρα Φιλοξενίας	175	609
Οικισμοί Υποδοχής	845	3.259
Ενοικιαζόμενες κατοικίες	700	3.071
Παραχωρημένες κατοικίες	155	663
Σύνολο	**1875**	**7.602**

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 17 και ιδία επεξεργασία.

2.4.1.3.2 2η περίοδος 1994-1999: Μόνιμη εγκατάσταση - Ίδρυση Οικισμών

Η δεύτερη αυτή περίοδος χαρακτηρίζεται, κυρίως, από τη δράση του Ιδρύματος για την μόνιμη οικιστική αποκατάσταση των νεοπροσφύγων· είναι η περίοδος όπου αναπτύσσεται και, εν μέρει, ολοκληρώνεται το πρόγραμμα της στεγαστικής αποκατάστασης.

Στο σημείο αυτό, και πριν την εξέταση του έργου στον τομέα της μόνιμης εγκατάστασης, κρίνεται σκόπιμη η παρουσίαση της εξέλιξης στα τρία πρώτα σταδία του προγράμματος, κατά τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου λειτουργίας του Ιδρύματος.

---

[48] Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε την κατασκευή 7.500 κατοικιών την τριετία 1991-1994 (www.papandreou.gr., 1998α). Παρόλα αυτά, οι διαδικασίες για την ανέγερση των πρώτων μόνιμων οικισμών δρομολογήθηκαν, καθυστερημένα, το 1992 και έως την 1.9.1993 δεν είχαν αρχίσει να κτίζονται κατοικίες (ΕΙΥΑΑΠΟΕ,1996α: 50). Επομένως δεν ετίθετο θέμα υλοποίησης των αρχικών επιδιώξεων.

Αναφορικά με τα Κέντρα Φιλοξενίας και τα Προσωρινά Κέντρα Φιλοξενίας, αυτή τη περίοδο επιτελούν ρόλο συμπληρωματικό και περιορισμένο, γεγονός που φανερώνεται και από τη διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των φιλοξενούμενων σε αυτά. Ενδεικτικά, ενώ την περίοδο 1991-1993 είχαν φιλοξενηθεί ως και 1.050 άτομα, ο αριθμός τους μειώνεται (αν και κατά διαστήματα παρουσιάζονται αυξομειώσεις) και στο τέλος του 1999 σταθεροποιείται στα 169 άτομα[49]. Ως συνέπεια των προαναφερθέντων, παρατηρείται μείωση τόσο του συνολικού όσο και του ετήσιου κόστους φιλοξενίας ανά άτομο· πιο συγκεκριμένα, από το 1994 ως το 1999 το συνολικό κόστος φιλοξενίας στα Κέντρα Φιλοξενίας και στα Προσωρινά Κέντρα Φιλοξενίας ανήλθε στα 1.499.000.000δρχ. και το μέσο ετήσιο κόστος ανά άτομο κυμάνθηκε μεταξύ 158.000δρχ. και 619.000δρχ. (βλέπε Παράρτημα, πίνακες Β.13 και Β.14, σελ.222) Ωστόσο, παρόλο που το ετήσιο κόστος ανά άτομο μειώθηκε σημαντικά (κατά 81%) στο τέλος της περιόδου, θα αναμενόταν περαιτέρω μείωση, αν όχι μηδενική τιμή, από τη στιγμή που η λειτουργία των αντίστοιχων σταδίων θα έπρεπε, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, να έχει τερματιστεί. Ανεξαρτήτως, πάντως, των όποιων ποσοτικών στοιχείων παρουσιάστηκαν, είναι πλέον γεγονός ότι, τόσο τα Κέντρα Φιλοξενίας όσο και οι Οικισμοί Υποδοχής, όπως θα διαφανεί και παρακάτω, επιτελούν δευτερεύοντα, πλέον, ρόλο στην ολοκλήρωση του προγράμματος.

Αναφορικά τώρα με τους Οικισμούς Υποδοχής, αν και συνέβαλλαν σημαντικά στη προσωρινή φιλοξενία μεγάλου αριθμού παλιννοστούντων[50], τα προβλήματα μετεγκατάστασης των νεοαφικνούμενων που δημιουργήθηκαν, οδήγησαν το Ίδρυμα στο προγραμματισμό του σταδιακού τερματισμού της λειτουργίας τους, ώστε οι ομογενείς να μετακινηθούν βαθμηδόν στο τρίτο στάδιο, τις ενοικιαζόμενες κατοικίες. Έτσι δρομολογήθηκε, κατά σειρά, η διάλυση τους στο Εύμοιρο, τις Σάπες, το Ζυγό τη Φαρκαδώνα και την Παλαγία (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 44). Επίσης, προκειμένου, να μειωθούν τα κόστη λειτουργίας των Οικισμών Υποδοχής, το διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος αποφάσισε, στις 31.12.1995, τη παροχή τροφής για χρονικό διάστημα ενός ακόμη έτους σε όλους τους ομογενείς και, μετά τη παρέλευση αυτού, θα δικαιούνταν σίτισης μόνο όσοι ήταν πραγματικά άποροι, κατόπιν έρευνας για τη διαπίστωση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης κάθε οικογένειας.

---

[49] Αριθμός που μειώθηκε ακόμη περισσότερο το 2001, φτάνοντας τα 14 άτομα.
[50] Στο τέλος του 1994 έμεναν σε Οικισμούς Υποδοχής 2.984 άτομα.

Επιχειρώντας μια οικονομική αποτίμηση της εξαετίας αυτής (βάσει των στοιχείων του πίνακα Β.11 και Β.13 του παραρτήματος), πρέπει να αναφερθεί καταρχήν ότι οι συνολικές λειτουργικές δαπάνες των Οικισμών Υποδοχής[51] παρουσιάζονται αισθητά αυξημένες σε σχέση με την πρώτη περίοδο (ανήλθαν στο ύψος των 2.839.000.000δρχ. σε αντιπαράθεση με το ποσό των 1.175.000.000 δρχ. του 1993). Βέβαια, η αύξηση αυτή προκύπτει τόσο από την σύγκριση διαφορετικών χρονικών διαστημάτων (η πρώτη περίοδος διαρκεί μόνο 3 έτη) όσο και από τις, κατ' εξαίρεση, ετήσιες εξάρσεις (1994 και 1996[52]) των σχετικών δαπανών. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι στο τέλος της περιόδου (1999) οι τελευταίες είναι αισθητά μειωμένες σε σχέση με το 1993[53] ενώ, παράλληλα, κατά τα ίδια έτη το κόστος φιλοξενίας ανά άτομο ανέρχεται σε 164.260δρχ. και αντίστοιχα 112.319δρχ., δηλαδή παρουσιάζεται μείωση κατά 51.941δρχ.

Όπως προαναφέρθηκε, η μεταφορά των ομογενών στις ενοικιαζόμενες κατοικίες αποτέλεσε, έπειτα από μια περίοδο, μέτρο άμεσης ανάγκης. Ωστόσο, ο κορεσμός των Οικισμών Υποδοχής και των Κέντρων Φιλοξενίας καθώς και η κατ' εξακολούθηση παραβίαση των χρονικών περιθωρίων στέγασης, στα εν λόγω στάδια, προκάλεσε αλματώδη ανάπτυξη του τρίτου σταδίου, με άμεση συνέπεια τη διόγκωση του αριθμού των ομογενών που διέμεναν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες με γεωμετρικούς ρυθμούς· πιο συγκεκριμένα, το 1997, οι ομογενείς που ήταν ενταγμένοι στο τρίτο στάδιο ανέρχονταν σε 15.000 άτομα περίπου[54].

Η επιβεβλημένη, από τις συνθήκες, συσσώρευση των νεοπροσφύγων στις ενοικιαζόμενες κατοικίες ήταν αναμενόμενο να συνοδευτεί και από διόγκωση των δαπανών στέγασης τους· αν ληφθεί υπόψη ότι οι δαπάνες του Ιδρύματος για επιδόματα ενοικίων, το 1997, ανήλθαν σε 2.646.000.000δρχ. και οι ενταγμένες στο πρόγραμμα οικογένειες ήταν 4.029 (15.000 άτομα), προκύπτει ότι το μέσο ετήσιο κόστος ανά επιδοτούμενη οικογένεια έφτασε τις 660.000δρχ.[55], ποσό διπλάσιο σε σύγκριση με το αντίστοιχο της πρώτης περιόδου.

---

[51] Το αντίστοιχο ετήσιο κόστος ανά άτομο κυμάνθηκε μεταξύ των 135.000δρχ. (1999) και 327.000δρχ. (1996)

[52] Πιο συγκεκριμένα, οι υψηλότερες ετήσιες λειτουργικές δαπάνες σημειώθηκαν κατά το έτος 1996 και έφτασαν το ύψος των 696.000.000δρχ. (βλέπε Παράρτημα, πίνακας Β.15, σελ.222)

[53] Το 1993 ανέρχονταν σε 533.000.000δρχ. ενώ το 1999 μειώθηκαν στα 200.000.000δρχ.

[54] Το 1993 οι διαμένοντες σε ενοικιαζόμενες κατοικίες ομογενείς ήταν μόλις 3.071 άτομα.

[55] Κατά την περίοδο 1994-1999 το μέσο ετήσιο κόστος ανά οικογένεια κυμαινόταν μεταξύ 507.000δρχ. και 690.000δρχ.

Λόγω των υπέρογκων ποσών που κατέβαλε το ΕΙΥΑΑΠΟΕ για επιδόματα ενοικίων ασκήθηκε δριμύτατη κριτική στην πολιτική του, τόσο από απλούς πολίτες όσο και από οργανωμένους φορείς. Η εικόνα του Ιδρύματος ως κοινωνικού φορέα, με κύρια αρμοδιότητα την ένταξη και αποκατάσταση των παλιννοστούντων στην ελληνική κοινωνία, κατέρρεε και αντεκαθίστατο από αυτή ενός φορέα προβληματικού και παρασιτικού.

Υπό αυτές τις συνθήκες και υπό τις πιέσεις της πολιτικής ηγεσίας και του Υπουργείου Εξωτερικών, το διοικητικό συμβούλιο του Ιδρύματος, αποφασίζει, το 1998, στο πλαίσιο της ευρύτερης προσπάθειας ορθολογικοποίησης και περιστολής των δαπανών του, τη δραστική περικοπή των επιδομάτων ενοικίασης. Η απόφαση αυτή, που, όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε έντονες αντιδράσεις εκ μέρους των Ποντίων και των σωματείων τους[56], τα οποία απαιτούσαν την άμεση ανάκληση της (Αλισανόγλου, 1998), ανάγκασε τους ιθύνοντες του Ιδρύματος να προβούν σε σειρά δηλώσεων προκειμένου, αφενός, να τεκμηριώσουν τους λόγους που τους οδήγησαν σε αυτή την απόφαση και, αφετέρου, να διευκρινίσουν ότι δεν θα θιγούν οι μη έχοντες[57]. Αποφασίστηκε, έτσι, η χορήγηση επιδομάτων ενοικίων μόνο σε όσες οικογένειες δεν έχουν ικανοποιητικό εισόδημα, βάσει κριτηρίων που θα καθοριζόταν μετά από συνεργασία του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος και εκπροσώπων των συλλόγων των ομογενών (www.papandreou.gr., 1998β). Πράγματι, οι προερχόμενες από την ενοικίαση κατοικιών δαπάνες του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, από το 1999 και έπειτα, μειώθηκαν μέχρι και σε ποσοστό 50% (το 2001 ήταν 1.170.000.000δρχ.). Ωστόσο, η μείωση αυτή δεν μπορεί να αποδοθεί τόσο στις περικοπές των επιδομάτων ενοικίων όσο, κυρίως, στην προοδευτική ανάπτυξη του τέταρτου σταδίου και τη μεταστέγαση ενός ποσοστού των ομογενών σε μόνιμες κατοικίες, καθώς και στην εφαρμογή του νέου άξονα πολιτικής, της αυτοστέγασης.

Ολοκληρώνοντας τη μελέτη της δεύτερης περιόδου, θα επιχειρηθεί στη συνέχεια η εξέταση του έργου του Ιδρύματος, σε ότι αφορά στο τέταρτο στάδιο του στεγαστικού προγράμματος, τη μόνιμη εγκατάσταση. Κρίνεται σκόπιμη, σε πρώτη

---

[56] Οι Πόντιοι ομογενείς προέβησαν σε καταλήψεις των γραφείων του ΕΙΥΑΠΠΟΕ σε Καβάλα, Ξάνθη, Κομοτηνή και Αλεξανδρούπολη, ζητώντας ανάκληση της απόφασης (Αλισανόγλου, 1998).

[57] Όπως χαρακτηριστικά είχε αναφέρει ο διευθύνων σύμβουλος της επιθεώρησης του ΕΙΥΑΑΠΟΕ στην Κομοτηνή, κ. Άρης Ουζουνίδης, «καμία οικογένεια Ποντίων, η οποία αντιμετωπίζει πραγματικά προβλήματα επιβίωσης δεν πρόκειται να αφεθεί χωρίς την κάλυψη των εξόδων του ενοικίου από το Ίδρυμα». Επίσης, κατά την επίσκεψή του στην Κομοτηνή (1.7.1998), ο Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών Γιώργος Παπανδρέου είχε δηλώσει, μεταξύ άλλων, ότι: «δεν υπάρχει θέμα διακοπής του ενοικίου παρά μόνο σε κραυγαλέες περιπτώσεις, όπου πχ. κάποιοι ομογενείς εργάζονται στο ΕΣΥ και παράλληλα τους καταβάλλεται το ενοίκιο από το Ίδρυμα» (www.papandreou.gr., 1998β).

φάση, μια επιγραμματική αναφορά στις μεθόδους που υιοθέτησε το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, για την πραγματοποίηση της οριστικής εγκατάστασης (Κρητικός, 1996: 31):

1. Αγορά πολεοδομημένης γης ή γης που διαθέτει έργα υποδομής και ενδείκνυται για οικιστική αξιοποίηση (κυρίως εκτάσεις της ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ) – Εφαρμογή προγράμματος προσφοράς γης και κατοικιών από μειοδότριες εταιρείες.
2. Μετατροπή των προσωρινών Οικισμών Υποδοχής του Ευμοίρου Ξάνθης, των Σαπών Ροδόπης, της Παλαγίας Έβρου και του Ζυγού Καβάλας σε μόνιμους οικισμούς.
3. Κατασκευή οικιστικών μονάδων με οργανωμένη δόμηση, σε γη του Ιδρύματος, μετά από πολεοδόμηση της.
4. Κατασκευή κατοικιών (με συμβατικό τρόπο ή βαρεία προκατασκευή[58]), ενσωματωμένων σε κοινότητες, μέχρι ποσοστού 10% των κατοικιών κάθε κοινότητας.
5. Αγορά έτοιμων οικιών και διαμερισμάτων
6. Αγορά ημιτελών κατοικιών και διαμερισμάτων, προς αποπεράτωση τους, με βάση προδιαγραφές καθορισμένες από την Τεχνική Υπηρεσία του Ιδρύματος.

Ακολουθώντας τις παραπάνω κατευθύνσεις το Ίδρυμα, δραστηριοποιείται για την εξασφάλιση κατάλληλης οικιστικής γης· πιο συγκεκριμένα, αν και οι διαδικασίες για την αγορά γης στις ΖΕΠ της Ξάνθης και της Κομοτηνής είχαν ξεκινήσει την προηγούμενη περίοδο, η ολοκλήρωση τους πραγματοποιείται το Φεβρουάριο του 1994, οπότε και υπογράφεται, με την ΕΘΝΟΚΤΗΜΑΤΙΚΗ Α.Ε. (ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ Α.Ε.), η σύμβαση για την αγορά συνολικής έκτασης 550 στρεμμάτων, από τα οποία τα 180 στρέμματα βρίσκονται στην Ξάνθη και τα υπόλοιπα 370 στρέμματα στην Κομοτηνή[59]. Βασικό πλεονέκτημα των εν λόγω εκτάσεων είναι, αφενός, το μεγάλο μέγεθος τους, που μπορεί να εξασφαλίσει τη στέγαση σε σημαντικό αριθμό ομογενών και, αφετέρου, η γειτνίαση τους με τον οικιστικό ιστό των πόλεων της Ξάνθης και της

---

[58] Στα Παγούρια Ροδόπης και στα διάσπαρτα οικόπεδα του Ν. Έβρου αποφασίστηκε οι κατοικίες να κατασκευαστούν με βαριά προκατασκευή, ακολουθώντας τα πρότυπα που είχε χρησιμοποιήσει το ΥΠΕΧΩΔΕ για την αποκατάσταση των σεισμόπληκτων της Κοζάνης και των Γρεβενών. Το απαιτούμενο χρονικό διάστημα στη περίπτωση αυτή είναι πολύ μικρότερο του αντίστοιχου απαιτούμενου για τη συμβατική κατασκευή (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 62).

[59] Οι διαδικασίες ένταξης των εν λόγω περιοχών στο Σχέδιο Πόλεως είχαν ολοκληρωθεί ως τις αρχές του 1996 (Κρητικός, 1996).

Κομοτηνής, η οποία παρέχει ευκολότερη πρόσβαση τόσο και στην αγορά εργασίας όσο και στην κοινωνική ζωή της περιοχής (Κρητικός, 1996: 34).

Όσον αφορά στην διαχείριση της περιοχής, είχε προγραμματιστεί η κατασκευή κατοικιών με το σύστημα της οργανωμένης δόμησης, με την πρόβλεψη χαμηλών πυκνοτήτων και συντελεστών δόμησης, ώστε να εξασφαλίζεται η δημιουργία εκτεταμένων κοινόχρηστων χώρων, χώρων πρασίνου, χώρων στάθμευσης καθώς και μεγάλων ιδιωτικών κήπων (Κρητικός, 1996: 34).

Οργανωμένη δόμηση στις Σάπες Ροδόπης
(Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

Πέρα από τα προλεχθέντα και εκτός της αγοράς οικιστικής γης, στις προτεραιότητες του Ιδρύματος, βάσει της προαναφερθείσας απαρίθμησης, ήταν και η δημιουργία μόνιμων οικισμών, σε εκτάσεις όμορες με τους Προσωρινούς Οικισμούς Υποδοχής[1], καθώς και η δημιουργία οικιστικών μονάδων σε γη που είχε παραχωρηθεί στο Ίδρυμα. Όπως προελέχθη, οι διαδικασίες πολεοδόμησης και δημοπράτησης είχαν ολοκληρωθεί, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, κατά την προηγούμενη περίοδο και ανεμένετο η ολοκλήρωση των έργων και η τελική παράδοση τους, από τις εργολήπτριες εταιρείες στο Ίδρυμα.

[1] Εκτός της Φαρκαδώνας Τρικάλων, όπου, δεδομένου ότι δεν ανήκει στην γεωγραφική περιοχή της Θράκης, δεν ήταν δυνατό να κατασκευαστεί μόνιμος οικισμός.

Το 1995 παραδόθηκαν οι πρώτοι οικισμοί προς χρήση· πιο συγκεκριμένα, πρώτος παραδόθηκε ο οικισμός του Ευμοίρου Ξάνθης[2], ακολούθησε αυτός των Σαπών Ροδόπης και τελευταίος ο οικισμός της Γιαννούλης Έβρου (Κρητικός, 2002).

Μόνιμος οικισμός Ευμοίρου Ξάνθης
(Πηγή: Κρητικός, 1997)

Να σημειωθεί εδώ ότι, εκτός των απαραίτητων κοινόχρηστων χώρων (πλατείες, πάρκα, παιδικές χαρές κλπ.) και κοινωφελών εγκαταστάσεων (αγροτικά ιατρεία, αναψυκτήρια κλπ.), το Ίδρυμα, εφαρμόζοντας την κοινοτική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος, αποφάσισε τη κατασκευή Μονάδων Βιολογικού Καθαρισμού σε όλους τους Μόνιμους Οικισμούς. Δεδομένου, άλλωστε, βάσει της ευρωπαϊκής οδηγίας[3], ότι πολλοί οικισμοί της χώρας υποχρεούνται να διαθέτουν μονάδα βιολογικής επεξεργασίας λυμάτων, η απόφαση αυτή του Ιδρύματος αποτελεί, αναμφίβολα, πρωτοπορία για ένα κοινωνικό φορέα που ήταν ήδη επιφορτισμένος με το έργο της άμεσης στεγαστικής αποκατάστασης μεγάλου αριθμού νεοπροσφύγων.

[2] Ο οικισμός ολοκληρώθηκε σε δύο φάσεις-εργολαβίες (Κρητικός, 2002).
[3] Οδηγία 91/271/ΕΟΚ: L135/42 του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1991 των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων «για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων», προς εναρμόνιση με την οποία ψηφίστηκε η υπ' αριθμ.ΟΙΚ.5673/400, με τίτλο "Μέτρα και όροι για την επεξεργασία αστικών λυμάτων", όπου συμπεριλαμβάνονται διατάξεις σχετικές με την υποχρεωτική δευτεροβάθμια επεξεργασία λυμάτων, ανάλογα με τον ισοδύναμο πληθυσμό των οικισμών (άρθρο 7).

Πίνακας Β 2.6: Κατοικίες και κόστη οικοδόμησης μόνιμων οικισμών (έως 1995)

Περιοχή	Αριθμός κατοικιών	Συνολικό κόστος	Κόστος /m^2
Εύμοιρος (Ξάνθης)	88	706.260	79.000
Σάπες (Ροδόπης)	281	2.441650	94.000
Γιαννούλη (Εβρου)	61	606.690	107.000
Σύνολο	430	3.754.600	280.000

Πηγή: Κρητικός, 1996:32 και ιδία επεξεργασία

Όπως γίνεται φανερό από τον πίνακα που προηγείται, το συνολικό κόστος ανέγερσης των οικισμών ανήλθε σε 3.754.600δρχ., ενώ το μέσο κόστος/m^2 κατοικίας κυμάνθηκε από 79.000δρχ. ως 107.000δρχ. Η παρατηρούμενη διαφοροποίηση του μέσου κόστους/m^2 τεκμαίρεται από τα ακόλουθα (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 61):

- Ο αριθμός κατοικιών ανά οικισμό είναι σημαντικά διαφοροποιημένος.
- Οι κατοικίες δεν είναι σε όλους τους οικισμούς συγκεντρωμένες στο χώρο. Στην περίπτωση του οικισμού της Γιαννούλης, όπου οι κατοικίες παρουσιάζουν σημαντική διασπορά στο χώρο, το κόστος των έργων υποδομής είναι υψηλότερο, γεγονός που επηρεάζει και το ύψος του μέσου κόστους/m^2 κατοικίας.
- Η ύπαρξη ή μη μέρους των αναγκαίων υποδομών συμβάλλει στη διακύμανση του μέσου κόστους/m^2 κατοικίας· πιο συγκεκριμένα, στον Εύμοιρο απαιτήθηκε συμπλήρωση των έργων υποδομής (τα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης προϋπήρχαν), ενώ στις Σάπες και στη Γιαννούλη κατασκευάστηκαν εξαρχής[63].
- Το κόστος κατασκευής μονάδας βιολογικής επεξεργασίας λυμάτων είναι σημαντικό και, επομένως, επηρεάζει το τελικό κόστος κατοικίας. Στον οικισμό του Ευμοίρου δεν απαιτήθηκε η αντίστοιχη κατασκευή της, δεδομένου ότι σε μικρή απόσταση ήδη βρισκόταν μονάδα βιολογικού καθαρισμού, με την οποία και συνδέθηκε το δίκτυο αποχέτευσης του οικισμού, σε αντίθεση με τις Σάπες και τη Γιαννούλη[64].

---

[63] Χαρακτηριστικό είναι ότι στην περίπτωση των Σαπών και της Γιαννούλης τα έργα υποδομών επακολούθησαν της κατασκευής των κατοικιών.

[64] Στην περίπτωση των Σαπών προέκυψαν καθυστερήσεις στην κατασκευή της μονάδας βιολογικής επεξεργασίας λυμάτων, διότι η νέα δημοτική αρχή, που εξελέγη στις εκλογές του Οκτωβρίου του 1994, αρνούταν να συναινέσει εάν η μονάδα βιολογικού καθαρισμού δεν προγραμματιζόταν να υποδεχτεί και τα λύματα του ήδη υπάρχοντα οικισμού. Ομοίως, στην περίπτωση της Γιαννούλης υπήρξαν πιέσεις για τη μεταφορά των ανεπεξέργαστων λυμάτων, στη μονάδα βιολογικού καθαρισμού του Σουφλίου, σε απόσταση 14χλμ. Τελικά, κατόπιν διαβουλεύσεων, έγιναν αποδεκτές οι προτάσεις του Ιδρύματος (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 60).

- Οι εκπτώσεις των εργολάβων διαφοροποιούνται ανά οικισμό[65].

Πάντως, πέραν των προλεχθέντων, οι προαναφερθείσες τιμές, λαμβανομένης υπόψη της ποιότητας των κατοικιών που παρήχθησαν καθώς και της ανεξάρτητης μορφής τους (μεμονωμένες κατοικίες και όχι διαμερίσματα πολυκατοικιών), κρίνονται ιδιαίτερα χαμηλές, συγκρινόμενες με τις κατασκευές άλλων φορέων του δημοσίου.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων, κατά την πρώτη τετραετία λειτουργίας του Ιδρύματος, διαπιστώνεται, καταρχήν, η κατασκευή ιδιαίτερα περιορισμένου αριθμού κατοικιών στους εν λόγω οικισμούς και, ταυτόχρονα, οι χρονοβόρες διαδικασίες ανέγερσής τους, δεδομένης της άμεσης ανάγκης στέγασης. Οι καθυστερήσεις στην παράδοση των κατοικιών οφείλονται κυρίως στις χρονοβόρες διαδικασίες του ΠΔ 696/74 για τη σύνταξη των Πολεοδομικών Μελετών και των τεχνικών μελετών για τα έργα υποδομής, του Ν.1337/83 για την έγκριση πολεοδομικών μελετών και των Ν.1418/84 και ΠΔ 609/85 για την ανάδειξη της μειοδότριας εταιρείας, οι οποίες, συνολικά, απαιτούν (σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΕΙΥΑΑΠΟΕ) ελάχιστο χρονικό διάστημα 500 ημερών (ενάμισι έτος) για την πραγματοποίηση τους. Οι καθυστερήσεις αυτές ήταν ακόμα μεγαλύτερες, όταν γινόταν επανάληψη του διαγωνισμού, είτε διότι οι εκπτώσεις των εργολάβων δεν κρίνονταν ικανοποιητικές[66] είτε επειδή κατετίθεντο ασφαλιστικά μέτρα από κάποια εργοληπτική εταιρεία (ΕΙΥΑΑΠΟΕ,1996α: 170). Έτσι, προκειμένου να μειωθούν οι παραπάνω καθυστερήσεις και δεδομένου του νομικού πλαισίου στο οποίο υπόκειται η λειτουργία του Ιδρύματος, ως Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου, αποφασίστηκε η αναζήτηση νέων τρόπων ανάδειξης των εργοληπτικών εταιριών, βάσει του αστικού δικαίου.

Στην υποενότητα αυτή κρίνεται σκόπιμη η διεξοδικότερη εξέταση της περίπτωσης του Ζυγού Καβάλας στη βάση των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει.

Η περιοχή του Ζυγού Καβάλας αποτελούσε περιουσία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας[67], η οποία παραχωρήθηκε στο ΕΙΥΑΑΠΟΕ, προκειμένου να αξιοποιηθεί για

---

[65] Στο Εύμοιρο επιτεύχθηκε έκπτωση 62%, και στις Σάπες και στη Γιαννούλη 50,4% και 49,13% αντίστοιχα.

[66] Στην περίπτωση του Άβατου Ξάνθης (σε ποια κατηγορία ανήκει) αν και ο πρώτος διαγωνισμός κρίθηκε άκαρπος, και στην επανάληψή του, επιτεύχθηκαν εκπτώσεις διπλάσιες των αρχικών, το πρόγραμμα είχε καθυστερήσει κατά 16 μήνες (Κρητικός, 1996: 34).

[67] Στην περιοχή προϋπήρξε στρατόπεδο.

την εγκατάσταση των παλιννοστούντων. Έπειτα από την παραχώρηση των εκτάσεων και την έγκριση της πολεοδομικής μελέτης της περιοχής[68], ξεκίνησαν οι εργασίες ανέγερσης του μόνιμου οικισμού. Τα πρώτα προβλήματα, που ανέκυψαν και που οδήγησαν σε καθυστέρηση της εξέλιξης του έργου, οφείλονται σε παραλήψεις και ολιγωρίες της Πολεοδομικής Μελέτης της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, στην Πολεοδομική Μελέτη που εκπόνησε η ΔΕΠΟΣ δεν ελήφθησαν υπόψη οι υψομετρικές κλίσεις της περιοχής, με αποτέλεσμα να κατασκευαστούν κτίρια με υπόγειους χώρους ύψους 2.40μ., δηλαδή δυνητικοί χώροι κύριας κατοικίας (Συροπούλου, 2002). Ως επακόλουθο των προλεχθέντων, οι κατοικίες θεωρήθηκαν παράνομες, τα έργα διεκόπησαν[69] και απαιτήθηκε αναθεώρηση της μελέτης και μπάζωμα των υπόγειων χώρων. Παράλληλα, η κατάθεση ασφαλιστικών μέτρων από την εργολήπτρια εταιρία[70] και η δικαστική διαμάχη που ξεκίνησε με το Ίδρυμα δημιούργησαν επιπρόσθετα προβλήματα.

Οι προαναφερθείσες εμπλοκές στην ανέγερση του οικισμού στο Ζυγό, προκάλεσαν προβληματισμό στο Ίδρυμα, το οποίο καλούνταν να βρει λύσεις για να ολοκληρωθεί άμεσα ο οικισμός και, παράλληλα, διέβλεπε ότι η ενδεχόμενη νομιμοποίηση των νέων κατοικιών, που προέκυπταν από την δημιουργία των υπογείων, μπορούσε να του εξασφαλίσει πρόσθετο κτιριακό απόθεμα, το οποίο ήταν αναγκαίο, δεδομένου ότι δεν είχε εξασφαλισθεί η εγκατάσταση 100 επιπλέον οικογενειών (Κρητικός, 2002). Έτσι, μέσα στο έντονο κλίμα με τις κλιμακούμενες διαμαρτυρίες των παλιννοστούντων -οι οποίοι για πολλά χρόνια ζούσαν μέσα στα λυόμενους οικίσκους[71] περιμένοντας την εγκατάσταση τους σε μόνιμες κατοικίες- και λαμβάνοντας υπόψη ότι η πιθανή αναθεώρηση της Πολεοδομικής Μελέτης θα ήταν ιδιαίτερα χρονοβόρα διαδικασία, το Ίδρυμα αποφασίζει να ζητήσει από τις αρμόδιες εισαγγελικές αρχές μια πιο διασταλτική ερμηνεία του νόμου, η οποία θα έδινε τη δυνατότητα, συνεκτιμώντας και τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η συγκεκριμένη περίπτωση, στη βάση της αποκατάστασης αναξιοπαθείσας κοινωνικής ομάδας, να

---

[68] Παραχωρήθηκαν στο Ίδρυμα 340 στρέμματα στις 4.5.1992. Η Πολεοδομική Μελέτη ανατέθηκε στην ΔΕΠΟΣ (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 58).

[69] Είχε προγραμματιστεί, σε πρώτη φάση, η κατασκευή 144 κατοικιών από τις 300 που προβλεπόταν (www.kke.gr., 1998).

[70] Τα έργα είχε αναλάβει μια κοινοπραξία δύο τοπικών εταιρειών (Νέστος και Φίλιππος) και μια αθηναϊκής (Θεμελιοδομή), η οποία άσκησε ασφαλιστικά μέτρα διότι δεν είχε πληρωθεί από το Ίδρυμα (Καλφοπούλου, 2002).

[71] Δεδομένης της έλλειψης μέριμνας για τη συντήρηση των λυόμενων κατοικιών, εκ μέρους του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, και της κακής οικονομικής κατάστασης των ομογενών, οι συνθήκες διαβίωσης σε αυτές ήταν ιδιαίτερα αντίξοες (Καλφοπούλου, 2002).

ολοκληρωθούν οι κατοικίες, χωρίς να πραγματοποιηθεί εκ των προτέρων διευθέτηση του ζητήματος των υπόγειων χώρων. Η παραπάνω πρόταση προέβλεπε ότι το μπάζωμα των υπογείων θα πραγματοποιούνταν, εκ των υστέρων, από τους ομογενείς, και θα αποτελούσε προϋπόθεση προκειμένου να συνδεθεί η κατοικία με τα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης (Τιμοσίδου-Αλεξανδράκη, 2002).

Υπό αυτές τις συνθήκες, διατέθηκαν τελικά, το Μάρτιο του 2000 (ενώ τα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης δεν είχαν ολοκληρωθεί), 144 ημιτελείς κατοικίες σε ισάριθμες οικογένειες, οι οποίοι καλούνταν να τις αποπερατώσουν ιδίοις δαπάνοις (Τα Νέα, 2000)[72]. Πρέπει εδώ να τονιστεί, ότι, αν και το ΕΙΥΑΑΠΟΕ διατείνεται ότι κατοικίες αυτές είναι σε μεγάλο βαθμό ολοκληρωμένες και ότι τα πρόσθετα έξοδα εκ μέρους των ομογενών είναι πολύ λίγα, σε σύγκριση με το συνολικό κόστος της κατοικίας, το μεγαλύτερο τμήμα εξ'αυτών διαθέτει μόνο το φέροντα σκελετό. Άλλωστε, είναι χαρακτηριστικό ότι, ακόμα και αν οι ομογενείς καταφέρουν να ολοκληρώσουν τα σπίτια τους, δεν θα είναι σε θέση να διαμείνουν σε αυτά, δεδομένου ότι τα δίκτυα υποδομών δεν έχουν ολοκληρωθεί.

Ημιτελείς κατοικίες του οικισμού του Ζυγού

(Πηγή : Προσωπικό αρχείο)

[72] Η παραχώρηση των κατοικιών στους δικαιούχους, με κάθε άλλο παρά διαφανείς διαδικασίες προκάλεσε έντονες διαμαρτυρίες των παλιννοστούντων, οι οποίοι άσκησαν προσφυγή κατά του Ιδρύματος, ζητώντας την ακύρωση των διανομών των κατοικιών (Πανοηλίας, 2002).

Συνοψίζοντας στο σημείο αυτό, οι κατασκευασμένες από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ κατοικίες σε οικισμούς μόνιμης στέγασης ανέρχονται, στο τέλος του 1999, σε 693[73]. Από την κατάταξη τους ανά νομό υπολογίζεται ότι το 40% εξ' αυτών βρίσκεται στο Ν. Έβρου και είναι, κατά κύριο λόγο, διάσπαρτες σε πολλούς μικρούς οικισμούς, το 48% κατασκευάστηκε στο Ν. Ροδόπης και το υπόλοιπο 12% στο Ν. Ξάνθης.

Πίνακας Β 2.7: Κατασκευασθείσες κατοικίες από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ.

Οικισμός	Αριθμός κατοικιών
Ορεστιάδα Έβρου	70
Κοτρωνιά Έβρου	5
Γιαννούλη Έβρου	61
Τυχερό Έβρου	35
Αετοχώρι Έβρου	8
Ιτέα Έβρου	8
Μοναστηράκι Έβρου	7
Απαλός Αλεξανδρούπολης	30
Συκορράχη Έβρου	20
Σάπες Ροδόπης	281
Παγούρια Ροδόπης	80
Εύμοιρο Ξάνθης	88
Σύνολο	**693**

Πηγή : ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 20

Εκτός, από τις κατοικίες που κατασκεύασε το ΕΙΥΑΑΠΟΕ προέβη, όπως προαναφέρθηκε, και στην αγορά έτοιμων κατοικιών. Η διαδικασία αγοράς περιελάμβανε, αρχικά, πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος στον τοπικό τύπο και, έπειτα, τη συγκρότηση τοπικών επιτροπών για την ποιοτική αξιολόγηση του ακινήτου, την ποσοτική εκτίμηση της αξίας του και τη τελική διαπραγμάτευση της τιμής του. Τα μέλη των επιτροπών αυτών, για λόγους διαφάνειας, δεν ήταν υπάλληλοι του Ιδρύματος, αλλά υποδεικνυόταν από το Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης και τις

[73] Παρόλο που οι κατοικίες αυτές έχουν παραχωρηθεί στους δικαιούχους, δεν έχουν ολοκληρωθεί όλες οι απαραίτητες εργασίες· εκκρεμούν: α) η εκχώρηση των κοινόχρηστων εκτάσεων στους δήμους, β) η παραλαβή των έργων υποδομής από τους δήμους (στις Σάπες, στη Γιαννούλη και στα Παγούρια, έχουν ολοκληρωθεί όλα τα έργα υποδομών), γ) η ολοκλήρωση των έργων υποδομής (λόγου χάρη στο Άβατο) και δ) η κατασκευή συμπληρωματικών έργων, όπως ενίσχυση της μόνωσης των κατοικιών στα Παγούρια, δημιουργία χώρων άθλησης στις Σάπες κλπ. (Λασκαράκης, 2002: 6).

κατά τόπους Νομαρχίες ή ήταν ανεξάρτητοι ελεύθεροι επαγγελματίες (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 66-67). Κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί εδώ ότι σημαντικός αριθμός των εξετασθέντων κατοικιών κρίθηκε ακατάλληλος, είτε για λόγους υγιεινής και ποιότητας κατασκευής είτε λόγω διαφωνιών σχετικά με την τελική τιμή αγοράς[74].

Βάσει των παραπάνω διαδικασιών, όπως φαίνεται από τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί, ως το τέλος του 1999 αγοράστηκαν 239 κατοικίες από τις οποίες, το 33% στο Ν. Έβρου, το 34,7% στο Ν. Ροδόπης και το 32,3% στο Ν. Ξάνθης.

Πίνακας Β 2.8: Αγορασθείσες κατοικίες από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ

Ν. Έβρου		**Ν. Ροδόπης**		**Ν. Ξάνθης**	
Οικισμός	**Αριθμός Κατοικιών**	**Οικισμός**	**Αριθμός Κατοικιών**	**Οικισμός**	**Αριθμός Κατοικιών**
Αλεξ/πολη	20	Κομοτηνή	60	Ξάνθη	51
Φέρες	30	Θρυλόριο	3	Σέλινο	5
Άνθεια	2	Σάπες	3	Βαφέικα	1
Προβατώνας	1	Πόρπη	2	Γενισέα	2
Σουφλί	3	Ν. Σάντα	2	Σταυρούπολη	4
Αουτρό	1	Χαμηλό	1	Π. Κατράμιο	1
Μαυροκλήσι	1	Αίγειρος	2	Πολύσιτος	2
Ορεστιάδα	4	Προσκυνητές	1	Ν. Κεσσάνη	5
Διδυμότειχο	2	Πλύανθος	2	Θαλασσιά	1
Λάβαρα	4	Πρωτάτο	1	Πόρτο Λάγος	1
Ελληνοχώρι	1	Αγ. Θεώδωρο	1	Μαγικό	1
Λαγός	4	Αρσάκειο	2	Μάνδρα	2
Κισσάριο	1	Άμφια	1	Γκιώνα	1
Φυλακτό	1	Αμβροσία	1		
Τυχερό	1	Παλλάδιο	1		
Δαρίσκος	1				
Αμφιτρίτη	1				
Αισύμη	1				
Σύνολο	**79**	Σύνολο	**83**	**Σύνολο**	**77**
Γενικό Σύνολο			**239**		

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 21

[74] Η τιμή αγοράς μια κατοικίας μεταβαλλόταν ως συνάρτηση της περιοχής στην οποία βρισκόταν (αστικό κέντρο ή χωριό), καθώς και σε σχέση με την παλαιότητα και την έκταση της κατοικίας.

Ολοκληρώνοντας την εξέταση του έργου της δεύτερης περιόδου λειτουργίας του Ιδρύματος και πριν τη μελέτη της πολιτικής της αυτοστέγασης θα επιχειρηθεί εδώ μια συνοπτική ποσοτική αποτίμηση των αποτελεσμάτων του προγράμματός του.

Στο τέλος της δεύτερης αυτής περιόδου, το 6% (1.235 άτομα) εκ των 20.257 ατόμων, που είναι ενταγμένα στο πρόγραμμα, διαμένουν σε συλλογικές συνθήκες διαβίωσης και το 94% (19.022 άτομα) σε συνθήκες ανεξάρτητης διαβίωσης. Ειδικότερα, το 14% (169 άτομα) των ατόμων που ζει σε συλλογικό περιβάλλον διαμένει σε Κέντρα φιλοξενίας και το 86% (1.066 άτομα) σε Οικισμούς Υποδοχής, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά των διαμενόντων σε ενοικιαζόμενες και μόνιμες κατοικίες είναι 74% και 26%, αντίστοιχα. Κύρια χαρακτηριστικά της περιόδου αυτής είναι η αλματώδης ανάπτυξη του τρίτου σταδίου, όπου οι ενοικιαζόμενες κατοικίες αριθμούν τις 4.029 (1997) (βλέπε Παράρτημα, πίνακας Β.10, σελ.219), καθώς και η παραχώρηση σημαντικού αριθμού κατοικιών (αγορασμένων και κατασκευασμένων από το Ίδρυμα).

Συγκεντρωτικά στοιχεία Β΄ περιόδου

Πίνακας Β 2.9: Αποτελέσματα στεγαστικού προγράμματος ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1994-1999)

Στάδιο αποκατάστασης	**Οικογένειες**	**Άτομα**
Κέντρα φιλοξενίας	71	169
Οικισμοί Υποδοχής	333	1.066
Ενοικιαζόμενες κατοικίες	3.732	14.031
Παραχωρημένες κατοικίες	1064	4.991
Σύνολο	5.200	20.257

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 20 και ιδία επεξεργασία.

2.4.1.3.3 Οι τελικές δράσεις του ΕΙΥΑΑΠΟΕ κατά την 3η περίοδο λειτουργίας του (2000-2001)

Με την είσοδο στην τρίτη περίοδο λειτουργίας του Ιδρύματος, παράλληλα με την αλλαγή πολιτικής και την εισαγωγή του συστήματος της αυτοστέγασης, δεν καταργούνται αυτόματα αλλά σταδιακά ολοκληρώνονται τα στάδια αποκατάστασης του στεγαστικού του προγράμματος (Κέντρα Φιλοξενίας, Οικισμοί Υποδοχής,

ενοικιαζόμενες κατοικίες, παραχώρηση κατοικιών) και κλείνει ο κύκλος των αντίστοιχων μεθόδων, που μέχρι πρότινος έθετε σε εφαρμογή το ΕΙΥΑΑΠΟΕ.

Καταρχήν, αναφορικά με τους Οικισμούς Υποδοχής, αν και θα ανεμένετο, έπειτα από δέκα σχεδόν χρόνια λειτουργίας, να έχουν καταργηθεί και να έχει πραγματοποιηθεί η μεταφορά των ομογενών στα επόμενα στάδια του προγράμματος, όπως φαίνεται από τον πίνακα που ακολουθεί, οι περισσότεροι εξ' αυτών ακόμη κατοικούνται από οικογένειες νεοπροσφύγων.

Πίνακας Β 2.10: Κατανομή οικογενειών σε Οικισμούς Υποδοχής (ως το τέλος του 2001)

Οικισμός Υποδοχής	Οικογένειες
Παλαγία Έβρου	61
Σάπες Ροδόπης	36
Ζυγός Καβάλας[75]	179
Φαρκαδώνα Τρικάλων	102
Σύνολο	**378**

Πηγή: Λασκαράκης, 2002

Σε ό,τι άφορα τώρα στις ενοικιαζόμενες κατοικίες, ο αριθμός τους, τα έτη 2000 και 2001, ανέρχεται σε 3.715 και 3.506 αντίστοιχα. Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη τον μειούμενο αριθμό των ενοικιαζόμενων κατοικιών καθώς και τον σημαντικό αριθμό λύσεων μισθώσεων (όπως φαίνεται από τον πίνακα που ακολουθεί), εξάγεται το συμπέρασμα ότι σημαντικό τμήμα των παλιννοστούντων μετεγκαθίσταται σε ιδιόκτητη κατοικία. Επιπρόσθετα, οι νομοί με το μεγαλύτερο αριθμό «καθαρών» λύσεων (διαφορά: λύσεις - νέες[76] μισθώσεις κατοικιών) είναι αυτοί της Ξάνθης και του Έβρου, όπου, όπως τεκμαίρεται, σημαντικός αριθμός οικογενειών απέκτησε κατοικία (207 και 309 αντίστοιχα), είτε αυτή παραχωρήθηκε από το Ίδρυμα είτε κατασκευάστηκε από τους ίδιους με το σύστημα της δανειοδότησης.

---

[75] Όπως γίνεται φανερό, το 47% και άνω των οικογενειών που διαμένουν σε Οικισμούς Υποδοχής βρίσκεται στον Ζυγό Καβάλας· ο μεγάλος αριθμός των φιλοξενούμενων οικογενειών οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στη διακοπή των έργων ανέγερσης των κατοικιών του μόνιμου οικισμού.

[76] Κατά το έτος 2001 αλλάζει ο τρόπος μίσθωσης των κατοικιών· ενώ, ως τότε, το συμβόλαιο μισθώσεως γινόταν μεταξύ του ιδιοκτήτη της κατοικίας και του Ιδρύματος, αποφασίστηκε, λόγω μη φυσιολογικών φθορών στις κατοικίες, κατά τη σύναψη του συμβολαίου να συμμετέχει και ο ομογενής προκειμένου να εξασφαλίζεται η πιστή τήρηση των όρων του συμβολαίου (Πανοηλίας, 2001).

Πίνακας Β 2.11: Μισθώσεις & λύσεις μισθώσεων κατοικιών (2000 και 2001)

Νομός	Νέες μισθώσεις		Λύσεις μισθώσεων		Λύσεις –νέες μισθώσεις		
	2000	2001	2000	2001	2000	2001	Σύνολο
Ροδόπης	12	12	33	49	21	37	58
Έβρου	30	17	141	215	111	198	309
Ξάνθης	90	39	198	138	108	99	207
Καβάλας	-	1	-	1	-		-
Σύνολο	132	69	372	403	240	334	574

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Όσον αφορά, τέλος, στη μόνιμη εγκατάσταση, η κατασκευή νέων κατοικιών από το Ίδρυμα, κατά τα έτη 2000 και 2001, είναι μηδενική, δεδομένης, άλλωστε, της μεταστροφής στην πολιτική της αυτοστέγασης. Πρέπει, ωστόσο, να αναφερθεί ότι στους οικισμούς μόνιμης στέγασης παραμένουν εκκρεμότητες, που σχετίζονται με τη διοικητική (οριστικές παραλαβές, τελικοί λογαριασμοί κλπ.) και οικονομική (εξόφληση εργολάβων) τακτοποίηση των τεχνικών έργων, καθώς και με την παραχώρηση των κατοικιών στους ομογενείς κατά κυριότητα (πιθανότατα υπό όρους, όπως η διαμονή για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα).

Σε αντίθεση με την προρρηθείσα στασιμότητα στον κατασκευαστικό τομέα, η δραστηριοποίηση του Ιδρύματος στον τομέα της αγοράς έτοιμης κατοικίας εξακολουθεί να είναι σημαντική. Πιο συγκεκριμένα, τα δύο τελευταία έτη, 2000 και 2001, αγοράστηκαν 111 κατοικίες[77]. Έτσι, δεδομένου ότι μέχρι το τέλος του 1999 είχαν αγοραστεί από το Ίδρυμα 239 κατοικίες, ο τελικός αριθμός των κατοικιών που αγοράστηκαν και παραχωρήθηκαν στους ομογενείς ανέρχεται, τελικά, σε 350 οικίες.

Πρέπει ολοκληρώνοντας να υπογραμμιστεί, ότι η επικείμενη διάλυση του Ιδρύματος θέτει σειρά ερωτημάτων σχετικά με τη μετέπειτα εξέλιξη του συστήματος μίσθωσης των κατοικιών καθώς και των εκκρεμοτήτων στους οικισμούς μόνιμης στέγασης. Η δυνατότητα μονομερούς λύσης των συμφωνητικών μίσθωσης, από την πλευρά των ιδιοκτητών, δεδομένου ότι εγγυητής της καταβολής ενοικίων δεν θα είναι πλέον το Ίδρυμα (αφού δε θα υφίσταται), ελλοχεύει τον κίνδυνο μεγάλος αριθμός οικογενειών των νεοπροσφύγων να βρεθεί χωρίς στέγη. Γίνεται, λοιπόν, προφανής η ανάγκη να υπάρξει μέριμνα, εκ μέρους του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, και να ληφθούν μέτρα ώστε

[77] Εξ'αυτών, 51 βρίσκονται στην Ξάνθη και 60 στην Κομοτηνή.

να αποφευχθούν πιθανές εξώσεις οικογενειών μέχρις ότου, αυτές εγκατασταθούν σε μόνιμες κατοικίες.

Τέλος, όσον αφορά στους μόνιμους οικισμούς, είναι απαραίτητη η ολοκλήρωση των διαδικασιών παράδοσής τους, από διοικητικής πλευράς, καθώς και μεταβίβασης της κυριότητας και της χρήσης των κοινόχρηστων χώρων και των έργων υποδομών στους αντίστοιχους δήμους (Λασκαράκης, 2002).

2.4.2 Η πολιτική της αυτοστέγασης

2.4.2.1 Η εισαγωγή της πολιτικής της αυτοστέγασης με το Νόμο 2790/2000

Όπως έγινε φανερό, η έλλειψη, σε μεγάλο βαθμό, κατασκευαστικού έργου, κατά την πρώτη περίοδο του προγράμματος στεγαστικής αποκατάστασης του Ιδρύματος, και οι αργοί ρυθμοί παραγωγής κατοικιών της δεύτερης περιόδου είχαν ως απότοκο τη συσσώρευση των ομογενών στο τρίτο στάδιο του προγράμματος (ενοικιαζόμενες κατοικίες) και, κατ' επέκταση, την υπέρμετρη διόγκωση των απαιτούμενων δαπανών, για την κάλυψη των αναγκών τους. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη διακοπή της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης του προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ και την επακόλουθη συρρίκνωση του προϋπολογισμού του, καθιστά, πλέον, μονόδρομο την επιλογή και την εφαρμογή μιας νέας στεγαστικής πολιτικής για τους παλιννοστούντες ομογενείς, μιας πολιτικής που θα στοχεύει στην ορθολογικότερη χωροταξική κατανομή τους, τη μείωση των απαιτούμενων κεφαλαίων και, ταυτόχρονα, την επίτευξη καλύτερου και ποσοτικά μεγαλύτερου αποτελέσματος, σε συντομότερο χρονικό διάστημα, συγκριτικά με τις πρακτικές που έως τώρα εφήρμοσε το Ίδρυμα (Λασκαράκης, 2002).

Για την ικανοποίηση των προαναφερθέντων στόχων επελέγη η προώθηση του συστήματος της αυτοστέγασης -ως νέο πρόγραμμα στεγαστικής αποκατάστασης- η οποία επικυρώθηκε με την δημοσίευση, το Φεβρουάριο του 2000, του νέου Νόμου 2790/2000[78]. Πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την υποδοχή και

[78]Το Δεκέμβριο του 1996 συνετάχθη, από τη Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, το Νομοσχέδιο για την «αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση», στο οποίο και στηρίζεται ο ομώνυμος Ν.2790/2000 (Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 17).

αποκατάσταση των ομογενών, που μεριμνά, ανάμεσα σε άλλα[79], για τη στεγαστική αποκατάστασή τους, μέσω της δωρεάν παραχώρησης οικοπέδων (όπου υπάρχουν διαθέσιμες εκτάσεις του Δημοσίου), της χορήγησης δανείων με ευνοϊκούς όρους - για την κατασκευή, βελτίωση ή αγορά κατοικίας - και της δωρεάν έκδοσης οικοδομικών αδειών, από τις κατά τόπους Νομαρχίες.

Αναλυτικότερα, καθορίζεται[80] κατ' αρχήν ότι, πέραν της επιδοτούμενης ενοικίασης, η στεγαστική αποκατάσταση των ομογενών της τέως Σοβιετικής Ένωσης θα πραγματοποιείται, πλέον, και με το σύστημα της επιδοτούμενης ιδιοκατοίκησης και, συγκεκριμένα, με τη χορήγηση ενισχύσεων για: α) την κατασκευή νέας κατοικίας, β) τη βελτίωση υπάρχουσας κατοικίας, γ) την αγορά διαμερίσματος από την ελεύθερη αγορά ή δ) την αγορά διαμερίσματος από το Δημόσιο ή άλλο φορέα[81]. Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο του προγράμματος της ιδιοκατοίκησης, προβλέπεται η μέριμνα της πολιτείας, σε συνεργασία με το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, για τη δωρεάν παροχή οικοπέδων, όπου αυτό είναι δυνατό, την ατελή έκδοση οικοδομικών αδειών και τη χορήγηση δανείων και επιδοτήσεων.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στην παραχώρηση οικοπέδων στους ομογενείς, διατίθενται εκτάσεις, που ανήκουν στην ιδιοκτησία του Δημοσίου και στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αφού κατ' αρχήν μεταβιβαστούν στο ΕΙΥΑΑΠΟΕ· η εξεύρεση οικοπέδων προς παραχώρηση ή εκτάσεων προς οικοπεδοποίηση γίνεται με ευθύνη του Ιδρύματος, σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές αλλά και άλλους κεντρικούς φορείς (Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου, Υπουργείο Γεωργίας κλπ.). Οι προρρηθείσες εκτάσεις παραχωρούνται από το Γενικό Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, μετά από την πολεοδόμησή τους (έγκριση νέων ρυμοτομικών σχεδίων ή/και επέκταση υπαρχόντων, καθώς και καθορισμός χρήσεων

---

[79] Στον ίδιο νόμο ρυθμίζονται, επίσης, ζητήματα που αφορούν στην κτήση ελληνικής ιθαγένειας, την επαγγελματική κατάρτιση/αποκατάσταση και την εκπαίδευση των παλιννοστούντων ομογενών και, παράλληλα, καθορίζονται οι αρμοδιότητες του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης για θέματα παλιννοστούντων.

[80] Κεφάλαιο Γ : Στεγαστική αποκατάσταση

[81] Πρέπει, επιπλέον, να επισημανθεί η πρόβλεψη του Νόμου με την οποία δίδεται η δυνατότητα (κατ' εξαίρεση του άρθρου 9 παρ.1 του Ν. 1512/1985) σύνδεσης με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας της κύριας και μοναδικής κατοικίας, που έχει ανεγερθεί, με μη νόμιμο τρόπο, από ομογενή και βρίσκεται εντός εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου. Επιπρόσθετα, οι ομογενείς απαλλάσσονται από την προβλεπόμενη από το Π.Δ. της 3.9.1983 καταβολή της Ειδικής Εισφοράς για τις αυθαίρετες κατασκευές.

γης και όρων και περιορισμών δόμησης, κατά τις διατάξεις του Ν.2508/1997[82]) και την εφαρμογή του σχεδίου τους.

Όσον αφορά, τέλος, στη έκδοση της οικοδομικής άδειας, αυτή αναφέρεται στην ανέγερση της κύριας και μοναδικής κατοικίας του ομογενή, συνολικής επιφάνειας έως 120 τ.μ., σε παραχωρούμενο ή ιδιόκτητο οικόπεδο, και εκδίδεται ατελώς[83] από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία. Να σημειωθεί, επίσης, ότι το ΕΙΥΑΑΠΟΕ αναλαμβάνει την έκδοση της οικοδομικής άδειας, για τα οικόπεδα που αυτό θα παραχωρήσει, με βάση σχέδια που έχει ετοιμάσει το ίδιο, ενώ στην περίπτωση που ο ομογενής επιθυμεί την ανέγερση της κατοικίας βάσει σχεδίων της επιλογής του, απευθύνεται σε ιδιώτη μηχανικό και, εφόσον οι αντίστοιχες μελέτες είναι άρτιες, το Ίδρυμα αναλαμβάνει την ατελή έκδοσή τους. Επιπρόσθετα, όταν η κατοικία ανεγείρεται σε οικόπεδο που ανήκει στον ομογενή, αναλαμβάνει ο ίδιος την έκδοση της άδειας (ατελώς, από την οικεία Νομαρχία).

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι, με στόχο την ορθολογική εγκατάσταση των ομογενών στις διάφορες περιοχές της ελληνικής επικράτειας, ορίζεται η διαίρεση της χώρας στις ακόλουθες τέσσερις Ζώνες (Α, Β, Γ και Δ), ως συνάρτηση των δημογραφικών, οικονομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των αντίστοιχων περιοχών (Ν.2790/2000):

- Ζώνη Α: Ανατολική Μακεδονία, Θράκη και Νησιά του Βορείου Αιγαίου[84].
- Ζώνη Β: Παραμεθόριοι Νομοί Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας και Ηπείρου.
- Ζώνη Γ: Λοιπή Ελλάδα, εκτός από τα Πολεοδομικά Συγκροτήματα Αθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Πάτρας και Ηρακλείου.
- Ζώνη Δ: Πολεοδομικά Συγκροτήματα Αθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Πάτρας και Ηρακλείου.

Έτσι, οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια των πάσης φύσεως ενισχύσεων, καθώς και το ύψος των δανείων, των επιδοτήσεων και των άλλων απαλλαγών, για την ενοικίαση, την κατασκευή ή την αγορά κατοικίας, κλιμακώνονται ανάλογα με τη ζώνη, εντός της οποίας βρίσκεται η κατοικία.

---

[82] Για την εκτέλεση επειγόντων στεγαστικών προγραμμάτων αποκατάστασης των παλιννοστούντων ομογενών, δίνεται η δυνατότητα έγκρισης τοπικού ρυμοτομικού και καθορισμού χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης, κατά τις διατάξεις του Νομοθετικού Διατάγματος της 17.7/18.8.1923.

[83] Ο ομογενής επιβαρύνεται με το ποσό του ΙΚΑ, μειωμένο κατά 50%.

[84] Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Οικονομίας και Αιγαίου, είναι δυνατή η ένταξη και άλλων νησιών του Αιγαίου στη Ζώνη Α, βάσει δημογραφικών, οικονομικών και αναπτυξιακών κριτηρίων.

Πιο συγκεκριμένα, δίνεται η δυνατότητα χορήγησης (σε συνεργασία με την Εθνική Τράπεζα και μετά από βεβαίωση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ προς την Τράπεζα, ότι ο υποψήφιος δικαιούχος είναι Έλληνας παλιννοστείσας ομογενής από την τέως Σοβιετική Ένωση) στεγαστικού δανείου ύψους 11.000.000δρχ. (προσαυξημένο κατά 500.000 δρχ., για κάθε προστατευόμενο μέλος της οικογένειας)[85], 15ετούς διάρκειας[86] και με την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου, για την αγορά ή την κατασκευή κατοικίας, σε οικόπεδο ιδιόκτητο ή παραχωρούμενο από το Ίδρυμα. Το επιτόκιο του εν λόγω δανείου είναι ίσο με εκείνο των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου 12μηνης διάρκειας (προσαυξημένο κατά 2,2%) και παρέχεται η δυνατότητα επιδότησής του[87], εξ' ολοκλήρου ή κατά ένα ορισμένο ποσοστό, ανάλογα με τη ζώνη στην οποία βρίσκεται η προς ανέγερση ή αγορά κατοικία.

Αναλυτικότερα, στις περιπτώσεις στεγαστικής αποκατάστασης στη Ζώνη Α[88], το 30% του συνολικού ύψους του δανείου θεωρείται άμεση κρατική αρωγή και καταβάλλεται από τον Προϋπολογισμό Δημόσιων Επενδύσεων, ενώ για το υπόλοιπο 70% επιδοτείται το επιτόκιο κατά 100%[89]· τη διαχείριση των δανείων για τη Ζώνη Α αναλαμβάνει το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, το οποίο εντάσσει, πλέον, στο πρόγραμμα της αυτοστέγασης και τους εκτός προγράμματος ομογενείς της αντίστοιχης γεωγραφικής περιοχής. Αντίστοιχα, το επιτόκιο επιδοτείται κατά 80% για την κατασκευή ή αγορά κατοικίας στη Ζώνη Β, κατά 60% για τη Ζώνη Γ και κατά 40% για τη Ζώνη Δ[90]. Επιπρόσθετα, προβλέπεται η χορήγηση της κρατικής αρωγής και στην περίπτωση της Ζώνης Β (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000: 11-12, 24-26).

Να σημειωθεί, ότι σε κάθε περίπτωση, για 15 χρόνια από τη λήψη της πρώτης δόσης του δανείου, το ακίνητο πρέπει να χρησιμοποιείται από τον ομογενή αποκλειστικά για ιδιοκατοίκηση και να μη μισθωθεί σε τρίτους, διαφορετικά το

---

[85] Να σημειωθεί, ότι με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης και Εθνικής Οικονομίας, το ποσό του χορηγούμενου δανείου αυξήθηκε κατά 3,5 εκ. δρχ., ανερχόμενο έτσι σε 15 εκ. δρχ. Η ρύθμιση αυτή αφορά και σε ομογενείς που έχουν ήδη αιτηθεί και τους έχει εγκριθεί η χορήγηση δανείου, οι οποίοι και δικαιούνται το συμπληρωματικό ποσό αναδρομικά (με εξαίρεση όσους έχουν ήδη αγοράσει ή κατασκευάσει κάποια κατοικία, η αξία της οποίας δεν υπερβαίνει το αρχικό ποσό των 11 εκ. δρχ.) (Παπαδοπούλου, 2001).

[86] Η εξόφληση πραγματοποιείται σε ισόποσες 6μηνιαίες ή ετήσιες τοκοχρεολυτικές δόσεις, η πρώτη εκ των οποίων καταβάλλεται το αργότερο 24 μήνες μετά την υπογραφή της δανειακής σύμβασης. Σε περίπτωση μη εξόφλησης περισσότερων εκ των 5 ληξιπρόθεσμων εξαμηνιαίων δόσεων, η επιδότηση διακόπτεται οριστικά (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000:14-15).

[87] Με επιβάρυνση του λογαριασμού του Ν. 128/1975, που δημιουργείται από παρακράτηση επί των χορηγήσεων των Πιστωτικών Ιδρυμάτων (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000:11).

[88] ΚΥΑ 35395/657/14.10.1999

[89] Η ρύθμιση αυτή προβλέφθηκε για 4.000 δάνεια maximum, αριθμός που ανήλθε, με μεταγενέστερη Υπουργική Απόφαση, στις 5.000.

[90] Για maximum 2.500, 15.000 και 2.500 δάνεια, αντίστοιχα (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000:11).

δάνειο επιστρέφεται στο σύνολό του, εντόκως. Επίσης, για την περίπτωση της κατασκευής κατοικίας σε οικόπεδο παραχωρούμενο από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, απαιτείται η χορήγηση βεβαίωσης από το Ίδρυμα ότι αυτό έχει παραχωρηθεί στον ομογενή κατά χρήση και, μετά την παρέλευση 20 ετών, θα παραχωρηθεί κατά πλήρη κυριότητα (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000: 25).

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η διαδικασία της δανειοδότησης ακολουθεί τα στάδια που περιγράφονται ακολούθως (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000: 28-30):

1. Υποβολή αιτήσεων στα γραφεία του ΕΙΥΑΑΠΟΕ και αποστολή τους στη Διεύθυνση Αποκατάστασης Παλιννοστούντων.
2. Νομικός έλεγχος της ιδιότητας των υποψήφιων δικαιούχων δανειοληπτών ως Ελλήνων παλιννοστεισάντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση (με πρωτοβουλία του Ιδρύματος, στην περίπτωση κατασκευής κατοικίας σε ακίνητο της ιδιοκτησίας του, ή της Τράπεζας, στις υπόλοιπες περιπτώσεις).
3. Τεχνικός έλεγχος των προς αγορά ή κατασκευή κατοικιών (από τη Διεύθυνση Αποκατάστασης σε συνεργασία με την Τεχνική Υπηρεσία) και σύνταξη των αντίστοιχων Εκθέσεων Τεχνικού Ελέγχου.
4. Επεξεργασία των αιτήσεων, με βάση τα δεδομένα της οικογένειας του υποψήφιου δικαιούχου ομογενή και την Έκθεση Τεχνικού Ελέγχου, και χορήγηση «Μοναδικής Βεβαίωσης» προς την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.
5. Χορήγηση προκαταβολής[91], ύψους 35% του συνολικού ποσού του δανείου.
6. Παρακολούθηση της πορείας των εργασιών και σύνταξη Έκθεσης Προόδου Εργασιών από την Τεχνική Υπηρεσία του Ιδρύματος → χορήγηση βεβαιώσεων για τις τμηματικές καταβολές.
7. Χορήγηση της δεύτερης τμηματικής καταβολής (35% του συνολικού ποσού).
8. Συγκέντρωση και έλεγχος των δικαιολογητικών για τη χορήγηση της τρίτης τμηματικής καταβολής -που αντιστοιχεί στο ποσό της κρατικής αρωγής- και υποβολή τους στην Περιφέρεια.
9. Χορήγηση της κρατικής αρωγής (30% του συνολικού ποσού).

[91] Στην περίπτωση δανειοδότησης για την αγορά έτοιμης κατοικίας, το ποσό του δανείου καταβάλλεται εφάπαξ, με την υπογραφή της δανειακής σύμβασης.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, οι εναλλακτικές προτάσεις που παρέχει το κράτος, μέσω του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, για τη στεγαστική αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών είναι οι ακόλουθες :

- Ζώνη Α: α) οικόπεδο[92], σχέδια, μελέτες και οικοδομική άδεια δωρεάν, β) εξασφάλιση άτοκου δανείου, διάρκειας 15 ετών και με περίοδο χάριτος 2 ετών, για την αγορά έτοιμης κατοικίας ή την κατασκευή από τους ίδιους, γ) κρατική αρωγή με δωρεάν παροχή του δανείου σε ποσοστό 30% και δ) επιδότηση ενοικίου μέχρι την περάτωση της κατασκευής της κατοικίας.
- Ζώνη Β: α) κρατική αρωγή σε ποσοστό 30% και β) επιδότηση επιτοκίου κατά 80%.
- Ζώνη Γ : Επιδότηση επιτοκίου κατά 60%.
- Ζώνη Δ : Επιδότηση επιτοκίου κατά 40%.

Κλείνοντας και επιχειρώντας μια συνολική θεώρηση της θεσμικής πλαισίωσης της πολιτικής της αυτοστέγασης, είναι σκόπιμο να σταθεί κανείς σε ορισμένα σημαντικά σημεία της φιλοσοφίας του αντίστοιχου νομοθετήματος. Πρωταρχικά, διαφαίνεται, ως συνειδητή πολιτική επιλογή και αειπαγής αρχή, η ενθάρρυνση της εγκατάστασης των ομογενών στις, χρήζουσες δημογραφικής και οικονομικής ενίσχυσης, παραμεθόριες περιοχές και περιοχές των νησιωτικών συμπλεγμάτων. Με την κλιμάκωση των προϋποθέσεων και των κριτηρίων για τη λήψη των οιωνδήποτε κρατικών ενισχύσεων, σε συνάρτηση με τις ad hoc καθορισθείσες γεωγραφικές ζώνες, κατευθύνεται η χωροθέτηση των πληθυσμών των νεοπροσφύγων σε απαξιωμένες, πληθυσμιακά και παραγωγικά, περιοχές, που πρέπει να ενισχυθούν με νέες πληθυσμιακές ομάδες, με στόχο την ανασύνταξη του παραγωγικού ιστού τους και την ενίσχυση του τοπικού δυναμικού τους. Ταυτόχρονα, όμως, θα ήταν ακυρολεξία να ειπωθεί ότι αγνοείται και η πραγματικότητα της ύπαρξης πολλών χιλιάδων παλιννοστούντων ομογενών που, αναζητώντας εργασία, εγκαταστάθηκαν σε διαφορετικές περιοχές, που τους έδιναν αυτή τη δυνατότητα. Στη βάση, λοιπόν, της αλυσιτέλειας μιας πολιτικής που δεν θα ελάμβανε υπόψη αυτό το σημαντικό ποσοστό των προσφύγων, προβλέπεται η παροχή σχετικών ενισχύσεων, κλιμακούμενων πάντα, για τη στεγαστική αποκατάσταση και των τελευταίων.

---

[92] Να διευκρινιστεί ότι το ΕΙΥΑΑΠΟΕ αναλαμβάνει τη δωρεάν παραχώρηση οικοπέδων σε δικαιούχους ομογενείς, με την προϋπόθεση ότι είναι ενταγμένοι στο πρόγραμμα στεγαστικής αποκατάστασης του Ιδρύματος.

Σημαντική, ως πολιτική επιλογή, είναι επίσης, σε ό,τι αφορά στη διαδικασία της δανειοδότησης, η πρόβλεψη παροχής της εγγύησης του Ελληνικού Δημοσίου, καθώς, στη βάση της έλλειψης μόνιμης εργασίας στη συντριπτική πλειοψηφία των ομογενών και της συνεπακόλουθης αδυναμίας αποπληρωμής του δανείου, οι τράπεζες εκφράζουν ισχυρές επιφυλάξεις ως προς τη δανειοδότηση των νεοπροσφύγων.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο τέλος, αποτελεί, αναντίρρητα, σημαντική τομή η θεσμοθέτηση της αποκεντρωμένης αντιμετώπισης του ζητήματος της στεγαστικής αποκατάστασης των παλιννοστούντων, μέσα από τις Περιφέρειες, τις Νομαρχίες και την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Πιο συγκεκριμένα, αποκεντρώνονται οι αρμοδιότητες από το Υπουργείο Εξωτερικών, σε ότι αφορά στο εσωτερικό, στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης και εκείθεν στις Περιφέρειες, τις Νομαρχίες και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Πρόκειται για την είσοδο σε μία νέα φάση στο θέμα της προσφυγικής αποκατάστασης, όπου υπεισέρχεται όλη η δομή του ελληνικού κράτους καθώς και η Τοπική Αυτοδιοίκηση, με στόχο την επιτυχέστερη αντιμετώπιση του προβλήματος, σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο, όπου όλα τα θέματα ρυθμίζονταν από ένα φορέα, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, το οποίο και συγκέντρωνε το σύνολο των αρμοδιοτήτων.

2.4.2.2 Η πορεία της εφαρμογής και το προϊόν του συστήματος της αυτοστέγασης

Στην προσπάθεια μιας διεξοδικής εξέτασης της εφαρμογής της αυτοστέγασης[93], κρίνεται, κατ' αρχήν, σκόπιμο να αναφερθούν συνοπτικά τα βασικά στάδια της εν λόγω διαδικασίας (στην περίπτωση κατασκευής κατοικίας σε οικόπεδο παραχωρούμενο από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ), τα οποία συνίστανται στα ακόλουθα (Λασκαράκης, 2002):

---

[93] Σκόπιμο είναι να επισημανθεί και η συμβολή της Γενικής Γραμματείας Παλιννοστούντων Ομογενών στη διαδικασία της αυτοστέγασης, με τις εξής συμπληρωματικές δράσεις : α) Πληρωμή της αξίας των οικοδομικών υλικών για τη Ζώνη Α, β) έκδοση βεβαιώσεων για απαλλαγή 50% από το ΙΚΑ, γ) δημιουργία φακέλου μελετών κατασκευής κατοικιών, δ) δημιουργία Τράπεζας Πληροφοριών για διαθέσιμα οικόπεδα σε κάθε Νομό και ε) αγορά ιδιωτικής γης με χρηματοδότηση του Υπουργείου Μακεδονίας - Θράκης και Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000β : 11).

1. Αξιολόγηση της έκτασης της γης που βρίσκεται στην ιδιοκτησία του ΕΙΥΑΑΠΟΕ - Παράλληλος εντοπισμός περιοχών κατάλληλων για την εγκατάσταση παλιννοστούντων ομογενών και εξασφάλιση γης, για την κάλυψη των πρόσθετων αναγκών.
2. Πολεοδόμηση των περιοχών αυτοστέγασης από τον ΟΤΑ, με κριτήρια το μέγεθός τους, την προβλεπόμενη πυκνότητά τους, τη γειτνίαση με πόλη ή χωριό και το χαρακτήρα του οικισμού (αστικό, γεωργικό, αλιευτικό, κτηνοτροφικό)→ Έγκριση του τοπικού ρυμοτομικού σχεδίου→ Πράξη εφαρμογής.
3. Κατασκευή των έργων υποδομής, με ευθύνη του ΟΤΑ και με χρηματοδότηση από την Περιφέρεια.
4. Πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την αγορά οικοπέδου→ Υποβολή αιτήσεων από τους ομογενείς[94]→ Ανάδειξη των δικαιούχων (ανάλογα με το χρόνο παραμονής στην Ελλάδα, τον αριθμό των μελών της οικογένειας και το βαθμό εντοπιότητας)[95]→ Παραχώρηση των οικοπέδων στους τελευταίους, μετά από κλήρωση.
5. Έκδοση οικοδομικής άδειας ατελώς, με ευθύνη του ΕΙΥΑΑΠΟΕ
6. Ανέγερση της κατοικίας με ευθύνη του ομογενή – Παράλληλη χορήγηση των δόσεων του δανείου και της κρατικής αρωγής, ανάλογα με την πρόοδο των εργασιών.

Πρωταρχικά, σε ό,τι αφορά στις απαιτούμενες οικοπεδικές εκτάσεις για την υλοποίηση της πολιτικής της αυτοστέγασης, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ έχει, κατ' αρχήν, στη ιδιοκτησία του οικιστική γη στις Ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας Ξάνθης και

---

[94] Δίνεται η δυνατότητα υποβολής αιτήσεων και σε ομογενείς που, ήδη, τους έχει παραχωρηθεί κατοικία από το Ίδρυμα ή έχουν κριθεί δικαιούχοι οικοπέδου σε άλλη περιοχή και, εφόσον οι αιτήσεις τους εξετασθούν εξ' αρχής (τα minimum απαιτούμενα μόρια για την ανάδειξη ενός υποψηφίου ως δικαιούχου οικοπέδου διαφοροποιούνται ανά περιοχή, ανάλογα με τη γεωγραφική θέση -απόσταση από αστικό κέντρο, βασικό οδικό άξονα κλπ.- και τη εκδηλωθείσα ζήτηση για την περιοχή αυτή) και κριθούν εκ νέου δικαιούχοι, παραιτούνται από τα προγενέστερα δικαιώματά τους (Μπακόλας, 2002).

[95] Στην περίπτωση της ΖΕΠ Κομοτηνής -όπου, λόγω υπερκάλυψης των αναγκών των ενταγμένων στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ ομογενών με τα υπάρχοντα οικόπεδα, απεφασίσθη η χορήγηση οικοπέδων και σε ομογενείς εκτός προγράμματος- ελλείψει των σχετικών στοιχείων εκ μέρους του Ιδρύματος, ως κριτήριο μοριοδότησης χρησιμοποιήθηκε η ημερομηνία εγγραφής στα δημοτολόγια (Μπακόλας, 2002).

Κομοτηνής, που, όπως έχει προλεχθεί, είχε αγοραστεί από την ΕΚΤΕΝΕΠΟΛ Α.Ε.[96] (Κρητικός, 1996: 30). Επιπρόσθετα, 11.500 στρ. οικιστικής γης, που ανήκουν σε ένα σύνολο 67 εντοπισμένων οικοπεδικών εκτάσεων σε όλη τη χώρα, παραχωρούνται από την Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου (ΚΕΔ) στο ΕΙΥΑΑΠΟΕ[97], ενώ, παράλληλα, έχουν αγοραστεί εκτάσεις από το Υπουργείο Εξωτερικών και μεταβιβαστεί στο Ίδρυμα[98] (Τα Νέα, 1999). Πέρα από τα προλεχθέντα, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ έρχεται σε επαφή με τις δημοτικές αρχές για την εξέταση της ύπαρξης κατάλληλων δημοτικών εκτάσεων και τη μεταβίβασή τους σ' αυτό, για τη στεγαστική αποκατάσταση των παλιννοστούντων, ενώ, συγχρόνως, προχωρεί σε δημόσιες προκηρύξεις αγοράς ιδιωτικών οικοπέδων, με χρηματοδότηση της Περιφέρειας (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 2).

Έτσι, μετά την απόκτηση οικιστικής γης, με τους τρόπους που περιγράφησαν προηγούμενα, και την πολεοδόμησή της -όπου αυτό είναι αναγκαίο- ακολουθεί η διανομή των οικοπεδικών εκτάσεων στους δικαιούχους παλιννοστούντες ομογενείς (σε αντίθεση με όσα προβλέπονται από το θεωρητικό διάγραμμα των σταδίων του συστήματος της αυτοστέγασης, που αρχικά παρατέθηκε, η διανομή προηγείται της υλοποίησης των απαραίτητων έργων υποδομής, για λόγους που θα αναλυθούν διεξοδικότερα παρακάτω). Ο συνολικός αριθμός των οικοπέδων που έχουν διανεμηθεί στην Αν. Μακεδονία και τη Θράκη, στα πλαίσια του προγράμματος αυτοστέγασης του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, ανέρχεται σε 1.438 (161 εξ' αυτών, ήτοι ποσοστό 11% του συνόλου, παραχωρήθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους 2001), ενώ πρόκειται να διατεθούν και άλλα 265, μετά την ολοκλήρωση των πολεοδομήσεων (Πανοηλίας, 2002). Η γεωγραφική κατανομή των προρρηθέντων οικοπέδων φαίνεται στους πίνακες της επόμενης σελίδας.

---

[96] Συνολικής έκτασης 550 στρ. (180 στρ. στη ΖΕΠ Ξάνθης και 370 στρ. στη ΖΕΠ Κομοτηνής)

[97] Ήδη, έχουν μεταβιβαστεί στο Ίδρυμα 671 στρ. στο Ν. Ξάνθης και 300 στρ. στο Ν. Φλώρινας

[98] Έχουν μεταβιβαστεί στο Ίδρυμα 395 στρ. στο Ν. Ροδόπης και 159 στρ. στο Ν. Ξάνθης (Τα Νέα, 1999). Επιπλέον, έχουν ήδη πολεοδομηθεί και διανεμηθεί 200 στρ. στην Παλαγία του Ν. Έβρου, ενώ υπάρχουν και 194 οικόπεδα στο Ν. Κοζάνης, εκ των οποίων τα 160 έχουν ήδη διανεμηθεί (Πανοηλίας, 2002). Επιπρόσθετα, από έρευνα που διενήργησε το Υπουργείο Μακεδονίας – Θράκης, έχουν εντοπιστεί 900 κατοικίες που είναι δυνατό να αξιοποιηθούν για τη στεγαστική αποκατάσταση των ομογενών, μέσω της δανειοδότησης για την αγορά έτοιμης κατοικίας (Θρακική Αγορά, 2001).

Πίνακας Β 2.12: Γεωγραφική κατανομή των διανεμηθέντων οικοπέδων για το πρόγραμμα της αυτοστέγασης (έως 31.12.2001)

Νομός	Περιοχή	Αριθμός οικοπέδων
Έβρος	Φέρες	18
"	Ελληνοχώρι	5
"	Άνθεια	10
"	Αγνάντια	3
"	Νίψα	2
"	Παλαγία (Αλεξανδρούπολη)	305
Ροδόπη	Κομοτηνή (ΖΕΠ)	700
Ξάνθη	Ξάνθη (ΖΕΠ)	285
"	Εύμοιρο	46
"	Μαγικό	18
"	Μάνδρα	2
"	Γενισέα	20
"	Βαφέικα	12
"	Κομνηνά	4
Καβάλα	Ζυγός	10
	Σύνολο	1438

Πηγή: Πανοηλίας, 2002.

Πίνακας Β 2.13: Γεωγραφική κατανομή των προς διανομή οικοπέδων για το πρόγραμμα της αυτοστέγασης

Νομός	Περιοχή	Αριθμός οικοπέδων
Ροδόπη	Σάπες	50
"	Ίασμος	15
Ξάνθη	Γενισέα	100
Καβάλα	Ζυγός	100
	Σύνολο	265

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 21

Η επόμενη φάση, η κατασκευή, δηλαδή, των απαιτούμενων έργων υποδομής (ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτροδότηση και εσωτερική οδοποιία), η οποία θεωρητικά και λογικά θα έπρεπε, αλλά, ως προελέχθη, δεν προηγείται της διανομής των

οικοπέδων και της ανέγερσης των κατοικιών, συνιστά ένα σημείο του συστήματος της αυτοστέγασης, για το οποίο η αποτελεσματικότητα της σχετικής πολιτικής έχει δεχθεί, πανταχόθεν, δριμύτατη και συνεχή κριτική. Όπως έχει προαναφερθεί, η εκπόνηση των απαραίτητων τεχνικών μελετών και η υλοποίηση των έργων γίνεται από την τεχνική υπηρεσία του ΟΤΑ, αφού εξασφαλισθεί η χρηματοδότηση από την Περιφέρεια· ωστόσο, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων εντοπίζονται σημαντικές καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση των σχετικών μελετών, δεν έχουν υποβληθεί τεχνικά δελτία και, το σημαντικότερο όλων, δεν έχουν εξασφαλιστεί οι απαιτούμενες πιστώσεις από την Περιφέρεια. Να σημειωθεί ότι ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας Αν. Μακεδονίας – Θράκης, επισημαίνοντας το υψηλό κόστος των έργων και την έλλειψη επαρκών πόρων εκ μέρους της Περιφέρειας, αναφέρει σε δήλωσή του την εξασφάλιση της συγχρηματοδότησης των εν λόγω έργων από το Γ΄ ΚΠΣ (οπότε θα πρέπει να εντοπιστούν τα προγράμματα και τα αντίστοιχα μέτρα, στα οποία αυτά θα ενταχθούν), το Ταμείο Συνοχής και Εθνικούς Πόρους (Θρακική Αγορά, 2001). Μολαταύτα, οι πιστώσεις, πλην μεμονωμένων και μερικών εξαιρέσεων, εξακολουθούν να εκλείπουν, και, κατά συνέπεια, σε καμία εκ των περιοχών ανέγερσης των κατοικιών δεν έχει ξεκινήσει (με την έννοια της δημοπράτησης και της ανάδειξης μειοδότριας εταιρείας) η κατασκευή των έργων υποδομής· ωστόσο, κατά ένα οξύμωρο σχήμα, οι ομογενείς έχουν αρχίσει, υπό την πίεση των στεγαστικών αναγκών, την κατασκευή των κατοικιών τους, χωρίς να γνωρίζουν με ακρίβεια από πού ξεκινά και που τελειώνει η ιδιοκτησία τους, αφού δεν έχουν χαραχθεί οι οδοί εντός των οικισμών. Ο χρόνος περνά, οι κατοικίες, σταδιακά, ολοκληρώνονται και είναι αμφίλεκτο εάν και υπό ποίες συνθήκες θα κατοικηθούν, την ίδια στιγμή που οι ομογενείς καλούνται, πλέον, να εξοφλήσουν τις πρώτες δόσεις των δανείων που έχουν συνάψει και, ταυτόχρονα, βαρύνονται με το συμπληρωματικό ποσό του ενοικίου (πέραν του επιδοτούμενου από το Ίδρυμα ποσού), για τις μισθωμένες κατοικίες, στις οποίες διαμένουν επί του παρόντος.

Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν τα παραδείγματα των ΖΕΠ Κομοτηνής και Ξάνθης και της Παλαγίας του Νομού Έβρου. Στην Κομοτηνή οι σχετικές μελέτες έχουν εκπονηθεί και έχει εξασφαλιστεί πίστωση 1,5 δισ. δρχ. από την Περιφέρεια (όταν το συνολικό κόστος των έργων εκτιμάται στο ύψος 6 δισ. δρχ.), χωρίς όμως να έχουν δημοπρατηθεί τα έργα, ενώ στην Ξάνθη οι απαιτούμενες μελέτες δεν έχουν καν ολοκληρωθεί, τη στιγμή που έχει ήδη ανεγερθεί το μεγαλύτερο μέρος των κατοικιών (Θρακική Αγορά, 2001). Στην Παλαγία, τέλος, οι αντίστοιχες μελέτες μόλις

πρόσφατα ολοκληρώθηκαν, αλλά δεν έχουν δημοπρατηθεί τα σχετικά έργα, ελλείψει πιστώσεων (Πανταζίδης, 2001).

Οι υποδομές στη ΖΕΠ Κομοτηνής
(Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

Πάντως, οι αναμφίβολες ολιγωρίες και καθυστερήσεις στη διευθέτηση των οικιστικών εκτάσεων δεν αναιρούν την πραγματικότητα των υπαρκτών στεγαστικών πιέσεων και, κατά συνέπεια, οι κατοικίες ανεγείρονται και η αυτοστέγαση προχωρεί. Ετσι, έχουν ήδη εκδοθεί, συνολικά, περί τις 1.000 οικοδομικές άδειες (Λασκαράκης, 2002), ενώ ενδεικτικό είναι ότι στις Ζώνες Ενεργού Πολεοδομίας της Ξάνθης και της Κομοτηνής ήδη κατασκευάζονται κατοικίες σε 500 οικόπεδα (εξ' ενός συνόλου 985 οικοπέδων), αριθμός που αντιστοιχεί σε ποσοστό 51% των δυνητικά ανεγειρόμενων κατοικιών και καταδεικνύει την ανοδική, αλλά και επίφοβη, πορεία της αυτοστέγασης (Πανοηλίας, 2002).

Άλλωστε, η πραγματικότητα των αριθμών, όπως αυτή διαμορφώνεται από την πορεία των χορηγήσεων στεγαστικών δανείων, έρχεται να επαληθεύσει, για μία ακόμη φορά, όσα προαναφέρθηκαν. Όπως φαίνεται από τους πίνακες που ακολουθούν[1], έχουν συνολικά χορηγηθεί 2.069 βεβαιώσεις δανειοδότησης, από ένα

[1] Από τους πίνακες διαφαίνεται, μεταξύ των άλλων, η σαφής προτίμηση της δανειοδότησης για αγορά έτοιμης κατοικίας, ως συνέπεια, ενδεχομένως, του άμεσου χαρακτήρα της λύσης αυτής. Ωστόσο, εδώ υπεισέρχεται το ζήτημα της επάρκειας του δανείου, καθώς, στις περισσότερες περιπτώσεις, η προρρηθείσα λύση απαιτεί την καταβολή συμπληρωματικού χρηματικού ποσού εκ μέρους των ομογενών. Αντίθετα, η επιλογή της δανειοδότησης για την κατασκευή μιας κατοικίας 120 τ.μ.,

σύνολο 5.000 εγκεκριμένων με ΚΥΑ στεγαστικών δανείων για τη Ζώνη Α, ποσοστό που προσεγγίζει το 50%, ενώ 1.006 οικογένειες (δηλαδή, και πάλι, περίπου το 50% του συνόλου των οικογενειών που έτυχαν δανειοδότησης) έχουν λάβει και την τρίτη τμηματική καταβολή (δωρεάν κρατική αρωγή), έστω και αν πρόκειται, στην πλειοψηφία τους, για οικογένειες που προέβησαν στην αγορά έτοιμης κατοικίας. Παράλληλα, σε σημαντικό αριθμό οικογενειών, που δανειοδοτήθηκαν για την κατασκευή κατοικίας, έχει χορηγηθεί και η δεύτερη δόση του δανείου, γεγονός που υποδεικνύει ότι έχει σημειωθεί αξιόλογη πρόοδος στην υλοποίηση των έργων κατασκευής, σε ένα σημαντικό ποσοστό εκ των κατοικιών.

Ενδεικτικό, άλλωστε, της ταχείας και ανιούσας πορείας της αυτοστέγασης είναι και το γεγονός ότι περισσότερες από τις μισές βεβαιώσεις (1218) χορηγήθηκαν εντός του έτους 2001 (υπολογίζεται μια αύξηση της τάξης του 43% στη χορήγηση βεβαιώσεων δανειοδότησης), καθώς και ότι τα 711, από το σύνολο των 1.006 καταβληθέντων ποσών κρατικής αρωγής, χορηγήθηκαν κατά τον ίδιο χρόνο (Πανοηλίας, 2002). Η σημαντική αύξηση σε δείκτες που αναφέρονται στα στάδια της δανειοδότησης και στη μετάβαση από το ένα στο άλλο, μέσα στα δύο μόλις χρόνια εφαρμογής της πολιτικής της αυτοστέγασης, αποδεικνύει, γενικότερα, τη δυνατότητα ταχύτερης παραγωγής αποτελέσματος, που ενυπάρχει στη συγκεκριμένη πολιτική, χωρίς, ωστόσο, να εγγυάται την τελική ολοκλήρωση των κατασκευών και την κατοίκηση των οικημάτων, πράγμα που συνιστά και την επιδιωκόμενη οριστική αποκατάσταση.

Πίνακας Β 2.14: Χορηγούμενα δάνεια σε ενταγμένους στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ παλιννοστούντες ομογενείς

	Αιτήσεις			**Βεβαιώσεις**			**Β΄ Δόση**			**Κρατική αρωγή**		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Έως 31.12.01	960	66	629	753	58	510	589	39	337	529	19	71
Σύνολο	1655			1321			965			619		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002 και ιδία επεξεργασία

δεδομένων των παρεχόμενων διευκολύνσεων (δωρεάν παροχή οικοπέδου, ατελής έκδοση οικοδομικής άδειας, έκπτωση 50% από το ΙΚΑ), παραμένει εντός των οικονομικών περιθωρίων που ορίζει το ύψος του δανείου (Λασκαράκης, 2002). Μάλιστα, υπάρχουν παραδείγματα ολοκληρωμένων κατοικιών 120τ.μ., που έχουν παραδοθεί στη ΖΕΠ της Ξάνθης, με κόστος 12,5 εκ. δρχ. (Μπακόλας, 2002).

Πίνακας Β 2.15: Χορηγούμενα δάνεια σε παλιννοστούντες ομογενείς μη ενταγμένους στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ

	Αιτήσεις			**Βεβαιώσεις**			**Β΄ Δόση**			**Κρατική αρωγή**		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Έως 31.12.01	781	318	0	594	154	0	523	109	0	352	35	0
Σύνολο	1099			748			632			387		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002 και ιδία επεξεργασία

Πίνακας Β 2.16: Σύνολο χορηγούμενων δανείων σε παλιννοστούντες ομογενείς

	Αιτήσεις			**Βεβαιώσεις**			**Β΄ Δόση**			**Κρατική αρωγή**		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Έως 31.12.01	1741	384	629	1347	212	510	1112	148	337	881	54	71
Σύνολο	2754			2069			1597			1006		

Πηγή : Πανοηλίας, 2002 και ιδία επεξεργασία

1: Αγορά κατοικιών

2: Κτίσιμο σε ιδιόκτητο οικόπεδο

3: Κτίσιμο σε οικόπεδο του ΕΙΥΑΑΠΟΕ

Πίνακας Β 2.17: Γεωγραφική κατανομή συνολικά χορηγούμενων δανείων (βεβαιώσεις) ανά νομό Αν. Μακεδονίας - Θράκης

Νομός	**Βεβαιώσεις**
Δράμας	492
Καβάλας	258
Ξάνθης	556
Ροδόπης	450
Έβρου	313
Σύνολο	2.069

Πηγή: Πανοηλίας, 2002 και ιδία επεξεργασία

Πράγματι, η επίτευξη ποσοτικά σημαντικού αποτελέσματος σε βραχύ χρονικό διάστημα επαληθεύεται και από το γεγονός ότι, ως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί, σ' αυτή τη σύντομη τρίτη περίοδο του στεγαστικού προγράμματος του

Ιδρύματος (2000–2001), ήδη, απεκαταστάθησαν πλήρως 810 οικογένειες, οι οποίες δανειοδοτήθηκαν και προέβησαν στην αγορά έτοιμης κατοικίας, αριθμός που αντιστοιχεί σε ένα σαφώς όχι ευκαταφρόνητο ποσοστό, περίπου 71%, όσων έχουν αποκατασταθεί στεγαστικά σε κατοικίες παραχωρημένες από το Ίδρυμα.

Πίνακας Β 2.18: Αποτελέσματα στεγαστικού προγράμματος ΕΙΥΑΑΠΟΕ (2000-2001)

Στάδιο αποκατάστασης	**Οικογένειες**
Παραχωρημένες κατοικίες	1.137
Κατοικίες αγορασμένες με στεγαστικό δάνειο	810
Σε διαδικασία αποκατάστασης, μετά από δανειοδότηση	496
Ενοικιαζόμενες κατοικίες	3.506
Οικισμοί Υποδοχής	272
Κέντρα φιλοξενίας	4
Σύνολο	6.225

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 22 και ιδία επεξεργασία.

Εξάλλου, ανεξάρτητα από την ποσοτική επαλήθευση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής της αυτοστέγασης, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στην ταχυπορία της ως μεθόδου, η αποδοτικότητά της και η σκοπιμότητα της εφαρμογής της υπογραμμίζεται και από μία σειρά άλλων, ποιοτικότερων παραμέτρων.

Μέσα από ένα σύστημα όπως η αυτοστέγαση, παύει, πρωταρχικά, να θωπεύεται η νοοτροπία της παθητικής αναμονής για την παραχώρηση μιας δωρεάν κατοικίας, από τη στιγμή που ο ομογενής περνά, τοις πράγμασι πλέον, στην ενεργητική δραστηριοποίηση για την απόκτησή της. Κατ' αρχήν, η κατοικία ανεγείρεται αποκλειστικά με δική του ευθύνη και με προσωπική του πρωτοβουλία γίνονται οι απαιτούμενες επαφές με τον ιδιωτικό τομέα, για την επιλογή του εργολάβου και του επιβλέποντα μηχανικού. Κατά συνέπεια, ο νεοπρόσφυγας έχει, αφενός, τη δυνατότητα να αποφασίσει ο ίδιος για το «πώς θα είναι» (αναφορικά με τεχνικές, λειτουργικές και μορφολογικές παραμέτρους) το σπίτι στο οποίο θα κατοικήσει, σε αντίθεση με ό,τι μέχρι πρότινος συνέβαινε, όταν καλούνταν να διαμείνει σε μια κατοικία που δεν είχε επιλέξει ο ίδιος- αλλά συγκαταλεγόταν σε ένα προκαθορισμένο και περιορισμένο σύνολο τύπων κατοικίας, βασισμένων σε μελέτες και σχέδια του Ιδρύματος - και την οποία αποκτούσε μετά από κλήρωση. Αφετέρου, η δυνατότητα ενεργού συμμετοχής του ίδιου του ομογενή και προσωπικής εργασίας στην

κατασκευή της κατοικίας του, ενισχύει το αίσθημα της κτήσης και το «δέσιμο» με το σπίτι του. Και τούτο, διότι, σε πολλές περιπτώσεις, υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησης του ενδογενούς επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού των ομογενών (μηχανικοί, τεχνίτες, εργάτες κλπ.) και σύστασης οικοδομικών συνεταιρισμών, η οποία, σε πρώτο επίπεδο, εξασφαλίζει μείωση στα κόστη και τους χρόνους περάτωσης των έργων, ενώ σε ένα δεύτερο επίπεδο επιδρά ευεργετικά, ως μέσο ιδίας συμμετοχής.

Επιπρόσθετα, ένα αντικειμενικό πλεονέκτημα της αυτοστέγασης σχετίζεται με την ευελιξία του συστήματος, την απορρέουσα από το γεγονός ότι η ανέγερση της κατοικίας αντιμετωπίζεται τώρα ως ζήτημα αυτόνομο και μεμονωμένο. Πιο συγκεκριμένα, όταν το ΕΙΥΑΑΠΟΕ ανέθετε τη μαζική κατασκευή προσφυγικών κατοικιών σε οικοδομικές εταιρείες, η ανάκυψη οιασδήποτε φύσης προβλημάτων σε μία εργολαβία και η επερχόμενη, ενδεχομένως, διακοπή των εργασιών, είχε, εκ των πραγμάτων, ως απότοκο καθυστερήσεις στην εξέλιξη των χρονοδιαγραμμάτων και, κατά συνέπεια, στην τελική παραχώρηση μεγάλου αριθμού κατοικιών στους νεοπρόσφυγες. Αντίθετα, στην περίπτωση της αυτοστέγασης, η οποιαδήποτε εμπλοκή μεταξύ ενός ομογενή και του εργολάβου, που έχει αναλάβει την ανέγερση της κατοικίας του, αποτελεί προφανώς μεμονωμένη περίπτωση και, ως εκ τούτου, μη δυνάμενη να παρακωλύσει τη συνολική πορεία του έργου της προσφυγικής αποκατάστασης. Πρέπει, βέβαια, να επισημανθεί ότι κάτι τέτοιο δε θα μπορούσε να εξασφαλισθεί εξ'αρχής· σε αντίθεση με τα σημερινά δεδομένα, που θέλουν την πλειοψηφία των παλιννοστούντων ομογενών εγκατεστημένους εδώ και μια δεκαετία περίπου στην Ελλάδα και, συνεπώς, κατά το μάλλον ή ήττον, ενσωματωμένους στην ελληνική κοινωνία και πραγματικότητα και ικανούς αυτόνομης δραστηριοποίησης, στην αφετηρία του προβλήματος, οι τελευταίοι, ως πρωτοεισερχόμενοι και έχοντας, εκ των πραγμάτων, σαφή γλωσσικά και επικοινωνιακά προβλήματα, προφανώς δε θα ήταν σε θέση να προβούν σε οποιαδήποτε επαγγελματική επαφή και συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα.

2.5 Το συνολικό έργο στεγαστικής αποκατάστασης του ΕΙΥΑΑΠΟΕ: ποσοτικός απολογισμός (1991 – 2001)

➢ Πληθυσμός νεοπροσφύγων εγκατεστημένων στην περιοχή δραστηριοποίησης του ΕΙΥΑΑΠΟΕ (Θράκη & Νομός Καβάλας): 8.140 οικογένειες (27.700 άτομα)

➢ Πληθυσμός νεοπροσφύγων ενταγμένων στο Πρόγραμμα Παλιννοστούντων του ΕΙΥΑΑΠΟΕ : 6.225 οικογένειες (20.257 άτομα)→
72% του συνολικού πληθυσμού νεοπροσφύγων (σε Θράκη & Καβάλα)

(Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 40 και Πανοηλίας, 2002)

- Διανεμηθέντα οικόπεδα (ως 31.12.2001)→ 1438 (εξ' αυτών 161 εντός του 2001)

- Παραχωρηθείσες ημιτελείς[100] κατοικίες (ως 31.12.2001)→ 43 (Εύμοιρο Ξάνθης) & 114 (Ζυγός Καβάλας)

- Μη διανεμηθείσες κατοικίες (ως 31.12.2001)→ 5 (Ξάνθη) & 7 (Κομοτηνή)

- Χορηγηθείσες βεβαιώσεις στεγαστικού δανείου : 2.069
- Χορηγηθείσες β΄ δόσεις στεγαστικού δανείου : 1.597
- Χορηγηθείσες γ΄ δόσεις (κρατική αρωγή) στεγαστικού δανείου : 1.006

- 46% των κατοικιών των νεοπροσφύγων σε καλή κατάσταση[101]
  50% " σε μέτρια κατάσταση
  4% " σε κακή κατάσταση

(ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 61 και Πανοηλίας, 2002)

---

[100] Προς αποπεράτωση με δαπάνες των ομογενών.

[101] Βάσει στατιστικής έρευνας του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, κατά την οποία ελέγχθησαν 1.818 κατοικίες (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 61) .

Πίνακας Β 2.19: Πλήθος και γεωγραφική κατανομή αποκατεστημένων οικογενειών παλιννοστούντων ομογενών

	Εγκατεστημένες οικογένειες[102]	**Αποκατεστημένες οικογένειες**		**Σύνολο αποκατεστημένων οικογενειών**	**%**
Νομός		Δωρεάν παραχωρηθείσες έτοιμες κατοικίες[103]	Αγορασμένες κατοικίες μέσω στεγαστικού δανείου		
Ξάνθης	2.203	295	300	595	27,0
Ροδόπης	1.784	526	70	596	33,4
Έβρου	1.897	316	270	586	30,9
Καβάλας	341	-	170	170	49,9
Σύνολο	**6.225**	**1.137**	**810**	**1.947**	**31,3**

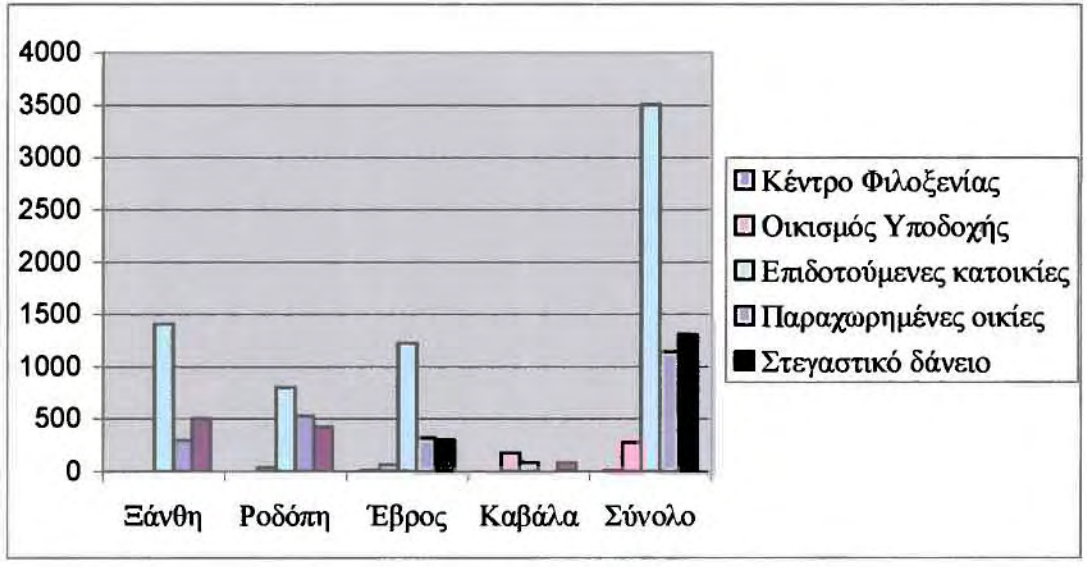
Πηγή: Πανοηλίας, 2002 και ιδία επεξεργασία.

[102] Οικογένειες ενταγμένες στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ.
[103] Αγορασμένες ή κατασκευασμένες από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ.

Πίνακας Β 2.20: Γεωγραφική κατανομή οικογενειών παλιννοστούντων ομογενών κατά στάδιο του προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ

Νομός	Κέντρο Φιλοξενίας	Οικισμός Υποδοχής	Επιδοτούμενες κατοικίες	Παραχωρημένες οικίες	Στεγαστικό δάνειο	Σύνολο
Ξάνθη	-	1	1403	295	504	2203
Ροδόπη	-	36	798	526	424	1784
Έβρος	4	59	1219	316	299	1897
Καβάλα	-	176	86	-	79	341
Σύνολο	**4**	**272**	**3506**	**1137**	**1306**	**6225**

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002: 66-67, Πανοηλίας, 2002 και ιδία επεξεργασία

Τα ποσοτικά στοιχεία που παρατίθενται στην υποενότητα αυτή κωδικοποιούν και, παράλληλα, επαληθεύουν όσα έως τώρα έχουν αναλυθεί, αναφορικά με τις δύο φάσεις του προγράμματος στεγαστικής αποκατάστασης. Πρέπει, κατ' αρχήν, να παρατηρηθεί ως κυρίαρχο και βασικότερο αρνητικό σημείο του στεγαστικού προγράμματος, ο εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός των οριστικά αποκατεστημένων προσφυγικών οικογενειών, σε σύγκριση με το σύνολο των ενταγμένων στο πρόγραμμα, γεγονός που αποκτά μεγαλύτερες διαστάσεις, αν ληφθεί υπόψη ότι ένα σημαντικό ποσοστό εξ' αυτών στεγάστηκαν με προσωπική μέριμνα, αξιοποιώντας τη δυνατότητα δανειοδότησης για την αγορά έτοιμης κατοικίας. Επιπρόσθετα, ένας ακόμη δείκτης της αποδοτικότητας του προγράμματος, που είναι σκόπιμο να σχολιαστεί, είναι το πλήθος των οικογενειών που διαμένουν σε μισθωμένες κατοικίες, το οποίο παρουσιάζεται για μία ακόμη φορά εξαιρετικά διογκωμένο, συνιστώντας πηγή προβληματισμού σχετικά με τη σκοπιμότητα και τις επιπτώσεις της παγίωσης μιας λύσης, που σαφώς δε συνιστά οριστική αποκατάσταση. Ταυτόχρονα, ο παρατηρούμενος υψηλός αριθμός των δανειοδοτήσεων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η πολιτική της αυτοστέγασης ετέθη σε εφαρμογή μόλις το έτος 2000, φανερώνει, αναμφίβολα, τη δυνητική αυξημένη ταχύτητα αποκατάστασης με το νέο αυτό σύστημα· ωστόσο, δεν είναι σε θέσει να εγγυηθεί και τελική στεγαστική αποκατάσταση, πράγμα που, τουλάχιστον για την περίπτωση της κατασκευής κατοικίας, θα μπορεί να κριθεί μόνο εκ των υστέρων, στη βάση πλέον της προόδου των εργασιών που θα έχει σημειώσει ένα πρώτο σύνολο οικογενειών που έλαβαν δάνειο προς ανέγερση κατοικίας, μετά από ένα ικανό και αναγκαίο χρονικό διάστημα. Τέλος, σε ό,τι αφορά στη χωρική έκφραση των προρρηθέντων προβλημάτων, δεν εντοπίζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις ανά νομό, με εξαίρεση ενδεχομένως το νομό Ροδόπης, όπου έχει αποκατασταθεί στεγαστικά σχετικά μεγαλύτερος αριθμός οικογενειών νεοπροσφύγων (σε σχέση με τις εκεί εγκατεστημένες και ενταγμένες στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ οικογένειες) και, παράλληλα, τα αντίστοιχα μεγέθη στα πρώτα στάδια του προγράμματος παρουσιάζονται χαμηλότερα, σε σύγκριση με εκείνα των υπόλοιπων νομών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ – ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Το 1989 κατεγράφη, μεταξύ των άλλων, ως έτος σταθμός για τον ελληνισμό των χωρών της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Οι εμφύλιες συγκρούσεις, η κατάρρευση των οικονομιών των χωρών αυτών, το άνοιγμα των συνόρων και η αποσταθεροποίηση, που επακολούθησε, οδήγησαν, όπως προαναφέρθηκε, στη μαζική εισροή χιλιάδων ομογενών στην Ελλάδα, υπό το κράτος της σύγχυσης και της γενικότερης ανασφάλειας.

Τα γεγονότα συνέβησαν δραματικά γρήγορα και η Ελλάδα, παρά το ιστορικό «προηγούμενο» της Μικρασιατικής Καταστροφής, απεδείχθη αμνήμων. Μηχανισμός υποδοχής αξιόπιστος και αποτελεσματικός, όπως έγινε προφανές, δεν υπήρξε· η αδυναμία τόσο των πρώην σοσιαλιστικών χωρών να ελέγξουν τη διαδικασία της μετανάστευσης, όσο και της ελληνικής πολιτείας να ρυθμίσει τη ροή της παλιννόστησης, ανάλογα με τις δυνατότητες της οικονομίας και της αγοράς εργασίας, οδήγησε στη λήψη αποσπασματικών μέτρων για την κάλυψη των άμεσων αναγκών και, ατυχώς, όχι στο σχεδιασμό μιας οργανωμένης και μακροπρόθεσμης, ουσιαστικής αποκαταστατικής-κοινωνικής πολιτικής.

Κι εκείνο για το οποίο διατυπώνονται, σε ένα πρώτο επίπεδο, προβληματισμοί - αν όχι ενδοιασμοί - είναι το κατά πόσο η ad hoc ίδρυση ενός διακριτού φορέα, για την αποκατάσταση των ομογενών, ήταν ορθολογική και σκόπιμη, ως πολιτική επιλογή, και όχι υποκινούμενη από άλλες πολιτικές σκοπιμότητες. Και τούτο, διότι το επιχείρημα της θεωρητικής δυνατότητας ταχύτερης και πιο ευέλικτης, απαλλαγμένης από γραφειοκρατικές διαδικασίες, λειτουργίας ενός αυτόνομου, μη κρατικού φορέα (με τη μορφή ΝΠΙΔ), που λογικά θα ετίθετο ως αντιπαραβολή, στην προκειμένη περίπτωση είναι ανέρειστο· η κοινώς παραδεκτή στελέχωση του Ιδρύματος με κάθε άλλο παρά αντικειμενικά και αξιοκρατικά κριτήρια, στη βάση της εξυπηρέτησης ψηφοφόρων και πολιτικών φίλων, σαφώς δεν επαληθεύει μια τέτοια πρόθεση και σίγουρα αποκαλύπτει την άμεση κρατική παρέμβαση. Εύλογα, λοιπόν, τίθενται ερωτήματα σχετικά με το λόγο που δεν επελέγη η λύση της ανάθεσης του έργου της στεγαστικής αποκατάστασης σε ιδιωτικό φορέα, με κριτήρια ελεύθερης αγοράς. Θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο, να δοκιμαστεί πιλοτικά και να εξεταστεί η

αποτελεσματικότητα κάποιας μορφής αυτοχρηματοδότησης. Λόγου χάρη, θα μπορούσε να μελετηθεί η αξιοποίηση διαθέσιμων εκτάσεων του Δημοσίου, για την εκεί ανέγερση ενός αριθμού κατοικιών με δαπάνη μιας προκαθορισμένης οικοδομικής εταιρίας (κατόπιν μειοδοτικού διαγωνισμού και σύμβασης με το κράτος), και, ακολούθως, την παραχώρηση ενός ποσοστού εξ αυτών για τη στεγαστική αποκατάσταση των ομογενών, με τη διατήρηση του δικαιώματος, εκ μέρους της εταιρείας, να πωλήσει το υπόλοιπο ποσοστό για τη χρηματοδότηση του έργου και για δικό της όφελος.

Πάντως, σ' ένα δεύτερο επίπεδο, το Ίδρυμα υπήρξε στο στόχαστρο δριμείας κριτικής για μια σειρά από παραμέτρους, όπως η πλημμελής στελέχωσή του, οι υψηλές λειτουργικές του δαπάνες, η κακοδιαχείριση του προϋπολογισμού του και, το βασικότερο, οι πολιτικές που εφήρμοσε. Ειδικότερα, και αναφορικά με τις τελευταίες, η άστοχη χωροθέτηση των νεοϊδρυθέντων οικισμών, οι μεγάλες χρονικές καθυστερήσεις, η μικρή απόδοση (από την άποψη του κατασκευαστικού προϊόντος και της τελικής οριστικής αποκατάστασης) και, γενικότερα, ο κακός σχεδιασμός αποτέλεσαν παραμέτρους πολλαπλών επικρίσεων.

Πράγματι, το Ίδρυμα απασχολεί τον υπέρογκο αριθμό των 400 υπαλλήλων[1], κατά μέσο όρο, εντός των οποίων κυριαρχούν, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, αμφισβητούμενου μορφωτικού επιπέδου γραμματείς, φύλακες, οδηγοί κλπ., ενώ το απαιτούμενο εξειδικευμένο δυναμικό (μηχανικοί, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι κλπ.) είναι ιδιαίτερα περιορισμένο ή, κυρίως στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, ανύπαρκτο. Σκόπιμο είναι, ενδεικτικά, να υπομνησθεί ο δραματικός αριθμός των 4 μηχανικών σε ένα σύνολο 400 υπαλλήλων, κατά το έτος 1992 (Κρητικός, 2002). Ταυτόχρονα, την κατάσταση έρχεται να επιδεινώσει, κατά το μεγαλύτερο τουλάχιστο μέρος της διάρκειας λειτουργίας του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, η έλλειψη προσφυγικής εκπροσώπησης στο διοικητικό του συμβούλιο, παράγοντας που, μεταξύ πολλών άλλων, τραυμάτισε εξ' αρχής την αξιοπιστία του Ιδρύματος και κατ' επέκταση της πολιτείας, δημιουργώντας αρνητικό κλίμα στο χώρο των ομογενών. Οι τελευταίοι, μην έχοντας γνώμη και ρόλο αν όχι στην υλοποίηση πόσο μάλλον στο σχεδιασμό του προγράμματος για την αποκατάστασή τους, βιώνουν την περιθωριοποίηση και την απαξίωση, από ένα φορέα που δημιουργήθηκε αποκλειστικά για την προώθηση των

---

[1] Η αμυδρή μείωση του αριθμού των υπαλλήλων από το 1994 και έπειτα, παρά την αναμφίλεκτη μεγάλη αύξηση των εισαχθέντων στο πρόγραμμα, που σημειώθηκε συγχρόνως, προφανώς δε συνιστά ικανό και επαρκές αλεξητήριο (Παπαδόπουλος, 1997).

δικών τους θεμάτων· μόλις το έτος 2000 διεξήχθησαν εκλογές για την ανάδειξη δύο εκπροσώπων των ομογενών, ως μελών του διοικητικού συμβουλίου και των επιτροπών διάθεσης της περιουσίας του Ιδρύματος (ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000 : 22).

Επιπρόσθετα, δεν μπορούν παρά να διατυπωθούν ενστάσεις σχετικά με τα υψηλά «λειτουργικά έξοδα» του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, όταν κάτω από τον τίτλο αυτό συγκαλύπτονται δαπάνες για αμοιβές σε ολιγοπράγμονες υπαλλήλους - που ενδεχομένως να ήταν και περιττοί εξ' αρχής και για άλλους λόγους να προσελήφθησαν - ή δαπάνες για την οργάνωση και στελέχωση των παραρτημάτων του Ιδρύματος στην Καβάλα και τα Τρίκαλα και τη συντήρηση των αντίστοιχων οικισμών του Ζυγού και της Φαρκαδώνας, των οποίων τελικά αμφισβητείται η αναγκαιότητα ύπαρξης και οι λόγοι ίδρυσης, από τη στιγμή που αρχική πολιτική επιλογή και στόχος ήταν η αποκλειστική εγκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών στη Θράκη. Γίνεται, λοιπόν, προφανής η μεθοδευμένη προσπάθεια, ως άμεση συνάρτηση της ικανοποίησης πολιτικών συμφερόντων, απομύζησης των κονδυλίων του προϋπολογισμού του Ιδρύματος, κονδύλια που θεωρητικά όφειλαν να προορίζονται αποκλειστικά για την αποκατάσταση των νεοπροσφύγων[2].

Ανεξάρτητα πάντως από τις προρρηθείσες παραμέτρους - για τις οποίες κρίθηκε σκόπιμη μια συνοπτική θεώρηση, όντας ενδογενείς αρνητικές συνιστώσες αυτού καθεαυτού του φορέα, στον οποίο η πολιτεία ανέθεσε την υλοποίηση της ευρύτερης πολιτικής για την αποκατάσταση των παλιννοστούντων - και διερευνώντας τις πολιτικές επιλογές για την προσφυγική εγκατάσταση, κρίνεται αναγκαία η επισήμανση ορισμένων σημείων, στα οποία αυτές, αναντίρρητα, χωλαίνουν.

Πρέπει, κατ' αρχήν, να σχολιαστεί η αρχική λογική του αποκλειστικού χαρακτήρα της εγκατάστασης στη Θράκη. Αναμφίλεκτα, η πρόβλεψη της εγκατάστασης στη Θράκη, ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την ένταξη στα προγράμματα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, επιλέχθηκε ως συμβάλλουσα στην πληθυσμιακή και παραγωγική τόνωση της φθίνουσας περιοχής της θρακικής μεθορίου, αλλά και στην ενίσχυση της άμυνας και την διατήρηση των εύθραυστων ισορροπιών στο συγκεκριμένο επαπειλούμενο χώρο· ωστόσο, η ανελαστικότητά της ως μέτρου (λόγω

---

[2] Συχνά το ΕΙΥΑΑΠΟΕ έχει κατηγορηθεί για νομικές παραβάσεις στις συμβάσεις που συνήψε με ιδιωτικές κατασκευαστικές εταιρείες, στις οποίες προβάλλονταν πλασματικά υψηλά κόστη, ενώ διαχειριστικός έλεγχος που διενεργήθηκε το 1993, μετά από εντολή της κυβέρνησης, οδήγησε στην άσκηση διώξεων για υποθέσεις, μεταξύ των οποίων, ενδεικτικά, συγκαταλέγονταν η δήλωση πλαστού αριθμού ομογενών, στις περιπτώσεις ενοικιάσεων ξενοδοχείων για την προσωρινή στέγασή τους (Χατζίδης, 1997α).

του αναγκαστικού χαρακτήρα) - σε αντίθεση με μια λογική παροχής κινήτρων, που θα μπορούσε, ενδεχομένως, να αξιοποιηθεί ως πιο ευέλικτο εργαλείο, για να καταστεί ελκτική η εγκατάσταση στη συγκεκριμένη περιοχή - και, ταυτόχρονα, η παράβλεψη των δυνάμεων της λειτουργίας της αγοράς, είχε σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις. Και αυτό διότι λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας για την ένταξη στο πρόγραμμα ενός σημαντικού αριθμού νεοπροσφύγων και (σε συνδυασμό και με το ταχύ «κλείσιμο» του προγράμματος, σε ό,τι αφορά στην ένταξη νέων παλιννοστούντων) τους οδήγησε να αναζητήσουν εργασία σε άλλα μεγάλα αστικά κέντρα, με σαφή προτίμηση στην Αθήνα, συμβάλλοντας έτσι στην επιδείνωση του φαινομένου του υδροκεφαλισμού της πρωτεύουσας (με την εισροή σ' αυτή 100.000 περίπου ομογενών) και, παράλληλα, στη δημιουργία των υποβαθμισμένων και παράνομων οικισμών-γκέτο στις περιοχές του Μενιδίου, των Λιοσίων, του Καματερού και της Ελευσίνας.

Αλλά και στην κλίμακα της Θράκης, οι χωροθετικές επιλογές του ΕΙΥΑΑΠΟΕ παρουσιάζουν συχνά αδυναμίες. Πιο συγκεκριμένα, οι περιοχές που επελέγησαν για τη δημιουργία των μόνιμων οικισμών, είναι σε πολλές περιπτώσεις απομονωμένες και μακριά από οικονομικές και αναπτυξιακές δραστηριότητες, με άμεση συνέπεια την περιορισμένη αγορά εργασίας, παράλληλα με την, εκ των πραγμάτων, μικρή δυνατότητα άσκησης ελεύθερου επαγγέλματος σε τέτοιους οικισμούς· άλλοτε, οι προς εποικισμό περιοχές επιλέχθηκαν χωρίς να ληφθεί υπόψη το μέγεθος των γειτονικών Δήμων, το οποίο, σε ορισμένες περιπτώσεις, ήταν δυσανάλογα μικρό σε σχέση με το μέγεθος του νεοϊδρυόμενου οικισμού, γεγονός που είχε ως συνέπεια την αδυναμία ανάπτυξης των απαιτούμενων ροών (ανθρώπων, αγαθών και υπηρεσιών), που θα τον καθιστούσαν ενδογενώς βιώσιμο (ως αντιπροσωπευτικό παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί ο μόνιμος οικισμός των Σαπών στην Κομοτηνή).

Βέβαια, θα ήταν εσφαλμένο να παραγνωριστεί ότι το Ίδρυμα κλήθηκε, υπό την πίεση των άμεσων στεγαστικών αναγκών, να εξασφαλίσει μεγάλες εκτάσεις οικιστικής γης στο συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα· το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το ότι η διαδικασία εξεύρεσης γης έγινε κάτω από ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες, καθώς ήταν ελάχιστοι οι ΟΤΑ που συνεργάστηκαν και προθυμοποιήθηκαν να παραχωρήσουν τις αναγκαίες εκτάσεις (Μπακόλας, 2002), είχε ως άμεση συνέπεια να δυσχεραίνεται η εξασφάλιση γης και να μην είναι πάντοτε δυνατή η επιλογή των τοποθεσιών των εν λόγω οικισμών με παραγωγικά και, εν γένει, ορθολογικά κριτήρια. Ωστόσο, τα προλεχθέντα δεν μπορούν να θέσουν υπό αίρεση τον ελλοχεύοντα

κίνδυνο της σταδιακής οικονομικής υποβάθμισης και γκετοποίησης των συγκεκριμένων οικισμών, γεγονός που, κατ' επέκταση, αποτελεί τροχοπέδη για την επαγγελματική αποκατάσταση και την κοινωνικο-οικονομική ένταξη των νεοπροσφύγων στο ελληνικό κοινωνικό σύνολο και, παράλληλα, ενισχύει την τάση φυγής τους προς τα μεγάλα αστικά κέντρα, εντός και εκτός της Θράκης ή ακόμη και στο εξωτερικό.

Συγχρόνως, η δυσκολία εξεύρεσης, σε μικρό χρονικό διάστημα, κατάλληλης οικιστικής γης προς πολεοδόμηση είχε ως επακόλουθο τη συσσώρευση των παλιννοστούντων στα πρώτα στάδια του προγράμματος και, ταυτόχρονα, τη γενικότερη δυσλειτουργία του τελευταίου και την επιβράδυνση της πορείας προς την οριστική αποκατάσταση. Μέχρι το τέλος του 1993 κανένας μόνιμος οικισμός δεν έχει δημιουργηθεί (έχουν παραχωρηθεί μόνο 155 έτοιμες κατοικίες, αγορασμένες από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ) και, κατά τη δεύτερη περίοδο λειτουργίας του Ιδρύματος, το κατασκευαστικό προϊόν είναι ιδιαίτερα περιορισμένο (αντιστοιχεί μόλις σε 693 παραχωρηθείσες κατοικίες). Επιπρόσθετα, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ προβαίνει στην παραχώρηση ενός αριθμού ημιτελών κατοικιών και καλεί τους νεοπρόσφυγες να τις αποπερατώσουν με δικές τους δαπάνες, αγνοώντας προκλητικά τις περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες της πλειοψηφίας εξ' αυτών. Όλα τα προρρηθέντα καθιστούν προφανή την προβληματική ανάπτυξη του τέταρτου σταδίου και, κατ' επέκταση, τις ενυπάρχουσες ολιγωρίες και τον κακό σχεδιασμό του στεγαστικού προγράμματος.

Ωστόσο, πέρα από το περιορισμένο κατασκευαστικό προϊόν, δεν πρέπει να αγνοηθεί η, αναμφίβολα, ικανοποιητική ποιότητα -στη μεγάλη πλειοψηφία των περιπτώσεων[3]- των κατοικιών που παραχωρήθηκαν, γεγονός που, σε συνδυασμό με το επιτευχθέν χαμηλό τελικό κόστος, συγκαταλέγεται στα θετικά σημεία του έργου του Ιδρύματος. Η πολεοδόμηση των οικισμών μόνιμης στέγασης, σύμφωνα με τις προδιαγραφές της Τεχνικής Υπηρεσίας του Ιδρύματος, βασίστηκε στην εφαρμογή χαμηλών συντελεστών δόμησης και μικρών πυκνοτήτων, ώστε να εξασφαλίζονται οι απαραίτητες εκτάσεις για την δημιουργία κοινωφελών εγκαταστάσεων και εκτεταμένων κοινόχρηστων χώρων και να δίνεται, κατ' επέκταση, η δυνατότητα άνετων συνθηκών διαβίωσης. Ωστόσο, οι προρρηθείσες θετικές συνιστώσες του στεγαστικού έργου, ατυχώς, αναιρούνται από την εξαιρετικά περιορισμένη ποσοτική

[3]Κακοτεχνίες έχουν εντοπιστεί στις κατοικίες του οικισμού των Παγουρίων της Ροδόπης και αναφέρονται στη διείσδυση βρόχινου νερού από την κεραμοσκεπή.

του διάσταση. Εξάλλου, η επιλογή και υλοποίηση χαμηλών πολεοδομικών σταθεροτύπων αντιτίθεται στην ανεπάρκεια κατάλληλης οικιστικής γης προς πολεοδόμηση, την οποία προβάλλει το ΕΙΥΑΑΠΟΕ ως μια από τις βασικές αιτίες των, κατά περιπτώσεις, κακών χωροθετικών επιλογών των οικισμών του.

Το Ίδρυμα επιχειρεί να τεκμηριώσει τις σημαντικές χρονικές καθυστερήσεις και την παράλληλη χαμηλή παραγωγικότητα του στεγαστικού του προγράμματος, στη βάση της αρχικής βραδυπορίας του έργου της ΣΥΚΕΑ και των μετέπειτα εμπλοκών και αργοπορών, λόγω της, επιβεβλημένης από τα πράγματα, ανάγκης αναζήτησης νέου φορέα επίβλεψης, μετά την απόφαση για τη διάλυσή της. Παράλληλα, προβάλλει τις χρονοβόρες νομικά προβλεπόμενες διαδικασίες πολεοδόμησης και ανάδειξης αναδόχων εταιρειών, σε συνδυασμό με τη σταδιακή απίσχνανση του προϋπολογισμού του. Ωστόσο, χωρίς να αγνοείται η -έως ένα βαθμό- συμμετοχή των προαναφερθέντων παραγόντων στο τελικό ελλιπέστατο αποκαταστατικό αποτέλεσμα, αναμφίβολα πρέπει, πριν απ' όλα, να αποδοθούν ευθύνες στο ίδιο το Ίδρυμα, το οποίο, αφενός, δεν κατορθώνει να υποστηρίξει τον, θεωρητικά, ευέλικτο χαρακτήρα που του προσδίδει η νομική του υπόσταση (ως Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου) και, αφετέρου, αποδεικνύεται αναποτελεσματικό, όσον αφορά στο σχεδιασμό και την υλοποίηση, και αμφιβόλων προθέσεων, σε ό,τι αφορά στη διαχείριση των κονδυλίων, που τίθενται στη διάθεσή του. Άλλωστε, η κακοδιαχείριση των πόρων του επιβεβαιώνεται μέσα από τις ίδιες του τις επιλογές· προτιμά να διοχετεύει τεράστια ποσά στο στάδιο της επιδοτούμενης ενοικίασης, διαιωνίζοντας την παραμονή των ομογενών σε μισθωμένες κατοικίες, τη ίδια στιγμή που το κατασκευαστικό έργο για τη μόνιμη στέγαση έχει, ουσιαστικά αδρανήσει, ενώ θα μπορούσε να λάβει νέα ώθηση, μέσω, ενδεχομένως, της επιδίωξης λήψης ενός νέου δανείου[4]. Ο αποπροσανατολισμός και η αναποτελεσματικότητα των πολιτικών του ΕΙΥΑΑΠΟΕ είναι φανερή, σε βαθμό που αμφισβητείται, ως φορέας, και από την ίδια την πολιτεία, εκείνη που αρχικά προέβη στη σύστασή του, προβάλλοντάς τη ως εθνική ανάγκη[5].

---

[4] Σκόπιμο είναι να υπομνησθούν οι δαπάνες για επιδόματα ενοικίων, που έφτασαν τα 2,6 δισ. δρχ., σε αντιπαραβολή με το κόστος κατασκευής, λόγου χάρη, του μόνιμου οικισμού των Σαπών, το οποίο ανήλθε σε 2,4δισ. δρχ.

[5] Ήδη από το 1998, ο τότε Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών, Γεώργιος Παπανδρέου, επισημαίνει σε δηλώσεις του την αναποτελεσματικότητα του έργου του Ιδρύματος και την ανάγκη ολοκλήρωσης του προγράμματός του εντός μιας τετραετίας (www.papamdreou.gr., 1998β).

Υπό το πρίσμα, λοιπόν, του εξαιρετικά περιορισμένου προϊόντος του στεγαστικού προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, της παρέλευσης ενός, αναμφίλεκτα, μεγάλου χρονικού διαστήματος για την αποκατάσταση ενός ιδιαίτερα χαμηλού ποσοστού νεοπροσφύγων -εκ του ήδη περιορισμένου αριθμού εκείνων που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα του Ιδρύματος (συγκριτικά με το σύνολο όσων εισήλθαν στη χώρα)- αλλά και της διόγκωσης των δαπανών για τη μίσθωση κατοικιών, η πολιτεία συνειδητοποιεί (;) την αδήριτη ανάγκη «αλλαγής πλεύσης». Ενώπιον του αδιεξόδου, κρίνει απαραίτητη την άμεση εφαρμογή μιας νέας πολιτικής για την αποκατάσταση των προσφύγων, ικανής να παράγει ταχύτερο και ποσοτικά μεγαλύτερο αποτέλεσμα, με μικρότερο κόστος, και να συμβάλλει στην επιτυχέστερη και πιο παραγωγική χωροταξική κατανομή των νεοπροσφύγων. Το σύστημα της αυτοστέγασης και η, προς τούτο, χορήγηση στεγαστικών δανείων πλαισιώνονται θεσμικά και τίθενται σε εφαρμογή.

Είναι σκόπιμο στο σημείο αυτό, πριν επιχειρηθεί μια δεύτερη ανάγνωση της πολιτικής της αυτοστέγασης, να παρεμβληθούν ορισμένες παρατηρήσεις σχετικά με την αναγκαιότητα του χαμηλότερου κόστους της νέας αυτής πολιτικής, για την οποία έγινε λόγος μόλις προηγουμένως. Η πολιτεία προβάλλει, ως έναν από τους βασικούς λόγους διακοπής του στεγαστικού προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, την έλλειψη κονδυλίων και την αδυναμία χρηματοδότησής του. Ωστόσο, αν και ο αναιμικός προϋπολογισμός του Ιδρύματος αποτελεί μονοσήμαντη και αμετάστρεπτη πραγματικότητα, οι λόγοι που οδήγησαν στη συρρίκνωσή του είναι, σε αντίθεση, σαφώς συνθετότεροι.

Αφενός, σε ό,τι αφορά στη διακοπή της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης και της εισροής των χρημάτων του δανείου, που το κράτος συνήψε με το Ταμείο Κοινωνικής Αποκατάστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, η αναζήτηση των αιτίων οδηγεί, χωρίς υπερβολή, σε ένα σύνολο ανευθυνοϋπεύθυνων, που μάλλον αποπροσανατολίζει παρά δίνει πειστικές απαντήσεις· στελέχη του Υπουργείου Εξωτερικών υποδεικνύουν το Ίδρυμα ως υπαίτιο -διότι προέβη σε εκμίσθωση και αγορά κατοικιών, ενώ απαράβατος όρος της δανειακής σύμβασης ήταν η αποκλειστική κατασκευή νέων οικημάτων- και το ΕΙΥΑΑΠΟΕ, από την πλευρά του, διατείνεται ότι δε φέρει ευθύνη για τη δυσπραγία στην απορροφητικότητα του δανείου (καθώς η διαχείρισή του δεν ανήκε στις αρμοδιότητές του, αλλά ήταν ευθύνη των αρμόδιων Υπουργείων) και ότι η εκμίσθωση και η αγορά κατοικιών ήταν αναγκαία για την άμεση στέγαση των προσωρινά διαμενόντων στους χώρους υποδοχής (Χατζίδης, 1997β).

Αφετέρου, και πέρα από τα προλεχθέντα, γίνεται διαρκώς λόγος περί έλλειψης πόρων για τη χρηματοδότηση του προϋπολογισμού του Ιδρύματος, ενώ, αντίθετα, τηρείται σιγή ιχθύος σχετικά με τα υπήρξαντα χρηματικά ποσά του Ταμείου Ανταλλάξιμης Περιουσίας και Αποκατάστασης Προσφύγων[6], που εντέχνως το κράτος οικειοποιήθηκε και, εν μέρει, δαπάνησε (νομιμοποιώντας τα με τη μορφή δωρεών, χορηγήσεων κλπ.) και τα οποία αποχαρακτήρισε, με την κατάργηση του εν λόγω Ταμείου, αντί να τα αξιοποιήσει για την αποκατάσταση των προσφυγικών πληθυσμών, για την οποία όφειλαν, εξ' ορισμού (κατά τα προβλεπόμενα από τη Συνθήκη της Λωζάννης -άρθρο3, παράγραφος 1, εδάφιο α΄- και σύμφωνα, άλλωστε, και με τη δέσμευση του Ελευθέριου Βενιζέλου ενώπιον της Ελληνικής Βουλής), να προορίζονται (Καλφοπούλου, 2002).

Η ύπαρξη, λοιπόν, πολιτικών σκοπιμοτήτων και συμφερόντων, πίσω από τις διάφορες παραμέτρους της πολιτικής για την αποκατάσταση των νεοπροσφύγων, καθίσταται προφανής, κωλύοντας, ηθελημένα ή μη, την υλοποίησή της.

Κλείνοντας την παρένθεση που προηγήθηκε, ένας πρώτος προβληματισμός που μπορεί να τεθεί, σε ό,τι αφορά στην εφαρμογή της δανειοδότησης, ως μέσου για την υλοποίηση των διαφόρων μορφών του συστήματος της αυτοστέγασης, σχετίζεται με το προβλεπόμενο εύρος της. Αναφέρεται, πιο συγκεκριμένα, στην επάρκεια του ολικού αριθμού των εγκεκριμένων με Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις δανείων για την κάλυψη των αναγκών του συνόλου των οικογενειών των νοεπροσφύγων, η οποία, δεδομένου του εξαιρετικά μικρού αριθμού των αποκατεστημένων ή σε διαδικασία αποκατάστασης προσφυγικών οικογενειών, τίθεται υπό αμφισβήτηση. Ενδεχομένως, οι αρχικές αριθμητικές εκτιμήσεις να απαιτούν επανεξέταση και αναθεώρηση, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για συμβολή της δανειοδότησης σε ολοκληρωμένη και όχι μερική αποκατάσταση.

Πάντως, ανεξάρτητα από τα προλεχθέντα, αν επιχειρηθεί μια διεξοδικότερη θεώρηση της οικονομικότητας του συστήματος της αυτοστέγασης - η οποία και προβάλλεται ως ένα από τα βασικότερα επιχειρήματα για τη σκοπιμότητα της εφαρμογής του - σε ταυτόχρονη σύγκριση με το κόστος παραγωγής μιας προς παραχώρηση κατοικίας (βάσει του προηγούμενου στεγαστικού προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ), τα δεδομένα θέτουν υπό αίρεση την αυτοστέγαση, ως οικονομικότερη

---

[6] Οι πόροι του προερχόταν από την εκμετάλλευση των ακίνητων, κατά κύριο λόγο, περιουσιών που εγκατέλειψαν στην Ελλάδα οι «ανταλλάξιμου» μουσουλμάνοι και οι οποίες παρέμειναν στην κυριότητα του Δημοσίου (όσες δεν χρησιμοποιήθηκαν για την προσφυγική αποκατάσταση).

λύση. Αναλυτικότερα, αν ληφθεί υπόψη το ύψος του δανείου που διατίθεται για την υλοποίηση της αυτοστέγασης, το οποίο όπως έχει προαναφερθεί ανέρχεται σε 15 εκ. δρχ., και δη προσαυξάνεται για κάθε προστατευόμενο μέλος της οικογένειας, συγκρινόμενο με το κόστος, ενδεικτικά, της κατοικίας του μοντέλου Α (στεγάζει έως και 5μελείς οικογένειες), που λόγω της μαζικότητας στην κατασκευή είναι σαφώς μειωμένο και αντιστοιχεί σε 8 εκ. δρχ. (Κρητικός, 2002), καθίσταται προφανές ότι ο προηγούμενος ισχυρισμός δεν ευσταθεί. Βέβαια, αν το όλο ζήτημα θεωρηθεί υπό το πρίσμα του γεγονότος ότι στην περίπτωση της δανειοδότησης το μεγαλύτερο τμήμα του παρεχόμενου χρηματικού ποσού επιστρέφεται από τον ομογενή και, κατά συνέπεια, η πολιτεία επιβαρύνεται μόνο με τις λοιπές διευκολύνσεις που παρέχει (επιδότηση επιτοκίου και κρατική αρωγή), σε αντίθεση με την πρακτική της παραχώρησης έτοιμων κατοικιών, όπου το συνολικό κόστος επιβάρυνε αποκλειστικά το Ίδρυμα, τότε τα συμπεράσματα, προφανώς, αντιστρέφονται· με τη λογική αυτή η πολιτική της αυτοστέγασης απαιτεί, σαφώς, λιγότερα κεφάλαια. Ωστόσο, εσφαλμένα δε λαμβάνεται υπόψη το ενδεχόμενο της αδυναμίας αποπληρωμής του δανείου, εκ μέρους σημαντικού ποσοστού των νεοπροσφύγων, που παρ' ότι μακροπρόθεσμο είναι σε μεγάλο βαθμό πιθανό, δεδομένης, άλλωστε, της δεινής οικονομικής κατάστασης της πλειοψηφίας εξ' αυτών, σε συνδυασμό με την ανεργία ή την έλλειψη μόνιμης εργασίας. Στην περίπτωση αυτή η πολιτεία είναι εκείνη που θα κληθεί να εξοφλήσει τα χρέη των ομογενών, από τη στιγμή που το Ελληνικό Δημόσιο έχει οριστεί ως εγγυητής για την παροχή του δανείου.

Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, εκεί που πρέπει να βρίσκεται το επίκεντρο της προσοχής είναι η κοινωνική διάσταση, που, σε θεωρητικό τουλάχιστο επίπεδο, είναι δεδομένο ότι ενυπάρχει στην ευρύτερη πολιτική για την αποκατάσταση των προσφύγων και η οποία, με την εφαρμογή της αυτοστέγασης, εισέρχεται σε φθίνουσα τροχιά. Οι όποιες οικονομικές διευκολύνσεις παρέχει το κράτος στη διαδικασία της δανειοδότησης προφανώς δε συνιστούν κοινωνική πολιτική· η πολιτεία εντέχνως αποποιείται των ευθυνών της, προβάλλοντας την αλυσιτέλεια μιας πολιτικής που βασίζεται στην παθητική αναμονή για την παραχώρηση μια έτοιμης κατοικίας, και εισάγει τον νεοπρόσφυγα σε μια διαδικασία δανεισμού, όπου ο δανειολήπτης αντιμετωπίζεται, κατά το μάλλον ή ήττον, ως κοινός συναλλασσόμενος[7] και στην

[7] Σε περίπτωση καθυστέρησης πληρωμής δόσης χρεώνεται τόκος, ενώ η μη πληρωμή 5 συνεχόμενων δόσεων συνεπάγεται επιστροφή του δανείου στο σύνολό του, εντόκως.

οποία οι πιο αδύναμοι οικονομικά δε θα κατορθώσουν να αντεπεξέλθουν. Κατά συνέπεια, το πρόβλημα της αποκατάστασης των τελευταίων παραμένει ανεπίλυτο και η πραγματικότητα της οικονομικής και κοινωνικής τους περιθωριοποίησης παγιώνεται.

Πάντως, πέραν των προαναφερθέντων ενστάσεων, σκόπιμο είναι να σχολιαστεί και μια άλλη παράμετρος του ζητήματος, σε ό,τι αφορά στην ταχύτητα της διαδικασίας της αυτοστέγασης και στο βαθμό που αυτή συμβάλλει στην παραγωγή του τελικού προϊόντος, την οριστική δηλαδή αποκατάσταση. Πιο συγκεκριμένα, εκφράζονται αμφιβολίες για το αν στο σύνολό της η αυτοστέγαση είναι πράγματι ταχεία ως μέθοδος, καθώς η αναμφίβολη ταχύτητα του πρώτου σταδίου της διαδικασίας (της λήψης, δηλαδή, του δανείου) δε συνεπάγεται και επίλυση του προβλήματος, παρά μόνο στην περίπτωση αγοράς έτοιμης κατοικίας· στις περιπτώσεις κατασκευής των κατοικιών, αντίθετα, υπεισέρχονται επιβραδυντικοί παράγοντες και η οριστική εγκατάσταση καρκινοβατεί. Και τούτο διότι, όπως έχει προαναφερθεί, η έλλειψη των sine qua non έργων υποδομής (λόγω, αφενός, ολιγωρίας της πολιτείας, στης οποίας τις αρμοδιότητες ανήκει η χρηματοδότησή τους και η οποία εξακολουθεί να δαπανά τεράστια ποσά για τη μίσθωση κατοικιών, αντί να τα διαθέσει για την άμεση υλοποίηση των προρρηθέντων έργων, και, αφετέρου, έλλειψης βούλησης, εκ μέρους των ΟΤΑ, για την υλοποίησή τους, στη βάση της απουσίας ιδίου οφέλους) καθυστερεί, εκ των πραγμάτων, την κατοίκηση των σπιτιών και, άρα, το επιχείρημα της ταχύτητας αναιρείται και η κατάσταση διαιωνίζεται. Άλλωστε, η έλλειψη στοιχείων για κατοικίες, των οποίων έχει ολοκληρωθεί η κατασκευή, με τη μέθοδο της αυτοστέγασης, και ήδη κατοικούνται, αποτελεί, ενδεχομένως, την επαλήθευση της ευστάθειας των προηγούμενων ισχυρισμών.

Πρέπει, λοιπόν, να παρέλθει ένα ικανό χρονικό διάστημα για να είναι δυνατή οιαδήποτε ουσιαστική σύγκριση της απόδοσης των πολιτικών της οργανωμένης δόμησης, που αρχικά συνιστούσε το στεγαστικό πρόγραμμα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, και της επακολουθείσας αυτοστέγασης. Επί του παρόντος, οριστικά αποκατεστημένες με τη δεύτερη μέθοδο μπορούν να θεωρηθούν μόνο εκείνες οι οικογένειες των νεοπροσφύγων που αγόρασαν έτοιμη κατοικία· οι υπόλοιπες βρίσκονται «σε διαδικασία αποκατάστασης», εν αναμονή της δραστηριοποίησης της κρατικής μηχανής.

Πάντως, αν υπάρχει πολιτική βούληση και πραγματική πρόθεση αποκατάστασης των προσφυγικών πληθυσμών, η πολιτεία είναι σε θέση να προσφέρει βιώσιμες

λύσεις. Το ελληνικό κράτος είναι, σήμερα, σαφώς πιο οργανωμένο και θωρακισμένο σε σχέση με το 1990 και, παράλληλα, αποτελεί ισότιμο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και το ζήτημα της παλιννόστησης αποτελεί πλέον ζήτημα ευρωπαϊκού προβληματισμού και όχι εγχώριο πρόβλημα. Το κράτος έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει την αντίστοιχη εμπειρία άλλων ευρωπαϊκών χωρών στην αναζήτηση νέων και αποδοτικότερων λύσεων. Σε κάθε, πάντως, περίπτωση πρέπει να δίδεται βάρος, ταυτόχρονα με τη στεγαστική αποκατάσταση, στην άμεση επαγγελματική αποκατάσταση του μέγιστου δυνατού ποσοστού των παλιννοστούντων, στη βάση της λογικής ότι η οικονομική αυτάρκεια τους παρέχει τη δυνατότητα να υποστηρίξουν και οι ίδιοι τη διαδικασία της στεγαστικής τους αποκατάστασης και, άρα, εξασφαλίζει μεγαλύτερη ταχύτητα και αποδοτικότητα[8]. Ωστόσο, πρέπει εδώ να σημειωθεί, ότι πέραν της κάθε μορφής δραστηριοποίησης για την αποκατάσταση των εισερχομένων νεοπροσφύγων, κρίνεται σκόπιμη η παράλληλη λήψη μέτρων[9] για τον έλεγχο / μείωση της παλιννόστησης και τη διατήρηση της ελληνικής διασποράς στις εστίες της.

Ωστόσο, πέραν των προλεχθέντων, πρέπει να τονιστεί και να καταστεί σαφές ότι το θεμελιακό πρόβλημα της αποκατάστασης των προσφύγων είναι, πρωταρχικά, ζήτημα πολιτικής φύσεως, υπό την έννοια του στρατηγικού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση των προβλημάτων τους και των μηχανισμών (θεσμών, οργανισμών, υπηρεσιών) που θα τον εφαρμόσουν. Οι οιεσδήποτε επιλογές, σε ό,τι αφορά στη διοικητική κατανομή των αρμοδιοτήτων, πρέπει να στηρίζονται σε δύο άξονες: α) σχεδιασμός και οικονομικοί πόροι σε εθνικό επίπεδο και β) εφαρμογή του σχεδιασμού - διαχείριση των πόρων (και οι προς τούτο μηχανισμοί) αποκεντρωμένοι, σε περιφερειακό επίπεδο. Παράλληλα, βέβαια, η κάθετη διαλεκτικότητα και συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων (κρατικές υπηρεσίες, τοπική αυτοδιοίκηση, ΕΙΥΑΑΠΟΕ, Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, ιδιωτικοί φορείς και ποντιακοί σύλλογοι) συνιστά παράγοντα καθοριστικής σημασίας

---

[8] Πρέπει να σημειωθεί ότι, σε αντίθεση με άλλες χώρες που δέχθηκαν ομογενείς από την τέως Σοβιετική Ένωση, η Ελλάδα και πάλι ολιγωρεί και δε μεριμνά ώστε να συναφθούν οι απαραίτητες διακρατικές συμβάσεις με την τ.ΕΣΣΔ, που, στη βάση της νομικά δεσμευτικής υποχρέωσης, θα διασφαλίζουν τα εργασιακά δικαιώματα όσων παλιννόστησαν και θα αναγνωρίζουν την εκεί εργασία τους, με συνέπεια οι άνθρωποι αυτοί να ξεκινούν την πορεία τους στην Ελλάδα από μηδενικής βάσεως

[9] Ενδεικτικά θα μπορούσε να προωθηθεί: α) Παροχή προνομιακών πιστώσεων και προώθηση επενδύσεων σε περιοχές με συμπαγή ελληνικό πληθυσμό, β) Παροχή προσωρινών αδειών εργασίας (για 1-2 έτη), γ) Μερικός αναπροσανατολισμός της δράσης του ΕΙΥΑΑΠΟΕ προς τη συγκράτηση των ομογενών στις εστίες τους.

για την ευελιξία του συνολικού σχηματισμού, αλλά και την ταχύτητα και την ποιότητα του τελικού αποτελέσματος.

Ολοκληρώνοντας, είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι ο επίλογος του παρόντος πονήματος, όπως όλα δείχνουν, συμπίπτει χρονικά με τον επίλογο της λειτουργίας του ΕΙΥΑΑΠΟΕ. Πράγματι, με βάση τις πρόσφατες δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, αποτελεί πεποίθηση της πολιτείας ότι ο κύκλος λειτουργίας του Ιδρύματος έχει κλείσει και, σε σύντομο χρονικό διάστημα, θα αναγγελθεί η διάλυσή του(Η Πρώτη, 2002). Παράλληλα, προγραμματίζεται η μεταφορά των αρμοδιοτήτων του, των πόρων και μέρους του προσωπικού στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και, ακολούθως, σε διευθύνσεις των Περιφερειών. Έτσι η πολιτεία, με την κατάργηση του ΕΙΥΑΑΠΟΕ έρχεται να επαληθεύσει τους αμφίλεκτους σκοπούς ίδρυσής του, ως αυτόνομου φορέα με αποκλειστική αρμοδιότητα την προσφυγική αποκατάσταση, και να τεκμηριώσει την ορθότητα των αμφιβολιών περί της αποδοτικότητας ενός ιδρύματος, που επί μία δεκαετία ενεργούσε κατά το δοκούν. Ωστόσο, η μεταβίβαση των σχετικών αρμοδιοτήτων στο δημόσιο τομέα δε μπορεί παρά να θέτει προβληματισμούς και για την ευελιξία και την αποδοτικότητα εφεξής.

Επίμετρο

Μετά την παρέλευση μίας και πλέον δεκαετίας από την έναρξη του δεύτερου μαζικού μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα, η είσοδος στο έτος 2002 βρίσκει την αποκατάσταση των νεοπροσφύγων να καρκινοβατεί και τα εξαγόμενα συμπεράσματα, από οιαδήποτε απόπειρα σύγκρισης μεταξύ των πολιτικών που τέθηκαν σε εφαρμογή για την προσφυγική αποκατάσταση μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, αφενός, και, ύστερα από την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, αφετέρου, δε μπορούν παρά να δημιουργούν προβληματισμό.

Σε πρώτο επίπεδο, μια ποσοτική αντιπαραβολή του έργου που επιτελέστηκε τότε και τώρα είναι αποκαλυπτική. Στην πρώτη περίπτωση, η πολιτεία, έχοντας εξέλθει από μια περίοδο αλλεπάλληλων εχθροπραξιών, κλήθηκε, με τα μέσα παραγωγής και την υλικοτεχνική υποδομή που διέθετε, να υποδεχθεί και να αποκαταστήσει ένα πληθυσμό που υπερέβαινε το ένα εκατομμύριο (περίπου 1.300.000 πρόσφυγες)· από την άλλη πλευρά, οι έλληνες ομογενείς, οι οποίοι παλιννόστησαν μετά το άνοιγμα των συνόρων των χωρών της τ.ΕΣΣΔ, και για των οποίων την κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση και στεγαστική αποκατάσταση όφειλε να μεριμνήσει το σύγχρονο ελληνικό κράτος, δεν ξεπερνούσαν τον αριθμό των 160.000. Μολαταύτα, σε αντίθεση με ό,τι λογικά θα αναμενόταν, το κράτος των αρχών του αιώνα συνέβαλλε, στη διάρκεια μίας οκταετίας (1923-1930), στην στεγαστική - τουλάχιστο - αποκατάσταση ένα ποσοστού προσφύγων που προσέγγιζε το 70%[10]. Χωρίς να αγνοούνται οι ολιγωρίες στο έργο της ΕΑΠ, του τότε κύριου αποκαταστατικού φορέα, η σύγκρισή του με το αντίστοιχο έργο που παρήγαγε η σύγχρονη ελληνική πολιτεία, μέσω του ΕΙΥΑΑΠΟΕ, θέτει δυσαπάντητα ερωτηματικά· το Ίδρυμα ενέταξε στο πρόγραμμά του περίπου 20.000 νεοπρόσφυγες, αριθμός που μόλις υπερβαίνει το 10% του συνολικού πληθυσμού τους, και ένα μικρότερο ποσοστό εξ' αυτών (περίπου 30%) κατάφερε να στεγάσει, μέσα στη δεκαετή περίοδο της λειτουργίας του. Άλλωστε, η πραγματικότητα που διαμορφώνεται από τους προαναφερθέντες αριθμούς αποκτά μεγαλύτερες διαστάσεις, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το προσφυγικό κύμα του 1922 ήταν αιφνιδιαστικό, μη ελεγχόμενο και, κατά συνέπεια, δύσκολο να αντιμετωπιστεί, ενώ το μεταναστευτικό ρεύμα του 1989 ήταν αναμενόμενο –ενίοτε και υποκινούμενο από πολιτικές σκοπιμότητες - και, άρα, ικανό να ελεγχθεί, κατ' αρχήν, και, ακολούθως, να προγραμματιστεί άμεσα και σφαιρικά. Εύλογα, λοιπόν,

---

[10] Περίπου 146.000 αγροτικές και 60.000 αστικές οικογένειες.

εγείρονται ενστάσεις σχετικές με το κατά πόσο υπήρχε εξ' αρχής πολιτική βούληση για ουσιαστική αντιμετώπιση του ζητήματος, από τη στιγμή που ο σύγχρονος κρατικός μηχανισμός και οι σημερινές οικονομικές βάσεις, αναμφίβολα, δε μπορούν να συγκριθούν με τα αντίστοιχα δεδομένα του 1922.

Πάντως, πέρα από τις προρρηθείσες ποσοτικές παραμέτρους, η πολιτεία υπήρξε ολίγωρη και σε ό,τι αφορά άλλες, ποιοτικές μεταβλητές. Το ΕΙΥΑΑΠΟΕ αγνόησε ή δεν κατάφερε να αξιοποιήσει την κεκτημένη εμπειρία από τις λανθασμένες επιλογές του παρελθόντος. Πιο συγκεκριμένα, η στεγαστική αποκατάσταση των αστών προσφύγων του 1922 υλοποιήθηκε, σε συντριπτικό ποσοστό, στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, γεγονός που αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για τον υδροκεφαλισμό της πρωτεύουσας και την ενίσχυση, γενικότερα, των διαδικασιών της αστικοποίησης· ωστόσο, το ΕΙΥΑΑΠΟΕ προφανώς δε διδάσκεται από τις αρνητικές επιπτώσεις των άστοχων αυτών χωροθετικών επιλογών και θέτει σε εφαρμογή (τουλάχιστο μέχρι την εισαγωγή του συστήματος της αυτοστέγασης) μια ανελαστική πολιτική, η οποία θέτει ως απαράβατο όρο για την ένταξη στο πρόγραμμά του την εγκατάσταση στη Θράκη. Η επιλογή αυτή, αναντίρρητα, συμβάλλει στην πληθυσμιακή και παραγωγική τόνωση της περιοχής, συνιστά, όμως, απωθητικό παράγοντα για σημαντικό αριθμό εκ των νεοπροσφύγων, που, στη βάση της μεγαλύτερης δυνατότητας επαγγελματικής αποκατάστασης, επιλέγουν να εγκατασταθούν στη Αττική, συμβάλλοντας στη γιγάντωση ενός ήδη εκτεταμένου προβλήματος.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, η άποψη για το κοινωνικό πρόσωπο που επιδεικνύει το κράτος απέναντι στην ποικιλότροπα ευαίσθητη πληθυσμιακή ομάδα των προσφύγων, μέσα από τις πολιτικές που εφαρμόζει για τη στεγαστική αποκατάστασή τους, παραμένει κοινή. Η ΕΑΠ αρχικά ενοικιάζει και αργότερα πωλεί στους πρόσφυγες τις κατοικίες που κατασκευάζει, σε απόλυτη συμφωνία με τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς. Ογδόντα χρόνια μετά, η πολιτεία υιοθετεί μια διαδικασία δανειοδότησης που δίνει, ενδεχομένως, ώθηση στη πορεία της αυτοστέγασης, αναμφίβολα, όμως, δε συνιστά κοινωνική πολιτική, παρά τις όποιες διευκολύνσεις παρέχει. Σε κάθε χρονική περίοδο, η πρόθεση του κράτους να αποποιηθεί των ευθυνών του είναι σαφής και πασίδηλη…

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

- **Βαρδιάμπασης Ν.**, (2002): «Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος – Μέρος ΙΙ», Ιστορικά, τ.124, Αθήνα.
- **Βότσης Γ.**, (2000): «Οι νέοι καημοί της προσφυγιάς στη Δραπετσώνα», Ελευθεροτυπία, 27 Νοεμβρίου.
- **Γαρδίκα-Κατσιαδάκη Ε.**, (2000): «Πόλεμοι και μυστική διπλωματία», στο «Βαλκανικοί Πόλεμοι», Ιστορικά, τ.24, Αθήνα.
- **Γιαννακόπουλος Γ.**, (2001): «Το προσφυγικό ζήτημα», στο «Η προσφυγιά του '22», Ιστορικά, τ.98, Αθήνα.
- **Γκιζελή Β.**, (1984): «Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προέλευση της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα (1920-1930)», εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα.
- **Γκιζελή Β.**, (1985): «Η Αυθαίρετη Δόμηση Ι» στο «Η Αθήνα στον 20^{ο} αιώνα, 1900-1940: Αθήνα Ελληνική Πρωτεύουσα», Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, Αθήνα.
- **Γκιζελή Β.**, (1997): «Η Νεοελληνική πόλη του Μεσοπολέμου, Κοινωνικοί και πολεοδομικοί μετασχηματισμοί πριν και μετά την Μικρασιατική Καταστροφή», Αρχαιολογία και Τέχνες, τ.65, Αθήνα.
- **Κοινωνία των Εθνών**, (1997): «Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα», εκδόσεις Τροχαλία, μετάφραση: Φιλοκτήτης και Μαρία Βεϊνόγλου, Αθήνα.
- **Κοντογιώργη Ε.**, (2001): «Αγροτική εγκατάσταση», στο «Η προσφυγιά του '22», Ιστορικά, τ.98, Αθήνα.
- **Κωνσταντινοπούλου Μ.**, (1985): «Η οργανωμένη δόμηση» στο «Η Αθήνα στον 20^{ο} αιώνα, 1900-1940: Αθήνα Ελληνική Πρωτεύουσα», Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, Αθήνα.
- **Λαμψίδης Γ.**, (1992): «Οι πρόσφυγες του 1922, Η προσφορά τους στην ανάπτυξη της χώρας», εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- **Λεοντίδου Λ.**, (1989): «Πόλεις της σιωπής, Εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940», Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΤΒΑ, Αθήνα.

- **Λέσχη των Νέων Ελλήνων**, (1994): «Η Συνθήκη της Λωζάννης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- **Μαργαρίτης Γ.**, (2000α): «Η ιστορική ευκαιρία βρήκε έτοιμη την Ελλάδα», στο «Βαλκανικοί Πόλεμοι», Ιστορικά, τ.24, Αθήνα.
- **Μαργαρίτης Γ.**, (2000β): «Από την προέλαση στη στασιμότητα και την κατάρρευση», στο «Η Μικρασιατική Καταστροφή», Ιστορικά, τ.46, Αθήνα.
- **Ματζάρ Ε.**, (2000): «Οι ελιγμοί του Κεμάλ», στο «Η Μικρασιατική Καταστροφή», Ιστορικά, τ.46, Αθήνα.
- **Μαυρογορδάτος Γ.**, (2000): «Από την ομοψυχία στο διχασμό», στο «Βαλκανικοί Πόλεμοι», Ιστορικά, τ.24, Αθήνα.
- **Μούρελος Ι.**, (2000): «Το οδυνηρό φινάλε των ψευδαισθήσεων της ''μεγάλης δύναμης''», στο «Η Μικρασιατική Καταστροφή», Ιστορικά, τ.46, Αθήνα.
- **Μπαλτάς Π.**, (2002): «Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα και οι επιπτώσεις στον αστικό χώρο (1920-1928)», Διπλωματική εργασία στα πλαίσια του ΠΜΣ «Χωροταξία, Πολεοδομία και Περιφερειακή ανάπτυξη», Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- **Morgenthau H.**, (1994): «Η αποστολή μου στην Αθήνα, 1922 - Το έπος της εγκατάστασης», εκδόσεις Τροχαλία, μετάφραση: Σήφης Κασεσιάν, Αθήνα.
- **Παπαϊωάνου Ι.**, (1975): «Κρατική δραστηριότης, Η κατοικία στην Ελλάδα», ΤΕΕ, Αθήνα.
- **Πελαγίδης Σ.**, (1994): «Η αποκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Μακεδονία (1923-1930)», εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- **Πελαγίδης Σ.**, (1997): «Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930), Ο πόνος και η δόξα», εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- **Πολύζος Γ.**, (1974): «Η λαϊκή στέγη στην Ελλάδα και το εξωτερικό», ΤΕΕ, Αθήνα.
- **Πολύζος Γ.**, (1979): «Διαδικασία αστικοποίησης στην Ελλάδα (1920-1940)», ΕΜΠ, Έδρα Πολεοδομίας Α΄, Εκδόσεις Έδρας Πολεοδομίας Α΄, Αθήνα.
- **Πολύζος Γ.**, (1984): «Η εγκατάσταση των προσφύγων του 1922: μια οριακή περίπτωση αστικοποίησης», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Εκδόσεις Τομέα «Πόλη και κοινωνικές πρακτικές», Αθήνα

- **Πολύζος Γ.**, (1986): «Αθήνα 1900-1940 : Μετασχηματισμοί της πρωτεύουσας και πολεοδομικές ρυθμίσεις», ΕΜΠ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Εκδόσεις Τομέα «Πόλη και κοινωνικές πρακτικές», Αθήνα.
- **Ρήγος Α.**, (2000): «Ο Κεμάλ μπαίνει στην ''Γκιαούρ Ισμίρ''», στο «Η Μικρασιατική Καταστροφή», Ιστορικά, τ.46, Αθήνα.
- **Σκουλάτου Β., Δημακοπούλου Ν. και Κόνδη Σ.**, (1995): «Ιστορία νεότερη και σύγχρονη», Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.
- **Σωτηρίου Δ.**, (1985): «Η Μικρασιατική Καταστροφή και η στρατηγική του ιμπεριαλισμού στην Ανατολική Μεσόγειο», εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα.
- **Τούντα-Φεργάδη Α.,** (1986): «Το προσφυγικό δάνειο του 1924», εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- **Χαρμπάνης Π.**, (1985): «Η αυθαίρετη δόμηση ΙΙ» στο «Η Αθήνα στον 20^{ο} αιώνα, 1900-1940: Αθήνα Ελληνική Πρωτεύουσα», Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, Αθήνα.
- **Χεμίκογλου Ε.**, (2000α): «Άνθρωποι και χώρος» στο «Θεσσαλονίκη (1917-1924)», Ιστορικά, τ.35, Αθήνα.
- **Χεμίκογλου Ε.**, (2000β): «Η Ελλάδα και οι ''φίλοι'' της το 1922», στο «Η Μικρασιατική Καταστροφή», Ιστορικά, τ.46, Αθήνα.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

- **Αγτζίδης Β.**, (1991): «Ποντιακός ελληνισμός -Από τη γενοκτονία και το σταλινισμό στην περεστρόικα», εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- **Αγτζίδης Β.**, (1997): «Οι άγνωστοι Έλληνες του Πόντου», εταιρεία μελέτης ελληνικής Ιστορίας, χορηγός Μιχάλης Τσισμερίδης.
- **Αλισανόγλου Π.**, (1998): «Έκτη ημέρα κατάληψης των γραφείων των παλιννοστούντων», Τα Νέα, 11 Μαΐου.
- **Βεργέτη Μ.**, (1993): «Σύντομη αναδρομή στην ιστορία του ποντιακού ελληνισμού της πρώην Σοβιετικής Ένωσης» στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.) «Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: κοινωνική και οικονομική τους ένταξη» Υπουργείο Εξωτερικών, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Γενική Γραμματεία απόδημου ελληνισμού, κέντρο κοινωνικής μορφολογίας και κοινωνικής πολιτικής, Αθήνα.
- **Βεργέτη Μ.**, (1999): «Παλιννόστηση και κοινωνικός αποκλεισμός», εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- **Bruneau M.**, (2000): «Η διασπορά του ποντιακού ελληνισμού», εκδόσεις Ηρόδοτος, Θεσσαλονίκη
- **Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών,** (2000α): «Η ταυτότητα των παλιννοστούντων ομογενών από την Πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.», Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης, Θεσσαλονίκη.
- **Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών,** (2000β): «Οι δραστηριότητες της Γενικής Γραμματείας Παλιννοστούντων Ομογενών», Υπουργείο Μακεδονίας- Θράκης, Θεσσαλονίκη.
- **ΕΙΥΑΑΠΟΕ**, (1996α): «Έκθεση Πεπραγμένων 1991-1995», Αθήνα.
- **ΕΙΥΑΑΠΟΕ**, (1996β): «Το νομικό καθεστώς των Παλιννοστούντων», Αθήνα.
- **ΕΙΥΑΑΠΟΕ**, (2000): «Προκήρυξη ενδιαφέροντος για τη χορήγηση στεγαστικών δανείων» στο «Κολχίδα», τ.1, Αθήνα.
- **ΕΙΥΑΑΠΟΕ**, (2002): «Έκθεση Πεπραγμένων 1991-2001», Αθήνα.
- **Η Πρώτη** (2002): «Τέλος εποχής για το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Ομογενών Ελλήνων», 3 Απριλίου, Κομοτηνή.
- **Θρακική Αγορά** (2001): «Η Βάσω Παπανδρέου στη Θράκη», 18 Απριλίου, Κομοτηνή.

- **Κρητικός Α.**, (1996): «Η δραστηριότητα του ΕΙΥΑΑΠΟΕ» στο «Προγράμματα οργανωμένης δόμησης στην Ελλάδα. Εφαρμογές, αξιολόγηση, πρακτικές», Τεχνικό Δελτίο ΤΕΕ, Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας, τ. 21, Καβάλα.
- **Κρητικός Α.**, (1997): «Πρόγραμμα Μόνιμης Στέγασης», ΕΙΥΑΑΠΟΕ, Αθήνα.
- **Ξανθοπούλου-Κυριακού Α.**, (1997): «Πως βρέθηκαν οι Έλληνες στην Υπερκαυκασία» στο Αγτζίδη (επιμ.) «Οι άγνωστοι Έλληνες του Πόντου», εταιρεία μελέτης ελληνικής Ιστορίας, χορηγός Μιχάλης Τσισμερίδης.
- **Πανταζίδης Γ.**, (2001): «Παραδόθηκε η μελέτη των υποδομών στο δήμο Αλεξανδρούπολης- απαιτείται επιπλέον χρηματοδότηση 1δισ.», Η Γνώμη, 26 Απριλίου, Αλεξανδρούπολη.
- **Παπαδόπουλος Α.**, (1997): «Οι Πόντιοι (2)», Τα Νέα, 6 Ιουνίου.
- **Παπαδοπούλου Μ.**, (2001): «Αυξάνεται κατά 3,5 εκατ. το ποσό δανείου στους παλιννοστούντες», Η Γνώμη, 17 Οκτωβρίου, Αλεξανδρούπολη.
- **Πετρινιώτη Ξ.**, (1993): «Η μετανάστευση προς την Ελλάδα. - Μια πρώτη κατανομή, ταξινόμηση και ανάλυση», εκδόσεις Οδυσσέας & Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα.
- **Σολτίδης Θ.**, «Ξένοι στην ίδια την πατρίδα τους –χιλιάδες πόντιοι στο έλεος της τύχης τους», Επτά ημέρες της Καθημερινής «Ιστορικός Πόντος -Ο ελληνισμός της Μαύρης Θάλασσας», τόμος Γ, Αθήνα.
- **Τα Νέα** (1999): «Γη του δημοσίου στους πρόσφυγες», 30 Δεκεμβρίου.
- **Τα Νέα** (2000): «Παρέδωσαν ημιτελή σπίτια», 20 Μαρτίου.
- **Τσακίρης Κ.**, (1999): «Πόντιοι παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση»» στο Καραντινός Δ, Μουράτου-Αλιπραντή Λ και Φρονίμου Ε. (επιμ) «Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα –Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής», Τόμος Α΄, ΕΚΚΕ, Αθήνα.
- **Φωτιάδης Κ.**, (1997), «Οι σταλινικές διώξεις -εθνικές εκκαθαρίσεις, εξορίες και στρατόπεδα εξόντωσης», Επτά ημέρες της Καθημερινής «Ιστορικός Πόντος - Ο ελληνισμός της Μαύρης Θάλασσας», τόμος Γ, Αθήνα.
- **Φωτιάδης Κ.**, (1999): «Ο ελληνισμός της Ρωσίας και της Σοβιετικής Ένωσης», εκδόσεις Ηρόδοτος, Θεσσαλονίκη.
- **Φωτιάδης Κ.**, (2000): «Οι Έλληνες της πρώην ΕΣΣΔ : Η γένεση της διασποράς» στο Bruneau Μ.(επιμ.) «Η διασπορά του Ποντιακού ελληνισμού» εκδόσεις Ηρόδοτος, Θεσσαλονίκη.

- **Χατζίδης Κ.**, (1997α): «Νέες έρευνες για κακοδιαχείριση στο Ίδρυμα Παλιννοστούντων», Τα Νέα, 14 Μαΐου.
- **Χατζίδης Κ.**, (1997β): «Οι βόρειοι και οι Νότιοι ερίζουν για την εποπτεία του ιδρύματος Παλιννοστούντων Αποδήμων», Το Βήμα, 18 Μαΐου.

Συνεντεύξεις

- **Καλφοπούλου Μ.** (2002), Δικηγόρος του «Συλλόγου Ποντίων Ζυγού Καβάλας», Καβάλα.
- **Κρητικός Α.** (2002), τέως Προϊστάμενος Τεχνικής Υπηρεσίας ΕΙΥΑΑΠΟΕ, Αρχιτέκτονας – Πολεοδόμος, Αθήνα.
- **Λασκαράκης Γ.** (2002), Αντιπρόεδρος Διοικητικού Συμβουλίου ΕΙΥΑΑΠΟΕ, Αλεξανδρούπολη.
- **Μπακόλας Χ.** (2002), Υπεύθυνος Στεγαστικού Προγράμματος ΕΙΥΑΑΠΟΕ Διεύθυνσης Νομού Ροδόπης, Κομοτηνή.
- **Πανοηλίας Γ.** (2002), Διευθύνων Σύμβουλος ΕΙΥΑΑΠΟΕ, Αθήνα
- **Συροπούλου Α.** (2002), Προϊστάμενη Γραφείου Εκδόσεως Αδειών Διεύθυνσης Πολεοδομίας Νομαρχίας Καβάλας.
- **Τιμοσίδου-Αλεξανδράκη Ε.** (2002), Συνεργάτης Τεχνικής Υπηρεσίας ΕΙΥΑΑΠΟΕ Διεύθυνσης Νομού Καβάλας, Καβάλα.

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

- **www.kke.gr** (1998): «Για την εγκατάσταση και στέγαση των Ελληνοποντίων», 12 Μαΐου.
- **www.papandreou.gr** (1998α): «Απάντηση στην υπ' αριθμ. 7186 από 11.5.1998 ερώτηση του βουλευτή Θεοφ. Δημοσχάκη», 7 Ιουνίου.
- **www.papandreou.gr** (1998β): «Νομοθετική πρωτοβουλία για τους Πόντιους πρόσφυγες από τον Αναπληρωτή Υπουργό Εξωτερικών κ. Γιώργο Παπανδρέου», 1 Ιουλίου.

Νομοθεσία

- **Ν. 1150/1981**, «Περί της καταρτίσεως και εφαρμογής ειδικών προγραμμάτων παλιννοστήσεως ομογενών και συμπτύξεως μη βιώσιμων οικισμών», ΦΕΚ τ.Α΄ 116/5.5.1981.
- **Ν. 1947/1991**, «Απλούστευση φορολογικών και άλλες ρυθμίσεις», ΦΕΚ τ.Α΄ 70/14.5.1991.
- **Ν. 2080/1992**, «Σύσταση και κατάργηση Διπλωματικών και Προξενικών Αρχών. Ρύθμιση διοικητικών θεμάτων του Υπουργείου Εξωτερικών», ΦΕΚ τ.Α΄ 153/9.9.1992.
- **Ν. 2197/1994**, «Σύσταση Διπλωματικών Αρχών και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ. Α΄ 42/ 22.3.1994.
- **Ν. 2790/2000**, «Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ τ.Α΄ 24/16.2.2000.
- **Π.Δ. 2068281/7859/0022**, «Έγκριση σύστασης του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία ''ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ'' (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.) και κύρωση του οργανισμού αυτού», ΦΕΚ τ.Β΄ 782/13.12.1990.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Απογραφικά στοιχεία

Πίνακας Α.1: Εισερχόμενοι στην Ελλάδα πρόσφυγες, της περιόδου 1913-1914, ανά περιοχή προέλευσης (έως 12.7.1914)

Περιοχή προέλευσης	Οικογένειες	Άτομα
Θράκη	14.552	54.292
Μ. Ασία	6.817	24.771
Βουλγαρία – Σερβία	6.127	24.954
Β. Ήπειρος	180	827
Καύκασος	853	3.757
Σύνολο	28.529	108.601

Πηγή : Πελαγίδης, 1997 :106

Πίνακας Α.2: Αναχωρήσαντες μετά τις συνθήκες Νεϊγύ (1919) και Λωζάννης (1923)

Περιοχή αναχώρησης	Τούρκοι	Βούλγαροι	Σύνολο
Μακεδονία	329.098	33.800	362.898
Θράκη	-	19.200	19.200
Π. Ελλάδα	5.910	-	5.910
Ήπειρος	1.133	-	1.133
Κρήτη	23.021	-	23.021
Ν. Αιγαίου	9.184	-	9.184
Διάφορα μέρη	19.800	-	19.800
Σύνολο	388.146	53.000	441.146

Πηγή : Πελαγίδης, 1997 :132

Πίνακας Α.3 : Πρόσφυγες ανά περιοχή προέλευσης (1928)

	Περιοχές προέλευσης	Αριθμός προσφύγων	Ποσοστό % επί του προσφυγικού πληθυσμού
1.	Μ. Ασία	626.954	51,31
2.	Αν. Θράκη	256.635	21,00
3.	Πόντος	182.169	14,91
4.	Βουλγαρία	49.027	4,01
5.	Καύκασος	47.091	3,85
6.	Κωνσταντινούπολη	38.458	3,15
7.	Ρωσία	11.435	0,94
8.	Σερβία	6.057	0,50
9.	Αλβανία	2.498	0,20
10.	Δωδεκάνησα	738	0,06
11.	Ρουμανία	722	0,06
12.	Κύπρος	57	0,01
13.	Αίγυπτος	8	-
	Σύνολο	1.221.849	100

Πηγή : Πελαγίδης, 1997 : 225

Πίνακας Α.4 : Πρόσφυγες ανά περιοχή εγκατάστασης (1928)

	Διαμερίσματα	Αριθμός προσφύγων	Ποσοστό % επί του προσφυγικού πληθυσμού
1.	Στερεά Ελλάδα – Εύβοια	306.193	25,6
2.	Θεσσαλία	34.659	2,84
3.	Ιόνια νησιά	3.309	0,27
4.	Κυκλάδες	4.782	0,39
5.	Πελοπόννησος	28.362	2,32
6.	Μακεδονία	638.253	52,24
7.	Ήπειρος	8.179	0,67
8.	Νησιά Αιγαίου	56.613	4,63
9.	Κρήτη	33.000	2,77
10.	Δυτική Θράκη	107.607	8,81
	Σύνολο	1.221.849	100

Πηγή : Πελαγίδης, 1997 : 225

Πίνακας Α.5 : Μεταβολές πληθυσμού, έκτασης και πληθυσμιακής πυκνότητας, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913)

Έτος	Πληθυσμός	Επιφάνεια (τ.χ.)	Πληθυσμιακή πυκνότητα (άτομα/τ.χ.)
1913	4.734.990	119.051	39
1920	5.536.375	147.634	37
1926	6.090.018	125.800	48
1928	6.204.684	125.800	60

Πηγή : Πελαγίδης, 1997 : 414

Πίνακας Α.6: Χώρες προέλευσης προσφύγων (απογραφή 1928)

	Σύνολο	%	Πριν το 1922	%	Μετά το 1922	%
Μικρά Ασία	626.954	51	37.728	25	589.226	55
Θράκη	256.635	21	27.057	18	229.578	21
Εύξεινος Πόντος	182.169	15	17.528	11	164.641	15
Βουλγαρία	49.027	4	20.977	14	28.050	3
Καύκασος	47.091	4	32.421	21	14.670	2
Κων/πολη	38.458	3	4.109	3	34.349	3
Ρωσία	11.435	1	5.214	4	6.221	1
Σερβία	6.057	1	4.611	3	1.446	-
Αλβανία	2.498	-	1.600	1	898	-
Δωδεκάνησος	738	-	355	-	383	-
Ρουμανία	722	-	266	-	456	-
Κύπρος	57	-	21	-	32	-
Αίγυπτος	8	-	1	-	7	-
Σύνολο	1.221.849	100	151.892	100	1.069.957	100

Πηγή: Πολύζος, 1984: 4

Πίνακας Α.7: Εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού της Ελλάδας το 1913, 1920 (στα όρια της Συνθήκης των Σεβρών) και 1928

	1913	**1920**	**1928**
Μουσουλμάνοι			
1.Τούρκοι	370.000	770.000	103.000
2.Αλβανοί	25.000	25.000	25.000
Σύνολο (1-2)	395.000	795.000	128.000
3.Βουλγαρόφωνοι	104.000	139.000	82.000
4.Ισπανοεβραίοι	70.000	70.000	70.000
5.Ξένοι, Αρμένιοι	75.000	74.000	108.000
Σύνολο (1-5)	644.000	1.078.000	388.000
6.Έλληνες	4.176.000	4.458.000	5.817.000
Σύνολο	4.820.000	5.536.000	6.205.000

Πηγή : Πολύζος, 1984 : 26

Πίνακας Α.8 : Πρόσφυγες & πληθυσμός της Ελλάδας ανά γεωγραφικό διαμέρισμα (1928)

	Πληθυσμός	Πρόσφυγες	Αναλογία %
Στερεά Ελλάδα και Εύβοια	1.592.842	306193	19,2
Αιτωλία-Ακαρνανία	220.055	5.626	2,5
Αττική-Βοιωτία	1.024.667	281.989	27,5
Εύβοια	154.449	14.025	9,1
Φθιώτιδα-Φωκίδα	193.671	4.553	2,3
Θεσσαλία	493.213	34.659	7,0
Λάρισα	278.465	31.873	11,4
Τρίκαλα	214.748	2.786	1,3
Ιόνια Νησιά	213.157	3.301	1,5
Ζάκυνθος	40.492	436	1,1
Κέρκυρα	106.251	2.149	2,0
Κεφαλονιά	66.414	716	1,1
Κυκλάδες	129.702	4.782	3,7
Πελοπόννησος	1.053.327	28.362	2,7
Αργολίδα - Κορινθία	174.320	7.436	4,3
Αρκαδία	166.141	1.041	0,6
Αχαία – Ηλεία	320.623	13.607	4,2
Λακωνία	144.336	1.446	1,0
Μεσσηνία	247.907	4.832	1,9
Μακεδονία	1.412.477	638.253	45,2
Δράμα	111.572	78.438	70,3
Θεσσαλονίκη	539.986	259.708	48,0
Καβάλα	119.140	74.692	62,7
Κοζάνη	166.523	53.051	31,9
Πέλλα	97.167	52.357	53,9
Σέρρες	182.710	81.724	44,7
Φλώρινα	125.722	19.105	15,2
Χαλκιδική	64.799	18.928	29,2
Άγιο Όρος	4.858	250	5,1
Ήπειρος	312.634	8.179	2,6
Άρτα	52.596	339	0,6
Γιάννενα	180.418	5.008	2,8
Πρέβεζα	79.620	2.832	3,6
Νησιά Αιγαίου	307.734	56.613	18,4
Αέσβος	161.557	35.485	22,0
Σάμος	70.497	7.228	10,2
Χίος	75.680	13.900	18,4
Κρήτη	386.427	33.900	8,8
Ηράκλειο	138.567	19.591	14,1
Λασίθι	68.167	1.719	2,5
Ρέθυμνο	68,180	4.344	6,4
Χανιά	111.513	8.246	7,4
Θράκη	303.171	107.607	35,5
Έβρος	122.730	47.829	39,0
Ροδόπη	180.441	59.778	33,1
Σύνολο	6.204.684	1.221.849	19,7

Πηγή : Πολύζος, 1984 :29

Πίνακας Α.9: Πρόσφυγες και αστικός πληθυσμός το 1928 (δήμοι και κοινότητες 10.000 κατοίκων και άνω)

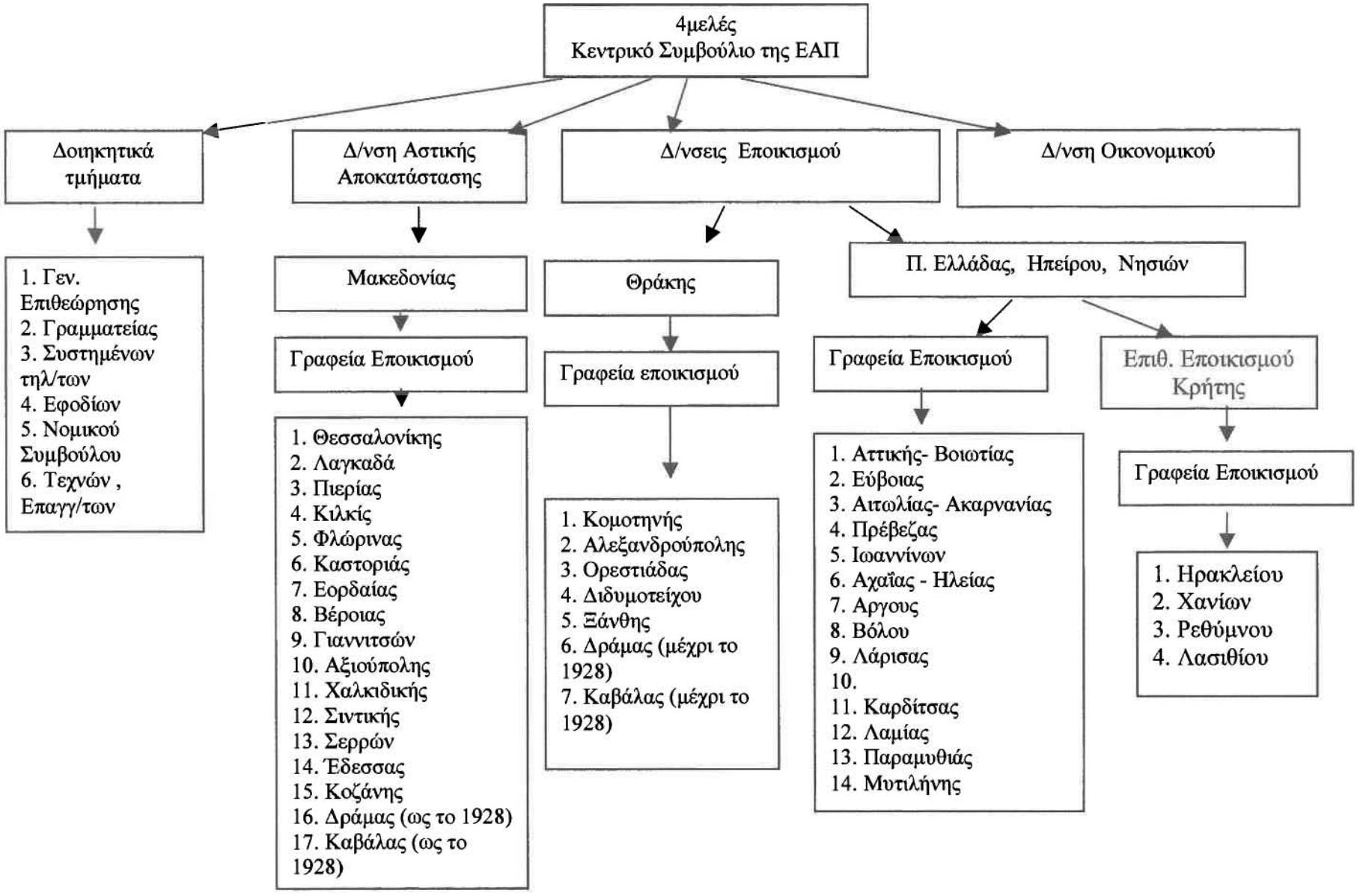
	Σύνολο πληθυσμού	Πρόσφυγες	%
Αθήνα-Πειραιάς (1)	740.526	246.081	3,32
Θεσσαλονίκη	244.680	117.041	4,78
Πάτρα	64.636	6.967	1,08
Καβάλα	50.852	28.927	5,69
Βόλος (2)	47.892	13.773	2,88
Ηράκλειο	39.231	14.069	3,59
Ξάνθη	35.912	14.867	4,14
Κέρκυρα	34.193	2.064	6,0
Χανιά	32.239	6.924	21,5
Δράμα	32.186	22.601	70,2
Μυτιλήνη	31.661	14.820	46,8
Κομοτηνή	31.551	10.745	34,1
Σέρρες	29.640	14.950	50,4
Καλαμάτα	28.961	3.587	12,4
Χίος	28.166	9.357	35,8
Λάρισα	25.861	4.400	17,0
Τρίκαλα	22.117	632	2,8
Γιάννενα	21.503	3.117	14,5
Ερμούπολη	21.416	3.032	14,2
Πύργος	20.496	772	3,8
Χαλκίδα	18.577	4.896	26,4
Αγρίνιο	16.735	2.863	17,2
Βέροια	16.303	7.026	43,1
Λαμία	15.357	1.061	6,9
Κατερίνη	14.557	6.999	48,1
Τρίπολη	14.397	708	4,9
Αλεξανδρούπολη	14.019	8.262	59,0
Καρδίτσα	13.883	327	2,4
Έδεσσα	13.743	5.580	40,6
Λιβαδειά	13.414	592	4,4
Αμαλιάδα	12.777	320	2,5
Κοζάνη	12.702	955	7,5
Αργος	12.619	1.539	12,2
Σαλαμίνα	12.564	678	5,4
Γιαννιτσά	12.270	7.162	58,4
Ζάκυνθος	12.063	289	2,4
Μέγαρα	11.844	1.132	9,6
Καστοριά	11.736	1.546	13,2
Αίγιο	11.253	1.941	17,2
Φλώρινα	10.585	3.612	34,1
Ρέθυμνο	10.558	2.640	25,0
Νάουσα	10.438	2.080	19,9
Πρέβεζα	10.112	1.144	11,3
Φιλιατρά	10.036	94	0,9
Σύνολο	1.894.262	602.713	31,8

Πηγή : Πολύζος, 1984 :32

(1) Περιλαμβάνονται οι δήμοι Αθήνας, Πειραιά και Καλλιθέας

(2)Δεν περιλαμβάνεται ο Δήμος Νέας Ιωνίας

Διάγραμμα διοικητικής δομής της ΕΑΠ

Πίνακας Α.10: Πληθυσμός και πληθυσμιακή πυκνότητα της Ελλάδας κατά Διαμερίσματα (Απογραφές 1920 και 1928)

α/α	**Διαμερίσματα**	**Απογραφή 1920**		**Απογραφή 1928**		**Αύξηση πληθυσμού**	
		Πληθυσμός	**Πυκνότητα ανά τ.χ.**	**Πληθυσμός**	**Πυκνότητα ανά τ.χ.**	**Απόλυτη**	**%**
1.	Στερεά Ελλάδα - Εύβοια	1.136.183	45,45	1.592.842	63,72	172.949	+15,22
2.	Θεσσαλία	438.408	32,88	493.213	36,99	34.600	+8,01
3.	Ιόνια νησιά	198.070	103,08	213.157	110,93	12.056	+6,09
4.	Κυκλάδες	122.347	47,42	129.702	50,27	2.857	+2,34
5.	Πελοπόννησος	934.094	41,92	1.053.327	47,27	93.914	+10,05
6.	Μακεδονία	1.078.748	30,92	1.412.477	40,48	152.428	+10,05
7.	Ήπειρος	292.954	31,33	312.634	33,43	15.827	+5,47
8.	Νησιά Αιγαίου	260.058	67,58	307.734	79,97	4.721	+1,88
9.	Κρήτη	346.584	41,82	386.427	46,63	30.171	+9,32
10	Δυτική Θράκη	209.443	24,06	303.171	34,82	14.264	+7,40
	Σύνολο Ελλάδας	5.016.889	38,53	6.204.684	47,66	533.787	+11,60

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 22

Χρονοδιαδράμματα αποκατάστασης από την ΕΑΠ

Πίνακας Α.11 : Χρονοδιάγραμμα αγροτικής προσφυγικής αποκατάστασης

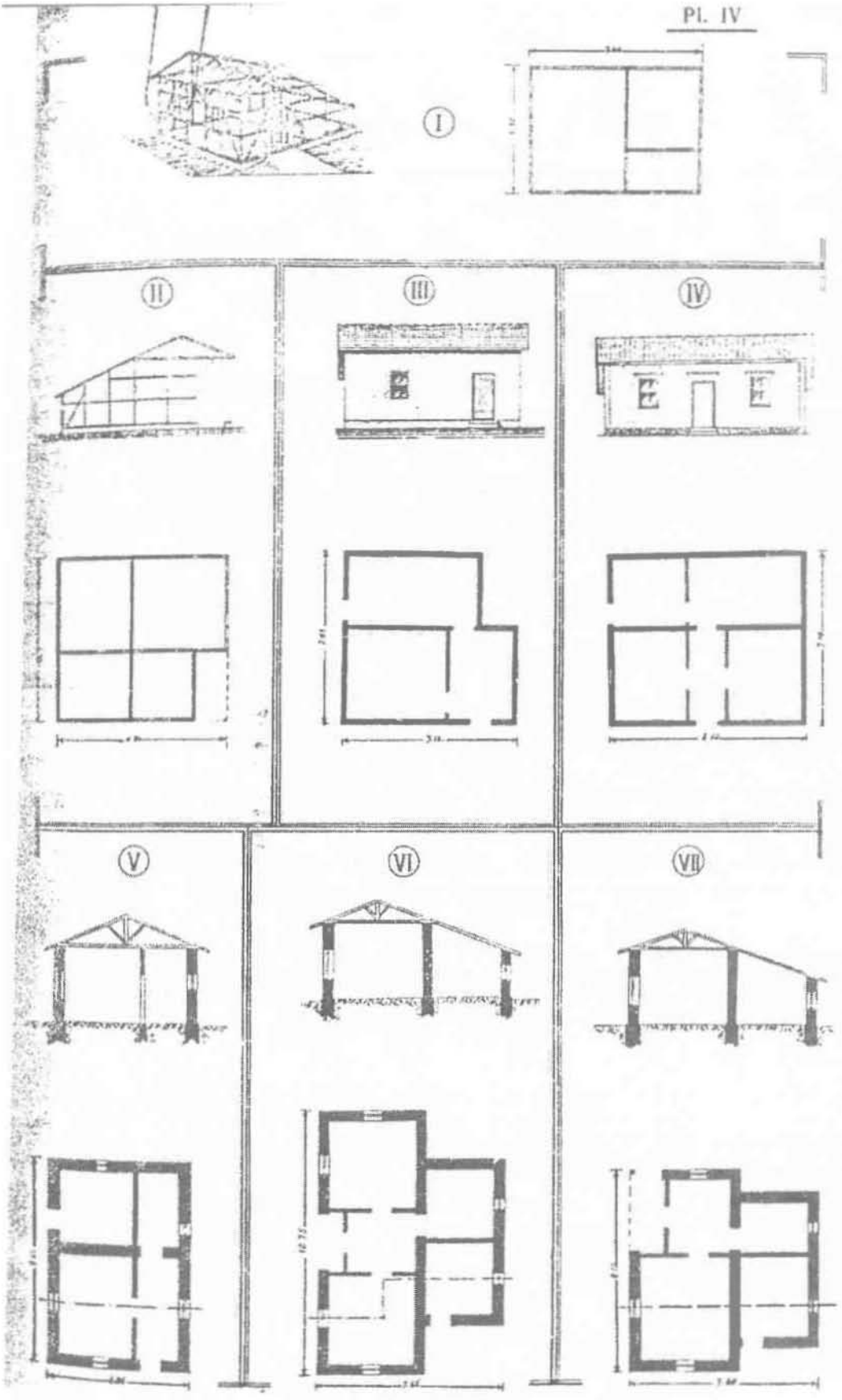
Χρονοδιάγραμμα	Πορεία αποκατάστασης
11 Νοεμβρίου 1923	Έναρξη λειτουργίας της ΕΑΠ από Θεσσαλονίκη – Μακεδονία.
17 Δεκεμβρίου 1923	Ν.Δ. νομικής κατοχύρωσης της λειτουργίας της ΕΑΠ.
Έως 30 Ιανουαρίου 1925	α) Σύμβαση ΕΑΠ – κράτους για την παραχώρηση των μουσουλμανικών κτημάτων στην πρώτη. β) Αποκατάσταση 135.164 αγροτικών οικογενειών. γ) Αγροτική στέγη : 1. Ανέγερση 11.359 κατοικιών από την ΕΑΠ και 5.023 από το κράτος. 2. Διανομή 50.000 μουσουλμανικών ανταλλάξιμων κατοικιών. δ) Διανομή 41.769 ζώων και γεωργικών εφοδίων. ε) Προώθηση νέων ή υποβαθμισμένων καλλιεργειών. (καπνοκαλλιέργεια, μωρεοκαλλιέργεια, αμπελοκαλλιέργεια, ροδοκαλλιέργεια.). στ) Διανομή 4.794. 871 στρεμμάτων γης.
Έως 30 Ιουνίου 1926	α) Διανομή 7.356.735 στρεμμάτων γης. β) Συνολική δαπάνη αγροτικής αποκατάστασης : 7.807.039 Λ.Α.
Οκτώβριος 1926	Συμμετοχή της ΕΑΠ στην1η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης.
Σεπτέμβριος 1927	Οργάνωση μόνιμου περιπτέρου στη Γενεύη.
Έως το 1928	α) Οριστικοποίηση των προσφυγικών οικισμών. β) Αποκατάσταση των περισσότερων προσφύγων.
Ιανουάριος 1930	Σύμβαση κράτους – ΕΑΠ για τη διάλυση της δεύτερης και εκκαθάριση της περιουσίας της.
Έως το Δεκέμβριο 1930	Σταδιακή μεταβίβαση των Υπηρεσιών και των υποχρεώσεων της ΕΑΠ στο κράτος. Ανάληψη της προσφυγικής αποκατάστασης από την κυβέρνηση Βενιζέλου.

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 415

Πίνακας Α.12: Χρονοδιάγραμμα αστικής προσφυγικής αποκατάστασης.

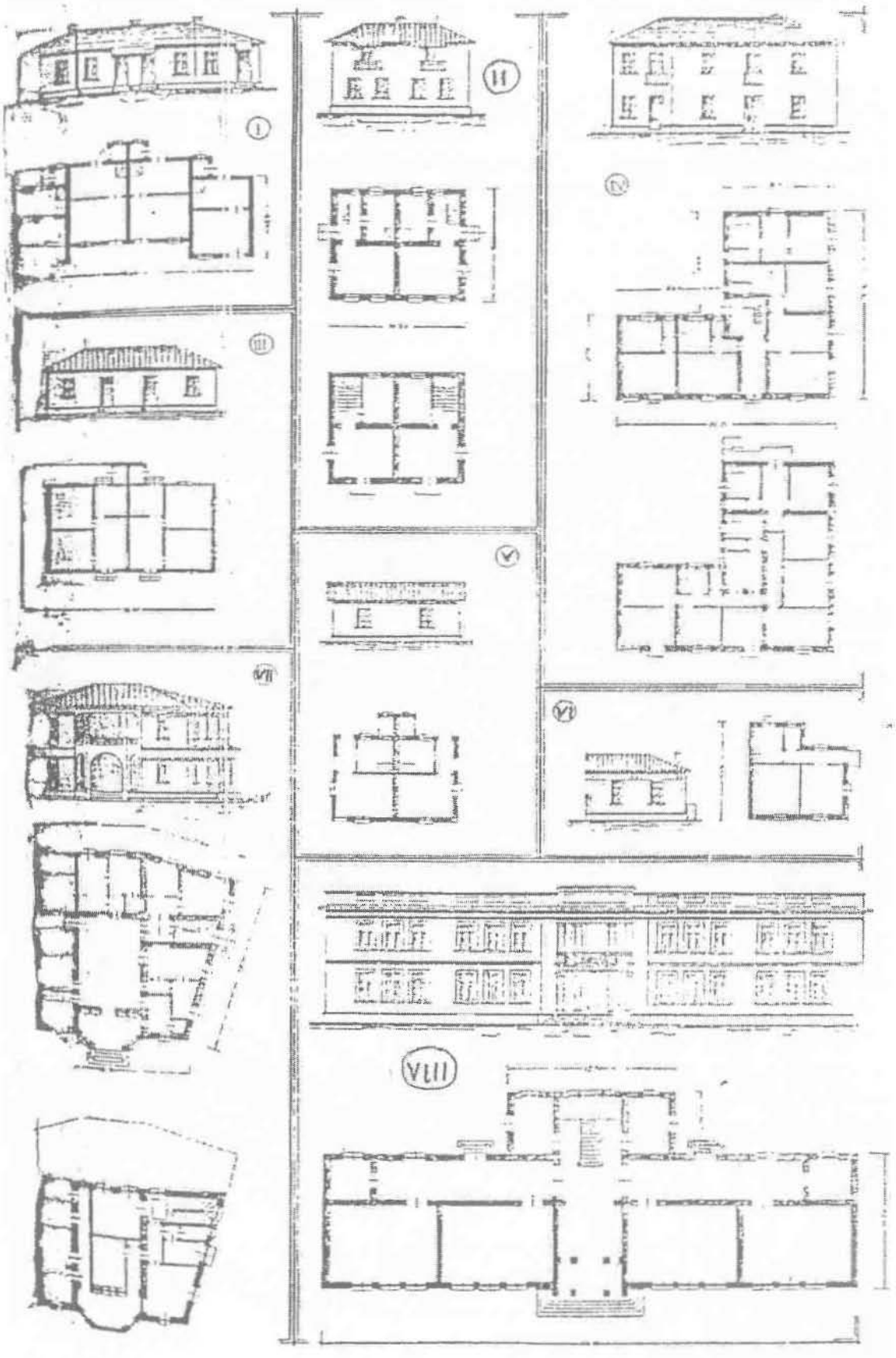
Χρονοδιάγραμμα	Πορεία αποκατάστασης
Τέλη 1923 – αρχές 1924	Αστικός προγραμματισμός της ΕΑΠ : α) Συμπλήρωση εργασιών σε αστικούς προσφυγικούς συνοικισμούς που ήταν σε εξέλιξη (με έξοδα της κυβέρνησης). β) Σχεδιασμός και προώθηση νέων προγραμμάτων.
Φεβρουάριος 1925	α) Επιλογή πόλεων για ίδρυση νέων συνοικισμών. β) Ολοκλήρωση των ήδη υπαρχόντων αστικών συνοικισμών με έργα κοινής ωφέλειας.
5 Μαΐου 1925	Σύμβαση κράτους – ΕΤΕ για χορήγηση δανείων και αποζημιώσεων σε αστούς πρόσφυγες.
Μάιος 1927	Πρόγραμμα ίδρυσης νέων βιοτεχνιών και βιομηχανιών (ιδιαίτερα ταπητουργίας και μεταξουργίας).
Ιούλιος - Αύγουστος 1927	Απογραφή αστών προσφύγων (σύνολο : 125.000 οικογένειες).
Καλοκαίρι 1928	Έρευνα για την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των αστών προσφύγων – κατάταξη των τελευταίων σε τρεις αντίστοιχες κατηγορίες.
Μέχρι τέλη 1929	Δρομολόγηση των παρακάτω μέτρων : α) ολοκλήρωση των καταμετρήσεων β)οριστικοποίηση συμβολαίων προσωρινής αγοράς γ) επίσπευση αστικών εκτάσεων δ)μεταβίβαση οικοπέδων με οριστικούς τίτλους.
Ιανουάριος 1930	Σύμβαση κράτους – ΕΑΠ για τη διάλυση της δεύτερης και εκκαθάριση της περιουσίας της.
Έως το Δεκέμβριο 1930	Σταδιακή μεταβίβαση των Υπηρεσιών και των υποχρεώσεων της ΕΑΠ στο κράτος. Ανάληψη της προσφυγικής αποκατάστασης από την κυβέρνηση Βενιζέλου.

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 416

Σχέδια αγροτικών σπιτιών (27η Έκθ. της ΕΛΠ)

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 243

Σχέδια αστικών οικημάτων (27η Έκθ. ΕΛΠ)

Πηγή: Πελαγίδης, 1997: 294

Επεξηγήσεις σχεδίων αγροτικών σπιτιών (Μακεδονία)

Α) Ι και ΙΙ: Σπίτια SOMMERFELD (D.H.T.G.) (ένα κατάλυμα ανά σπίτι). Η εταιρία ανέλαβε τα θεμέλια (λίθινα), το σκελετό (ξύλινος), την οροφή και την κάλυψη (με κεραμίδι). Ο πρόσφυγας έπρεπε να γεμίσει τους τοίχους, με υλικό της επιλογής του.
Β) ΙΙΙ: Κανονικός τύπος καταλύματος για μία οικογένεια, με 3 δωμάτια (το ένα στάβλος). Θεμέλια λίθινα.
Γ) IV: Κατάλυμα για μία οικογένεια, με 4 δωμάτια (το ένα στάβλος). Θεμέλια λίθινα.
Δ) V, VI, VII: Κανονικοί τύποι καταλυμάτων για μία οικογένεια καλλιεργητών. Θεμέλια λίθινα, τοίχοι λίθινοι.
Όλες οι στέγες είναι με κεραμίδι.
(Πελαγίδης, 1997: 244)

Επεξηγήσεις σχεδίων αστικών σπιτιών (Συνοικισμοί Αθήνας – Πειραιά)

Οικήματα 1ης περιόδου (1924-1925)
Ι: Σπίτι με 4 καταλύματα.
ΙΙ: Σπίτι με 2 καταλύματα και 2 αποθήκες.

Οικήματα 2ης περιόδου (1925-1927)
ΙΙΙ: Σπίτι 2 καταλυμάτων από μπετόν.
IV: Λίθινο σπίτι 7 καταλυμάτων, με 2 αποθήκες.

Οικήματα 3ης περιόδου (1927-1930)
V: Κανονικός τύπος λίθινου σπιτιού, 2 καταλυμάτων.
VI: Κανονικός τύπος λίθινου σπιτιού.
VII: Αστυκλινική στο Βύρωνα.
VIII: Λίθινο σχολείο στην Καισαριανή. Δωρεά Ε. Βενιζέλου.
(Πελαγίδης, 1997: 294)

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Απογραφικά στοιχεία

Πίνακας Β.1: Χώρα προέλευσης των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ.

Χώρα προέλευσης	Άτομα	%
Αζερμπαϊτζάν	204	0,131
Αρμενία	8.810	5,672
Γεωργία	80.644	51,922
Εσθονία	10	0,006
Καζακστάν	31.271	20,134
Κιργισία	844	0,543
Λετονία	32	0,021
Λευκορωσία	50	0,032
Λιθουανία	5	0,003
Μολδαβία	182	0,117
Οσετία	14	0,009
Ουκρανία	4.660	3,000
Ουζμπεκιστάν	3.442	2,216
Ρωσία	24.042	15,479
Τατζικιστάν	60	0,039
Τουρκμενιστάν	79	0,051
Δ/Α	970	0,625
Σύνολο	155.319	100

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 50

Πίνακας Β.2: Κυριότεροι λόγοι φυγής των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ.

Λόγοι φυγής	Αριθμός οικογενειών	%
Εμφύλιος πόλεμος	9.369	19,126
Τρομοκρατία	3.076	6,280
Ανεργία	10.617	21,677
Ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα	20.482	41,818
Ακολούθησαν τους συγγενείς	4.079	8,328
Αλλοι λόγοι	546	1,115
Δ/Α	811	1,656
Σύνολο	48.980	100

Πηγή : Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 52

Πίνακας Β.3: Αφίξεις παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ στην Ελλάδα ανά έτος

Έτος	Άτομα	%
1977-1986	334	0,215
1987	169	0,109
1988	669	0431
1989	5.195	3,345
1990	16.716	10,762
1991	17.331	11158
1992	19.846	12,778
1993	25720	16,559
1994	14.737	9,488
1995	14.586	9,391
1996	14.298	9,206
1997	12.381	7,971
1998	5.761	3,709
1999	4.676	3011
2000	1..307	0,841
Δ/Α	1593	1,026
Σύνολο	155.319	100

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 46

Πίνακας Β.4: Αφίξεις παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ στην Ελλάδα κατά Περιφέρεια – Νομό και έτος

Περιφέρεια Νομός	**1977-1986**	**1987**	**1988**	**1989**	**1990**	**1991**	**1992**	**1993**	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	**2000**	**Δ/Α**	**Άτομα**	**%**
Έβρου	-	-	-	11	98	316	1.564	1.835	1.052	828	820	814	267	99	12	54	7.770	5,003
Ροδόπης	11	48	80	195	451	946	1.083	1.112	617	642	747	567	242	77	14	38	6.870	4,423
Ξάνθης	34	4	28	66	237	595	962	2.277	993	1.083	1.085	631	150	25	54	120	8.344	5,372
Θράκη	**45**	**52**	**108**	**272**	**786**	**1.857**	**3.609**	**5.224**	**2.662**	**2.553**	**2.652**	**2.012**	**659**	**201**	**80**	**212**	**22.984**	**14,798**
Γρεβενών	-	-	-	-	6	9	19	22	6	11	14	28	12	22	1	-	150	0,097
Δράμας	-	-	-	74	596	520	542	631	370	404	422	441	167	284	172	28	4.651	2,994
Ημαθίας	-	4	-	38	435	372	267	651	204	243	233	222	96	97	7	35	2.904	1,870
Θεσσαλονίκης	11	7	31	837	4.225	4.791	6.641	8.738	5.547	5.554	5.462	5.135	2.164	1.603	222	171	51.139	32,925
Καβάλας	-	-	-	43	359	871	614	733	339	417	437	342	198	155	97	95	4.700	3,026
Καστοριάς	2	-	5	20	75	24	20	44	11	14	4	-	2	5	-	7	233	0,150
Κιλκίς	3	-	9	67	276	611	875	1.075	541	490	532	271	184	166	81	7	5.188	3,340
Κοζάνης	-	5	5	67	220	198	202	160	129	108	128	95	57	46	4	4	1.428	0,919
Πέλλας	4	-	-	30	301	359	410	592	401	312	331	296	122	43	9	74	3.284	2,114
Πιερίας	2	7	4	263	1.020	867	650	1.008	525	531	475	358	201	48	7	68	6.034	3,885
Σερρών	4	-	-	21	218	445	662	1.067	786	699	588	750	502	434	124	137	6.437	4,144
Φλώρινας	-	-	-	21	5	27	23	249	120	48	83	57	15	4	-	13	665	0,428
Χαλκιδικής	-	-	4	26	254	406	705	996	539	471	609	486	225	49	15	75	4.860	3,129
Μακεδονία	**26**	**23**	**58**	**1.507**	**7.990**	**9.500**	**11.630**	**15.966**	**9.518**	**9.302**	**9.318**	**8.481**	**3.945**	**2.956**	**739**	**714**	**91.673**	**59,022**
Ιωαννίνων	-	-	-	-	-	-	14	13	5	14	5	1	-	-	-	-	52	0,033
Πρέβεζας	-	-	-	-	20	4	-	-	19	5	9	3	-	-	-	-	60	0,039
Ήπειρος	**-**	**-**	**-**	**-**	**20**	**4**	**14**	**13**	**24**	**19**	**14**	**4**	**-**	**-**	**-**	**-**	**112**	**0,072**
Καρδίτσας	-	-	-	-	-	-	5	-	9	-	-	-	-	-	-	-	14	0,009
Λάρισας	-	-	-	17	105	78	58	77	18	21	40	34	19	13	-	17	497	0,320
Μαγνησίας	-	-	-	27	70	51	69	65	32	29	38	32	3	1	3	-	420	0,270
Τρικάλων	-	-	-	-	7	35	188	138	25	-	-	15	12	3	-	-	423	0,272
Θεσσαλία	**-**	**-**	**-**	**44**	**182**	**164**	**320**	**280**	**84**	**50**	**78**	**81**	**34**	**17**	**3**	**17**	**1.354**	**0,872**
Αθηνών	109	5	147	922	2.303	1.935	1.520	1.465	911	959	720	611	581	872	314	220	13.594	8,752
Πειραιά	6	-	12	162	576	480	397	494	180	164	112	94	73	134	29	35	2.948	1,898
Αν. Αττικής	74	46	211	1.117	1.822	1.248	886	722	371	402	218	165	112	127	55	90	7.664	4,934
Δ. Αττικής	72	43	133	1.072	2.707	1.694	951	663	332	252	415	276	85	106	36	161	8.998	5,793
Βοιωτίας	-	-	-	24	59	107	59	66	22	20	13	29	14	2	-	6	421	0,271

Εύβοιας	-	-	-	-	9	10	-	7	-	-	4	-	6	6	-	-	42	0,027
Φθιώτιδας	2	-	-	4	14	6	22	27	7	19	4	14	3	2	2	-	126	0,081
Φωκίδας	-	-	-	-	-	4	4	4	15	-	9	8	-	-	-	-	44	0,028
Στερεά Ελλάδα	**263**	**94**	**503**	**3.301**	**7.490**	**5.484**	**3.839**	**3.448**	**1.838**	**1.816**	**1.495**	**1.197**	**872**	**1.249**	**436**	**512**	**33.837**	**21,785**
Αργολίδας	-	-	-	-	14	6	33	46	35	42	24	21	12	34	3	8	278	0,179
Αρκαδίας	-	-	-	-	6	-	12	17	2	-	-	1	1	2	-	-	41	0,026
Αχαΐας	-	-	-	11	54	55	17	17	9	7	10	6	6	16	-	4	212	0,136
Κορινθίας	-	-	-	15	25	13	16	45	24	31	12	15	-	2	-	5	203	0,131
Λακωνίας	-	-	-	-	-	4	7	19	22	15	26	18	4	8	2	7	132	0,085
Μεσσηνίας	-	-	-	-	5	7	-	7	-	10	11	3	8	11	10	5	77	0,050
Πελοπόννησος	**-**	**-**	**-**	**26**	**104**	**85**	**85**	**151**	**92**	**105**	**83**	**64**	**31**	**73**	**15**	**29**	**943**	**0,607**
Ηρακλείου	-	-	-	10	47	61	37	76	27	53	40	35	18	4	3	2	413	0,266
Λασιθίου	-	-	-	-	-	-	20	1	9	13	14	9	-	2	-	13	81	0,052
Ρεθύμνου	-	-	-	-	-	8	19	17	15	13	17	15	18	4	-	-	126	0,081
Χανίων	-	-	-	13	33	125	212	485	433	627	517	443	147	146	12	80	3.273	2,107
Κρήτη	**-**	**-**	**-**	**23**	**80**	**194**	**288**	**579**	**484**	**706**	**588**	**502**	**183**	**156**	**15**	**95**	**3.893**	**2,506**
Ζακύνθου	-	-	-	-	-	-	-	-	3	9	2	-	-	-	-	-	14	0,009
Κέρκυρας	-	-	-	5	-	19	11	-	2	1	1	-	-	-	-	-	39	0,025
Λευκάδας	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	4	0,003
Νησιά Ιονίου	**-**	**-**	**-**	**5**	**-**	**19**	**11**	**-**	**5**	**10**	**7**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**57**	**0,037**
Δωδεκανήσου	-	-	-	17	57	21	37	39	20	25	56	36	34	15	1	8	366	0,236
Κυκλάδων	-	-	-	-	7	-	-	2	-	-	4	3	3	2	2	-	23	0,015
Χίου	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	4	7	3	19	0,012
Λέσβου	-	-	-	-	-	3	13	13	10	-	3	1	-	3	9	3	58	0,037
Νησιά Αιγαίου	**-**	**-**	**-**	**17**	**64**	**24**	**50**	**59**	**30**	**25**	**63**	**40**	**37**	**24**	**19**	**14**	**466**	**0,300**
Ελλάδα	**334**	**162**	**669**	**51.95**	**16.716**	**17.331**	**19.846**	**25.720**	**14.737**	**14.586**	**14.298**	**12.381**	**5.761**	**4.676**	**1.307**	**1.593**	**15.5319**	**100**

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α : 48-49

Πίνακας Β.5: Λόγοι προτίμησης του τόπου εγκατάστασης στην Ελλάδα των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ

Λόγοι προτίμησης τόπου εγκατάστασης	**Αριθμός οικογενειών**	**%**
Μένουν συγγενείς	13.110	26,766
Έχουν βρει εργασία	13.329	27,213
Θέλουν να ζήσουν στην πόλη	1.132	2,311
Υπάρχουν καλύτερες συνθήκες ζωής	5.478	11,184
Έχουν συνηθίσει	4.634	9,461
Θέλουν να ζήσουν στο χωριό	323	0,659
Είχαν καλή υποδοχή	515	1,052
Τους αρέσει ο τόπος	423	0,864
Έχουν αποκατασταθεί	1.352	2,760
Δ/Α	8.684	17,730
Σύνολο	48.980	100

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 44

Πίνακας Β.6: Αριθμός μελών ανά οικογένεια παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ.

Αριθμός μελών	**Αριθμός οικογενειών**	**%**
1	8.511	17,377
2	8.560	17,477
3	9.810	20,029
4	13.744	28,060
5	5.726	11,690
6	1.975	4,032
7	482	0,984
8	122	0,249
9	38	0,078
10	6	0,012
11	4	0,008
12	2	0,004
Σύνολο	48.980	100

Πηγή : Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 58

Πίνακας Β.7: Είδος κατοικίας παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ.

Είδος κατοικίας	**Αριθμός οικογενειών**	**%**
Μονοκατοικία	21.458	43,809
Διαμέρισμα	25.775	52,624
Λυόμενο	484	0,988
Δ/Α	1.263	2,579
Σύνολο	48.980	100

Πηγή : Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 8

Πίνακας Β.8: Ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ.

Ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας	**Αριθμός οικογενειών**	**%**
Ενοικιαζόμενο	39.401	80,443
Ιδιόκτητο	5.931	12,109
Φιλοξενούμενος	2.387	4,873
Παραχώρηση από κρατικό φορέα	87	0,178
Δ/Α	1.184	2,397
Σύνολο	48.980	100

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 86

Πίνακας Β.9: Τρόπος απόκτησης ιδιόκτητης κατοικίας παλιννοστούντων ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ.

Τρόπος απόκτησης κατοικίας	**Αριθμός οικογενειών**	**%**
Το έχτισαν μόνοι τους	2.674	45,138
Τους παραχωρήθηκε από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ	1.294	21,845
Τους παραχωρήθηκε από άλλον	657	11,090
Αγόρασαν διαμέρισμα	441	7,444
Είναι του Έλληνα συζύγου	80	1,350
Είναι αυθαίρετο	18	0,304
Δ/Α	760	12,829
Σύνολο	5.924	100

Πηγή: Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών, 2000α: 88

Ποσοτικά στοιχεία Προγράμματος Παλιννοστούντων ΕΙΥΑΑΠΟΕ

Πίνακας Β.10: Πλήθος οικογενειών ανά στάδιο του Στεγαστικού Προγράμματος του ΕΙΥΑΑΠΟΕ.

	Κέντρο Φιλοξενίας	**Οικισμός Υποδοχής**	**Επιδοτούμενες Κατοικίες**	**Παραχωρημένες οικίες από αγορά**	**Παραχωρημένες οικίες από κατασκευή**	**Στεγαστικό δάνειο**	**Πλήρως αποκαταστημένες οικογένειες από στεγαστικό δάνειο**	**Οικογένειες που έχουν λάβει και κρατική αρωγή**
31.12.91	0	438	63	0	0	0	0	0
31.12.92	262	695	256	87	9	0	0	0
31.12.93	175	845	700	135	9	0	0	0
31.12.94	90	790	1.656	144	9	0	0	0
31.12.95	135	574	2.520	157	377	0	0	0
31.12.96	166	381	3.634	228	448	0	0	0
31.12.97	115	342	4.029	260	486	0	0	0
31.12.98	78	348	3.850	348	609	0	0	0
31.12.99	71	333	3.732	367	697	0	0	0
31.12.00	4	287	3.715	367	727	650	172	295
31.12.01	4	272	3.506	367	770	1321	652	1.006

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002

Πίνακας Β.11: Λειτουργικές δαπάνες προγράμματος παλιννοστούντων.

	1991	**1992**	**1993**	***1991 -1993***	**1994**	**1995**	**1996**	**1997**	**1998**	**1999**	***1994 -1999***	**2000**	**2001**	**Σύνολο**
Π.Κ.Φ.	5	215	860	*1.080*	377	132	132	111	60	29	*841*	8	1	1.930
Κ.Φ.	70	271	393	*734*	403	234	9	-	-	-	*646*	-	-	1.380
Ο.Υ.	234	408	533	*1.175*	629	567	696	448	299	200	*2.839*	155	97	4.266
Ενοικ. Κατοικίες	25	83	251	*359*	839	1.667	2.014	2.646	2.637	2.570	*12.373*	2.499	1.170	16.401
Γενικό σύνολο	334	977	2.037	*3.348*	2.248	2.600	2.851	3.205	2.996	2.799	*16.699*	2.662	1.268	23.977

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002

Πίνακας Β.12 : Παραχωρηθείσες εκτάσεις στο ΕΙΥΑΑΠΟΕ έως 31.12.1993

Τοποθεσία	Είδος ακινήτου	Ημερομηνία παραχώρησης	Στρέμματα
Ν. Ξάνθης			**2.710**
Εύμοιρος	αγροτεμάχιο	12/91	101
Σταυρούπολη	αγροτεμάχιο	12/91	99
Εύλαλο Α	αγροτεμάχιο	6/92	1.081
Άβατο	αγροτεμάχιο	6/92	115
Κεντητή	αγροτεμάχιο	6/92	38
Κυψέλη	αγροτεμάχιο	9/92	101
Εύλαλο Β	αγροτεμάχιο	11/92	1.175
Ν. Ροδόπης			**1184**
Λύκειο	αγροτεμάχιο	12/91	197
Σάπες Α	αγροτεμάχιο	12/91	136
Παγούρια	αγροτεμάχιο	12/91	400
Αρσάκειο Α	αγροτεμάχιο	2/92	137
Αρσάκειο Β	αγροτεμάχιο	12/92	89
Σάπες Β	αγροτεμάχιο	12/92	225
Ν. Έβρου			**2.588**
Γιαννούλη	αγροτεμάχιο	1/93	1.921
Παλαγία	αγροτεμάχιο	3/92	300
Συκορράχη	οικόπεδα	3/92	27
Γιαννούλη	οικόπεδα	4/92	114
Κοτρωνιά	οικόπεδα	4/92	220
Αετοχώρι	οικόπεδα	3/93	6
Ν. Κοζάνης			**317**
Πρωτοχώρι	αγροτεμάχιο	1/92	74
Γαλάνι	αγροτεμάχιο	1/92	243
Ν. Καβάλας			**340**
Ζυγός	αγροτεμάχιο	5/92	340
Σύνολο			**7.139**

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 58

Πίνακας Β.13: Ετήσιο κόστος φιλοξενίας (σε δρχ.) ανά άτομο

	Π.Κ.Φ / Κ.Φ.	Ο.Υ.	Μέσος όρος
1991	572.000	279.000	135.000
1992	940.000	200.000	106.000
1993	848.000	164.000	132.000
1994	619.000	170.000	162.000
1995	447.000	172.000	199.000
1996	241.000	327.000	170.000
1997	212.000	267.000	179.000
1998	201.000	195.000	172.000
1999	158.000	135.000	171.000
2000	87.000	112.000	167.000
2001	71.000	76.000	81.000

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002

Πίνακας Β.14: Κόστος Φιλοξενίας σε Κέντρα Φιλοξενίας (συνολικό και ανά άτομο)

Έτος	Κόστος Π.Κ.Φ. (σε εκατομ)	Κόστος Κ.Φ. (σεεκατομ)	Συν. Κόστος σε Π.Κ.Φ./Κ.Φ. (σε εκατομ)	Μέσος όρος φιλοξενίας ατόμων	Ετήσιο κόστος φιλοξενίας (δρχ/άτομο)
1991	5	70	75	131	572.000
1992	215	271	486	517	940.000
1993	860	393	1.253	1.477	848.000
1994	377	403	780	1.261	619.000
1995	132	234	366	818	447.000
1996	132	9	141	584	241.000
1997	111	0	111	523	212.000
1998	60	0	60	298	201.000
1999	29	0	29	183	158.000
2000	8	0	8	92	87.000
2001	1	0	1	14	71.000
Σύνολο	1.930	1.380	3.310	3.898	4.396.000

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002

Πίνακας Β.15: Δαπάνη λειτουργίας Ο. Υ. και κόστος φιλοξενίας ανά άτομο

	Δαπάνη (σε εκατομ)	Μέσος όρος φιλοξενούμενων ατόμων	Κόστος φιλοξενίας (δρχ. άτομο)
1991	234	840	278.720
1992	408	2043	199.740
1993	533	3245	164.260
1994	629	3712	169.600
1995	567	3292	172.220
1996	696	2129	326.914
1997	448	1675	267.463
1998	299	1530	195.425
1999	200	1482	134.953
2000	155	1380	112.319
2001	97	1275	76.078
Γενικό σύνολο	4266	22603	2.097.692

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002

Πίνακας Β.16: Επιχορηγήσεις για την κατασκευή έργων υποδομής στους Οικισμούς Υποδοχής

Οικισμοί Υποδοχής	Κόστη (δρχ.)
Σαπών	610.573.923
Ευμοίρου	459.230.274
Ζυγού	592.053.252
Φαρκαδώνα	431.146.266
Παλαγία	762.007.773

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 1996α: 35 και ιδία επεξεργασία

Πίνακας Β.17: Οικογένειες σε επιδοτούμενες κατοικίες

	Έβρος	Ροδόπη	Ξάνθη	Καβάλα	Σύνολο
31.12.91	5	58	0	0	63
31.12.92	69	120	67	0	256
31.12.93	281	231	188	0	700
31.12.94	786	432	433	5	1656
31.12.95	1087	567	845	21	2520
31.12.96	1367	778	1380	109	3634
31.12.97	1456	857	1604	112	4029
31.12.98	1263	913	1567	107	3850
31.12.99	1231	833	1562	106	3732
31.12.00	1309	819	1494	93	3715
31.12.01	1219	798	1403	86	3506

Πηγή: ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2002

ΠίνακαςΒ.18: Πορεία πολεοδομήσεων

Περιοχή	Ολοκλήρωση μελέτης	Έγκριση μελέτης	Οικογένειες
Διδυμότειχο	Ναι	Όχι	30
Σάπες	Ναι	Όχι	50
Ίασμος	Ναι	Ναι	15
Γενησέα	Ναι	Όχι	40
Γενησέα	Όχι	Όχι	60
Φαρκαδώνα	Ναι	Όχι	100
Αμύνταιο	Ναι	Όχι	100
Διομήδεια	Όχι	Όχι	11
		Σύνολο	406

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Τύποι Κατοικιών

- Τύπος Ι : μονοκατοικία με 4 χώρους
- Τύπος ΙΙ : ισόγεια μονοκατοικία με 4 χώρους και βεράντα, καθαρή επιφάνεια κατοικίας 78,17τ.μ.
- Τύπος ΙΙΙ : μονώροφη μονοκατοικία με 5 χώρους και βεράντα, καθαρή επιφάνεια κατοικίας 98,26τ.μ.
- Τύπος IV : ισόγεια μονοκατοικία με 6 χώρους και βεράντα, καθαρή επιφάνεια κατοικίας 112,36τ.μ.
- Τύπος V : ισόγεια μονοκατοικία με 4 χώρους και βεράντα, καθαρή επιφάνεια κατοικίας 78,00 τ.μ.
- Τύπος VI : μονώροφη μονοκατοικία με 4 χώρους και βεράντα (επικλινές έδαφος), καθαρή επιφάνεια κατοικίας 83,20 τ.μ.
- Τύπος VII : ισόγεια μονοκατοικία με 5 χώρους και βεράντα, καθαρή επιφάνεια κατοικίας 87,80 τ.μ.
- Τύπος VIII : μονώροφη πολυκατοικία με 4 διαμερίσματα, εκ των οποίων καθένα έχει 3 χώρους και, υπόγειο, καθαρή επιφάνεια κατοικίας 65,35 τ.μ.
- Τύπος IX : διώροφη πολυκατοικία με 6 διαμερίσματα, εκ των οποίων καθένα έχει 3 χώρους και, υπόγειο, καθαρή επιφάνεια κατοικίας 71,96 τ.μ.
- Τύπος X : μονώροφη πολυκατοικία με 5 διαμερίσματα, εκ των οποίων τα 4 έχουν 4 χώρους και το 5 έχει 3 χώρους, η καθαρή επιφάνεια κατοικίας είναι 66,00τ.μ. και 33,85 τ.μ. αντίστοιχα.
- Τύπος XI : διώροφη πολυκατοικία με 8 διαμερίσματα, εκ των οποίων τα 2 έχουν 2 χώρους, τα 4 έχουν 2 χώρους (μονομελούς και διμελούς οικογένειας) και τα υπόλοιπα 2 έχουν 1 χώρο (επικλινές έδαφος), συνολική καθαρή επιφάνεια κατοικίας 265,80 τ.μ.

Πίνακας Β.19: Προσκομισταία στην ΕΤΕ δικαιολογητικά προς λήψη δανείου

Για την αγορά έτοιμης κατοικίας ή ανέγερση κατοικίας σε ιδιόκτητο οικόπεδο	**Για ανέγερση κατοικίας σε οικόπεδο του ΕΙΥΑΑΠΟΕ**
Συμβόλαιο κτήσης ακινήτου	Βεβαίωση (από το ΕΙΥΑΑΠΟΕ) παραχώρησης του, προς κατασκευή κατοικίας, ακινήτου, κατά χρήση και κατόπιν κατά πλήρη κυριότητα.
Πιστοποιητικό μεταγραφής ακινήτου	Φωτοαντίγραφο οικοδομικής άδειας
Πιστοποιητικό ιδιοκτησίας από τη μερίδα του προκατόχου του ακινήτου	
Τυχόν αναφερόμενα στους τίτλους ιδιοκτησίας πληρεξούσια	
Για το χρηματοδοτούμενο ακίνητο • Τοπογραφικό διάγραμμα οικοπέδου • Κάτοψη ακινήτου • Φωτοαντίγραφο οικοδομικής άδειας	

Πηγή : ΕΙΥΑΑΠΟΕ, 2000: 28-29

Πορεία δανειοδοτήσεων

Πίνακας Β.20: Σύνολα εντός προγράμματος 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	960	66	629	83	5	53	13	0	1	753	58	510	127	5	7	589	39	337	529	19	71
Σύνολο	1665			141			14			1321			139			965			619		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.21: Σύνολα εκτός προγράμματος 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	781	318	0	7	0	0	10	24	0	594	154	0	55	7	0	523	109	0	352	35	0
Σύνολο	1099			7			34			748			62			632			387		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.22: Γενικό σύνολο 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	1741	384	629	90	5	53	23	24	1	1347	212	510	182	12	7	1112	148	337	881	54	71
Σύνολο	2754			148			48			2069			201			1597			1006		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.23: Σύνολα εντός προγράμματος Ν. Δράμας 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	15	4	0	0	0	0	0	0	0	14	1	0	1	0	0	14	1	0	15	0	0
Σύνολο	19			0			0			15			1			15			15		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.24: Σύνολα εκτός προγράμματος Ν. Δράμας 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	400	273	0	1	0	0	2	20	0	366	111	0	27	5	0	335	73	0	220	15	0
Σύνολο	673			1			22			377			32			408			235		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.25: Γενικό σύνολο Ν. Δράμας 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	415	277	0	1	0	0	2	20	0	380	112	0	28	5	0	349	74	0	235	15	0
Σύνολο	692			1			22			492			33			423			250		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.26: Σύνολα εντός προγράμματος Ν. Καβάλας 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	68	24	0	0	0	0	0	0	0	55	24	0	8	4	0	47	17	0	30	12	0
Σύνολο	92			0			0			79			12			64			42		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.27: Σύνολα εκτός προγράμματος Ν. Καβάλας 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	268	42	0	4	0	0	5	4	0	138	41	0	16	2	0	122	35	0	91	19	0
Σύνολο	310			4			9			179			18			157			110		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002 και ιδία επεξεργασία

Πίνακας Β.28: Γενικό σύνολο Ν. Καβάλας 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	336	66	0	4	0	0	5	4	0	193	65	0	24	6	0	169	52	0	121	31	0
Σύνολο	402			4			9			258			30			221			152		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.29: Σύνολα εντός προγράμματος Ν. Ξάνθης 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	382	19	220	24	0	0	4	0	1	306	16	182	63	0	2	210	15	150	202	3	60
Σύνολο	621			24			5			504			65			375			265		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.30: Σύνολα εκτός προγράμματος Ν. Ξάνθης 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	69	1	0	1	0	0	3	0	0	51	1	0	6	0	0	37	1	0	21	1	0
Σύνολο	70			1			3			52			6			38			22		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.31: Γενικό σύνολο προγράμματος Ν. Ξάνθης 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	451	20	220	25	0	0	7	0	1	357	17	182	69	0	2	247	16	150	223	4	60
Σύνολο	691			25			8			556			71			413			287		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.32: Σύνολα εντός προγράμματος Ν. Έβρου 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	380	15	50	40	5	5	7	0	0	285	14	0	46	1	0	235	3	0	223	2	0
Σύνολο	445			50			7			299			47			238			225		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.33: Σύνολα εκτός προγράμματος Ν. Έβρου 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	20	0	0	1	0	0	0	0	0	14	0	0	0	0	0	14	0	0	13	0	0
Σύνολο	20			1			0			14			0			14			13		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.34: Γενικό σύνολο προγράμματος Ν. Έβρου 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	400	15	50	41	5	5	7	0	0	299	14	0	46	1	0	249	3	0	236	2	0
Σύνολο	465			51			7			313			447			252			238		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.35: Σύνολα εντός προγράμματος Ν. Ροδόπης 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	115	4	359	19	0	48	2	0	0	93	3	328	9	0	5	83	3	187	59	2	11
Σύνολο	478			67			2			424			14			273			72		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.36: Σύνολα εκτός προγράμματος Ν. Ροδόπης 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	24	2	0	0	0	0	0	0	0	25	1	0	6	0	0	15	0	0	7	0	0
Σύνολο	26			0			0			26			6			15			7		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

Πίνακας Β.37 : Γενικό σύνολο προγράμματος Ν. Ροδόπης 31.12.2001

Ημερομηνία	Αιτήσεις			Ακυρώσεις αιτήσεων			Απορρίψεις αιτήσεων			Βεβαιώσεις			Ακυρώσεις βεβαιώσεων			Β΄ Δόση			Κρατική Αρωγή		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
31.12.2001	139	6	359	19	0	48	2	0	0	118	4	328	15	0	5	98	3	187	66	2	11
Σύνολο	504			67			2			450			20			288			79		

Πηγή: Πανοηλίας, 2002

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- **Σύμβαση της 30.1.1923 «περί ανταλλαγής των ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών»**

- **Ν. 1947/ 1991 (Άρθρο 51)**
- **Ν. 2080/ 1992 (Άρθρο 32)**
- **Ν. 2197/ 1994 (Άρθρο 7)**
- **Ν. 2790/ 2000**
- **Π.Δ. 2068281/ 7859/ 0022 (13.12.1990)**

VI. ΣΥΜΒΑΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ

ΥΠΟΓΡΑΦΕΝΤΑ ΤΗΙ 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1923

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ συνεφώνησαν έπὶ τῶν ἀκολούθων ὅρων:

"Αρθρον 1.

'Από τῆς 1ης Μαίου 1923, θέλει διενεργηθῆ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν Τούρκων ὑπηκόων, ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου θρησκεύματος, τῶν ἐγκατεστημένων ἐπὶ τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν, καὶ τῶν 'Ελλήνων ὑπηκόων, μουσουλμανικοῦ θρησκεύματος, τῶν ἐγκατεστημένων ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν.

Τὰ πρόσωπα ταῦτα δὲν θὰ δύναιται νὰ ἐλθωσιν ἵνα ἐγκατασταθῶσιν ἐκ νέου ἐν Τουρκία ἢ ἀντιστοίχως ἐν 'Ελλάδι, ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἢ ἀντιστοίχως τῆς 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως.

"Αρθρον 2.

Δὲν θὰ περιληφθῶσιν εἰς τὴν ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ προβλεπομένην ἀνταλλαγήν:

α') οἱ "Ελληνες κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως"

β') οἱ Μουσουλμάνοι κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Θράκης.

Θέλουσι θεωρηθῆ ὡς ἕλληνες κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πάντες οἱ "Ελληνες οἱ ἐγκατεστημένοι ἤδη πρὸ τῆς 30ῆς 'Οκτωβρίου 1918, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ὡς αὕτη καθορίζεται διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1912.

Θέλουσι θεωρηθῆ ὡς μουσουλμάνοι κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Θράκης, πάντες οἱ Μουσουλμάνοι οἱ ἐγκατεστημένοι ἐν τῇ περιοχῇ ἀνατολικῶς τῆς μεθορίου γραμμῆς τῆς καθορισθείσης τῷ 1913 διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου.

"Αρθρον 3.

Οἱ "Ελληνες καὶ οἱ Μουσουλμάνοι, οἱ ἐγκαταλείψαντες ἤδη ἀπὸ τῆς 18ης 'Οκτωβρίου 1912 τὰ ἐδάφη, ὧν οἱ ἕλληνες καὶ τοῦρκοι κάτοικοι θέλουσιν ἀμοιβαίως ἀνταλλαγῆ, θὰ θεωρηθῶσι περιλαμβανόμενοι ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ τῇ προβλεπομένῃ ἐν τῷ 1 ἄρθρῳ.

'Η ἔκφρασις «μεταναστής» ἐν τῇ παρούσῃ Συμβάσει, περιλαμβάνει πάντα τὰ φυσικὰ καὶ νομικὰ πρόσωπα τὰ μέλλοντα νὰ μεταναστεύσωσιν ἢ ἔχοντα μεταναστεύσει ἀπὸ τῆς 18ης 'Οκτωβρίου 1912.

"Αρθρον 4.

Πάντες οἱ ἱκανοὶ ἄρρενες (hommes valides), οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ὧν αἱ οἰκογένειαι ἐγκατέλειψαν ἤδη τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, οἱ κρατούμενοι νῦν ἐν Τουρκία, θὰ ἀποτελέσωσι τὸ πρῶτον τμῆμα ἐξ 'Ελλήνων, οἵτινες θὰ σταλῶσιν εἰς 'Ελλάδα συμφώνως τῇ παρούσῃ Συμβάσει.

"Αρθρον 5.

'Υπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 9 καὶ 10 τῆς παρούσης Συμβάσεως, τὰ δικαιώματα ἰδιοκτησίας καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἐν Τουρκία 'Ελλήνων ἢ τῶν ἐν 'Ελλάδι Μουσουλμάνων, οὐδόλως θέλουσι θιγῆ συνεπείᾳ τῆς γενησομένης δυνάμει τῆς παρούσης Συμβάσεως ἀνταλλαγῆς.

"Αρθρον 6.

Οὐδὲν κώλυμα θέλει παρεμβληθῆ, δι' οἱανδήποτε αἰτίαν, ὡς πρὸς τὴν ἀναχώρησιν προσώπων ἀνηκόντων εἰς τοὺς ἀνταλλακτέους πληθυσμούς. 'Εν περιπτώσει τελεσιδίκου καταδίκης εἰς ἐπανορθωτικὴν ποινὴν καὶ ἐν περιπτώσει μὴ

ὁριστικῆς καταδίκης ἢ ποινικῆς διώξεως κατὰ μετανάστου, ὁ τελευταῖος οὗτος θέλει παραδοθῆ ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν τῆς διωκούσης χώρας, εἰς τὰς Ἀρχὰς τῆς εἰς ἣν μεταβαίνει χώρας, ἵνα ἐκτίσῃ τὴν ποινήν του ἢ δικασθῆ.

Ἄρθρον 7.

Οἱ μετανάσται θέλουσιν ἀποβάλει τὴν ἰθαγένειαν τῆς ἐγκαταλειπομένης παρ' αὐτῶν χώρας καὶ ἀποκτήσει τὴν τῆς χώρας πρὸς ἣν κατευθύνονται, ἅμα τῇ ἀφίξει των εἰς τὸ ἔδαφος ταύτης.

Οἱ μετανάσται, οἱ ἐγκαταλείψαντες ἤδη τὴν μὲν ἢ τὴν ἑτέραν τῶν δύο χωρῶν καὶ μὴ ἀποκτήσαντες εἰσέτι τὴν νέαν αὐτῶν ὑπηκοότητα, θέλουσιν ἀποκτήσει τὴν ὑπηκοότητα ταύτην κατὰ τὴν χρονολογίαν τῆς ὑπογραφῆς τῆς παρούσης Συμβάσεως.

Ἄρθρον 8.

Οἱ μετανάσται θὰ ὦσιν ἐλεύθεροι νὰ συναποκομίσωσιν ἢ νὰ μεταφέρωσι τὴν πάσης φύσεως κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν χωρὶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον νὰ τοῖς ἐπιβληθῆ τέλος τι ἐξαγωγικὸν ἢ εἰσαγωγικὸν οὔτε ἄλλος τις φόρος.

Ὁμοίως τὰ μέλη πάσης κοινότητος (περιλαμβανομένου τοῦ προσωπικοῦ τῶν τεμενῶν (τζαμιῶν), μοναστηρίων (τεκκέ), ἱερατικῶν σχολῶν (μεδρεσέ), ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, σχολείων, νοσοκομείων, ἑταιρειῶν, συνεταιρισμῶν καὶ νομικῶν προσώπων ἢ ἄλλων ἱδρυμάτων οἱασδήποτε φύσεως), ἥτις θέλει ἐγκαταλείψει τὸ ἔδαφος ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων Κρατῶν, δυνάμει τῆς παρούσης Συμβάσεως, θὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ συναποκομίσωσιν ἐλευθέρως ἢ νὰ μεταφέρωσι τὴν εἰς τὴν ἑαυτῶν κοινότητα ἀνήκουσαν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν.

Ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν τῶν δύο χωρῶν θέλει παρασχεθῆ πᾶσα εὐκολία μεταφορᾶς, τῇ συστάσει τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς προβλεπομένης ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 11.

Οἱ μετανάσται οἵτινες δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ συναποκομίσωσι πᾶσαν ἢ μέρος τῆς κινητῆς αὐτῶν περιουσίας δύνανται ν' ἀφήσωσι ταύτην ἐπὶ τόπου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ ὑποχρεοῦνται νὰ καθορίσωσι, παρισταμένου καὶ τοῦ μετανάστου, τὴν ἀξίαν τῆς παρ' αὐτῶν ἐγκαταλειπομένης κινητῆς περιουσίας. Τὰ πρωτόκολλα, περιέχοντα τὸν κατάλογον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ὑπὸ τοῦ μετανάστου ἐγκαταλειπομένης κινητῆς περιουσίας, θὰ συντάσωνται εἰς 4 ἀντίτυπα, ὧν τὸ ἓν θὰ φυλάσσηται παρὰ τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, τὸ δεύτερον θὰ παραδίδηται εἰς τὴν ἐν τῷ ἄρθρῳ 11 προβλεπομένην Μικτὴν Ἐπιτροπήν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς βάσις διὰ τὴν ἐν τῷ ἄρθρῳ 9 προβλεπομένην ἐκκαθάρισιν, τὸ τρίτον ἀντίτυπον θὰ παραδίδηται εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς εἰς ἣν μεταναστεύει χώρας καὶ τὸ τέταρτον εἰς τὸν μετανάστην.

Ἄρθρον 9.

Ἡ ἀκίνητος ἀγροτικὴ ἢ ἀστικὴ περιουσία, ἡ ἀνήκουσα εἰς τοὺς μετανάστας, εἰς τὰς ἐν τῷ ἄρθρῳ 8 ἀναφερομένας κοινότητας, ὡς καὶ ἡ παρὰ τῶν μεταναστῶν ἢ τῶν κοινοτήτων ἐγκαταλειπομένη κινητὴ περιουσία, θέλουσιν ἐκκαθαρισθῆ συμφώνως πρὸς τὰς κατωτέρω διατάξεις ὑπὸ τῶν μικτῶν ἐπιτροπῶν τῶν προβλεπομένων ἐν ἄρθρῳ 11.

Αἱ περιουσίαι, αἱ κείμεναι εἰς τὰ ἐδάφη τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγήν, ἀνήκουσαι δὲ εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἢ εἰς εὐαγῆ καθιδρύματα κοινοτήτων ἐγκατεστημένων εἰς ἐδάφος μὴ ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἀνταλλαγήν, θέλουσιν ὁμοίως ἐκκαθαρισθῆ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους.

Ἄρθρον 10.

Ἡ ἐκκαθάρισις τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῆς ἀνηκούσης εἰς πρόσωπα ἐγκαταλείψαντα ἤδη τὰ ἐδάφη τῶν Ὑπὸ Ἀνταλλαγὴν Συμβαλλομένων Μερῶν, θεωρούμενα δὲ δυνάμει τοῦ ἄρθρου 3 τῆς παρούσης Συμβάσεως ὡς ὑπαγόμενα εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, θέλει συντελεσθῆ συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 9 καὶ ἀνεξαρτήτως παντὸς μέτρου οἱουδήποτε χαρακτῆρος, ὅπερ, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους ἢ ἄλλα διοικητικὰ μέτρα πάσης φύσεως, θεσπισθέντα ἀπὸ τῆς 18ης Ὀκτωβρίου 1912 ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν Τουρκίᾳ ἢ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα οἱονδήποτε περιορισμὸν τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῆς περιουσίας ταύτης, οἷον κατάσχεσιν, ἀναγκαστικὴν πώλησιν καὶ ἄλλα. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν εἰς τὰς ἐν τῷ παρόντι ἢ ἐν τῷ 9 ἄρθρῳ ἀναφερομένας περιουσίας εἶχον ἐπιβληθῆ μέτρον τοιαύτης φύσεως, ἡ ἀξία τούτων θέλει καθορισθῆ ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 9 προβλεπομένης Ἐπιτροπῆς, ὡς ἐὰν δὲν εἶχον ἐφαρμοσθῆ τὰ ἐν λόγῳ μέτρα.

Ὅταν ἀφορᾷ τὰς ἀπαλλοτριωθείσας περιουσίας, ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ θέλει προβῆ εἰς νέαν ἐκτίμησιν τῶν ἀπὸ τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1912 ἀπαλλοτριωθεισῶν τούτων περιουσιῶν, αἵτινες ἀνῆκον εἰς πρόσωπα ὑποκείμενα εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δύο χωρῶν καὶ αἵτινες κεῖνται εἰς τὰ ὑποκείμενα εἰς ἀνταλλαγὴν ἐδάφη. Ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ καθορίσῃ ὑπὲρ τῶν ἰδιοκτητῶν ἀντιστάθμισμα πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας, ἣν θέλει βεβαιώσει. Τὸ ποσὸν τοῦ ἀντισταθμίσματος τούτου θέλει ἀχθῆ εἰς πίστωσιν τῶν ἰδιοκτητῶν τούτων καὶ εἰς χρέωσιν τῆς Κυβερνήσεως, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ ἀπαλλοτριωθέντα ἀκίνητα.

Εἰς ἣν περίπτωσιν τὰ ἐν τοῖς ἄρθροις 8 καὶ 9 ἀναφερόμενα πρόσωπα δὲν ἤθελον εἰσπράξει τὸ εἰσόδημα τῶν περιουσιῶν τῆς καρπώσεως, τῶν ὁποίων εἶχον κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον στερηθῆ, ἡ ἀνταπόδοσις τῆς ἀξίας τῶν εἰσοδημάτων θέλει τοῖς ἐξασφαλισθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μέσης προπολεμικῆς ἀποδόσεως, καθ' ὃν τρόπον θέλει ὁρίσει ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπή.

Ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 11 προβλεπομένη Μικτὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἐν Ἑλλάδι περιουσιῶν τῶν Βακουφίων καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀπορρεόντων δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων ὡς καὶ τῶν ἀναλόγων ἱδρυμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς Ἕλληνας ἐν Τουρκίᾳ θέλει ἐμπνευσθῆ ἐκ τῶν καθιερωθεισῶν ἀρχῶν εἰς τὰς προηγουμένας Συνθήκας, ὅπως ἐξασφαλίσῃ πλήρως τὰ δικαιώματα καὶ συμφέροντα τῶν ἱδρυμάτων τούτων καὶ τῶν ἰδιωτῶν τῶν ἐχόντων σχετικὰ συμφέροντα.

Ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 11 προβλεπομένη Μικτὴ Ἐπιτροπὴ θέλει ἐφαρμόσει τὰς διατάξεις ταύτας.

"Αρθρον 11.

Ἐντὸς προθεσμίας ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς παρούσης Συμβάσεως, θέλει ἱδρυθῇ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ ἐδρεύουσα ἐν Τουρκίᾳ ἢ ἐν Ἑλλάδι καὶ συνισταμένη ἐκ τεσσάρων μελῶν δι' ἕκαστον τῶν Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν, καὶ ἐκ τριῶν μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῶν Δυνάμεων τῶν μὴ μετασχουσῶν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1914—1918. Ἡ προεδρεία τῆς Ἐπιτροπῆς θέλει ἀσκηθῇ διαδοχικῶς ὑφ' ἑνὸς ἐκ τῶν οὐδετέρων τριῶν τούτων μελῶν.

Ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ συνιστᾷ, εἰς οὓς ἤθελεν ἐγκρίνει τόπους, Ὑποεπιτροπὰς ἐργαζομένας ὑπὸ τὰς διαταγάς της. Ἑκάστη τούτων θ' ἀποτελῆται ἐξ ἑνὸς Τούρκου, ἑνὸς Ἕλληνος ὡς μελῶν καὶ ἑνὸς Προέδρου οὐδετέρου, ὑποδειχθησομένου ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ θὰ καθορίσῃ τὴν εἰς τὰς Ὑποεπιτροπὰς ἀνατεθησομένην ἐξουσίαν.

"Αρθρον 12.

Ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ θέλει ἀσκεῖ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ διευκολύνει τὴν ὑπὸ τῆς παρούσης Συμβάσεως προβλεπομένην μετανάστευσιν καὶ προβαίνει εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 9 καὶ 10 ἐκκαθάρισιν τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας.

Θέλει ὁρίζει τὸν τρόπον τῆς μεταναστεύσεως καὶ τῆς ὡς ἄνω ὁριζομένης ἐκκαθαρίσεως.

Ἐν γένει ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ θὰ δύναται νὰ λαμβάνῃ πάντα τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παρούσης Συμβάσεως καὶ θὰ λύῃ πᾶν ἐκ τῆς Συμβάσεως ταύτης ἀναφυόμενον ζήτημα.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς θὰ λαμβάνωνται κατὰ πλειονοψηφίαν.

Πᾶσα διαφορὰ ἀφορῶσα τὰς ὑπὸ ἐκκαθάρισιν περιουσίας, δικαιώματα καὶ συμφέροντα θέλει κανονίζηται ὁριστικῶς ὑπ' αὐτῆς.

"Αρθρον 13.

Ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ θὰ ἔχῃ πᾶν δικαίωμα ὅπως διατάξῃ τὴν ἐνέργειαν ἐκτιμήσεως τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῆς ἐκκαθαρισθησομένης δυνάμει τῆς παρούσης Συμβάσεως, ἀφοῦ ἐξετάσῃ τοὺς ἐνδιαφερομένους ἢ ἀφοῦ ἀρμοδίως καλέσῃ αὐτοὺς πρὸς ἐξέτασιν.

Ὡς βάσις ἐκτιμήσεως τῶν ὑπὸ ἐκκαθάρισιν περιουσιῶν θέλει ληφθῇ ἡ εἰς χρυσὸν ἀξία των.

"Αρθρον 14.

Ἡ Ἐπιτροπὴ θέλει παραδώσει εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον ἰδιοκτήτην δήλωσιν ἀναγράφουσαν τὸ εἰς αὐτὸν ὀφειλόμενον ποσὸν ἐκ τῆς στερήσεως τῆς περιουσίας του, ἥτις περιουσία θέλει παραμείνῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὁποίας αὕτη κεῖται.

Τὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰρημένων δηλώσεων ὀφειλόμενα ποσὰ θ' ἀποτελέσωσιν ὀφειλὴν τῆς Κυβερνήσεως τῆς χώρας, εἰς ἣν θὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἐκκαθάρισις, ἐναντι τῆς Κυβερνήσεως τῆς χώρας, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ μετανάστης. Οὗτος δικαιοῦται κατ' ἀρχὴν νὰ λάβῃ ἐν τῇ χώρᾳ, ἔνθα μεταναστεύει καὶ διὰ τὰ ποσὰ ἅτινα τῷ ὀφείλονται, περιουσίαν ἴσης ἀξίας καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως οἵα ἡ παρ' αὐτοῦ ἐγκαταλειφθεῖσα.

Κατὰ ἓξ μῆνας θέλει καταρτίζηται λογαριασμὸς τῶν παρὰ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων ὀφειλομένων ποσῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω ἐκδιδομένων δηλώσεων.

Κατὰ τὴν γενικὴν ἐκκαθάρισιν, ἐὰν ὑφίσταται ἰσοτιμία μεταξὺ τῶν ἀμοιβαίως ὀφειλομένων ποσῶν, οἱ σχετικοὶ λογαριασμοὶ θέλουσι συμψηφισθῇ. Ἐὰν ἡ μία τῶν Κυβερνήσεων εἶναι ὀφειλέτις ἐναντι τῆς ἑτέρας μετὰ τὸν γενόμενον συμψηφισμόν, τὸ χρεωστικὸν ὑπόλοιπον θέλει καταβληθῇ τοῖς μετρητοῖς. Ἐὰν ἡ ὀφειλέτις Κυβέρνησις ζητήσῃ προθεσμίας διὰ τὴν καταβολὴν ταύτην, ἡ Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ τῇ παράσχῃ ταύτας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως τὸ ὀφειλόμενον ποσὸν πληρωθῇ τὸ πολὺ εἰς τρεῖς ἐτησίας δόσεις. Ἡ Ἐπιτροπὴ θέλει ὁρίζει τοὺς πληρωτέους τόκους κατὰ τὰς προθεσμίας ταύτας.

Ἐὰν τὸ πληρωτέον ποσὸν εἶναι ἀρκούντως σημαντικὸν καὶ ἀπαιτεῖ μακροτέρας προθεσμίας, ἡ ὀφειλέτις Κυβέρνησις θὰ πληρώσῃ τοῖς μετρητοῖς ποσὸν καθοριστέον ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς μέχρι 20 ο/ο ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ καὶ θὰ ἐκδώσῃ διὰ τὸ ὑπόλοιπον ὁμολογίας δανείου ἀποφερούσας τόκον καθορισθησόμενον ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐξοφλητέας εἰς διάστημα εἴκοσι ἐτῶν κατὰ μέγιστον ὅριον. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου τούτου ἡ ὀφειλέτις Κυβέρνησις θὰ διαθέσῃ ἐγγυήσεις ἐγκρινομένας ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ διαχείρισις τῶν ἐγγυήσεων τούτων ὡς καὶ ἡ εἴσπραξις τῶν προσόδων αὐτῶν θέλει ἐνεργεῖται ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐν Κων)πόλει ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τοῦ Δημοσίου Χρέους. Ἐν περιπτώσει ἀσυμφωνίας ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐγγυήσεις ταύτας, ὁ καθορισμὸς τούτων ἀνατίθεται εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

"Αρθρον 15.

Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς μεταναστεύσεως τὰ ἐνδιαφερόμενα Κράτη θέλουσι προκαταβάλει χρηματικὰ ποσὰ εἰς τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπήν, κατὰ τοὺς παρ' αὐτῆς ὁρισθησομένους ὅρους.

"Αρθρον 16.

Αἱ Κυβερνήσεις τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος θέλουσι συμφωνήσει μετὰ τῆς ἐν τῷ 11 ἄρθρῳ προβλεπομένης Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος τὰς γενησομένας γνωστοποιήσεις εἰς τὰ πρόσωπα, ἅτινα δέον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ἐδάφη των δυνάμει τῆς παρούσης Συμβάσεως καὶ τοὺς λιμένας εἰς οὓς τὰ ἐν λόγῳ πρόσωπα θέλουσι κατευθυνθῇ, ὅπως μεταφερθῶσιν εἰς τὰς χώρας τοῦ προορισμοῦ των.

Τὰ Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη ἀναλαμβάνουσιν ἀμοιβαίως τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως οὐδεμία ἄμεσος ἢ ἔμμεσος πίεσις ἀσκηθῇ ἐπὶ τῶν μελλόντων νὰ ἀνταλλαγῶσι πληθυσμῶν ἵνα ἐξαναγκασθῶσι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς ἑστίας των ἢ ἀποξενωθῶσι τῆς περιουσίας των πρὸ τῆς ὁριζομένης προθεσμίας διὰ τὴν ἀναχώρησίν των. Ἀναλαμβάνουσιν ὁμοίως τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως μὴ ὑποβάλωσι τοὺς ἐγκαταλείψαντας ἢ μέλλοντας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν χώραν μετανάστας εἰς οὐδένα φόρον ἢ τέλος ἔκτακτον. Οὐδὲν ἐμπόδιον θέλει παρεμβληθῇ διὰ τὴν παρὰ τῶν κατοίκων, τῶν δυνάμει τοῦ ἄρθρου 2 ἐξαιρουμένων τῆς ἀνταλλαγῆς περιοχῶν, ἐλευθέραν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος αὐτῶν ὅπως παραμείνωσιν ἐκεῖ ἢ ἐπιστρέψωσιν καὶ ἀπολαμβάνωσιν ἀκωλύτως τῆς ἐλευθερίας των καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν ἰδιοκτησίας ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἡ διάταξις αὕτη δὲν θέλει προβληθῇ ὡς λόγος παρεμποδίσεως τῆς ἐπευθέρας ἀποξενώσεως τῆς περιουσίας τῆς ἀνηκούσης εἰς τοὺς κατοίκους τῶν εἰρημένων περιοχῶν τῶν ἐξαιρουμένων τῆς ἀνταλλαγῆς ὡς καὶ τῆς ἐκουσίας ἀναχωρήσεως ἐκείνων ἐκ τῶν κατοίκων τούτων, οἵτινες ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Τουρκίαν ἢ τὴν Ἑλλάδα.

Ἄρθρον 17.

Αἱ δαπάναι τῆς συντηρήσεως καὶ λειτουργίας τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῆς θέλουσιν ἐπιβαρύνει κατὰ τὴν ὁρισθησομένην ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναλογίαν τὰς ἐνδιαφερομένας Κυβερνήσεις.

Ἄρθρον 18.

Τὰ Ὑψηλὰ Συμβαλλόμενα Μέρη ὑποχρεοῦνται νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς τὴν οἰκείαν αὐτῶν νομοθεσίαν τὰς τυχὸν ἀναγκαίας τροποποιήσεις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παρούσης Συμβάσεως.

Ἄρθρον 19.

Ἡ παροῦσα Σύμβασις θὰ ἔχῃ τὸ αὐτὸ κῦρος καὶ τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔναντι τῶν ὧδε Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν, ὡσεὶ περιελαμβάνετο αὕτη ἐν τῇ Συνθήκῃ Εἰρήνης, ἥτις θέλει συναφθῇ μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ ἰσχὺς αὐτῆς ἄρχεται ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς εἰρημένης Συνθήκης παρὰ τῶν δύο Ὑψηλῶν Συμβαλλομένων Μερῶν.

ΠΡΟΣ ΠΙΣΤΩΣΙΝ ΤΟΥΤΩΝ, οἱ ὑπογεγραμμένοι Πληρεξούσιοι, ὧν τὰ πληρεξούσια ἔγγραφα εὑρέθησαν ἐν πλήρει τάξει καὶ κατὰ τοὺς ἀπαιτουμένους τύπους, ὑπέγραψαν τὴν παροῦσαν Σύμβασιν.

ΕΓΕΝΕΤΟ ἐν Λωζάννῃ, τῇ 30ῇ Ἰανουαρίου 1923, εἰς τρία ἀντίτυπα, ὧν τὸ ἓν θέλει ἐπιδοθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τὸ ἕτερον εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Μεγάλης Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Τουρκίας καὶ τὸ τρίτον θέλει κατατεθῇ εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Κυβερνήσεως τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἥτις θέλει ἐπιδώσει ἐπίσημα αὐτοῦ ἀντίγραφα εἰς τὰς λοιπὰς Δυνάμεις αἵτινες θὰ ὑπογράψωσι τὴν Συνθήκην Εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας.

(Τ. Σ.) Ε. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ
» Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

(Τ. Σ.) M. ISMET
» Dr. RIZA NOUR
» HASSAN

ΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 13 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1990	ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 782

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ριση σύστασης του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ» (Ε.Ι.Α.-Ι.Ο.Ε.) και κύρωση του οργανισμού αυτού 1

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

πλήρωση ενιαίου τιμολογίου τελών χρήσης μηχανημάτων Νοαρχιακών Ταμείων. 2
ιτογράφηση του ομογενούς αλλοδαπού Ιωάννη ΤΣΑΜΗ του βασιλείου και άλλων τεσσάρων (4) ατόμων 3
ιτογράφηση της ομογενούς αλλοδαπής ΓΑΚΗ Ειρήνης συζ. Νιολάου, το γένος ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Ανδρόνικου 4
ποποίηση της απόφασης Γ3Ε/Φ.40.5/5/24.6.82 Σύσταση - ύγκρότηση Υπηρ. Συμβουλίου της Φιλίππου Ενώσεως Ελλάος 5
ποποίηση της απόφασης Γ3Ε/φ. 30.5./1/24.6.82 (Σύσταση - ύγκρότηση Υπηρ. Συμβουλίου της Επιτροπής Ολυμπιακών γώνων) 6
ποποίηση του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας της Κοινότητας Σορωνής Ρόδου 7
ποποίηση του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας της Κοινότητας Παστίδας Ρόδου 8
κρότησης διοικητικής Επιτροπής Στρατιωτικών Επιτάξεων στο Ν. Σερρών 9

Διορθώσεις σφαλμάτων

θωση σφαλμάτων στην αριθ. 25346/7.9.90 απόφαση του Υφυπουργού Πολιτισμού 10

ΠΡΟΕΔΡΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

θ. 2068281/7859/0022 (1)

κριση σύστασης του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία «ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ» (Ε.Ι.Α.-Π.Ο.Ε.) και κύρωση του οργανισμού αυτού.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

.. Την αριθ. 1576/31.8.90 πράξη της συμβολαιογράφου Αθηνών νας Σίμου - Κοσμάτου με την οποία το Ελληνικό Δημόσιο εκπροσωμενο δια του Υπουργού Εξωτερικών σύστησε κοινωφελές ίδρυμα με επωνυμία «ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ» και με έδρα την Αθήνα.

2. Τις διατάξεις του άρθρου 8 του Ν. 1893/1990 «Κύρωση Συμφωνίας και προσθήκες στον Ν. 419/1976 «Οργανισμός του Υπουργείου Εξωτερικών».

3. Τις διατάξεις των άρθρων: α) 95 και 98 του ΑΝ. 2039/39, β) 101 και 119 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα και γ) 108 έως και 114 και 117 εως και 121 του Αστικού Κώδικα.

4. Την από 16.10.1990 γνωμοδότηση του Συμβουλίου Εθνικών Κληρ/των με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εξωτερικών και Οικονομικών αποφασίζουμε:

Άρθρο μόνο

1. Εγκρίνουμε τη σύσταση του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία «ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ» η οποία έγινε από το Ελληνικό Δημόσιο εκπροσωπούμενου δια του Υπουργού Εξωτερικών με την αριθ. 1576/31.8.90 πράξη της συμβολαιογράφου Αθηνών Άννας - Σίμου - Κοσμάτου.

Το ίδρυμα τούτο αποτελεί νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, υπάγεται στην εποπτεία και τον έλεγχο των Υπουργών Εξωτερικών και Οικονομικών και διέπεται από τις διατάξεις της παραπάνω συστατικής του πράξης του παρακάτω οργανισμού, του ΑΝ 2039/39 και των διαταγμάτων που εκδόθηκαν ή θα εκδοθούν σε εκτέλεση του νόμου τούτου.

2. Κυρώνουμε τον οργανισμό διοίκησης και διαχείρισης του ιδρύματος τούτου, που αποτελείται από εννέα (9) άρθρα και καταχωρίζεται παρακάτω:

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Διοίκησης και διαχείρισης του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία «ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ».

ΑΡΘΡΟ 1
ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Οι πόροι του Ιδρύματος προέρχονται από:

α) Δραχμές εκατό χιλιάδες (100.000) που καταβάλλει ο Υπουργός Εξωτερικών εκ των διαθεσίμων του Υπουργείου.

β. α. Επιχορήγηση του Δημοσίου

β. Δωρεές νομικών κασι φυσικών προσώπων.

γ. Επιχορηγήσεις απο Διεθνείς Οργανισμούς και Ιδρύματα του εσωτερικού και εξωτερικού.

ΑΡΘΡΟ 2.
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Το ίδρυμα επιδιώκει την πραγματοποίηση των σκοπών ίδρυσης του με σειρά δραστηριοτήτων που είναι οι εξής:

Α. ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

α. Εποπτεύει και συντονίζει τις δραστηριότητες του Ιδρύματος και των υπ' αυτού εφαρμοζομένων προγραμμάτων.

β. Σχεδιάζει κοινωνικά, στεγαστικά και εργασιακά προγράμματα και μεριμνά για την ανάθεση και εφαρμογή τους.

γ. Εξασφαλίζει την σωστή διαχείριση των πόρων που απαιτούνται

για την λειτουργία του Ιδρύματος και την εφαρμογή των προγραμμάτων του.

δ. Συλλέγει και επεξεργάζεται πληροφορίες που αφορούν το σχεδιασμό της αντιμετώπισης των θεμάτων που εμπίπτουν στους σκοπούς του Ιδρύματος.

ε. Συντονίζει τις δραστηριότητες αρμοδίων φορέων και υπηρεσιών και συνεργάζεται με τα όργανα της Πολιτείας με στόχο την υλοποίηση της κυβερνητικής πολιτικής για τους σκοπούς του Ιδρύματος.

Β. ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΩΝ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

α. Προκειμένου να εξασφαλισθεί η οργανωμένη υποδοχή των παλιννοστούντων κατά την αρχική περίοδο της εδώ παραμονής τους, το Ιδρυμα ιδρύει Κέντρα Φιλοξενίας σε διάφορες περιοχές της χώρας.

β. Σκοπός των Κέντρων αυτών είναι η υποδοχή των νεοαφικνουμένων παλλινοστούντων, η παροχή στέγης, τροφής, πληροφόρησης και διευκόλυνσης τους στην αντιμετώπιση τόσο γενικωτέρων κοινωνικών θεμάτων και ειδικοτέρων, όπως εργασίας και στέγασης. Η συνεπής και επιστημονική παροχή αυτών των υπηρεσιών διασφαλίζεται με την απασχόληση ειδικών και έμπειρων επαγγελματιών.

γ. Η προβλεπόμενη παραμονή των παλλινοστούντων στα κέντρα Φιλοξενίας είναι κατ' αρχήν δεκαπενθήμερος, πλην ειδικών περιπτώσεων που θα καθορίζονται απο τα εξουσιοδοτημένα γι' αυτό άτομα, όπως αναλυτικά θα προβλέπεται στον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας του Ιδρύματος και των Κέντρων Φιλοξενίας που θα εγκριθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος.

Γ. ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

α. Σε συνεργασία με το Υπουργείο Εσωτερικών, το ΥΠΕΧΩΔΕ, τη ΔΕΠΟΣ τη ΣΥΚΕΑ και άλλες αρμόδιες υπηρεσίες οργανισμούς και φορείς, το Ιδρυμα δύναται να ιδρύει Οικισμούς Υποδοχής παλλινοστούντων οπουδήποτε στην Ελληνική επικράτεια.

Η χρηματοδότηση της Ιδρυσης και κατασκευής των Οικισμών Υποδοχής θα γίνεται κατ' αρχήν από το συνεφθέν με το ΤΚΑΣΕ δάνειο και τους αναλογούντες εθνικούς πόρους.

β. Το Ιδρυμα σε συνεργασία με τις κατά τόπους Νομαρχίες και Ο.Τ.Α. αναλαμβάνει την λειτουργία των Οικισμών Υποδοχής.

γ. Το Ιδρυμα έχει την ευθύνη στελέχωσης των Οικισμών Υποδοχής με το κατάλληλο προς τον σκοπό λειτουργίας του διοικητικό, επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό.

δ. Όπου υπάρχει η δυνατότητα και δεν επηρεάζεται η λειτουργία συγκεκριμένων υπηρεσιών, προσωπικό θα μετατεθεί από τους Ο.Τ.Α. προκειμένου να στελεχωθούν οι αντίστοιχες υπηρεσίες των Οικισμών Υποδοχής. Τα υπάρχοντα κενά θα καλυφθούν με νέες προσλήψεις που θα εγκρίνει το Ιδρυμα. Οι επιμέρους αρμοδιότητες του προσωπικού θα καθορίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας των Οικισμών Υποδοχής που θα συνταχθεί από το Ίδρυμα.

ε. Ο κάθε Οικισμός Υποδοχής έχει την δυνατότητα φιλοξενίας περίπου χιλίων (1000) ατόμων το εξάμηνο σε κατάλληλα επιπλωμένες λυόμενες οικίες. Εκτός της δωρεάν στέγασης και της χορήγησης βασικών ειδών διατροφής, στους Οικισμούς Υποδοχής θα παρέχονται ποικίλλες άλλες υπηρεσίες. που στόχο έχουν τόσο την δημοτολογική τακτοποίηση των παλλινοστούντων και την συνολική και μεθοδευμένη προετοιμασία τους για κοινωνική ένταξη όσο και την δημιουργία συνθηκών αξιοπρεπούς διαβίωσης.

στ. Με απόφαση του ιδρύματος οι εγκαταστάσεις των Οικισμών Υποδοχής θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν μεταγενέστερα για μόνιμη στέγαση των παλλινοστούντων που θα το επιθυμούν.

Δ. ΜΟΝΙΜΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΛΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

α. Το Ίδρυμα φροντίζει για την μόνιμη αποκατάσταση των παλλινοστούντων. Προς το σκοπό αυτό διερευνά τις προϋποθέσεις εγκατάστασης σε διάφορες περιοχές συνεργαζόμενο με τους αρμόδιους φορείς και για το σκοπό αυτό συντάσσει πλήρεις και τεκμηριωμένες οικονομικά, κοινωνικά και τεχνικά μελέτες.

β. Το ίδρυμα συνεργάζεται και συντονίζει τις δραστηριότητες των μελετητικών και κατασκευαστικών φορέων που σχεδιάζουν και παράγουν κατοικίες για τους σκοπούς του Ιδρύματος.

γ. Διαχειρίζεται τα κονδύλια που διατίθενται από το Ελληνικό Δημόσιο και άλλους φορείς για τη μόνιμη στέγαση των παλλινοστούντων ομογενών.

δ. Συντάσσει το ετήσιο οικονομικό και τεχνικό πρόγραμμα παραγωγής κατοικίας για τους παλλινοστούντες σε συνάρτηση με τις ανάγκες και τις διαθέσιμες από το Ελληνικό Δημόσιο πιστώσεις.

ε. Συνεργάζεται με τους αρμόδιους οργανισμούς για την εξασφάλιση εργασίας στους παλλινοστούντες στους τόπους εγκατάστασης και κάνει προτάσεις στα αρμόδια Υπουργεία, Υπηρεσίες και Οργανισμούς για τη δημιουργία καταλλήλων εργασιακών και κοινωνικών συνθηκών, παρακολουθεί δε και συνδράμει κοινωνικά τους νεοαποκατασταθέντες παλλινοστούντες.

στ. Για την εξυπηρέτηση των παραπάνω και άλλων συναφών σκοπών το Ίδρυμα διαθέτει Διευθύνσεις στελεχωμένες με κατάλληλο για τους σκοπούς αυτούς προσωπικό, δύναται δε να συνεργάζεται με άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα για υποβοήθηση του εργου του.

ζ. Κατόπιν συνεργασίας με τους αρμόδιους φορείς το Ίδρυμα εκπονεί αναπτυξιακά προγράμματα με στόχο την δημιουργία θέσεων εργασίας, καθώς και προγράμματα στέγασης ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες εγκατάστασης των παλλινοστούντων.

η. Αναπτύσσει κάθε άλλη δραστηριότητα που στοχεύει στην ανακούφιση των νεοαφικνουμένων παλλινοστούντων και στην ολοκληρωμένη και ομαλότερη δυνατή κοινωνική τους ένταξη.

ΑΡΘΡΟ 3
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
Α. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

α. (ι) Το ίδρυμα διοικείται από πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο το οποίο μαζί με τα 2 αναπληρωματικά μέλη, ορίζονται για μια 5ετία τα δε μέλη του μπορούν να επανεκλεγούν. Ο Πρόεδρος και τα τρία μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, καθώς και ένα αναπληρωματικό ορίζονται από τον Υπουργό Εξωτερικών, ενώ ένα τακτικό και ένα αναπληρωματικό από τον Υπουργό Οικονομικών.

(ιι) Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου εκπροσωπεί το Ίδρυμα σε κάθε έννομη σχέση του ενώπιον κάθε αρχής, κρατικής, ημικρατικής ή ιδιωτικής, καθώς και κάθε δικαστηρίου ή τρίτου. Δύναται να εκχωρεί την εκπροσώπηση αυτή εγγράφως τόσο σε άλλο μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου όσο και στον Διευθύνοντα Σύμβουλο. Συγκαλεί τις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου και τις διευθύνει. Υπογράφει τα σημαντικά έγγραφα του Ιδρύματος.

β. (ι) Το Διοικητικό Συμβούλιο εντός δέκα (10) ημερών από του ορισμού του συνέρχεται σε σώμα και εκλέγει Αντιπρόεδρο και Διευθύνοντα Σύμβουλο.

(ιι) Ο Αντιπρόεδρος αντικαθιστά τον Πρόεδρο σε περίπτωση κωλύματος του τελευταίου ή σε περίπτωση που έχει προς τούτο γραπτή εξουσιοδότηση από τον Πρόεδρο.

γ. Σε περίπτωση θανάτου - ή παραίτησης ή συνεχούς αδικαιολόγητης απουσίας, πέραν των τριών συνεδριάσεων, κάποιου μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου, εισέρχεται στο Διοικητικό Συμβούλιο το έχον σειρά προτεραιότητας αναπληρωματικό μέλος, για την μέχρι της λήξης της θητείας του Διοικητικού Συμβουλίου χρονική περίοδο. Εάν το αναπληρούμενο μέλος κατείχε αξίωμα, το Διοικητικό Συμβούλιο μετα την είσοδο του αναπληρωματικού μέλους, αποφασίζει για το αξίωμα του χωρίς να αποκλείεται ανακατανομή των αξιωμάτων.

δ. Το Διοικητικό Συμβούλιο συνέρχεται τακτικώς μεν μια φορά το μήνα, εκτάκτως δε οπότε το ζητήσει ο Πρόεδρος ή τρία (3) από τα μέλη του. Βρίσκεται σε απαρτία παρόντων τουλάχιστον τεσσάρων (4) τακτικών μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας το θέμα επανατίθεται προς συζήτηση στην επόμενη συνεδρίαση η οποία ορίζεται από τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου. Σε περίπτωση και νέας ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου.

ε. Τα αναπληρωματικά μέλη δύναται να συμμετέχουν άνευ ψήφου στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου.

στ. Το Διοικητικό Συμβούλιο διοικεί και διαχειρίζεται τις υποθέσεις του Ιδρύματος, καθώς και την κινητή και ακίνητη περιουσία του.

ζ. Εξασφαλίζει την αναγκαία χρηματορροή για την λειτουργία του Κεντρικού Καταστήματος του Ιδρύματος, καθώς και των επί μέρους προγραμμάτων και δραστηριοτήτων του.

η. Μεριμνά για την συνεπή εφαρμογή της πολιτικής του Ιδρύματος, η οποία χαράσσεται από το Υπουργείο Εξωτερικών και τηρεί ενήμερο τον Υπουργό Εξωτερικών και άλλα μελη της Κυβερνήσεως, οπότε απαιτείται για την εξέλιξη της εφαρμογής της Κυβερνητικής πολιτικής.

θ. Εγκρίνει την εσωτερική οργάνωση και τους κανονισμούς λειτουργίας του Ιδρύματος.

ι. Εγκρίνει, μετά από εισήγηση του διευθύνοντος Συμβούλου, τον προϋπολογισμό του Ιδρύματος.

ι. Εγκρίνει μετά από εισήγηση του Διευθύνοντος Συμβούλου, τον ιο ισολογισμό και την έκθεση πεπραγμένων, (απολογισμό).
ι. Εγκρίνει τις προμήθειες άνω του ποσού των 20.000.000 δρχ. ι από εισήγηση του Συμβουλίου Διεύθυνσης.
ι. Με ομόφωνη γνώμη και με έγκριση του Υπουργού Εξωτερικών, ει ποιοι εκ των παλλινοστούντων εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του ματος και ως εκ τούτου δύναται να απολαμβάνουν των υπ' αυτού εχομένων υπηρεσιών.
ι. Η αμοιβή των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιδρύματος εται με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών.

Β. ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

ορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος εκ των τακτι- ή αναπληρωματικών μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και οι αρ- ότητές του είναι:
. Προϊσταται και εποπτεύει όλες τις δραστηριότητες και υπηρεσίες Ιδρύματος, στα πλαίσια που του ορίζει το Διοικητικό Συμβούλιο.
. Παρίσταται στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, εισηαι δε θέματα διοίκησης, διαχειρίσεως και λειτουργίας του Ιδρύμα-
. Εγκρίνει τις προμήθειες μέχρις ενός εκατομ. (1.000.000) δρχ. κοινού με τον Διευθυντή της Διευθύνσεως, η οποία εισηγείται την ική δαπάνη.
. Φροντίζει για την υλοποίηση των αποφάσεων του Διοικητικού βουλίου.
. Ορίζει τα διευθυντικά στελέχη.
Προσλαμβάνει, απολύει, ρυθμίζει το ωράριο εργασίας και τις αμοιτου προσωπικού.
. Εντέλλεται την πληρωμή των δαπανών εκείνων για τις οποίες τον εξουσιοδοτήσει το Διοικητικό Συμβούλιο.
. Συγκροτεί επιτροπές για την καλύτερη λειτουργία του Ιδρύματος.
. κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Διοικητικού Συμβουλίου, δύναται κχωρεί αρμοδιότητες του σε άλλα μελη του προσωπικού του Ιδρύος.
Υπογράφει την τρέχουσα αλληλογραφία του Ιδρύματος.
ι. Παραπέμπει, οποιοδήποτε θέμα προς συζήτηση και λήψη απόφαστο Συμβούλιο Διεύθυνσης.
ι. Η θητεία του Διευθύνοντος Συμβούλου είναι κατ' αρχήν 5ετής, ται δε να ανανεωθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο.
ι. Η αμοιβή του ορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο σε σύσκεψη οποία ο ίδιος δεν συμμετέχει.

Γ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ

ο Συμβούλιο Διεύθυνσης αποτελείται από τον Διευθύνοντα Σύμιο και τους Διευθυντές των επί μέρους Διευθύνσεων του Ιδρύματος, γητής είναι ο εκάστοτε Διευθυντής, στην αρμοδιότητα του οποίου γεται το προς εισήγηση θέμα.
ο Συμβούλιο Διεύθυνσης έχει τις ακόλουθες αρμοδιότητες:
. Αποφασίζει για την προμήθεια του εξοπλισμού του κεντρικού καήματος.
. Εγκρίνει τις προμήθειες από ένα εκατομ. (1.000.000) ως είκοσι ομ. (20.000.000) δρχ. μετά από εισήγηση της αρμόδιας διεύθυνγνωστοποιώντας τις αποφάσεις του στην επόμενη σύσκεψη του ητικού Συμβουλίου.
Εγκρίνει προγράμματα και δραστηριότητες των οποίων ο προϋπόσμός είναι της τάξης των παραπάνω μεγεθών.

ΑΡΘΡΟ 4
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
Α. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

ο προσωπικό προσλαμβάνεται με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου ή εφόούτο είναι δυνατόν με αποσπάσεις από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα. η σύμβαση πρόσληψης αναφέρεται ρητά ότι με την παύση των ερών του Ιδρύματος το προσωπικό απολύεται αυτοδίκαια ή, εφόσον ειται για απόσπαση, επανέρχεται στην υπηρεσία όπου ανήκει οργα-

Οι αμοιβές και λοιπές συνθήκες εργασίας είναι αντίστοιχες αυτών διωτικού τομέα. Το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος καθορίζει αίσια των αμοιβών του προσωπικού ανάλογα με το επίπεδο ευθύτην επαγγελματική εμπειρία, και τις απαιτήσεις της θέσης.
ρος τον σκοπό αυτό το Ίδρυμα δύναται να συμβουλεύεται δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς που ειδικεύονται στην οργάνωση και την αμοιβή της εργασίας.

γ. Το Διοικητικό Συμβούλιο σταθμίζοντας όλους τους παράγοντες διαμορφώνει ετήσια πολιτική αμοιβών του προσωπικού. Προς τούτο καθορίζονται οι ελάχιστες και μέγιστες αμοιβές κάθε θέσης και η Διεύθυνση του Ιδρύματος κινείται μέσα στα πλαίσια αυτά.

δ. Τους όρους των συμβάσεων πρόσληψης όλου του προσωπικού συντάσσει ο Διευθύνων Σύμβουλος λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές εισηγήσεις των αρμοδίων Διευθύνσεων.

Β. ΔΟΜΗ

α. ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: Θ' αποτελείται από τις ακόλουθες διευθύνσεις με το αναγκαίο για τη λειτουργία τους προσωπικό.

I. Γενική Διεύθυνση (Βορείου ή και Νοτίου Ελλάδος)
II. Διεύθυνση Κοινωνικών Υπηρεσιών
III. Διεύθυνση στεγαστικού Προγράμματος
IV. Διεύθυνση Διοικητικού
V Διεύθυνση Οικονομικού.

Οι Διευθύνσεις αυτές δύνανται να αυξάνονται ή να μειώνονται με απόφαση του Διοκητικού Συμβουλίου ανάλογα με τις ανάγκες.

Β. ΚΕΝΤΡΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Ι. Στελεχώνονται με το προσωπικό εκείνο που εξασφαλίζει τη σωστή λειτουργία του Κέντρου και την παροχή των ακολούθων υπηρεσιών για περίπου 15 ημέρες:

– Δωρεάν παροχή στέγης και διατροφής ·
Ενημέρωση για επεγγελματικά θέματα, εξεύρεση εργασίας.
– Υποστήριξη στην αντιμετώπιση κοινωνικών τους θεμάτων.
– Τακτοποίηση διαφόρων γραφειοκρατικών εκκρεμοτήτων τους (εκτελωνισμό οικοσκευής, μετάφραση πιστοποιητικών κλπ.)
– Αντιμετώπιση άμεσων και επειγόντων θεμάτων υγείας.

ιι. Κατ' αρχήν προβλέπεται η λειτουργία τριών (3) Κέντρων Φιλοξενίας σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα δύνανται όμως με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου να αυξάνονται ή να μειώνονται κατά τις ανάγκες, κατόπιν τεκμηριωμένης υπηρεσιακής εισηγήσεως ή και κατόπιν εντολής του Υπουργείου Εξωτερικών.

ΑΡΘΡΟ 5
ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

Σκοποί του Ιδρύματος είναι η υποδοχή, φιλοξενία και αρωγή με στόχο την ομαλή προσαρμογή και κοινωνική ένταξη εκείνων των παλιννοστούντων ομογενών, οι οποίοι λόγω των ιδιόμορφων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συνθηκών που επικρατούν στη χώρα προέλευσής τους και της μη προγραμματισμένης παλιννόστησης, αντιμετωπίζουν επιπλέον δυσκολίες επιβίωσης, προσαρμογής και αποκατάστασης. Ειδικώτερα το Ίδρυμα αποσκοπεί:

α. Στην οργανωμένη και σχεδιασμένη υποδοχή των νεοαφικνουμένων παλιννοστούντων με στόχο την αντιμετώπιση των άμεσων υλικών και κοινωνικών αναγκών τους, με τη δημιουργία Κέντρων Φιλοξενίας και Οικισμών Υποδοχής.

β. Στην προετοιμασία των παλιννοστούντων για ανεξαρτητοποίηση ή παραπομπή τους στο επόμενο στάδιο οργανωμένης φιλοξενίας που είναι οι Οικισμοί Υποδοχής.

γ. Δημιουργία συνθηκών μόνιμης στέγασης και εγκατάστασης των παλιννοστούντων σε συνδυασμό με την δημιουργία συνθηκών επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

δ. Στην παροχή κάθε δυνατής πληροφόρησης προς όλους τους παλιννοστούντες που προσεγγίζουν το Ίδρυμα.

ε. Στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των διαφόρων φορέων σε θέματα που αφορούν τους παλιννοστούντες και δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες υποδοχής και ομαλής ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία.

στ. Στην ενημέρωση και συνεργασία με άλλους κρατικούς, ημικρατικούς και ιδιωτικούς φορείς, των οποίων οι δραστηριότητες μπορούν να συμβάλουν θετικά στην αντιμετώπιση των ποικίλλων αναγκών των παλιννοστούντων.

ζ. Δημιουργία προϋποθέσεων για εκμάθηση γλώσσας, επαγγελματική επανεκπαίδευση - αποκατάσταση. Προετοιμασία των παιδιών για ένταξή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

ΑΡΘΡΟ 6
ΕΠΩΝΥΜΙΑ - ΝΟΜΙΚΗ ΜΟΡΦΗ - ΕΔΡΑ

α. Το Κοινωνικό Ίδρυμα φέρει την επωνυμία ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (ΕΙΑΠΟΕ). Αποτελεί νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και διέπεται από τις διατάξεις της συστατικής του πράξης, του παρόντος οργανισμού, του Α.Ν.2039/1939, όπως κάθε φορά ισχύει ο νόμος αυτός και των διαταγμάτων που εκδόθηκαν ή θα εκδοθούν σε εκτέλεση του νόμου τούτου. Το Ίδρυμα εποπτεύεται από τους Υπουργούς Εξωτερικών και Οικονομικών.

β. Το Ίδρυμα εδρεύει στην Αθήνα και έχει σφραγίδα σχήματος στρογγυλού με τις λέξεις ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ και την χρονολογία ίδρυσης του 1990.

ΑΡΘΡΟ 7
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ
ΔΙΑΛΥΣΗ - ΤΥΧΗ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ

α. Η τροποποίηση του παρόντος αποφασίζεται με ομόφωνη γνώμη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.

β. Η διάλυση του Ιδρύματος αποφασίζεται με ομόφωνη γνώμη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου μετά παρέλευση επταετίας από την ίδρυσή του ή νωρίτερα εφόσον παύσουν οι εργασίες του. Με την ίδια απόφαση η περιουσία του Ιδρύματος περιέρχεται στο Ελληνικό Δημόσιο.

γ. Το Ίδρυμα είτε με εντολή του Υπουργού Εξωτερικών, είτε με απόφαση των 4/5 των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου δύναται να συμπεριλάβει και άλλες ομάδες ατόμων, των οποίων οι ανάγκες είναι παρεμφερείς προς τους σκοπούς ίδρυσης του Ιδρύματος. Στην περίπτωση αυτή χρειάζεται και την έγκριση του Υπουργείου Εξωτερικών, το οποίο εποπτεύει τις δραστηριότητες του Ιδρύματος.

ΑΡΘΡΟ 8
ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ

α. Την Γενική εποπτεία του Ιδρύματος έχει το Υπουργείο Εξωτερικών προς το οποίο το Ίδρυμα υποβάλλει ετήσιες εκθέσεις των δραστηριοτήτων του.

β. Την οικονομική εποπτεία του Ιδρύματος έχει το Υπουργείο Οικονομικών, το οποίο ορίζει με απόφαση του Υπουργού Οικονομικών ελεγκτή για την διενέργεια ετήσιου τακτικού ελέγχου της οικονομικής διαχείρισης του Ιδρύματος. Όλες οι δαπάνες ελέγχου βαρύνουν το Ίδρυμα.

ΑΡΘΡΟ 9
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

α. Η λειτουργία του Ιδρύματος ορίζεται κατ' αρχήν μεν με αποφάσεις του Διοικητικού του Συμβουλίου κατόπιν δε από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας, που συντάσσεται εντός εξαμήνου από την ίορυσή του με μέριμνα του Διοικητικου Συμβουλίου.

β. Με μέριμνα του Διοικητικού Συμβουλίου θα συνταχθεί το ταχύτερο κανονισμός προμηθειών, που τίθεται σε ισχύ μετά από έγκριση του. Μέχρι τότε τις προμήθειες εντός του εγκεκριμένου προϋπολογισμού και τις δεσμεύσεις τις οποίες αναλαμβάνει το Ίδρυμα εγκρίνει τριμελής επιτροπή με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου αναλόγως του ύψους της δαπάνης. Εξαιρούνται οι συμβάσεις προσωπικού, που ρυθμίζονται στο άρθρο 4.

Στους Υπουργούς Εξωτερικών και Οικονομικών αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

Αθήνα, 23 Νοεμβρίου 1990

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΕΒΕΡΤ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΑΜΑΡΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΣΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Αριθ. 63783 (2)

Συμπλήρωση ενιαίου τιμολογίου τελών χρήσης μηχανημάτων Νομαρχιακών Ταμείων.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Έχοντας υπόψη:

Τις διατάξεις:

α) Του άρθρου 68 του Ν.Δ. 3033/54 «Κεφάλαια προς τεχνικόν εξοπλισμόν Δήμων και Κοινοτήτων».

β) Του άρθρου 9 παρ. 4 του Ν.Δ. 18/68 «Περί καταργήσεως του Κρατικού Οργανισμού Μηχ/των Δημοσίων έργων και ρυθμίσεως των εξ αυτής προκυπτόντων θεμάτων».

γ) Του άρθρου 8 της 119144/4.12.68 απόφασης Υπουργείου Εσωτερικών «Περί του τρόπου λειτουργίας, συντηρήσεως, επισκευών, διαθέσεων των καταβλητέων μισθωμάτων των μηχανημάτων των Νομ/κων Ταμείων και του τρόπου διενέργειας των δαπανών του μηχανικού εξοπλισμού».

2. Την 40239/17.7.89 απόφαση του Υπουργείου με την οποία καθορίστηκε το τιμολόγιο τελών χρήσης των μηχανημάτων των Νομαρχιακών Ταμείων.

3. Την 45612/6.7.90 απόφαση του Υπουργείου με την οποία συγκροτήθηκε επιτροπή, για τη συμπλήρωση του τιμολογίου τελών χρήσης μηχανημάτων των Νομ/κών Ταμείων.

4. Την 63783/1.10.90 αναφορά των ανωτέρω επιτροπής με την οποία υποβλήθηκε στο Υουργείο η συμπληρωματική μελέτη ανακαθορισμού των μισθωμάτων των μηχανημάτων των Νομ/κών Ταμείων.

5 Τις σημερινές δαπάνες λειτουργίας, επισκευής και συντήρησης των μηχανημάτων, υπολογιζόμενες με βάση την αξία των εξαρτημάτων και ανταλλακτικών αυτών, των καυσίμων και της αποζημίωσης του χειριζόμενου αυτά προσωπικού.

6. Την ανάγκη, που υπάρχει, για την συμπλήρωση του ισχύοντος τιμολογίου τελών χρήσης μηχανημάτων, για το Δημόσιο, τα Νομ/κά Ταμεία και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, όταν εκτελούν έργα με αυτεπιστασία, με σκοπό τη μείωση του κόστους τους, αποφασίζουμε:

1. Συμπληρώνουμε το ισχύον τιμολόγιο, το οποίο καθορίστηκε, με την 40239/17.7.89 απόφαση ΥΠ.ΕΣ και κυρώνουμε το προσαρτημένο στην απόφαση αυτή τιμολόγιο τελών χρήσης μηχανημάτων των Νομ/κών Ταμείων, το οποίο κατά ενότητες τύπων μηχανημάτων περιλαμβάνει χωριστά:

α) Τιμολόγιο για το Δημόσιο, τα Νομ/κά Ταμεία και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, το οποίο ισχύει για τα εκτελούμενα με αυτεπιστασία έργα των ανωτέρω φορέων.

β) Τιμολόγιο το οποίο ισχύει για οποιουσδήποτε τρίτους. Καθένα από τα τιμολόγια αυτά περιλαμβάνει ίδιες στήλες, για όλες τις περιπτώσεις μίσθωσης μηχανημάτων ως κατωτέρω:

α. Στήλη μισθώματος με κόστος προσωπικού, καύσιμα και λιπαντικά.

β. Στήλη μισθώματος με κόστος προσωπικού χωρίς καύσιμα και λιπαντικά.

γ. Στήλη μισθώματος χωρίς κόστος προσωπικού και χωρίς καύσιμα-λιπαντικά.

2. Εγκρίνουμε το τιμολόγιο, για το Δημόσιο, τα Νομ/κά Ταμεία και του Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που ορίστηκε μειωμένο κατά το ποσό απόσβεσης της αξίας των μηχανημάτων.

Στο κόστος προσωπικού, που λήφθηκε υπόψη κατά τη σύνταξη του τιμολογίου περιλαμβάνονται τα δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα, καθώς και η πληρωμή των ημερών ετήσιας άδειας επιδόματος άδειας κ.τ.λ.

3. Εγκρίνουμε τις συμβάσεις μίσθωσης μηχανημάτων, οι οποίες θα υπογραφούν μέχρι την ημέρα που θα αρχίσει η ισχύς της απόφασης αυτής, να υπάγονται, ως προς τα τέλη χρήσης, στο τιμολόγιο το οποίο ίσχυε όταν έγιναν αυτές, για ολόκληρο το συμφωνημένο χρονο μίσθωσης των μαχανημάτων.

4. Η ισχύς της απόφασης αυτής αρχίζει έπειτα από δέκα (10) ημέρες από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 1990

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΣΩΤ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ

ΤΙΜΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΕΝΟ ΣΤΗΝ 63783/23.10.90 απόφαση ΥΠ.ΕΣ

α. ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΟΣ	ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΤΙΜΗ ΜΗΧ/ΤΟΣ	Τιμολόγια για το Δημόσιο - Νομ. Ταμεία και ΟΤΑ και για έργα που εκτελούνται απ' ευθείας από αυτό						Τιμολόγια για λοιπούς τρίτους					
		Μίσθ. με κόστος προσωπικού και καύσιμα και λιπαντικά		Μίσθ. με κόστος προσωπ. χωρίς καύσιμα και λιπαντικά		Μίσθ. χωρ. κόστος προσωπ. χωρίς καύσιμα και λιπαντικά		Μίσθ. με κόστος προσωπ. και καύσιμα και λιπαντικά		Μίσθ. με κόστος προσωπ. χωρίς καύσιμα και λιπαντικά		Μίσθωμα χωρ. κόστος προκαύσιμα και λιπαντικά	
	γ	Κάθε μέρα 7%	Κάθε ώρα	Κάθε μέρα 7%	Κάθε ώρα	Κάθε μέρα 7%	Κάθε ώρα	Κάθε μέρα 7%	Κάθε ώρα	Κάθε μέρα 7%	Κάθε ώρα	Κάθε μέρα 7%	Κάθε ώρα
		γ	δ	ε	στ	ζ	η	ι	ια	ιβ	ιγ	ιδ	ιε
. Φορτωτική UNK 320 ισχύος 156PS	8.000.000	35.000	4.666	28.000	3.733	18.000	2.400	42.000	5.600	34.000	4.533	25.000	3.333
. Εκκαπτικό μηχάνημα ερπυστριοφόρο BENATI 321 ισχύος 156 PS	14.500.000	40.000	5.333	33.000	4.400	23.000	3.066	47.000	6.266	39.000	5.200	30.000	4.000
Ρυμουλκό μετά ρυμουλκουμένου ανεξάρτημα τύπου, ωφελίμου φορτίου μέχρι 30 τον.		110 δρχ. για κάθε διανυόμενο χιλιόμετρο με βάση την ένδειξη του χιλιομετρητή Για διαδρομή μικρότερη των 100 χιλ. θα χρεώνεται διαδρομή 100 χιλιομέτρων.						120 δρχ. για κάθε διανυόμενο χιλιόμετρο με βάση τνν ένδειξη του Χιλιομετρητή Για διαδρομή μικρότερη των 100 χιλιομετρων θα χρεώνεται διαδρομή 100 χιλιομ.					

β. Για την περίπτωση θαλάσσιας μεταφοράς ρυμουλκού - ρυμουλκουμένου (από την νησιωτική Ελλάδα προς την ηπειρωτική και αντίστροφα) η τιμή του μισθώματος θα καθορίζεται από τον εξής τύπο:

$A = B.X + M$

A = Τιμή μισθώματος.

B = Ωριαία μίσθωση με κόστοσ προσωπικού χωρίς καύσιμα και λιπαντικά.

X = Ώρες απουσίας εκτός έδρας.

M = Μεταφορικά.

5) Για χρόνο απασχόλησης μηχανήματος - οχήματος που περιλαμβάνει και κλάσμα πλήρους ημερήσιας απασχόλησης το μίσθωμα θα καθορίζεται από τον εξής τύπο:

$T = A.X + B.\Psi$

T = Τιμή μισθώματος.

A = ημερήσιο μίσθωμα.

X = ακέραιος αριθμός ημερών απασχόλησης (X = 0, 1, 2...).

B = Ωριαίο μίσθωμα.

Ψ = Αριθμός ωρών.

(3)

Πολιτογράφηση του ομογενούς αλλοδαπού Ιωάννη ΤΣΑΜΗ του Βασιλείου και άλλων τεσσάρων (4) ατόμων.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Με την αριθ. 78599/22.11.1990 απόφαση του Υφυπουργού Εσωτερικών έγινε δεκτή η από 13.9.1990 αίτηση πολιτογράφησης του ομογενούς αλλοδαπού Ιωάννη ΤΣΑΜΗ του Βασιλείου, για απόκτηση της Ελληνικής ιθαγένειας.

Με την αριθ. 64345 όμοια με την ίδια παραπάνω ημερομηνία, έγινε δεκτή η από 23.11.1987 αίτηση πολιτογράφησης της ομογενούς αλλοδαπής ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΟΥ Μαρίας του Γεωργίου, για απόκτηση της Ελληνικής ιθαγένειας.

Με την αριθ. 68399 όμοια με την ίδια παραπάνω ημερομηνία, έγινε δεκτή η από 20.4.1989 αίτηση πολιτογράφησης του αλλογενούς αλλοδαπού Θωμά ΡΙΑΧ του Θωμά, για απόκτηση της Ελληνικής ιθαγένειας.

Με την αριθ. 57412 όμοια με την ίδια παραπάνω ημερομηνία, έγινε δεκτή η από 26.6.1989 αίτηση πολιτογράφησης της ομογενούς αλλοδαπής Θεοδωροπούλου Όλγας συζ. Χρήστου, για απόκτηση της Ελληνικής ιθαγένειας.

Με την αριθ. 66414 όμοια με την ίδια παραπάνω ημερομηνία, έγινε δεκτή η από 14.7.1989 αίτηση πολιτογράφησης της ομογενούς αλλοδαπής ΠΕΣΤΑΡΙΝΙ Αικατερίνης συζ. Σπυρίδωνα, για απόκτηση της Ελληνικής ιθαγένειας.

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΝΙΚ. ΚΛΕΙΤΟΣ

(4)

Πολιτογράφηση της ομογενούς αλλοδαπής ΓΑΚΗ Ειρήνης συζ. Νικολάου, το γένος ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Ανδρόνικου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Με την αριθ. 68508/23.11.1990 απόφαση του Υφυπουργού Εσωτερικών έγινε δεκτή η από 17.6.1990 αίτηση πολιτογράφησης της ομογενούς αλλοδαπής ΓΑΚΗ Ειρήνης συζ. Νικολάου, το γένος ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Ανδρόνικου, για την απόκτηση της Ελληνικής ιθαγένειας.

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΝΙΚ. ΚΛΕΙΤΟΣ

Αριθ. 33844 (5)

Τροποποίηση της απόφασης ΓΣΕ/Φ.40.5/5/24.6.82 Σύσταση - Συγκρότηση Υπηρ. Συμβουλίου της Φιλίππου Ενώσεως Ελλάδος.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α. Του Α.Ν. 397/68 «περί επανασυστάσεως της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού και των αρμοδιοτήτων αυτής».

β. Του Α.Ν. 399/1968 «περί τροποποιήσεως διατάξεων του Α.Ν. 858/1937 «περί Φιλίππου Ενώσεως Ελλάδος όπως αυτές τροποποιήθηκαν με τις διατάξεις του Ν. 191/1975».

γ. Του Ν. 1558/85 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα».

δ. Του Π.Δ. 611/1977 «περί κωδικοποιήσεως σε ενιαίο κείμενο υπό τίτλο «Υπαλληλικός Κώδιξ» των ισχυουσών διατάξεων των αναφερομένων στην κατάσταση των Υπαλλήλων του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ.

2. Το Ν. 1586/86 «βαθμολογική διάρθρωση των θέσεων του Δημοσίου, Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και των Ο.Τ.Α. και άλλες διατάξεις» άρθρο 14 παρ. 12.

3. Το άρθρο 40 του Ν. 1884/16.6.90 «Διαρρυθμίσεις στην έμμεση φορολογία και άλλες διατάξεις».

4 Την Υ.1022/286/20.4.90 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού για «ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Υφυπουργό Πολιτισμού Φάνη Πάλλη-Πετραλιά», αποφασίζουμε:

Τροποποιούμε την υπ' αριθ. ΓΣΕ/Φ.40.5/5/24.6.82 απόφαση του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης «περί συγχωνεύσεως Υπηρεσιακού και Υπηρεσιακού Πειθαρχικού Συμβουλίου της Φιλίππου Ενώσεως Ελλάδος» και το Υπηρεσιακό Συμβούλιο της ΦΕΕ που συστάθηκε με την πιο πάνω απόφαση αποτελείται από:

α) Έναν Αντιπρόεδρο, Σύμβουλο ή Πάρεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ή Αντιπρόεδρο του Αρείου Πάγου ή Αρεοπαγίτη ή Αντιπρόεδρο, Σύμβουλο ή Πάρεδρο του Ελεγκτικού Συνεδρίου ή εναν Πρόεδρο Εφετών ή Εφέτη των Πολιτικών ή Διοικητικών Δικαστηρίων ή ένα Σύμβουλο ή Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που ορίζεται με τον αναπληρωτή του.

β) Δύο (2) μόνιμους υπαλλήλους της οικείας υπηρεσίας με βαρμό Α' με αναπληρωτές τους επίσης μονίμους υπαλλήλους με βαθμό Α'.

γ) Δύο (2) αιρετούς εκπροσώπους των υπαλλήλων, με τους αναπληρωτές τους, που εκλέγονται με άμεση καθολική και μυστική ψηφοφορία.

Σε περίπτωση που το παραπάνω Υπηρεσιακό Συμβούλιο κρίνει θέματα προσωπικού με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αντί των δύο (2) αιρετών εκπροσώπων των Μον. Υπαλλήλων μετέχουν και δύο (2) αιρετοί με τους αναπληρωτές τους ως εκπρόσωποι του προσωπικού με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, που εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία.

Ως Γραμματέας και αναπληρωτής αυτού ορίζεται υπάλληλος της ΦΕΕ με βαθμό τουλάχιστον Β'.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνησεως.

Αθήνα, 27 Νοεμβρίου 1990

Με εντολή Υπουργού

Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΦΑΝΗ ΠΑΛΛΗ-ΠΕΤΡΑΛΙΑ

Αριθ. 33843 (6)

Τροποποίηση της απόφασης ΓΣΕ/φ. 30.5./1/24.6.82 (Σύσταση - Συγκρότηση Υπηρ. Συμβουλίου της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων).

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α. Του Α.Ν. 397/68 «περί επανασυστάσεως της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού και των αρμοδιοτήτων αυτής».

β. Του Ν. 3148/55 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως της περί Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων νομοθεσίας».

γ. Του Ν. 1558/85 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα».

δ. Του Π.Δ. 611/1977 «περί κωδικοποιήσεως σε ενιαίο κείμενο υπό τίτλο «Υπαλληλικός Κώδιξ» των ισχυουσών διατάξεων των αναφερομένων στην κατάσταση των υπαλλήλων του Δημοσίου και των Ν.Π.Δ.Δ.

2. Το Ν. 1586/86 «βαθμολογική διάρθωση των θέσεων του Δημοσίου νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου και των Ο.Τ.Α., και άλλες διατάξεις του άρθρου 14 παρ. 12.

3. Το άρθρο 40 του Ν. 1884/16.6.90 «Διαρρυθμίσεις στη Έμμεση φορολογία και άλλες διατάξεις».

4. Την Υ. 1022/286/20.4.90 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού για ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Υφυπουργό Πολιτισμού Φάνη Πάλλη - Πετραλιά», αποφασίζουμε:

Τροποποιούμε την υπ' αριθμ. ΓΣΕ/φ.30.5/1/24.6.82 απόφαση του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης «περί συγχωνέσεως Υπηρεσιακού και Υπηρεσιακού Πειθαρχικού Συμβουλίου της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων» και το Υπηρεσιακό Συμβούλιο της ΕΟΑ που συστάθηκε με την πιο πάνω απόφαση αποτελείται από:

α) Έναν αντιπρόεδρο, σύμβουλο ή πάρεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ή αντιπρόσωπο του Αρείου Πάγου ή αεροπαγίτη ή αντιπρόεδρο, σύμβουλο ή πάρεδρο του Ελεγκτικού Συνεδρίου ή έναν πρόεδρο Εφετών ή Εφέτη των πολιτικών ή διοικητικών δικαστηρίων ή ένα σύμβουλο ή πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που ορίζεται με τον αναπληρωτή του.

β) Δύο (2) μονίμους υπαλλήλους της οικείας υπηρεσίας με βαθμό Α'. με αναπληρωτές τους επίσης μόνιμους υπαλλήλους με βαθμό Α'.

γ) Δύο (2) αιρετούς εκπροσώπους των υπαλλήλων, με του αναπληρωτές τους που εκλέγονται με άμμεση καθολική και μυστική ψηφοφορία.

Σε περίπτωση που τα παραπάνω Υπηρεσιακά Συμβούλια κρίνουν θέματα προσωπικού με σχέση εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου αντί των δύο (2) αιρετών εκπροσώπων των Μονίμων Υπαλλήλων μετέχουν (2) αιρε-

τοί με τους αναπληρωτές τους ως εκπροσώποι του προσωπικού με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, εκλέγονται με άμμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία.

Ως γραμματέας και αναπληρωτής αυτού ορίζεται υπάλληλος της ΕΟΑ με βαθμό τουλάχιστον Β'.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 27 Νοεμβρίου 1990

Με εντολή Υπουργού

Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΦΑΝΗ ΠΑΛΛΗ - ΠΕΤΡΑΛΙΑ

Αριθ. 16076 (7)

Τροποποίηση του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας της Κοινότητας Σορωνής Ρόδου.

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΔΩΔ/ΣΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 12 του Ν. 1188/81 «περί κυρώσεως του κώδικος περί καταστάσεως προσωπικού Οργανισμών Τοπικής Αυτ/σης» σε συνδυασμό με τις όμοιες του άρθρου 26 του Νόμου 1832/89.

2. Τις όμοιες του Ν. 1586/86 «βαθμολογική διάρθρωση των θέσεων του Δημοσίου ΝΠΔΔ και ΟΤΑ και άλλες διατάξεις».

3. Την οικονομική κατάσταση της κοινότητας και τις πραγματικές ανάγκες σε προσωπικό αυτής, όπως προκύπτουν από τα στοιχεία του φακέλλου.

4. Την σύμφωνη γνωμοδότηση του Υπηρεσιακού Συμβουλίου, του άρθρου 14 του Ν. 1586/86, που διατυπώθηκε στο αριθμ. 2/26.7.90 Πρακτικό του, θέμα 14°.

5. Την αριθμ. 37/90 απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Σορωνής περί τροποποιήσεως του Ο.Ε.Υ. της Κοινότητας.

6. Τις διατάξεις του άρθρου 164 του Π.Δ/τος 323/89, αποφασίζουμε:

Εγκρίνουμε την αριθμ. 37/90 απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Σορωνής Ρόδου με την οποία τροποποιείται το άρθρο 2 του οργανισμού Οργανισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας της κοινότητας ως εξής:

Άρθρο 2

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ - ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΗ ΘΕΣΕΩΝ.

Οι θέσεις του προσωποκού της Κοινότητας διαρθρώνονται και διαβαθμίζονται ως εξής:

Α. ΘΕΣΕΙΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ.

α) Κλάδος ΔΕ1 Διοικητικού:

Δύο (2) θέσεις με βαθμούς Γ - Α.

β) Κλάδος ΔΕ30 Τεχνικών Γενικά:

Μία (1) θέση τεχνίτη υπηρεσίας ύδρευσης με βαθμούς Γ - Α.

γ) Κλαδος ΥΕ16 Εργατών Γενικά:

Τέσσερις (4) θέσεις εργατών γενικών καθηκόντων με βαθμούς Δ - Γ.

Μία (1) θέση καθαρίστριας κοινοτικών κτιρίων με βαθμούς Δ - Γ.

Β. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΜΕ ΣΧΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΟΡΙΣΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.

(ΘΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΟΠΑΓΕΙΣ).

Δύο (2) θέσεις εργατών γενικών καθηκόντων, που κενούμενες με οιονδήποτε τρόπο καταργούνται.

Κατά τα λοιπά ισχύει ο Ο.Ε.Υ. της Κοινότητας Σορωνής όπως ψηφίστηκε με την αριθμ. 27/87 απόφαση του κοινοτικού συμβουλίου, η οποία εγκρίθηκε με την όμοια της Νομαρχίας 2242/5.2.88 και δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 136/τ. Β/ 9.3.88.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ρόδος, 20 Νοεμβρίου 1990

Ο Νομάρχης

Γ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

Αριθ. 16066 (8)

Τροποποίηση του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας της Κοινότητας Παστίδας Ρόδου.

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΔΩΔ/ΣΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 12 του Ν. 1188/81 «περί κυρώσεως του κώδικος περί καταστάσεως προσωπικού Οργανισμών Τοπικής Αυτ/σης» σε συνδυασμό με τις όμοιες του άρθρου 26 του Νόμου 1832/89.

2. Τις όμοιες του Ν. 1586/86 «βαθμολογική διάρθρωση των θέσεων του Δημοσίου ΝΠΔΔ και ΟΤΑ και άλλες διατάξεις».

3. Την οικονομική κατάσταση της Κοινότητας και τις πραγματικές ανάγκες σε προσωπικό αυτής, όπως προκύπτουν από τα στοιχεία του φακέλλου.

4. Την σύμφωνη γνωμοδότηση του Υπηρεσιακού Συμβουλίου, του άρθρου 14 του Ν. 1586/86, που διατυπώθηκε στο αριθμ. 2/26.7.90 Πρακτικό του, θέμα 13°.

5. Την αριθμ. 14/90 απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Παστίδας περί τροποποιήσεως του Ο.Ε.Υ. της Κοινότητας.

6. Τις διατάξεις του άρθρου 164 του Π.Δ/τος 323/89, αποφασίζουμε:

Εγκρίνουμε την αριθμ. 14/90 απόφαση του Κοινοτικού Συμβουλίου Παστίδας Ρόδου με την οποία τροποποιείται ο Οργανισμός Εσωτερικής Υπηρεσίας της κοινότητας ως εξής:

Άρθρο 2

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ - ΔΙΑΒΑΘΜΙΣΗ ΘΕΣΕΩΝ.

Οι θέσεις του προσωποκού της Κοινότητας διαρθρώνονται και διαβαθμίζονται ως εξής:

Α. ΘΕΣΕΙΣ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ.

α) Κλάδος ΔΕ1 Διοικητικού:

Δύο (2) θέσεις με βαθμούς Γ - Α.

β) Κλάδος ΔΕ29 οδηγών αυτ/των:

Μία (1) θέση με βαθμούς Γ - Α.

γ) Κλάδος ΔΕ30 Τεχνιτών Γενικά:

Μία (1) θέση υδραυλικού με βαθμούς Γ -Α.

δ) Κλάδος ΥΕ16 Εργατών Γενικά:

Μία (1) θέση εργάτου γενικών καθηκόντων με βαθμούς Δ - Γ.

Β. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΟΡΙΣΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.

Μιά (1) θέση καθαρίστριας κοινοτικών κτιρίων με απασχόληση 12 ημερομίσθια μηνιαίως.

Κατά τα λοιπά ισχύει ο Ο.Ε.Υ. της Κοινότητας Παστίδας όπως ψηφίστηκε με την αριθμ. 73/87 απόφαση του κοινοτικού συμβουλίου, η οποία εγκρίθηκε με την όμοια της Νομαρχίας Δωδεκανήσου 2239/15.2.88 και δημοσιεύθηκε στο Φ.Ε.Κ. 132/τ. Β/ 7.3.88.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ρόδος, 20 Νοεμβρίου 1990

Ο Νομάρχης

Γ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

Αριθ. ΕΣ/25724 (9)

Συγκρότηση διοικητικής Επιτροπής Στρατιωτικών Επιτάξεων στο Ν. Σερρών.

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΣΕΡΡΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Το Ν. 4442/1929 (32 και 33).

2. Την πάγια διάταξη αριθ. 8 - 11/1980 του ΓΕΣ/ΔΟΙ/3γ.

3. Το Προεδρ. Διάταγμα 115/1984.

4. Τις διοικητικές οδηγίες του ΓΕΣ/ΔΟΙ/17.7.84 για την εφαρμογή του Π.Δ/τος 115/1984.

5. Τις διατάξεις του άρθρου 11 του Ν. 1406/83, παρ. 2, που προστέθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 9 του Ν. 1643/86, και η οποία προβλέπει την λειτουργία των συλλογικών οργάνων της Διοίκησης και την μετονομασία των πρώην Διοικητικών Δικαστηρίων Στρατιωτικών Επι-

τάξεων, σε Διοικητικές Επιτροπές Στρατιωτικών Επιτάξεων.

6. Τις προτάσεις του Πρωτοδικείου Σερρών, του Γ' Σώματος Στρατού και της ΔΟΥ Α' Σερρών, αποφασίζουμε:

Διορίζουμε ως μέλη της Διοικητικής Επιτροπής Στρατιωτικών Επιτάξεων (Δ.Δ.Σ.Ε.) Νομού Σερρών τους κάτωθι:

Τακτικά Μέλη:

1. Γεώργιο Τοπαλνάκο, Πρωτοδίκη Σερρών.
2. Χρήστο Νάστα, Πρωτοδίκη Σερρών.
3. Ταγματάρχη Δημητρίου Χριστιά, Ταγματάρχη (ΔΕΜ).
4. Στέργιο Βούλγαρη, Συνταγματάρχη (ΣΓ).
5. Αθανάσιο Μπουλαμάτση Προϊστάμενο ΔΟΥ Α' Σερρών.

Αναπληρωματικά Μέλη:

1. Χαράλαμπο Τριβιζά, Πρωτοδίκη Σερρών.
2. Νικόλαο Σουπιώνη, Ταγματάρχη (Τ.Χ.)
3. Σταύρο Παπακωνσταντίνου, Ταγματάρχη (Ο).
4. Σωτήριο Αντωνογιώργο, Ταγματάρχη ΔΟΥ Α' Σερρών.

Η θητεία των πιο πάνω μελών είναι ενός έτους και ισχύει από τη δημοσίευση της παρούσας στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Καθήκοντα Προέδρου του Δικαστηρίου θα εκτελεί από τα μέλη ο αρχαιότερος των Πρωτοδικών.

Γραμματέα της ανωτέρω Επιτροπής ορίζουμε τον Νικόλαο Μαυρομάτη, υπάλληλο της Δ/νσης Κοινωνικής Πρόνοιας, αναπληρούμενο από την Δήμητρα Μυλωνά, υπάλληλο της ίδιας υπηρεσίας.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Σέρρες, 15 Νοεμβρίου 1990

Ο Νομάρχης
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΛΙΑΣΚΟΣ

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΣΦΑΛΜΑΤΩΝ

(10)

Στην αριθ. 25346/7.9.90 απόφαση της Υφυπουργού Πολιτισμού που δημοσιεύθηκε στο αριθ. 583/Β/7.9.90 ΦΕΚ, επιφέρονται οι κάτωθι διορθώσεις:

1) Αντί του εσφαλμένου:

«αρ. 25346/7.11.90 απόφαση της Υφυπουργού Πολιτισμού» στο ορθο:

«αρ. 25346/7.11.90 απόφαση (ορθή επανάληψη 11.9.90) της Υφυπουργού Πολιτισμού», και

2) Αντί του εσφαλμένου:

«Ως Γραμματείς του Δικαιοδοτικού οργάνου της ΕΠΑΕ, ορίζονται οι μόνιμοι υπάλληλοι της Γ.Γ.Α. Γεώργιος Μπούκης και Ειρήνη Πενταράκη», στο ορθο:

«Ως Γραμματείς του Δικαιοδοτικού οργάνου της ΕΠΑΕ, ορίζονται οι μόνιμοι υπάλληλοι της Γ.Γ.Α. Παύλος Κίτσας και Ειρήνη Πενταράκη».

(Από το Υπουργείο Πολιτισμού)

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 14 ΜΑΪΟΥ 1991	ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 70

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1947

Απλούστευση φορολογικών διαδικασιών και άλλες ρυθμίσεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Άρθρο 1

Παραχράτηση φόρου

1. Η περίπτωση β' της παραγράφου 1 του άρθρου 43 του ν.δ. 3323/955 αντικαθίσταται ως εξής:

«β) Στους αμειβόμενους με ημερομίσθιο, οι οποίοι παρέχουν υπηρεσίες ορισμένου χρόνου αλλά διάρκειας μικρότερης από ένα έτος, με συτελεστή στο ακαθάριστο ποσό του ημερομισθίου, ο οποίος ορίζεται σε ύο τοις εκατό (2%), για τα ημερομίσθια από τρεις χιλιάδες πεντακόιες (3.500) έως τέσσερις χιλιάδες (4.000) δραχμές, σε τέσσερα τοις κατό (4%) για τα ημερομίσθια από τέσσερις χιλιάδες μία (4.001) έως έντε χιλιάδες (5.000) δραχμές, σε έξι τοις εκατό (6%) για τα ημερομίθια από πέντε χιλιάδες μία (5.001) έως έξι χιλιάδες (6.000) δραχμές αι σε οκτώ τοις εκατό (8%) για ημερομίσθια από έξι χιλιάδες μία 5.001) και πάνω δραχμές».

2. Η ισχύς των διατάξεων της προηγούμενης παραγράφου αρχίζει πό 1 Ιανουαρίου 1991 για το ποσό του εισοδήματος από ημερομίσθια, ου προκύπτει από την ημερομηνία αυτήν και μετά.

Άρθρο 2

Αφορολόγητα ποσά

1. Η περίπτωση δ' της παραγράφου 7 του άρθρου 8 του ν.δ. 3323/955 αντικαθίσταται ως εξής:

«δ) Η αξία των ακινήτων, που μεταβιβάζονται, καθώς και τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται από το φορολογούμενο λόγω δωρεάς στο ημόσιο, τους δήμους και τις κοινότητες του κράτους, τους ιερούς ναούς, τις ιερές μονές του Αγίου Όρους, τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα κρατικά και δημοτικά νοσηλευτικά ιδρύματα και τα νοσοκομεία, που αποτελούν νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και επιχορηγούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό, καθώς και το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων. Η αξία των ακινήτων καθορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 41 του ν. 1249/1982 (ΦΕΚ 43 Α') ή ύστερα από κτίμηση που ενεργείται από τον προϊστάμενο της δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας σύμφωνα με τις διατάξεις περί φορολογίας μεταβίβασης κινήτων, στις περιοχές που δεν ισχύει το σύστημα του αντικειμενικού προσδιορισμού της αξίας των ακινήτων.

Τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται από το φορολογούμενο όγω δωρεάς προς τα κοινωφελή ιδρύματα, τα μη κερδοσκοπικού χαακτήρα σωματεία που παρέχουν υπηρεσίες εκπαίδευσης και χορηγούν ποτροφίες, τα ημεδαπά νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου, τα ημεαπά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που νόμιμα έχουν συσταθεί ή συνιστώνται και τα οποία επιδιώκουν κοινωφελείς σκοπούς, καθώς και οποιοδήποτε αθλητικό σωματείο που έχει συσταθεί νόμιμα και είναι αναγνωρισμένο από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, εφ' όσον οι δωρεές αυτές προορίζονται για την καλλιέργεια και ανάπτυξη των ερασιτεχνικών τους τμημάτων. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, αν το ποσό της δωρεάς υπερβαίνει το συνολικό ετήσιο πραγματικό εισόδημα του δωρητή, το υπόλοιπο που απομένει μεταφέρεται διαδοχικώς, κατά το ποσό που απομένει κάθε φορά, στα επόμενα πέντε (5) οικονομικά έτη, αθροιζόμενο με τα χρηματικά ποσά, τυχόν, άλλων δωρεών των ίδιων περιπτώσεων σε αυτά τα έτη. Επίσης, τα χρηματικά ποσά, που καταβάλλονται από το φορολογούμενο μέχρι ποσοστού 15% του συνολικού φορολογούμενου εισοδήματος του λόγω χορηγίας προς τα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ημεδαπά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που νόμιμα υφίστανται ή συνιστώνται, εφ' όσον επιδιώκουν σκοπούς πολιτιστικούς. Αν το ποσό της χορηγίας υπερβαίνει το 15% του ετήσιου συνολικού πραγματικού εισοδήματος του χορηγού, το υπόλοιπο που απομένει μεταφέρεται διαδοχικώς, κατά το ποσό που απομένει κάθε φορά, στα επόμενα τρία οικονομικά έτη, αθροιζόμενο με τα χρηματικά ποσά τυχόν άλλων χορηγιών σε αυτά τα έτη με τον περιορισμό που αναφέρεται στο πέμπτο εδάφιο του παρόντος. Πολιτιστικοί σκοποί είναι, ιδίως, η καλλιέργεια, προαγωγή και διάδοση των γραμμάτων, της μουσικής, του χορού, του θεάτρου, του κινηματογράφου, της ζωγραφικής, της γλυπτικής και των τεχνών γενικότερα, καθώς και η ίδρυση, επέκταση και συντήρηση των αναγνωρισμένων ιδιωτικών μουσείων, όπως τέχνης, φυσικής ιστορίας, εθνολογικών και λαογραφικών.

Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομικών και Πολιτισμού καθορίζονται, μετά από έλεγχο του Υπουργείου Πολιτισμού, τα νομικά πρόσωπα που επιδιώκουν πολιτιστικούς σκοπούς, για την εφαρμογή αυτών των διατάξεων.

Όταν τα ποσά των δωρεών και των χορηγιών αυτής της περίπτωσης, με εξαίρεση τις δωρεές που καταβάλλονται στους δωρεοδόχους του πρώτου εδαφίου, υπερβαίνουν τις ογδόντα χιλιάδες (80.000) δραχμές ετησίως, λαμβάνονται υπόψη μόνο εφ' όσον έχουν κατατεθεί σε ειδικό λογαριασμό του νομικού προσώπου, που πρέπει να ανοιχθεί για το σκοπό αυτόν στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων ή σε τράπεζα που νόμιμα λειτουργεί στην Ελλάδα. Το οικείο γραμμάτιο είσπραξης της τράπεζας που θα εκδίδεται πρέπει να αναφέρει τα στοιχεία του δωρητή ή χορηγού και δωρεοδόχου, το ποσό της δωρεάς ή χορηγίας αριθμητικώς και ολογράφως, την ημερομηνία κατάθεσής του και την υπογραφή του δωρητή ή χορηγού, κατά περίπτωση.

Τα χρηματικά ποσά αυτών των δωρεών και χορηγιών δεν πρέπει να έχουν εκπέσει με βάση άλλη διάταξη του παρόντος.

Το αφορολόγητο ποσό αυτής της περίπτωσης, που προέρχεται από δωρεές ή χορηγίες χρηματικών ποσών, δεν μπορεί να υπερβεί ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) του εισοδήματος που προκύπτει σε περίπτωση εφαρμογής της παραγράφου 7 του άρθρου 5.

2. Η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 107 του ν. 1892/1990 (ΦΕΚ 10 Α') αντικαθίσταται ως εξής:

«Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου ισχύει από το οικονομικό έτος 1987, για τα εισοδήματα που απέκτησαν οι δικαιούχοι από 1 Ιανουαρίου 1986 και μετά».

5. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 3 του άρθρου 2 Ειδικών Διατάξεων αντικαθίσταται ως εξής:

«Μέσα στην προθεσμία της παραγράφου 1 πρέπει να αναγγέλλονται οι απαιτήσεις που τελούν υπό αίρεση ή προθεσμία».

6. Το άρθρο 5 Ειδικών Διατάξεων αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 5

Διατηρούμενες διατάξεις

Διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις του άρθρου 5, των παραγράφων 1, 2, 3, 4 και 5 του άρθρου 6, του άρθρου 7, της παραγράφου 2 του άρθρου 9 και του άρθρου 10 του ν.δ. 1038/1949, όπως κυρώθηκε με το ν.δ. 1198/1949, καθώς και η διάταξη του άρθρου 1 του ν.δ. 2688/1953».

Άρθρο 46

Στο τέλος του πρώτου εδαφίου της περίπτωσης α' της παραγράφου 4 του κεφαλαίου Ι του άρθρου 3 του π.δ. 350/1985 προστίθενται τα εξής:

«Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, μετά από γνώμη της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και εισήγηση του διοικητικού συμβουλίου του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, μπορεί να διατίθεται μέχρι και το ήμισυ του ως άνω ποσοστού, με δημόσια εγγραφή, σε αγορά άλλου κράτους μέλους ή κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Άρθρο 47

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Αιγαίου, μπορεί να συστήνονται επιστημονικές επιτροπές, άνευ οιασδήποτε αποζημιώσεως των μελών τους, οι οποίες θα έχουν τη δυνατότητα να οργανώνουν ιατρικά κλιμάκια, με την αναγκαία παραϊατρική και διοικητική στήριξη, που θα περιοδεύουν στα νησιά του Αιγαίου και θα παρέχουν ιατρικές υπηρεσίες κάθε είδους. Όλες οι λειτουργικές δαπάνες της επιτροπής και των αποστολών θα αντιμετωπίζονται οικονομικά από το Υπουργείο Αιγαίου.

Άρθρο 48

Από την έναρξη ισχύος του παρόντος και μέχρις ότου τεθεί σε ισχύ το προεδρικό διάταγμα, που προβλέπεται από το άρθρο 77 του ν. 1892/1990, το ασφάλιστρο που προβλέπεται στο άρθρο 1 παρ. α', β' και γ' του π.δ. 471/1981 (ΦΕΚ 130 Α' 15.5.81) ορίζεται σε δραχμές έξι (6) κατά επιβάτη για όλες τις δρομολογιακές γραμμές που αναφέρονται στην πιο πάνω διάταξη.

Άρθρο 49

1. Παρατείνεται μέχρι 31.12.1991 η ισχύς του άρθρου 22 του ν. 1876/1990, που αφορά τη μεσολάβηση και λειτουργία των πρωτοβάθμιων διοικητικών διαιτητικών δικαστηρίων του ν. 3239/1955.

2. Διενέξεις, που αφορούν στην ερμηνεία υφιστάμενων όρων αποφάσεων των καταργηθέντων δευτεροβάθμιων διοικητικών διαιτητικών δικαστηρίων δύνανται να εκδικάζονται ενώπιον των αντίστοιχων πρωτοβάθμιων διοικητικών διαιτητικών δικαστηρίων.

3. Το αυτό ισχύει και για τις αποφάσεις των παραπάνω διαιτητικών οργάνων (Δ.Δ.Δ.Δ.), οι οποίες αναπέμπονται στη Διοίκηση μετά την ακύρωσή τους από το Συμβούλιο της Επικρατείας.

4. Αναστέλλεται μέχρι 31.12.1991 η εφαρμογή της διάταξης του δεύτερου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 8 του ν. 1876/1990 περί ελευθέρων συλλογικών διαπραγματεύσεων και άλλων διατάξεων.

5. Στο άρθρο 35 του ν. 1892/1990 προστίθεται παράγραφος που έχει ως εξής:

«Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδονται ύστερα από πρόταση του διοικητικού συμβουλίου του Ο.Α.Ε.Δ., μπορεί να ρυθμίζονται οι προϋποθέσεις, η διαδικασία και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια, που αναφέρονται στη σύσταση και λειτουργία προγραμμάτων επανακατάρτισης και αυτοαπασχόλησης, που προβλέπονται από την παρ. 1 του άρθρου 33 του νόμου αυτού.

Οι εκδοθησόμενες υπουργικές αποφάσεις μπορεί να ρυθμίζουν τα πιο πάνω ζητήματα αναδρομικά, όχι όμως πέραν της ημερομηνίας έναρξης της ισχύος του ν. 1892/1990».

Άρθρο 50

Οι διατάξεις του άρθρου 15 του π.δ. 27.11/14.12.1926 «περί κωδικοποιήσεως των περί συστάσεως Τ.Ε.Ε. κειμένων διατάξεων» (ΦΕΚ 430 Α'), όπως αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 14 του ν. 1486/1984 «Τροποποίηση των διατάξεων του Τ.Ε.Ε.» (ΦΕΚ 161 Α'), συνεχίζουν να ισχύουν και να εφαρμόζονται και μετά την ισχύ του ν. 1505/1984 «Αναδιάρθρωση μισθολογίου προσωπικού Δημόσιας Διοικήσεως και άλλων συναφών διατάξεων» και των μεταγενέστερων τροποποιήσεων αυτού.

Άρθρο 51

1. Το Ίδρυμα, που έχει συσταθεί με το από 23.11.1990 προεδρικό διάταγμα (ΦΕΚ 782 Β'), έχει την επωνυμία «Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκαταστάσεως Παλλινοστούντων Ομογενών Ελλήνων» (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.) και εποπτεύεται αποκλειστικώς από τον Υπουργό των Εξωτερικών. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού των Εξωτερικών, μπορεί να τροποποιούνται διατάξεις του καταστατικού του Ιδρύματος.

2. Το Ίδρυμα διέπεται από τις διατάξεις της συστατικής του πράξης και δεν υπάγεται στο δημόσιο τομέα ούτε στις διατάξεις του α.ν. 2039/1939 και του άρθρου 89 του ν. 1943/1991.

3. Το Ίδρυμα απαλλάσσεται από κάθε δημόσιο, δημοτικό, κοινοτικό ή λιμενικό φόρο, άμεσο ή έμμεσο, δασμό, τέλος, χαρτόσημο, φόρο προστιθέμενης αξίας και δικαστικό ένσημο και από κάθε δικαστικό τέλος στις δίκες του. Επίσης, έχει όλες ανεξαιρέτως τις ατέλειες και τα δικαστικά, διοικητικά, δασμολογικά και δικονομικά προνόμια που απολαμβάνει το Δημόσιο.

Δεν απαλλάσσονται από τον εισαγωγικό δασμό υπέρ του Δημοσίου τα επιβατικά αυτοκίνητα που εισάγει το Ίδρυμα, τα καύσιμα και τα λιπαντικά.

4. Επιτρέπεται, με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών και του καθ' ύλην αρμόδιου υπουργού, η παραχώρηση της χρήσης δημόσιων εκτάσεων ή ακινήτων ή κινητών πραγμάτων του Δημοσίου ή νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, χωρίς αντάλλαγμα υπέρ του Ιδρύματος.

5. Η αναγκαστική απαλλοτρίωση, κατά τους όρους του νόμου, υπέρ του Ιδρύματος προς επιτέλεση του σκοπού του αποτελεί απαλλοτρίωση, που κηρύσσεται για λόγους δημόσιας ωφέλειας.

6. Μετά από απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος και έγκριση από τον Υπουργό Εξωτερικών επιτρέπεται στο Ίδρυμα να συνιστά εταιρίες οποιασδήποτε μορφής ή να συμμετέχει σε εταιρίες ή νομικά πρόσωπα, φορείς και επιχειρήσεις εντός ή εκτός της ελληνικής επικράτειας.

Άρθρο 52

Από 1 Ιουνίου 1991 καταργείται ο ειδικός φόρος κατανάλωσης, που προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 3 του ν. 1477/1984 (ΦΕΚ 144 Α), σε συνδυασμό με τους πίνακες Α και Β του παρατήματος ΙΙΙ του ίδιου νόμου, όπως ισχύουν, για τους δρόμωνες ίππους της δασμολογικής κλάσης 01.01ΑΙΙΙ του Τελωνειακού Δασμολογίου Εισαγωγής, το οποίο ίσχυε στις 2.7.1984, καθώς και ο ειδικός φόρος κατανάλωσης, που προβλέπεται από τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 58 του ν. 1249/1982 (ΦΕΚ 43 Α'), όπως ισχύει, για τα μισθώματα των δρομώνων ίππων.

Άρθρο 53

Υπολογισμός μέσης από τέλη χαρτοσήμου επιβάρυνσης

Η προβλεπόμενη από τις κοινές υπουργικές αποφάσεις ΠΡ 411/474/10.6.1978 (ΦΕΚ 568 Β'), ΠΡ 7461/Γ./573/10.9.1980 (ΦΕΚ 920 Β') και ΠΡ 7462/Γ.574/10.9.1980 (ΦΕΚ 949 Β') προσαύξηση των συντελεστών της μέσης από τέλη χαρτοσήμου επιβάρυνσης, για τα εξαγόμενα είδη που κάλυπταν οι αποφάσεις αυτές, εφαρμόζεται, για όσο χρονικό διάστημα ίσχυσαν, για όλους τους εξαγωγείς, που εξήγαγαν τα είδη αυτά, με τις ίδιες προϋποθέσεις.

Η ανωτέρω ρύθμιση ισχύει εφ' όσον οι σχετικές υποθέσεις επιστροφής βρίσκονται ακόμη σε εκκρεμότητα στις αρμόδιες τελωνειακές υπηρεσίες.

Άρθρο 54

Η παράγραφος 1 του άρθρου 12 του ν. 1914/17.12.90 αντικαθίσταται ως εξής: «Οι προβλεπόμενες από το άρθρο 12 παρ. 1 του ν. 1914/17.12.90 (ΦΕΚ 178 Α') επιβαρύνσεις περιορίζονται στο ποσό των τριακοσίων πενήντα (350) δραχμών ανά κυβικό εκατοστό (ψψ) του κυλινδρισμού του κινητήρα του αυτοκινήτου».

Άρθρο 55

1. Πρόσωπα της παραγράφου 2 του άρθρου 25 της Δ.245/1988 αποφάσεως του Υπουργού Οικονομικών, που κυρώθηκε με το ν. 1839/

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 9 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1992	ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 153

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2080

Σύσταση και κατάργηση Διπλωματικών και Προξενικών Αρχών. Ρύθμιση διοικητικών θεμάτων του Υπουργείου Εξωτερικών.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Σύσταση Πρεσβειών της Ελλάδος στα Κράτη: Λιθουανία, Λεττονία, Εσθονία, Δημοκρατία της Αρμενίας, Ουκρανία, Δημοκρατία του Καζακστάν, Αζερμπαϊτζανή Δημοκρατία, Δημοκρατία της Γεωργίας, Μαλαισία, Φιλιππίνες και Σενεγάλη.

Άρθρο 1
Σύσταση και σύνθεση σε προσωπικό της Πρεσβείας της Ελλάδος στη Λιθουανία

1. Συνιστάται Πρεσβεία της Ελλάδος στη Λιθουανία με έδρα τη Βίλνα.

2. Στο άρθρο 154 του ν. 419/1976 (ΦΕΚ 221 Α') και στο τέλος του πίνακα Α' που αφορά στις Πρεσβείες προστίθεται η εξής διάταξη:

"Πρεσβεία Βίλνας:
Πρέσβυς ή Πληρεξούσιος Υπουργός Α' ή Β' τάξεως
Σύμβουλος Πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
Γραμματεύς Πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
Διοικητικός Υπάλληλος Γενικών Καθηκόντων
Δύο (2) Διοικητικοί Γραμματείς
Τεχνικός Επικοινωνιών
Ιδιαιτέρα Γραμματεύς Πρέσβεως
Δύο (2) θέσεις Βοηθητικού Προσωπικού
Μεταφραστής
Οδηγός
Φύλακας-Θυρωρός".

3. Στις οργανικές θέσεις του προσωπικού του Υπουργείου Εξωτερικών προστίθενται οι ακόλουθες:
- Μία (1) θέση Πληρεξουσίου Υπουργού Β' τάξεως
- Μία (1) θέση Συμβούλου Πρεσβείας Β' τάξεως
- Μία (1) θέση Γραμματέως Πρεσβείας Α' τάξεως
- Μία (1) θέση του Διοικητικού Κλάδου Γενικών Καθηκόντων με βαθμό Γραμματέως Β' τάξεως
- Δύο (2) θέσεις του κλάδου Διοικητικών Γραμματέων
- Μία (1) θέση του κλάδου Τεχνικών Επικοινωνιών με βαθμό Γραμματέως Β' τάξεως
- Μία (1) θέση Ιδιαιτέρας Γραμματέως της Εξωτερικής Υπηρεσίας
- Δύο (2) θέσεις Βοηθητικού Προσωπικού της Εξωτερικής Υπηρεσίας
- Μία (1) θέση Μεταφραστού της Εξωτερικής Υπηρεσίας
- Μία (1) θέση Οδηγού της Εξωτερικής Υπηρεσίας
- Μία (1) θέση Φύλακα-Θυρωρού της Εξωτερικής Υπηρεσίας.

Άρθρο 2
Σύσταση και σύνθεση σε προσωπικό της Πρεσβείας της Ελλάδος στη Λεττονία

1. Συνιστάται Πρεσβεία της Ελλάδος στη Λεττονία με έδρα τη Ρίγα.

2. Στο άρθρο 154 του ν. 419/1976 και στο τέλος του πίνακα Α' που αφορά στις Πρεσβείες προστίθεται η εξής διάταξη:

"Πρεσβεία Ρίγας:
Πρέσβυς ή Πληρεξούσιος Υπουργός Α' ή Β' τάξεως
Σύμβουλος Πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
Γραμματεύς Πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
Διοικητικός Υπάλληλος Γενικών Καθηκόντων
Δύο (2) Διοικητικοί Γραμματείς
Τεχνικός Επικοινωνιών
Ιδιαιτέρα Γραμματεύς Πρέσβεως
Δύο (2) θέσεις Βοηθητικού Προσωπικού
Μεταφραστής
Οδηγός
Φύλακας-Θυρωρός".

3. Στις οργανικές θέσεις του προσωπικού του Υπουργείου Εξωτερικών προστίθενται οι ακόλουθες:
Μία (1) θέση Πληρεξουσίου Υπουργού Β' τάξεως
Μία (1) θέση Συμβούλου Πρεσβείας Β' τάξεως
Μία (1) θέση Γραμματέως Πρεσβείας Α' τάξεως
Μία (1) θέση του Διοικητικού Κλάδου Γενικών Καθηκόντων με βαθμό Γραμματέως Β' τάξεως

Διπλωματικών και Προξενικών Αρχών είναι δυνατό, σε περίπτωση ανάγκης, να κληθούν στο Κέντρο, για λόγους Υπηρεσίας, για χρονική περίοδο μέχρι ενός (1) μηνός. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις η χρονική περίοδος αυτή μπορεί να παραταθεί για έναν (1) ακόμη μήνα μετά από απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών."

Άρθρο 26

Το τελευταίο εδάφιο της παρ. 18 του άρθρου 153 του ν. 419/1976 αντικαθίσταται ως εξής:

"Η προϋπηρεσία σε υπηρεσίες ασφαλείας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και σε θέση κλητήρα του Υπουργείου Εξωτερικών αναγνωρίζεται από το χρόνο κτήσεως των σχετικών προσόντων, χωρίς χρονικό περιορισμό".

Άρθρο 27

Το Υπουργείο Εξωτερικών εξαιρείται από τις ρυθμίσεις των άρθρων 56 (μετάταξη-μεταφορά προσωπικού) και 58 (αποσπάσεις) του ν. 1943/1991 (ΦΕΚ 50 Α').

Άρθρο 28

1. Στη σύνθεση της Πρεσβείας Τιράνων, όπως αυτή καθορίζεται από το άρθρο 154 αριθμ. 56 του ν. 419/1976 (ΦΕΚ 221 Α') "Περί οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών" προστίθενται:
- Σύμβουλος Πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
- Γραμματεύς Πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
- Διοικητικός Υπάλληλος Γενικών Καθηκόντων
- Διοικητικός Γραμματέας

2. Στις οργανικές θέσεις του προσωπικού του Υπουργείου Εξωτερικών προστίθενται:
- Μία (1) θέση Συμβούλου Πρεσβείας Β' τάξεως
- Μία (1) θέση Γραμματέως Πρεσβείας Α' τάξεως
- Μία (1) θέση του Διοικητικού Κλάδου Γενικών Καθηκόντων με βαθμό Γραμματέως Β' τάξεως
- Μία (1) θέση του κλάδου Διοικητικών Γραμματέων.

Άρθρο 29

1. Η παρ. 2 του άρθρου 128 του ν. 419/1976 αντικαθίσταται ως εξής:

"Εις τον ΣΤ' Γενικόν Διευθυντήν Οικονομικών και Τεχνικών Υπηρεσιών ανατίθεται η αναγνώρισις απάντων των εξόδων του Υπουργείου των πραγματοποιηθέντων κατόπιν της, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, αναλήψεως σχετικής υποχρεώσεως εις βάρος του Δημοσίου ως και η εκκαθάρισις των υπό των κειμένων διατάξεων προβλεπομένων ειδικών δαπανών.

Δι' αποφάσεως του Υπουργού Εξωτερικών μέρος των ανωτέρω αρμοδιοτήτων του ΣΤ' Γενικού Διευθυντού Οικονομικών και Τεχνικών Υπηρεσιών δύναται να μεταβιβάζεται στους υπ' αυτόν Διευθυντές των Διευθύνσεων της ΣΤ' Γενικής Διευθύνσεως, καθώς και τους Προϊσταμένους των Τμημάτων".

2. Η παρ. 4 του άρθρου 47 του ν. 419/1976 αντικαθίσταται ως εξής:

"Των Υπηρεσιών του Υπουργείου Εξωτερικών, τόσον εν τω κέντρω, όσον και εν τω εξωτερικώ, προϊστανται υπάλληλοι του Διπλωματικού Κλάδου, πλην της Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας και των Διευθύνσεων της ΣΤ' Γενικής Διευθύνσεως Οικονομικών και Τεχνικών Υπηρεσιών ή όπου άλλως ορίζεται εις τον παρόντα νόμον".

Άρθρο 30

1. Δεν επιτρέπεται διάθεση υπαλλήλων στα γραφεία των κομμάτων, που εκπροσωπούνται στη Βουλή, στα γραφεία των Βουλευτών και Ελλήνων Βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 του ν. 1878/1990 (ΦΕΚ 33 Α') και των άρθρων 2 και 3 του ν. 1895/1990 (ΦΕΚ 116 Α'), όπως τροποποιήθηκαν με το άρθρο 39 του ν. 1968/1991 (ΦΕΚ 150 Α') από οργανισμούς, επιχειρήσεις ή άλλα ν.π.ι.δ., που εξέρχονται του δημόσιου τομέα, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 30 του ν. 1914/1990 (ΦΕΚ 178 Α), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 22 του ν. 1947/1991 (ΦΕΚ 70 Α') ή ιδιωτικοποιούνται.

2. Επίσης δεν επιτρέπεται διάθεση υπαλλήλων του Υπουργείου Εξωτερικών, στρατιωτικών του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και των στρατιωτικώς οργανωμένων οργάνων των Υπουργείων Δημόσιας Τάξης και Εμπορικής Ναυτιλίας.

3. Υπάλληλοι, που υπάγονται στις ρυθμίσεις των προηγούμενων παραγράφων 1 και 2, πλην των υπαλλήλων του Υπουργείου Εξωτερικών, οι οποίοι έχουν διατεθεί και η διαδικασία της διαθέσεώς τους έχει ολοκληρωθεί κατά τη δημοσίευση του παρόντος στα γραφεία των κομμάτων και των Βουλευτών της παραγράφου 1, εξακολουθούν να παραμένουν σε διάθεση μέχρι της ορκομωσίας των Βουλευτών, που θα εκλεγούν κατά τις προσεχείς εκλογές, εκτός εάν ο Βουλευτής αποβάλλει τη βουλευτική ιδιότητα προηγουμένως.

Άρθρο 31

1. Η παρ. 2 εδ. α' του άρθρου 83 του ν. 419/1976 "Περί Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών" (ΦΕΚ 221 Α), τροποποιείται ως εξής:

"Για τον προϊστάμενο της Μηχανογραφικής Υπηρεσίας πτυχίο ή δίπλωμα επιστήμης των υπολογιστών (SOFTWARE) ή εφαρμοσμένης πληροφορικής ή πληροφορικής (SOFTWARE), Α.Ε.Ι. της ημεδαπής ή ισότιμο, αντίστοιχης ειδικότητα σχολών της αλλοδαπής, ετήσια τουλάχιστον πρακτική εμπειρία, καθώς και πολύ καλή γνώση της αγγλικής γλώσσας".

2. Η παρ. 2 εδ. β' του άρθρου 83 του ν. 419/1976 τροποποιείται ως εξής:

"Για τους αναλυτές συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών τα αυτά ως άνω προσόντα εκτός της προϋποθέσεως της πρακτικής εμπειρίας.

Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η κάλυψη των θέσεων από υποψηφίους με τα προσόντα του προηγούμενου εδαφίου, επιτρέπεται ο διορισμός με πτυχίο ή δίπλωμα Α.Ε.Ι. της ημεδαπής ή ισότιμο τίτλο σπουδών της αλλοδαπής και επιπλέον τίτλο ή πιστοποιητικό σπουδών Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. της ημεδαπής ή ισότιμο της αλλοδαπής, σε θέματα ειδικότητας SOFTWARE".

3. Στο εδάφιο β' της παρ. 2 του άρθρου 6 του ν. 1893/1990, με το οποίο τροποποιείται η παρ. 2 εδάφ. γ' του άρθρου 83 του ν. 419/1976 προστίθεται: "και άρτια γνώση αγγλικής γλώσσας".

4. Στο εδάφιο γ' της παρ. 2 του άρθρου 6 του ν. 1893/1990, με το οποίο αντικαταστάθηκε η παρ. 2 εδάφ. δ' του άρθρου 83 του ν. 419/1976, προστίθεται: "και άρτια γνώση αγγλικής γλώσσας".

Άρθρο 32

Η παράγραφος 1 του άρθρου 51 του ν.1947/1991 αντικαθίσταται από τότε που ίσχυσε, ως εξής:

"1. α) Στο "ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗ-

ΝΩΝ", που έχει συσταθεί με το προεδρικό διάταγμα από 23.11.1990 (ΦΕΚ 782 Β') και το οποίο μετονομάζεται σε "ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΠΩΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ" εποπτευόμενο αποκλειστικώς από τον Υπουργό των Εξωτερικών, ανατίθενται παράλληλα με την προβλεπόμενη από το άρθρο 8 του ν.1893/1990 και το άρθρο 5 του Οργανισμού του, αποστολή αυτού και η παροχή σε ομογενείς εντός και εκτός της Ελλάδος πάσης φύσεως βοήθειας, καθώς και η εκτέλεση ειδικών εργασιών και προγραμμάτων. Η παροχή της βοήθειας αυτής και η εκτέλεση των ειδικών προγραμμάτων ενεργούνται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος. Στις περιπτώσεις πάντως όπου η βοήθεια παρέχεται εκτός της Ελλάδος, η απόφαση του διοικητικού συμβουλίου υπόκειται στην έγκριση του Υπουργού Εξωτερικών.

β) Με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος δύναται να παραχωρούνται, ως νόμος ορίζει, κατά κυριότητα ή κατά χρήση, ακίνητα του ιδρύματος σε παλιννοστούντες ομογενείς. Οι όροι, προυποθέσεις και διαδικασίες της παραχωρήσεως αυτής καθορίζονται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος εγκρινόμενη από τον Υπουργό Εξωτερικών.

γ) Με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος δύναται να παρέχεται σε αναξιοπαθούντες ομογενείς περιοδική ή εφάπαξ οικονομική ενίσχυση. Οι όροι, προϋποθέσεις και διαδικασία παροχής της ενισχύσεως αυτής καθορίζονται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος εγκρινόμενη από τον Υπουργό Εξωτερικών.

δ) Το διοικητικό συμβούλιο είναι επταμελές, ο δε πρόεδρος και τα μέλη του διορίζονται για μία πενταετία κατά τους όρους του καταστατικού ".

2. Η παράγραφος 2 του παραπάνω άρθρου 51 του ν.1947/1991 αντικαθίσταται ως εξής:

"2. Το Ίδρυμα διέπεται από τις διατάξεις της συστατικής του πράξεως και δεν υπάγεται στο δημόσιο τομέα, ούτε στις διατάξεις του α.ν. 2039/1939 και του άρθρου 89 του ν.1943/1991".

3. Μετά την παράγραφο 6 του παραπάνω άρθρου προστίθενται παράγραφοι 7, 8 και 9, οι οποίες έχουν ως ακολούθως:

"7. Με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών επιτρέπεται η απόσπαση ενός διπλωματικού και μέχρι δύο διοικητικών υπαλλήλων του Υπουργείου Εξωτερικών στο Ίδρυμα για την αντιμετώπιση ειδικών προβλημάτων, που αναφύονται από τη μετακίνηση πληθυσμών γειτονικών περιοχών. Η απόσπαση είναι υποχρεωτική για τον αποσπώμενο υπάλληλο. Η χρονική διάρκεια της απόσπασης ορίζεται σε ένα έτος με δυνατότητα παράτασης έως ένα έτος ακόμη. Η μισθοδοσία εν γένει των αποσπωμένων βαρύνει την υπηρεσία από την οποία αποσπώνται. Ο χρόνος της απόσπασης θεωρείται χρόνος πραγματικής υπηρεσίας στην οργανική τους θέση για κάθε συνέπεια".

8. Με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος, εγκρινόμενη από τον Υπουργό Εξωτερικών, είναι δυνατόν να δημιουργούνται, προς υποβοήθηση του έργου του, τρία (3) γραφεία του Ιδρύματος στην Αλβανία και στις πρώην χώρες του Ανατολικού Συνασπισμού, στις οποίες διεξάγονται μέσω της Ελλάδος προγράμματα βοήθειας της Κοινότητας ή Εθνικά Προγράμματα βοήθειας στις χώρες αυτές.

9. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Εξωτερικών, μετά από εισήγηση του διοικητικού συμβουλίου του Ιδρύματος, μπορεί να τροποποιούνται διατάξεις του καταστατικού του Ιδρύματος".

Άρθρο 33

Στο άρθρο 2 του ν. 962/1979 "Για την ίδρυση στο Υπουργείο Εξωτερικών Κέντρου Διπλωματικών Σπουδών και την τροποποίηση διατάξεων του ν. 419/1976 "περί Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών" (ΦΕΚ 202 Α'), προστίθεται παράγραφος 4, που έχει ως εξής:

"4. Η αποζημίωση του προέδρου, των μελών και του γραμματέως του εκπαιδευτικού συμβουλίου καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών και Οικονομικών. Η αποζημίωση αυτή καταβάλλεται από της πρώτης συνεδριάσεως του εκπαιδευτικού συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε την 29/11/1991, ύστερα από την, δυνάμει του ν.1892/1990 (ΦΕΚ 101 Α'), επαναφορά σε ισχύ του ν. 962/1979".

Άρθρο 34
Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στις επί μέρους διατάξεις αυτού.

Παραγγέλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεση του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 2 Σεπτεμβρίου 1992

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ
ΣΩΤ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Μ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΣΤ. ΜΑΝΟΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 3 Σεπτεμβρίου 1992

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΙΩΑΝ. ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ **Αρ. Φύλλου 42**

22 Μαρτίου 1994

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2197

Σύσταση διπλωματικών αρχών και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 1

1. Σύσταση και σύνθεση της πρεσβείας της Ελλάδος στη Σλοβενία.

α. Συνιστάται πρεσβεία της Ελλάδος στη Σλοβενία με έδρα τη Λουμπλιάνα.

β. Στο άρθρο 154 του ν. 419/1976 (ΦΕΚ 221 Α') και στο τέλος του πίνακα Α' προστίθεται η εξής διάταξη:

Πρεσβεία Λουμπλιάνας:
-Πρέσβυς ή πληρεξούσιος υπουργός Α' ή Β' τάξεως
-Σύμβουλος πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
-Γραμματέας πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
-Διοικητικός υπάλληλος γενικών καθηκόντων
-Δύο (2) διοικητικοί γραμματείς
-Τεχνικός Επικοινωνιών
-Ιδιαιτέρα γραμματεύς πρέσβεως
-Δύο (2) θέσεις βοηθητικού προσωπικού
-Μεταφραστής
-Οδηγός
-Φύλακας-Θυρωρός

2. Σύσταση και σύνθεση πρεσβείας της Ελλάδος στην Κροατία.

α. Συνιστάται πρεσβεία της Ελλάδος στην Κροατία με έδρα το Ζάγκρεμπ.

β. Στο άρθρο 154 του ν. 419/1976 και στο τέλος του πίνακα Α' προστίθεται η εξής διάταξη:

Πρεσβεία Ζάγκρεμπ:
-Πρέσβυς ή πληρεξούσιος υπουργός Α' ή Β' τάξεως
-Σύμβουλος πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
-Γραμματέας πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
-Διοικητικός υπάλληλος γενικών καθηκόντων
-Δύο (2) διοικητικοί γραμματείς
-Τεχνικός επικοινωνιών
-Ιδιαιτέρα γραμματεύς πρέσβεως
-Δύο (2) θέσεις βοηθητικού προσωπικού
-Μεταφραστής
-Οδηγός
-Φύλακας-Θυρωρός

3. Σύσταση έμμισθου γενικού προξενείου της Ελλάδος στην Ποτγκορίτσα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία-Μαυροβούνιο).

α. Συνιστάται έμμισθο γενικό προξενείο της Ελλάδος στην Ποτγκορίτσα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία-Μαυροβούνιο).

β. Στο άρθρο 154 του ν. 419/1976 και στο τέλος του πίνακα Β' προστίθεται η εξής διάταξη:

Γενικό προξενείο Ποτγκορίτσας:
-Γενικός πρόξενος-σύμβουλος πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
-Πρόξενος - γραμματέας πρεσβείας Α' ή Β' τάξεως
-Δύο (2) διοικητικοί υπάλληλοι γενικών καθηκόντων
-Δύο (2) διοικητικοί γραμματείς
-Δύο (2) θέσεις βοηθητικού προσωπικού
-Μεταφραστής
-Φύλακας-Θυρωρός

γ. Η περιφέρεια δικαιοδοσίας του ως άνω Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στην Ποτγκορίτσα εκτείνεται επί όλης της Ομοσπόνδου Δημοκρατίας του Μαυροβουνίου.

4. Στις οργανικές θέσεις του προσωπικού του Υπουργείου Εξωτερικών προστίθενται οι ακόλουθες:
-Δύο (2) θέσεις πληρεξουσίου υπουργού Β' τάξεως
-Τρεις (3) θέσεις συμβούλου πρεσβείας Β' τάξεως
-Τρεις (3) θέσεις γραμματέα πρεσβείας Α' τάξεως
-Τέσσερις (4) θέσεις του κλάδου γενικών καθηκόντων με βαθμό γραμματέα Β' τάξεως
-Έξι (6) θέσεις του κλάδου διοικητικών γραμματέων
-Δύο (2) θέσεις του κλάδου τεχνικών επικοινωνιών με βαθμό γραμματέα Β' τάξεως
-Δύο (2) θέσεις ιδιαιτέρας γραμματέως της εξωτερικής υπηρεσίας
-Έξι (6) θέσεις βοηθητικού προσωπικού της εξωτερικής υπηρεσίας
-Τρεις (3) θέσεις μεταφραστή της εξωτερικής υπηρεσίας
-Δύο (2) θέσεις οδηγού της εξωτερικής υπηρεσίας
-Τρεις (3) θέσεις φύλακα-θυρωρού της εξωτερικής υπηρεσίας.

Άρθρο 2

1. Οι παράγραφοι 7, 8 και 9 του άρθρου 97 του ν. 419/1976 (ΦΕΚ 221 Α'), όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του ν. 2162/1993 (ΦΕΚ 20 Α') τροποποιούνται ως εξής:

ιε απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών".

3. Η παράγραφος 3β του άρθρου 53 του ν. 419/1976, ›πως προστέθηκε με το άρθρο 2 παρ. 2 του ν. 1640/1986 ΦΕΚ 122 Α'), διατηρείται σε ισχύ. Η παράγραφος 5 ου άρθρου 3 του ν. 1640/1986, όπως προστέθηκε με ο άρθρο 6 παράγραφος 4 του ν. 1791/1988 (ΦΕΚ 141 ι'), καταργείται. Η παράγραφος 4 του άρθρου 3 και το ρθρο 4 του ν. 1640/1986 καταργούνται.

Δ. Το άρθρο 3 του ν. 2077/1992 (ΦΕΚ 136 Α') ροποποιείται ως εξής:

"Άρθρο 3

Πριν από το τέλος κάθε τακτικής συνόδου της Βουλής Υπουργός Εξωτερικών ή ο Αναπληρωτής Υπουργός ξωτερικών, υποβάλλει προς αυτήν έκθεση για την φαρμογή των συνθηκών της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και για την ν γένει εξέλιξη της πορείας των σχέσεων Ελλάδας αι Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων".

Άρθρο 7

1. Στο άρθρο 7α του ν. 2162/1993 (ΦΕΚ 120 Α') ροστίθεται εδάφιο ως εξής:

"Για τους υπαλλήλους, τους έχοντες συμπληρώσει α τυπικά προς προαγωγή προσόντα μέχρι 31.12.1993 αι μόνο, οι συντελούμενες προαγωγές ανατρέχουν την ημερομηνία συμπλήρωσης των τυπικών προσόντων ων κρινομένων προς προαγωγή και υπό την προϋπόεση της ύπαρξης κενής θέσης τηρουμένης της σειράς ρχαιότητας στην επετηρίδα και χωρίς δικαίωμα λήψης ναδρομικά αποδοχών σε κάθε περίπτωση".

2. Το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης ποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων Ε.Ι.Α.Π.Ο.Ε.) διοικείται από διοικητικό συμβούλιο που ποτελείται από επτά (7) τακτικά μέλη και δύο (2) αναπληρωματικά, τα οποία ορίζονται από τον Υπουργό ξωτερικών. Η θητεία του διοικητικού συμβουλίου είναι ριετής. Από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου λήγει θητεία του διοικητικού συμβουλίου του ιδρύματος.

Άρθρο 8

Για τη σύσταση εμπραγμάτου δικαιώματος εξ οιασήποτε αιτίας επί ακινήτων υπέρ ξένων κρατών, πλην κείνων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, προς εξυπηρέτηση ων πάσης φύσεως αναγκών τους (κατοικιών κ.λπ.), παιτείται του λοιπού η προτερα έκδοση βεβαιώσεως αρά του Υπουργείου Εξωτερικών, στην οποία θα πιτοποιείται ότι, βάσει της αμοιβαιότητας, παρέχεται η ντίστοιχη δυνατότητα στο Ελληνικό Δημόσιο στην κεία χώρα.

Η έκδοση της βεβαιώσεως αυτής πρέπει να μνημοεύεται, επί ποινή απόλυτης ακυρότητας στο κείμενο ης σχετικής συμβολαιογραφικής πράξεως. Οι αρμόδιοι τοθηκοφύλακες υποχρεούνται να αρνούνται τη μεταφή των συμβολαιογραφικών πράξεων της ανωτέρω ιτηγορίας, σε περίπτωση μη συνδρομής της προαναρθείσης προϋποθέσεως.

Τα ανωτέρω ισχύουν επίσης κατ' αναλογίαν και στις ριπτώσεις αιτήσεων εκδόσεων οικοδομικών αδειών εγέρσεως ή επισκευών κτιρίων που ανήκουν σε ξένες Αρχές που λειτουργούν στην Ελλάδα. Στις περιπτώσεις αυτές οι αρμόδιες πολεοδομικές Αρχές υποχρεούνται, όπως του λοιπού, ζητούν την προσκόμιση της σχετικής βεβαιώσεως του Υπουργείου Εξωτερικών, μερίμνη των ενδιαφερομένων, προ της εκδόσεως οιασδήποτε αδείας ανεγέρσεως ή επισκευής κτιρίων της προεκτεθείσης κατηγορίας.

Άρθρο 9

Το άρθρο 22 του ν. 2162/1993 (ΦΕΚ 120 Α') αντικαθίσταται, από τότε που ίσχυσε, ως εξής:

"Άρθρο 22

Η παράγραφος 2 του άρθρου 145 του ν. 419/1976 αντικαθίσταται ως εξής:

2.α. Οι ανωτέρω δαπάνες της παραγράφου 1 στοιχεία α, γ, δ, η και θ εγκρίνονται, μετά γνώμη της κατά το άρθρο 12 του ν. 419/1976 επιτροπής, με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών.

β. Οι ανωτέρω δαπάνες της παραγράφου 1 στοιχεία ε, στ και ζ εγκρίνονται με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών.

γ. Η δαπάνη της παραγράφου 1 στοιχείο β εγκρίνεται μετά γνώμη της κατά το άρθρο 12 του ν. 419/1976 επιτροπής με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου μετά από πρόταση του Υπουργού Εξωτερικών και Οικονομικών".

Άρθρο 10

Κάθε διάταξη αντίθετη προς τις διατάξεις του παρόντος νόμου καταργείται.

Άρθρο 11

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 21 Μαρτίου 1994

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ
ΑΝΑΣΤ. ΠΕΠΟΝΗΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΚΑΡΟΛ. ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΓΕΩΡΓ. ΚΟΥΒΕΛΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜ. ΕΡΓΩΝ
ΚΩΝ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Βρυξέλλες 22 Μαρτίου 1994

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΒΕΛΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ Αρ. Φύλλου 24

16 Φεβρουαρίου 2000

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2790

Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών απο την τέως Σοβιετικη Ένωση και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΚΤΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ

Άρθρο 1

1. Ομογενείς που κατοικούν σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης μπορούν να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια μετά από σχετική αίτηση προς την Ελληνική Προξενική Αρχή του τόπου κατοικίας τους εφόσον: α) έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους και β) δεν μπορεί να διαπιστωθεί η ελληνική τους ιθαγένεια βάσει των Συνθηκών Άγκυρας και Λωζάννης.

2. Την ελληνική ιθαγένεια αποκτά ο ομογενής με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας η οποια δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, έπειτα από γνώμη της οικείας Προξενικής Αρχής περί της ελληνικής του καταγωγής. Την ελληνική καταγωγή διερευνά τριμελής επιτροπή, η οποία αποτελείται από τον Έλληνα Πρόξενο και δύο μέλη. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκεντρωσης και του Υπουργού Εξωτερικών ορίζονται τα μέλη εκάστης επιτροπής, τα ειδικά στοιχεία και η διαδικασία διατύπωσης του πορίσματος της Επιτροπής της παραγράφου αυτής. Οι οριζόμενοι ως μέλη της επιτροπής πρέπει απαραίτητα να είναι Έλληνες πολίτες.

3. Η ελληνική καταγωγή του ενδιαφερομένου διαπιστώνεται μετά από συνέντευξη και βάσει των κατωτέρω ιδία δικαιολογητικών:

α) διαβατήριο

β) πιστοποιητικό γέννησης

γ) πιστοποιητικό γάμου

δ) πιστοποιητικό οικογενειακής κατάστασης

ε) εσωτερικό διαβατήριο, εφόσον υπάρχει

στ) κάθε άλλο δικαιολογητικό που αποδεικνύει την ελληνική καταγωγή.

Τα ανωτέρω δικαιολογητικά υποβάλλονται νομίμως επικυρωμένα στο πρωτότυπο και σε επίσημη μετάφραση.

4. Η αίτηση με τα υποβληθέντα δικαιολογητικά και τη γνώμη της οικείας Προξενικής Αρχής για την ελληνική καταγωγή του αιτούντος ομογενούς διαβιβάζονται στην οικεία περιφέρεια προκειμένου να εκδοθεί η απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας. Πριν από κάθε απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας για τη χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας, γνωμοδοτούν ειδικές επιτροπές που συγκροτούνται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών και Δημόσιας Τάξης, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ένα μέλος της Επιτροπής ορίζεται υποχρεωτικά από την αντιπροσωπευτικότερη οργάνωση των ομογενών της περιφέρειας. Σε περίπτωση που δεν μπορεί να προσδιοριστεί ποια οργάνωση είναι αντιπροσωπευτικότερη, τότε ορίζεται ως μέλος της Επιτροπής εκπρόσωπος που προτείνει το Προεδρείο του Συμβουλίου Αποδήμου Ελληνισμού (Σ.Α.Ε.).

Έργο των επιτροπών είναι η γνωμοδότηση για την ελληνική καταγωγή των αιτούντων την ελληνική ιθαγένεια που θα προκύπτει από τα προσκομιζόμενα δικαιολογητικά της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου και από συνέντευξη των ενδιαφερομένων, εκτός εάν αυτή έχει πραγματοποιηθεί από την επιτροπή της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου. Με την ίδια απόφαση καθορίζεται ο αριθμός των επιτροπών, η σύνθεσή τους, η τοπική αρμοδιότητα και ο τρόπος λειτουργίας τους.

5. Η ελληνική ιθαγένεια κτάται από της δόσεως του όρκου από τον ομογενή εντός έτους από τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της απόφασης του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας.

Ο όρκος δίδεται ενώπιον του Έλληνα Προξένου ή του εκπροσώπου του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας. Ο τύπος του όρκου έχει ως εξής: «Ορκίζομαι να φυλάττω πίστη στην Πατρίδα, υπακοή στο Σύνταγμα και στους νόμους και να εκπληρώνω ευσυνείδητα τα καθήκοντά μου ως Έλληνας πολίτης». Για την ορκωμοσία συντάσσεται πρωτόκολλο το οποίο υπογράφεται από τον αποκτώντα την ελληνική ιθαγένεια και τον οικείο Έλληνα Πρόξενο ή τον εκπρόσωπο του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας.

6. Τα ανήλικα τέκνα του ομογενούς, που αποκτά την ελληνική ιθαγένεια κατά τα ανωτέρω, γίνονται Έλληνες απο το χρόνο ορκωμοσίας του γονέα τους και εγγράφονται

στα μητρώα αρρένων και στα δημοτολόγια με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας.

7. Με την αίτηση για την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ζητήσει και τον εξελληνισμό του ονόματος και του επωνύμου του, αν αυτά είχαν μεταβληθεί ή αλλοιωθεί στη χώρα από την οποία προέρχεται.

Στην περίπτωση αυτή, εφόσον ο Γενικός Γραμματέας της Περιφέρειας συμφωνεί με τον ενδιαφερόμενο ως προς τον τρόπο αποδόσεως στην ελληνική γλώσσα του ονόματος και του επωνύμου του, με την απόφασή του διατάσσει την εγγραφή στο δημοτολόγιο με το εξελληνισμένο ως άνω ονοματεπώνυμο.

Με τις ίδιες ως άνω προϋποθέσεις γίνεται και ο εξελληνισμός του ονοματεπωνύμου των ανήλικων τέκνων του αιτούντος, τα οποία αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια κατά τις διατάξεις της παραγράφου 6 του παρόντος άρθρου.

8. Οι ομογενείς που έχουν έλθει στην Ελλάδα μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου με θεώρηση εισόδου και διαμένουν στη Χώρα, ανεξαρτήτως από το χρόνο λήξης του διαβατηρίου ή της θεώρησης εισόδου, μπορούν να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια κατά τα οριζόμενα στις ανωτέρω παραγράφους, υποβάλλοντας τη σχετική αίτηση στο Γενικό Γραμματέα Περιφέρειας τηρουμένης της διαδικασίας της παραγράφου 4 του παρόντος άρθρου, εκτός από τη γνώμη της Προξενικής Αρχής.

9. Οι ομογενείς που διαμένουν στην Ελλάδα με θεώρηση «παλιννόστηση» και δεν έχει διαπιστωθεί η ελληνική τους ιθαγένεια μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια σύμφωνα με τις προισχύουσες διατάξεις του ν. 2130/1993.

10. Για τα τέκνα των ομογενών οι οποίοι έχουν ήδη αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια, κατά την έναρξη εφαρμογής του παρόντος διαπιστώνεται η ελληνική ιθαγένεια με πράξη του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας ύστερα από αίτηση τους και εφόσον είναι ανήλικα ύστερα από αίτηση του ασκούντος τη γονική μέριμνα, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας και εγγράφονται στα Μητρώα αρρένων και τα δημοτολόγια του δήμου ή κοινότητας στα οποία είναι εγγεγραμμένοι οι γονείς τους.

Για όσους από τους ανωτέρω, από τον έλεγχο των στοιχείων προκύπτει ότι δεν αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια από τη γέννηση τους βάσει των διατάξεων του Κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας, μπορούν να την αποκτήσουν κατά τα οριζόμενα στις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

11. Ομογενείς, για τους οποίους η κτήση της ελληνικής ιθαγένειας συνεπάγεται, κατά τις διατάξεις του εσωτερικού δικαίου της χώρας προέλευσης τους, την απώλεια της ιθαγένειάς τους, μπορούν, εφόσον έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους, να αποκτήσουν μετά από αίτησή τους είτε την ελληνική ιθαγένεια, κατά τα ανωτέρω, είτε Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας με την προσκόμιση των δικαιολογητικών της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου, ύστερα από ειδικώς αιτιολογημένη γνώμη της Προξενικής Αρχής του τόπου διαμονής τους, η οποία διατυπώνεται κατά τις διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του παρόντος άρθρου και απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, που εκδίδεται κατά τη διαδικασία της παραγάφου 4, αν αυτοί κατοικούν σε χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. ή εάν διαμένουν στην ελληνική επικράτεια κατά την ίδια διαδικασία της παραγράφου 4 του παρόντος άρθρου χωρίς να απαιτείται η γνώμη της Προξενικής Αρχής. Η απόφαση κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο μέσα σε εξήντα (60) ημέρες από την έκδοσή της. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών, Δημόσιας Τάξης και Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων καθορίζεται το περιεχόμενο του Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας και οι λεπτομέρειες για τη διαδικασία χορήγησής του. Επίσης, το Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας μπορεί να παρέχεται κατά τα ως άνω στους ομογενείς μέχρι την έκδοση της αποφάσεως του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας για τη χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας, καθώς και σε εκείνους που δεν επιθυμούν την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας, εφόσον τηρηθούν οι διαδικασίες των παραγράφων 2, 3 και 4 του παρόντος άρθρου, εάν αυτοί κατοικούν σε χώρα της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. ή της παραγράφου 4, εάν διαμένουν στην ελληνική επικράτεια χωρίς να απαιτείται η γνώμη της Προξενικής Αρχής.

Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας δύναται να χορηγείται και σε ομογενείς που διαμένουν σε άλλες χώρες. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών και Δημόσιας Τάξης καθορίζεται η διαδικασία και οι προϋποθέσεις χορήγησης του δελτίου αυτού.

12. Το Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας επέχει θέση άδειας παραμονής και εργασίας του ομογενούς στην ελληνική επικράτεια.

13. Το Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας της παραγράφου 11 του παρόντος άρθρου χορηγείται με σχετική διαπιστωτική πράξη του Υπουργού Δημόσιας Τάξης και στα ανήλικα τέκνα των ομογενών.

14. Οι αλλογενείς σύζυγοι ομογενών, στους οποίους χορηγήθηκε κατά την παράγραφο 11 του παρόντος άρθρου το Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας, αποκτούν αυτοδικαίως άδεια παραμονής και εργασίας για οσο χρονικό διάστημα διατηρείται ο γάμος με τον ή την ομογενή ή έχουν αποκτήσει τέκνα.

15. Οι διατάξεις των κεφαλαίων Γ΄, Δ΄ και Ε΄ κατωτέρω εφαρμόζονται στους ομογενείς που έχουν εγκατασταθεί στην ελληνική επικράτεια μέχρι την 31.12.1999 και αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια ή στους οποίους χορηγείται Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας. Σε όσους δεν κατοικούν στην ελληνική επικράτεια έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του κεφαλαίου Ε΄.

16. Οι επιτροπές της παραγράφου 4 του παρόντος άρθρου δύνανται, με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, να προβαίνουν σε επανέλεγχο των στοιχείων βάσει των οποίων χορηγήθηκε η ελληνική ιθαγένεια ή το Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 6 και 7 του ν. 2130/1993 και του παρόντος νόμου.

17. Για τα ζητήματα που δεν ρυθμίζονται με το άρθρο αυτό ισχύουν συμπληρωματικώς οι διατάξεις του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, που κυρώθηκε με το ν.δ. 3370/1955, όπως ισχύει.

18. Οι αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας για τη χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας του παρόντος άρθρου παραγουν αποτελέσματα μετά την 1.4.2000.

19. Οι διατάξεις των άρθρων 6 και 7 του ν. 2130/1993 (ΦΕΚ 62 Α΄) καταργούνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄
ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

Άρθρο 2

1. Το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης είναι αρμόδιο για την υλοποίηση, την εποπτεία και τον έλεγχο της εφαρμογής της κυβερνητικής πολιτικής σχετικά με την υποδοχή, φιλοξενία, αρωγή, ομαλή προσαρμογή και κοινωνική ένταξη των παλιννοστούντων ομογενών. Στα πλαίσια των ανωτέρω αρμοδιοτήτων του το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, ιδίως:

α) Οργανώνει και σχεδιάζει την υποδοχή των νεοαφικνούμενων παλιννοστούντων με στόχο την αντιμετώπιση των άμεσων υλικών και κοινωνικών αναγκών τους, με τη δημιουργία κέντρων φιλοξενίας και οικισμών υποδοχής.

β) Λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για τη δημιουργία μόνιμης στέγασης και εγκατάστασης των παλιννοστούντων σε συνδυασμό με τη δημιουργία συνθηκών επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

γ) Μεριμνά, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, για την εκμάθηση από παλιννοστούντες της ελληνικής γλώσσας και για την προετοιμασία και ένταξη των παιδιών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

δ) Μεριμνά, σε συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, για την επαγγελματική επανεκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών.

ε) Λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των διαφόρων φορέων, σε θέματα που αφορούν τους παλιννοστούντες και δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες υποδοχής και ομαλής ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία.

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού καθορίζεται ο τρόπος και η διαδικασία οργάνωσης και ίδρυσης κέντρων φιλοξενίας και οικισμών υποδοχής, καθώς και κάθε άλλη λεπτομέρεια απαραίτητη για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της παραγράφου 1.

3. Με αποφάσεις του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, η άσκηση αρμοδιοτήτων της παραγράφου 1 μπορεί να μεταβιβάζεται στο Γενικό Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας ή στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης α' και β' βαθμίδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄
ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Άρθρο 3

1. Στο πλαίσιο του προγράμματος ιδιοκατοίκησης των ομογενών, η Πολιτεία μεριμνά για τη δωρεάν παροχή οικοπέδων, όπου αυτό είναι δυνατόν, την ατελή έκδοση οικοδομικής άδειας και τη χορήγηση δανείων και επιδοτήσεων.

2. Η στεγαστική αποκατάσταση των ομογενών που προέρχονται από χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης πραγματοποιείται με:

α) Την επιδοτούμενη ιδιοκατοίκηση μέσω της ενίσχυσης για την κατασκευή ή τη βελτίωση υπάρχουσας κατοικίας, της αγοράς διαμερίσματος από την ελεύθερη αγορά ή της παροχής έτοιμης κατοικίας από το Δημόσιο ή άλλο φορέα.

β) Την επιδοτούμενη ενοικίαση μέσω της επιδότησης του ενοικίου στην ελεύθερη αγορά ή μέσω της κάλυψης της στεγαστικής ανάγκης με ενοικιαζόμενες κατοικίες. Οι ομογενείς που είναι δικαιούχοι του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (Ο.Ε.Κ.) εντάσσονται στο πρόγραμμα επιδότησης ενοικίου του Οργανισμού με μειωμένες ασφαλιστικές προϋποθέσεις, οι οποίες καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων μετά από πρόταση του Διοικητικού Συμβουλίου του Ο.Ε.Κ.

3. Οι προϋποθέσεις και τα κριτήρια των πάσης φύσεως ενισχύσεων, το ύψος των δανείων, των επιδοτήσεων, των δωρεάν επιχορηγήσεων και των λοιπών απαλλαγών για την ενοικίαση, κατασκευή ή αγορά κατοικίας καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, κλιμακώνονται δε ανάλογα με τη Ζώνη του άρθρου 4 που βρίσκεται η κατοικία. Το Δημόσιο παρέχει εγγύηση αποπληρωμής των δανείων, σύμφωνα με τις ισχύουσες σχετικές διατάξεις.

4. Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών, όπου προβλέπεται, μετά από γνώμη του Δ.Σ. του Ο.Ε.Κ., θα καθορίζονται οι ανωτέρω παροχές στεγαστικής συνδρομής του Ο.Ε.Κ. και θα κλιμακώνονται ανάλογα με τις ζώνες που βρίσκεται η κατοικία, όπως αυτές προσδιορίζονται στο άρθρο 4.

5. Για τη στέγαση ομογενών δικαιούχων του Ο.Ε.Κ. σε εργατικές κατοικίες ή διαμερίσματα είναι δυνατόν να ισχύουν μειωμένες ασφαλιστικές προϋποθέσεις, οι οποίες προβλέπονται στον Κανονισμό του Ο.Ε.Κ. «Περί προϋποθέσεων παροχής κατοικίας και δανείων υπό του Ο.Ε.Κ.».

6. Το εδάφιο (α) της παραγράφου 7 του άρθρου 4 του ν. 2556/1997 τροποποιείται ως εξής:

«Το ποσοστό μείωσης των συντελεστών λόγω προσωπικής απασχόλησης του ομογενούς ορίζεται στο 50%. Η ισχύς της διάταξης εκτείνεται μέχρι την 31.12.2004.»

7. Οι ομογενείς, εις βάρος των οποίων έχουν εκδοθεί πρωτόκολλα κατεδάφισης των κατοικιών τους, έχουν απόλυτη προτεραιότητα για τη στεγαστική τους αποκατάσταση.

Άρθρο 4
Ζώνες εγκατάστασης

1. Για το σκοπό της ορθολογικής εγκατάστασης των ομογενών στις διάφορες περιοχές της επικράτειας, η χώρα διαιρείται στις εξής τέσσερις (4) Ζώνες (Α, Β, Γ, Δ), ανάλογα με τα δημογραφικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των εν λόγω περιοχών:

Ζώνη Α:	Ανατολική Μακεδονία, Θράκη και νησιά του Βορείου Αιγαίου.
Ζώνη Β:	Παραμεθόριοι Νομοί Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας και Ηπείρου.
Ζώνη Γ:	Λοιπή Ελλάδα, εκτός από τα Πολεοδομικά Συγκροτήματα Αθήνας, Ηρακλείου, Θεσσαλονίκης, Πατρών και Πειραιά.
Ζώνη Δ:	Πολεοδομικά Συγκροτήματα Αθήνας, Ηρακλείου, Θεσσαλονίκης, Πατρών και Πειραιά.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Οικονομίας και Αιγαίου επιτρέπεται η ένταξη στη Ζώνη Α και άλλων νησιών του Αιγαίου με βάση δημογραφικά, οικονομικά και αναπτυξιακά κριτήρια.

Άρθρο 5
Διάθεση εκτάσεων - Παραχώρηση οικοπέδων

1. Στο πλαίσιο του προγράμματος παραχώρησης οικοπέδων στους ομογενείς διατίθενται εκτάσεις του Δημοσίου και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.), κατά τα προβλεπόμενα από τον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, με απόφαση των κατά περίπτωση αρμόδιων Υπουργών και κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων του ν. 400/1976.

2. Η παραχώρηση των οικοπεδικών εκτάσεων ύστερα από τη ρυμοτόμησή τους κατά το άρθρο 6 του παρόντος και την εφαρμογή του σχεδίου πραγματοποιείται από τον Γενικό Γραμματέα της οικείας περιφέρειας. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Οικονομικών, Εθνικής Άμυνας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Γεωργίας καθορίζονται η διαδικασία και τα κριτήρια για την παραχώρηση στους ομογενείς από την τέως Ε.Σ.Σ.Δ. οικοπεδικών εκτάσεων που ανήκουν στο Δημόσιο ή άλλα Ν.Π.Δ.Δ..

3. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού δύνανται να καθορίζονται οι περιοχές στις κατά το άρθρο 4 του παρόντος Ζώνες, στις οποίες παραχωρούνται οικοπεδικές εκτάσεις του Δημοσίου ή των Ο.Τ.Α. στους ομογενείς, καθώς οι όροι και οι προϋποθέσεις και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την παραχώρηση των εκτάσεων αυτών.

4. Σε περίπτωση ρυμοτομικού σχεδίου αγροτικού οικισμού του άρθρου 38 του ν.1337/1983 οι ομογενείς υπάγονται στους δικαιούχους της παρ. 1α του άρθρου 1 του από 24.4.1985 προεδρικού διατάγματος (ΦΕΚ 239 Δ').

Άρθρο 6
Πολεοδομικό Σχέδιο

1. Στο πλαίσιο της στεγαστικής αποκατάστασης των ομογενών, για την έγκριση νέων ρυμοτομικών σχεδίων και την επέκταση υπαρχόντων ρυμοτομικών σχεδίων, καθώς και τον καθορισμό των χρήσεων γης, των όρων και των περιορισμών δόμησης, εφαρμόζονται οι διατάξεις του ν. 2508/1997, όπως ισχύουν.

2. Για την εκτέλεση επειγόντων στεγαστικών προγραμμάτων αποκατάστασης των ομογενών μπορεί, με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, να εγκριθεί τοπικό ρυμοτομικό σχέδιο, στις διατεθειμένες εκτάσεις, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του παρόντος νόμου, καθώς και να ορίζονται οι χρήσεις γης και οι όροι και οι περιορισμοί δόμησης του κατά τις γενικές διατάξεις του νομοθετικού διατάγματος «Περί Σχεδίων Πόλεων κ.λπ.» της 17.7/18.8. 1923.

3. Κατ' εξαίρεση της παρ. 1 του άρθρου 9 του ν. 1512/1985 (ΦΕΚ 4 Α'), όπως ισχύει, είναι δυνατή η σύνδεση με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας της κύριας και μοναδικής κατοικίας ομογενών που έχει ανεγερθεί μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος και βρίσκεται μέσα σε εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο.

Η σύνδεση του παραπάνω κτίσματος γίνεται αφού προηγουμένως υποβληθούν στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία οι δηλώσεις και τα αναφερόμενα δικαιολογητικά των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 15 του ν. 1337/1983. Για τη σύνδεση προσκομίζονται στον αρμόδιο φορέα κοινής ωφελείας τα δικαιολογητικά που προβλέπονται από την 38106/12.5.1989 (ΦΕΚ 360 Β') απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Οι ομογενείς απαλλάσσονται από την καταβολή της ειδικής εισφοράς που προσδιορίζεται από το 3.9.1983 προεδρικό διάταγμα (ΦΕΚ 393 Δ') «Προσδιορισμός της Ειδικής Εισφοράς Αυθαιρέτων και σχετικές διαδικασίες». Τα ανωτέρω δεν εφαρμόζονται για τα κτίσματα που υπάγονται στις διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 15 του ν.1337/1983.

Άρθρο 7
Άδεια κατασκευής κατοικιών

Η οικοδομική άδεια ανέγερσης κατοικίας των ομογενών εκδίδεται από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία ατελώς. Η άδεια αυτή αφορά στην κύρια και μοναδική κατοικία του ομογενή συνολικής επιφάνειας μέχρι 120 τ.μ. που ανεγείρεται σε οικόπεδο ιδιόκτητο ή παραχωρούμενο κατά το άρθρο 5 του παρόντος.

Η παραπάνω άδεια μπορεί να εκδοθεί βάσει ολοκληρωμένων μελετών διαφόρων τύπων κατοικιών που παραχωρούνται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Στην περίπτωση αυτή η σύνταξη του τοπογραφικού διαγράμματος και του διαγράμματος κάλυψης, καθώς και η επίβλεψη της κατασκευής ανατίθεται σε μηχανικούς της οικείας νομαρχιακής αυτοδιοίκησης ή της περιφέρειας που ορίζονται από το νομάρχη ή το Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας, αντίστοιχα. Η σύνταξη των πιο πάνω διαγραμμάτων και η επίβλεψη της κατασκευής μπορεί να γίνει και από ιδιώτη τεχνικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Άρθρο 8
Αγροτική αποκατάσταση

1. Οι διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 994/1979, όπως τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν με τις διατάξεις του άρθρου 14 του ν.1021/1980, σε συνδυασμό με την υπ' αριθμ. 37/18/30.7.1980 απόφαση των Υπουργών Συντονισμού, Εξωτερικών, Γεωργίας και Κοινωνικών Υπηρεσιών επεκτείνονται και στους ομογενείς από τις χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης, προκειμένου να καταστεί δυνατή η γεωργική και κτηνοτροφική αποκατάστασή τους.

2. Με τη δημιουργία αγροτικής εκμετάλλευσης οι ομογενείς, εφόσον στο πρόσωπο τους συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις, μπορεί να τύχουν των ωφελημάτων που απορρέουν από την εφαρμογή της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας.

3. Για την πληρέστερη αγροτική αποκατάσταση των ομογενών ενθαρρύνεται η συμμετοχή τους στους υφιστάμενους αγροτικούς συνεταιρισμούς και ομάδες παραγωγών.

Άρθρο 9
Απασχόληση στο δημόσιο τομέα

1. Οι διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 14 του ν. 2190/1994 εφαρμόζονται και για την πρόσληψη σε θέσεις

φορέων του δημόσιου τομέα του συνόλου των ομογενών που έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος, εφόσον οι θέσεις αυτές προκηρύσσονται σε μία από τις δύο πρώτες Ζώνες του άρθρου 4 του νόμου αυτού.

2. Επιτρέπεται κατ' εξαίρεση, πέραν του εκάστοτε προκηρυσσόμενου αριθμού θέσεων για εθελοντές - εθελόντριες πενταετούς υπηρεσίας (Ε.Π.Υ.), η προκήρυξη θέσεων ποσοστού καθοριζομένου σε τρία έως πέντε τις εκατό (3%-5%), ενιαίως για ομογενείς, που προέρχονται από χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης. Τα άρθρα 7 και 22 του ν. 1513/1985 (ΦΕΚ 12 Α') εφαρμόζονται αναλογικά και για τους παραπάνω ομογενείς υποψηφίους Ε.Π.Υ.. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας καθορίζεται το ποσοστό κάλυψης των ανωτέρω θέσεων από τους ομογενείς. Σε περίπτωση ενδεχόμενων κενών θέσεων για συμπλήρωση του υπόψη καθοριζόμενου ποσοστού, αυτές πληρούνται από τους υποψήφιους επιλαχόντες - επιλαχούσες Ε.Π.Υ. των γενικών προκηρυσσόμενων θέσεων.

3. Σε περίπτωση δημιουργίας τμημάτων διδασκαλίας, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση της ημεδαπής, της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης πέραν του αναλυτικού προγράμματος μέχρι και τέσσερις ώρες την εβδομάδα, προσλαμβάνονται κατά προτεραιότητα, ως ωρομίσθιοι ομογενείς εκπαιδευτικοί από την αντίστοιχη χώρα προέλευσης. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίζονται οι αναγκαίες λεπτομέρειες εφαρμογής.

Άρθρο 10
Επαγγελματική κατάρτιση

Για τη διευκόλυνση εξεύρεσης εργασίας, οι ομογενείς από τις χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης, εντάσσονται σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, τα οποία προκηρύσσονται από τα αρμόδια Υπουργεία και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) και υλοποιούνται από Πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Με κοινή κατ' έτος απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γεωργίας, Μακεδονίας - Θράκης και Αιγαίου καθορίζονται τα ποσά, ο τρόπος και οι αναγκαίες λεπτομέρειες εφαρμογής των προβλέψεων του παρόντος άρθρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Άρθρο 11

1. Στο πλαίσιο των προγραμμάτων ένταξης των ομογενών υλοποιούνται δράσεις για τον πολιτισμό, την καλλιτεχνική δημιουργία και την προβολή της, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται κατ' έτος καθορίζονται το περιεχόμενο, ο τρόπος υλοποίησης και οι ειδικότερες λεπτομέρειες των ανωτέρω δράσεων.

2. Για την πληρέστερη ένταξη των ομογενών από τις χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης και την ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό σύνολο καταρτίζονται ειδικά πρόσθετα εθνικά προγράμματα εκμάθησης της νεοελληνικής γλώσσας, διάρκειας τουλάχιστον έξι (6) μηνών. Τα προγράμματα αυτά καταρτίζονται από φορείς του Δημοσίου που παρέχουν εκπαίδευση και περιλαμβάνουν, εκτός από τη συστηματική διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας, στοιχεία εργασιακής και ασφαλιστικής νομοθεσίας, λειτουργίας θεσμών κ.ά..

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ - ΕΠΟΠΤΕΙΑ

Άρθρο 12

1. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης μπορεί να συγκροτείται στο Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης Ειδική Επιτροπή, η οποία αποτελείται από δημοσίους υπαλλήλους, εκπροσώπους φορέων και ειδικούς επιστήμονες και έχει ως έργο την εποπτεία, τον έλεγχο και το συντονισμό των δράσεων που αναλαμβάνονται για την ένταξη των παλιννοστούντων στην ελληνική κοινωνία. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης καθορίζεται το ειδικότερο έργο της Επιτροπής, ο τρόπος λειτουργίας της και κάθε σχετική λεπτομέρεια εφαρμογής της παρούσας παραγράφου. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Οικονομικών καθορίζεται αμοιβή των μελών της Επιτροπής κατά τις κείμενες διατάξεις. Ο συντονισμός των δράσεων και προγραμμάτων για την αποκατάσταση των ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση ασκείται από τους Υπουργούς Μακεδονίας - Θράκης και Αιγαίου για δράσεις και προγράμματα που υλοποιούνται εντός της περιοχής αρμοδιότητάς τους.

2. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης συστήνονται στην έδρα των νομών που περιλαμβάνονται στις τρεις πρώτες Ζώνες του Άρθρου 4 του παρόντος νόμου Ειδικά Συντονιστικά 'Οργανα για τον τοπικό συντονισμό της εφαρμογής των ανωτέρω διατάξεων. Την εποπτεία των Οργάνων αυτών έχει ο Υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

3. Το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, από κοινού με το Υπουργείο Εξωτερικών, καταρτίζει και υποβάλλει κατ' έτος στη Βουλή των Ελλήνων, μέσω της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Απόδημου Ελληνισμού της Βουλής των Ελλήνων, Ειδική Έκθεση για την πορεία υλοποίησης των προβλέψεων του παρόντος νόμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 13

1. Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις των ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση που απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου και κατοικούν ή διαμένουν στην επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας, εφόσον εγκατασταθούν μόνιμα στην Ελλάδα. Οι όροι και οι προϋποθέσεις καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

2. Οι αποφάσεις των κλιμακίων του Υπουργείου Εξωτερικών για τη χορήγηση «παλιννόστησης» στους ομογενείς από την τέως Σοβιετική Ένωση, με τις οποίες χορηγήθηκε, μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου,

«παλιννόστηση» στους ανωτέρω ομογενείς θεωρούνται νόμιμες.

Άρθρο 14

Οι διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του ν. 1104/ 1980, όπως αντικαταστάθηκαν με το άρθρο 87 του ν. 1892/1990, εφαρμόζονται αναλόγως προκειμένου να διατεθούν δημόσιοι υπάλληλοι και υπάλληλοι φορέων του δημόσιου τομέα ως εθνικοί εμπειρογνώμονες σε υπηρεσίες χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, υποψήφιων για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια προγραμμάτων που υλοποιούνται από αυτήν ή τα Κράτη - Μέλη. Η διάθεση γίνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του οικείου Υπουργού. Η ισχύς της παρούσας ρύθμισης αρχίζει από την 1η Νοεμβρίου 1999.

Άρθρο 15

1. Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 (ΦΕΚ 281 Α΄) αντικαθίσταται, αφότου ίσχυσε, ως εξής:

«Ως Πρόεδρος και Αντιπρόεδροι μπορεί να εκλεγούν μέλη που προέρχονται από τις κατηγορίες των εδαφίων α΄, β΄, γ΄, ε΄, ι΄ και ιβ΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.»

2. Η παράγραφος 6 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 αντικαθίσταται, αφότου ίσχυσε, ως εξής:

«6. Η Επιτροπή θεωρείται ότι έχει νόμιμα συγκροτηθεί εφόσον έχουν ορισθεί δύο από τα μέλη του εδαφίου γ' και τα μέλη των εδαφίων α΄, ε΄, ι΄ και ια΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.»

Άρθρο 16
Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά σε επιμέρους διατάξεις του.

Παραγγέλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2000

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
Β. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
Α. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Γ. ΑΡΣΕΝΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ
Γ. ΑΝΩΜΕΡΙΤΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ
Μ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
Λ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ε. ΠΑΠΑΖΩΗ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ
Μ. ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ
Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

ΑΙΓΑΙΟΥ
Σ. ΜΠΕΝΟΣ

ΑΝΑΠΛ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Χ. ΡΟΚΟΦΥΛΛΟΣ

ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Γ. ΝΙΩΤΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2000

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Ε. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ